

KÜRESEL PERSPEKTİF

Şubat 2025 / 1. Sayı

Germany's Economic Challenges Amid
Political Instability

Şerif Sav

Chip Wars: Tech Competition Between
U.S. & China

Biröl Akduman

Trump 2025: Yeni Dönemin İlk Adımları

Editörler: K. Betül Sınay & Efe Pamukcuoğlu

Will the Dollar Lose Global
Hegemony?

Kutup Aytekin

Afrika'da Değişen Güç
Dengeleri ve Türkiye

Dudu Hilal Koç

Gökyüzündeki İmzamız:
Ukrayna Savaşı'nda TB2

Asya Beyza Şahin

Dış Politika Enstitüsü: Küresel Perspektif Serisi

ISSN 0378-3855

9 770378 385009

DPE Başkanı - FPI President

Büyükelçi (E) Hüseyin Diriöz

DPE Akademik Kurul Başkanı - FPI Academic Board President

Prof. Dr. Tarık Oğuzlu

DPE Koordinatörü - FPI Coordinator

Cem Tuna Aksu

Editörler - Editors

Kamile Betül Sınay

Efe Pamukcuoğlu

- 1** **Trump 2025: Yeni Dönemin İlk Adımları**
K. Betül Sınay & Efe Pamukcuoğlu
- 10** **İlk Trump Dönemi ABD Dış Politikası ve Küresel Etkileri**
Mehmet Akar / PhD, Dokuz Eylül Üniversitesi
- 24** **US-NATO Relations Under Trump's Presidency**
İrem Bilensoy / PhD, Bahçeşehir Üniversitesi
- 30** **Ukrayna Savaşı'nın Uluslararası İlişkiler Teorileri Üzerinden İncelenmesi**
Zeynep Gökçe Bulgen / BA, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
- 34** **Gökyüzündeki İmzamız: Ukrayna Savaşı'nda TB2**
Asya Beyza Şahin / BA, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi
- 42** **EU & NATO Policies on the Arctic: Cooperation or Competition?**
Emek Deniz Köroğlu / MA, Dublin City University
- 47** **Germany's Economic Challenges Amid Political Instability**
Şerif Sav / BA, the University of British Columbia
- 56** **GKRY'nin AB Üyeliğinin Türkiye-AB İlişkilerine Yansımaları**
Tugay Karayel / MA, Kocaeli Üniversitesi
- 65** **9. Madde Japonya'ya Ne Yaptı? Barışa Proaktif Katkı**
Acar Boray Bildircin / BA, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- 76** **Dış Politika ve Oy Verme Davranışı**
Muharrem Ercan Yüksel / BA, Boğaziçi Üniversitesi
- 88** **The Future of Global Politics in the Age of AI**
Alperen Gaygısız / BA, Utrecht University
- 97** **Güç Geçişi Teorisi Bağlamında ABD-Çin Rekabeti**
Safiye Bengisu Karabulut / BA, TED Üniversitesi

- 108** **Chip Wars: Tech Competition Between US & China**
Birol Akduman / PhD, Dokuz Eylül Üniversitesi
- 123** **Future of China: Socialism with Chinese Characteristics**
Ahmet Çağrı Soylu / BA, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- 130** **Chinese Debt Trap in Pakistan**
Dagmar Angelovicova / PhD, Marmara Üniversitesi
- 135** **BRICS+ ve Türkiye**
Selen Çetin / MA, Milli Savunma Üniversitesi
- 144** **Will the Dollar Lose Global Hegemony?**
Kutup Ayketin / MA, Central European University
- 150** **COP29'dan Geriye Kalanlar**
Suna Abuzaroğlu / BA, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- 155** **Water Politics in the 21st Century MENA**
Faruk Alp Tayfur / BA, Leiden University
- 163** **AKP Dönemi Ortadoğu Politikalarında Fırsatlar ve Zorluklar**
Ayşe Merve Okutan / BA, TED Üniversitesi
- 172** **Suriye'deki Tarihi Gelişmeler ve Türkiye Rolü**
Zain Alsaidi / BA, Bursa Uludağ Üniversitesi
- 179** **Çin'in Ortadoğu Politikası ve Arabuluculuk Faaliyetleri**
Cihad Demirbaş / PhD, Ahi Evran Üniversitesi
- 189** **Afrika'da Değişen Güç Dengeleri ve Türkiye**
Dudu Hilal Koç / BA, Galatasaray Üniversitesi
- 195** **Ethnic Conflicts in Africa**
Emre Can Toraman / MA, Yaşar Üniversitesi

Donald Trump 20 Ocak 2025 tarihinde yeniden başkanlık görevine başlamasıyla birlikte ABD'nin iç ve dış politikasında ofisteki ilk gününden itibaren ciddi değişimler gerçekleştirdi. Trump'ın ikinci başkanlık dönemi, ilk döneminde tartışmalı olan bazı politikaların daha sert bir şekilde uygulanacağını gösteriyor. Yeni başkanlık dönemi neredeyse tüm dış yardımların durdurulması, Gazze'de "temizlik" politikası güdülmesi, uluslararası krizlere sebep olacak derecede agresif göçmen karşıtı politikalar izlenmesi, yayılmacı açıklamalar yapılması, sert yaptırımlar ve gümrük vergilerinin uygulanması, uluslararası kurumlardan çekilmesi ve diplomatik kanalların aksatılması ile başladı. Bu çalışmamızda öncelikle kabine atamalarını daha sonra da izlenen politikaları detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

Trump'ın attığı adımları incelemeye başlamadan önce kabine adaylarına göz atmamızda fayda var. ABD siyasetinde başkanın kabinesine yapmak istediği atamalar senatodan çoğunluk onayı almak zorundadır. Bu süreç kabine adaylarının senatonun atama pozisyonuna göre oluşturduğu komiteler karşısında açık duruşmaya katılmasıyla gerçekleşiyor. Kabine atamalarının nasıl işlediğini anlattığımızı göre ABD dış politikası üzerinde büyük etkisi olan birkaç bakandan bahsedebiliriz. Dışişleri bakanı Marco Rubio, aynı Trump gibi Çin'e karşı sert tutum sergileyen bir "Çin şahini"¹ (Zengerle, 2025). Kendisinin ilk hamlelerinden biri ABD, Avusturalya, Hindistan ve Japonya tarafından Çin'e karşı kurulan QUAD ittifakıyla toplantı düzenlemek oldu. Ayrıca Rubio, Trump kabinesinin diğer üyelerine kıyasla en az tartışmaya sebep olan kişi. Savunma bakanı Pete Hegseth, kabinedeki en tartışmalı isimlerden birisi. Hiçbir kıdemli askeri görevde bulunmaması, hiçbir ulusal güvenlik politikası yapımında yer almaması yönünde eleştirilerin yanında hakkında iddia edilen cinsel saldırı suçlamaları yapılan oylamada beraberliğe sebep oldu ve beraberlik başkan yardımcısı JD Vance'in oyu ile bozuldu (Stewart et al., 2025). Ulusal istihbarat direktörü aday Tulsi Gabbard, Hegseth gibi tecrübesizliğinin yanında eski Suriye devlet lideri Beşşar Esad ile görüşmesi ve Rusya'nın Ukrayna işgalini meşrulaştıracak konuşmalar yapmasından dolayı eleştirilmektedir (Zengerle & Landay, 2025). İç Güvenlik Sekreteri Kristi Noem, tecrübesiz olsa da Rubio gibi görece tartışmasız atandı ve kaçak göçmenlere karşı sıkı önlem alacağına dair vaatte bulundu (Hesson, 2025). Hazine sekreteri Scott Bessent, yine görece tartışmasız atanan isimlerden biri oldu. Kendisi özellikle, Trump gibi, Rusya ve Çin'e karşı daha sert ekonomik politikalar uygulanmasıyla birlikte gümrük vergilerinin arttırılmasını savunuyor (Lawder, 2025).

¹ "Şahin" kavramı ABD siyasetinde herhangi bir amaç veya politika hakkında sert tutuma sahip kişiler için kullanılıyor.

Donald Trump'ın ikinci dönemine başlamasıyla birlikte, yaptığı ilk hareketlerden birisi ilk döneminin tartışılan dış yardımları bitirme isteğini yasalaştırmak oldu. 'Önce Amerika' programıyla çıkarılan bu karar, ABD'nin dış yardım sektörünün Amerikan çıkarlarıyla uyumlu olmadığı ve Amerikan değerleriyle çeliştiği görüşüne dayanarak, 90 günlük bir süre için dış yardımları ani olarak durdurmayı kapsıyordu. (Executive Order No. 14,169, 2025). Spesifik olarak belirtilmediği müddetçe, bütün yardımlar durduruldu (CNN, 2025). Özellikle belirtilen muafiyetler arasında acil gıda yardımı da vardı. Bu muafiyet, İsrail ile Hamas arasındaki ateşkesin sonrasındaki açlık krizleri sırasında meydana geldi. Lakin Refugees International'ın başkanı Konyndyk'e göre acil gıda yardımı tüm insani yardımların sadece küçük bir azınlığıydı (Reuters, 2025). Askeri yardım konusunda ise hariç tutulan ülkeler ise yalnızca İsrail ve Mısır, Ukrayna veyahut Tayvan bu listeye dahil değildir (CNN, 2025). İsrail'in ve Mısır'ın askeri yardım konusunda muaf tutulmasının ardındaki sebepler keyfi olarak değil, Amerikan vizyonu doğrultusunda alınmış olup, ülkelerin Ortadoğu'daki önemli pozisyonlarından ötürüdür (Independent Türkçe, 2025). Dışişleri Bakanı Marco Rubio'nun açıkladığı bu adım, ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID)'a sağlanan fonu belirtirken, bunun milyarlarca dolar olmasına karşın ABD bütçesinin %1'i bile değildir (Kent, 2025). Bu kararın etkileri çığır açıcı olacak çünkü Amerika, %40'ını sağlayarak (Luscombe, 2025) dünyanın en büyük insani yardım bağışçısı konumunda (CNN, 2025a), örneğin 2023 yılında yaptığı 100'ü aşkın ülkede yaptığı yardım miktarı 72 milyar doları buluyor (Kent, 2025). Bu durum milyonlarca insanın hayatını değiştireceği gibi, Ukrayna'ya olan yardımları durdurması bir yana, HIV/AIDS ile olan savaşa verilen desteği de durdurdu (Reuters, 2025). Dış yardımların durdurulması geçici olsa da, etkileri kalıcı olacak çünkü dış yardım, Amerika'nın küresel itibarı konusunda önemli bir yere sahip (Luscombe, 2025). Başka bir deyişle, bu karar, ABD'nin küresel liderliğini destekleyen programları durdurmasından ötürü, ABD'nin dünyadaki yerini koruması konusunda probleme sebep olacak (CNN, 2025). Bu yardımların durdurulmasıyla oluşan güç boşluğunun Çin ve Rusya gibi rakipler tarafından da doldurulma ihtimali güçlü olup (CNN, 2025), onların denizaşırı yumuşak güçlerini arttırmaları ihtimalini oluşturacak. Dahası, terörist organizasyonlarının mülteci kampları gibi yerlerde nüfuz kazanmaları da endişeler arasında (Kent, 2025).

İsrail'in Gazze'ye olan savaşı ve sonrasında gelen ateşkesin ardından Gazze, Trump'ın programında, bir yıkım sahası olup yeniden yapılandırılması gereken bir bölge olarak yer alıyor. Gazze'nin tamamen temizlenmesini savunan Trump, bir buçuk milyon Gazzeli'nin geçici veyahut uzun süreli olarak komşu ülkeler olan Mısır ve Ürdün'e gönderilmesini öngörüyor

(Middle East Eye, 2025a). İsmi geçen komşu ülkeler olarak Ürdün 2.3 milyon, Mısır ise onbinlerce Filistinli mülteciye ev sahipliği yapıyor (Middle East Eye, 2025b; UNRWA, n.d.). Trump'ın bu 'gönderme' önerisi, Ürdün ve Mısır tarafından birden çok kere reddedildi. Dahası, Beş Arap ülkesinin dışişleri bakanları (Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri), Filistinlilerin topraklarından zorla yerinden edilmesini reddeden ortak bir bildiri yayımlayarak, böyle bir zorunlu göçün bölgedeki istikrarı bozup barış umutlarını zayıflatacağını söyledi (Al Jazeera, 2025). Lakin bu redde, Trump, Mısır ve Ürdün'e yapılan askeri yardımlar da dahil ABD'nin yardımlarından bahsedip, "biz onlar için çok şey yapıyoruz, onlar da bunu yapacaklar" cevabıyla karşı çıktı (Al Jazeera, 2025). ABD'nin dış yardımlarının durdurulmasından hariç tutulan Mısır'a karşı bunun bir koz olarak oynanabileceği gibi, bu hamle Trump'ın 'yaptırım' politikasıyla da uyumlu olabilir. Trump'ın 'temizleme'-'yer değiştirme' önerisi, etnik temizlik yapıyor olduğu görüşü sebebiyle fazlaca eleştiriyi karşılıyor (Graham-Harrison, 2025; El-Khaldi, 2025). Uluslararası insancıl ve ceza hukukuna göre, işgal altındaki topraklardaki insanların zorla yerinden edilmesi veya başka bir ülkeye sürgün edilmesi, sebebi ne olursa olsun yasaktır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ne (ICRC) göre, bunun ardındaki temel sebep, işgalci gücün etnik temizlik yoluyla işgal altındaki toprakları gasp etmesini ve kolonileştirmesini önlemektir (Middle East Eye, 2025b). Eleştirilerle karşılanan Trump'ın bu 'temizleme' görüşü, AB tarafından ise eleştirilmekten kaçınıldı. Trump'ın bu fikrine karşı düşüncesi sorulan AB'nin Dış İlişkiler Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Kaja Kallas, Trump'ın bu görüşünü anmaktan kaçınıp, AB'nin iki-devlet çözümünü desteklediğini belirtti. (Middle East Eye, 2025b) İki-devlet çözümü, birçok aktör tarafından savunulup geçerliliğini koruyan bir öneri halinde. AB gibi, Arap Birliği de bu konuda hemfikir. Dışişleri Bakanlarının yaptığı görüşmede, iki devletli çözüme uygun olarak adil ve kapsamlı bir barışa ulaşmak için ABD Başkanı Donald Trump ile çalışmayı dört gözle beklediklerini söylediler (Al Jazeera, 2025).

Amerikan topraklarındaki göçmen ve mültecilere gelecek olursak, Trump'ın aldığı ilk kararlardan biri *doğuştan gelen vatandaşlık hakkını* sonlandırmaktı (Executive Order No. 14,160, 2025). Bu karar 22 eyaletin Trump yönetimine aynı gün içerisinde dava açmasına sebep oldu (Raymond, 2025). Aynı zamanda ABD'den sığınma hakkı talep etmek adına ilk Trump döneminde oluşturulan *CBP One* uygulaması askıya alınırken *mülteci yeniden yerleştirme* programı ve normalde kabul alamayacak ama insani sebeplerden dolayı sığınma talep eden insanların belli bir süreliğine ABD içerisinde çalışmasını sağlayan *humanitarian parole* programı Küba, Haiti, Nikaragua ve Venezuela özelinde durduruldu (Executive Order No.

14,165, 2025). Bu gelişmelerin yanı sıra Trump'ın Kolombiya yönetimiyle iletişime geçmeden sınır dışı edilen Kolombiya vatandaşlarını uçaklara bindirip geri göndermesi ve Kolombiya yönetiminin bu durumu kabul etmemesi üzerine kısa süreli bir diplomatik kriz ortaya çıktı. Kriz, Trump'ın sosyal medya üzerinden savurduğu sert yaptırım tehditleri üzerine Kolombiya'nın resmi açıklama ile geri adım atmasıyla sonlandı (Stewart & Griffin, 2025). Kolombiya'nın aksine ise Hindistan hükümeti, ABD'de yasadışı yaşayan 18000 Hindistan vatandaşını çoktan tespit ettiğini ve iş birliğine açık olduklarını belirtti (Sen & Strumpf, 2025). Hindistan'ın Trump'ın uygulamaktan çekinmediği yaptırımlardan kaçınmak istemesindeki sebeplerden biri nitelikli işçilerin yararlandığı *H-1B* vize programı çünkü bu programdan yararlanan Hintliler ülkelere dolar göndererek Hindistan ekonomisine büyük katkıda bulunuyor.

Yayılmacı bir tavır takınan Trump Meksika Körfezi'nden "Amerikan Körfezi" ve Kanada'dan "51. eyalet" olarak bahsederken Panama Kanalı'nı ve Danimarka'ya bağlı otonom Grönland'ı ele geçirmek için askeri güç kullanabileceğini ima etti (Gedeon, 2025). Buna karşılık Danimarka, birkaç AB üyesi ülkeyle bu sorunda birlik sağlamak için görüşürken aynı zamanda Grönland ve Faroe Adaları yönetimleri ile 2 milyar dolar bütçeli ortak güvenlik programı duyurdu (Reuters, 2025a). Askeri tehditlerin yanında Beyaz Saray yasadışı göçmenler ve uyuşturucu kaçakçılığını sebep göstererek 1 Şubat 2025 tarihinden itibaren Kanada ve Meksika'ya %25, Çin'e ise %10 ek gümrük vergisi uygulamaya başladı (The White House, 2025). Ayrıca Trump, Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'i Ukrayna ile yakın zamanda barış yapmadığı takdirde daha fazla yaptırım uygulayacağını söyleyerek tehdit etti (Lawder & Psaledakis, 2025).

Donald Trump'ın politikalarının bir başka karakterizasyonu da 'Önce Amerika' anlayışı kapsamında gelişen uluslararası organizasyonlardan çekilme taraftarı olmasıdır. Birinci dönemde başlattığı lakin sonrasında Biden tarafından geri çevrilen, ikinci dönemde ise devam ettiği politikalardan bazıları Dünya Sağlık Örgütü'nden ve 2015 Paris Çevre Anlaşmasından çıkmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü'nden çıkma kararının dayanakları COVID-19 salgınının kötü yönetilmesi, DSÖ'nün gerekli reformları benimseyememesi ve üye ülkelerinin siyasi etkilerinden bağımsızlığını gösterememesi olmuştur. Artı olarak, diğer ülkelere kıyasla ABD'den talep edilen fon miktarının fazlalığı bu kararda etkilidir (Executive Order No. 14,155, 2025). ABD'nin organizasyondan tamamen çekilmesi Amerika hukuku gereği bir yıl sürecek olup, bu yılda fonlamaya devam etme yükümlülüğü bulunmaktadır (Klein, 2025). Lakin Trump'ın yürütme emri DSÖ'ye yapılan fon transferlerinin durdurulması açıkça emretmesi, iptal edilmediği müddetçe ABD'nin organizasyondan yasal olarak çekilmesini engellemektedir

(Kavanagh, 2025). ABD, dünyanın en büyük küresel sağlık bağışçısı olup, DSÖ fonlarının %18'ini karşılamaktadır (Reuters, 2025b). DSÖ'nün ABD'ye olan mali yükü, ABD'nin federal sağlık ve insan hizmetleri bütçesinin yalnızca yaklaşık %0.07'sidir. Lakin, ABD zorunlu görünüşünden çok daha fazlasını gönüllü olarak yapmakta olup (Kavanagh, 2025), 2022'de, organizasyona 15.8 milyar dolar katkıda bulunmuştur (Donor Tracker, 2022). ABD'nin organizasyondan çekilmesi, organizasyonu zayıflatacak, küresel sağlık sorunları birlik gerektirdiğinde DSÖ'nün yanıt verme yeteneğini azaltacaktır (Center for Productive Rights, 2025). DSÖ'den ayrılmak, ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri'nin (CDC) küresel verilere erişimini kaybetmesine neden olarak (Stolberg, 2025), ABD'yi izole bir hale getirecektir (Center for Productive Rights, 2025). DSÖ'nün en büyük destekçisi olarak Amerika'nın geri çekilmesi, arkasında Çin'in doldurma ihtimali fazla olan büyük bir boşluk bırakmıştır (Faguy & Hughes, 2025). Bu şekilde, Çin'in dünyadaki politik etkisini arttırması da kaçınılmazdır (Klein, 2025). Çin dışişleri bakanı Guo Jiakun, Trump'ın kararı hakkındaki fikri sorulduğunda, Çin'in DSÖ'ye destek vermeye ve uluslararası halk sağlığı iş birliğini kuvvetlendirmeye devam edeceğini belirtmiştir (Wongrove & Rigby & Farge, 2025). Paris İklim Anlaşması'ndan çekilmesi de ilk döneminden miras kalan bir mevzudur. İkinci dönemine başlamasıyla, çekilme kararını belirten yürütme emrini imzalamıştır. Buna göre, ABD ekonomisine zarar verebilecek anlaşmalarda ülkenin ve halkın çıkarlarını öncelikte tutacağını belirtmiş, bazı anlaşmaların ABD'ye haksız yük getirdiğini söylemiştir (Executive Order No. 14,162, 2025). ABD anlaşmadan çekilerek, anlaşmaya dahil olmayan ülkelere birisi olarak İran, Libya ve Yemen'e katılmıştır (McGrath, 2025). ABD'nin anlaşmadan çekilmesi, başka ülkeleri de etkileme potansiyeli olan bir harekettir. Örneğin, Arjantin anlaşmaya dahilini sorgulamış, COP29'a katılacak delegelerini geri çekmiştir (Gibson, 2025). Trump yeşil dönüşüme karşı negatif bir bakış açısına sahip olup, göreve başladığı gibi 'ulusal enerji acil durumu' imzalayıp Biden'ın çevresel düzenlemelerini tersine çevirmiş (Perez & Waldholz, 2025), ABD'nin iklim düzenlemelerini değiştirerek petrol üretimini %70 oranında artırmıştır (McGrath, 2025). Trump, bu konuda ABD'yi Çin'le karşılaştırmış, Çin özgürce kirletebilirken ABD'nin kendisini kısıtlayarak ekonomisine zarar vermeyeceğini belirtmiştir. Lakin, Çin ABD gibi, sera gazlarının en büyük yayıcılarından biri olsa da, yenilenebilir enerji dağıtımında da öncülerden biridir (Perez & Waldholz, 2025; Liu & Evans & Zhang & Song & You, 2023).

Trump yönetiminde önemli yer teşkil eden bir diğer unsur ise milyarderlerle ilişkisidir. 'Broligark' olarak adlandırılan milyarderler, yalnızca ekonomik ve siyasi güç simgesi olmakla

kalmayıp, aynı zamanda dünyayı kendi düşünceleri doğrultusunda şekillendirmekten geri durmayan genç erkek teknoloji liderlerinden oluşan bir gruptur (Fikirturu, 2025). Donald Trump, zaferinin ardından Elon Musk ve Vivek Ramaswamy'yi yeni kurulacak olan Hükümet Verimliliği Bakanlığı'nın başına getirmiştir (Harrington, 2025). Elon Musk kampanya esnasında en az 260 milyon dolar harcayıp, sonrasında danışman olarak Trump'ın sağ kolu haline gelmiştir (Rhodes, 2025).

Trump'ın ikinci başkanlık dönemine dair attığı adımlar, ABD'nin dış politikasında derin izler bırakacak. 'Önce Amerika' sloganıyla uyguladığı politikalar ABD'nin uluslararası sistemi kendi ulusal çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırmayı hedeflemektedir. Bu politikalar her ne kadar Amerika'yı güçlendirmek amacıyla planlansa da Amerika'nın küresel liderlik pozisyonunu, özellikle Çin'e karşı, tehlikeye atacak bir şekildedir. Bu doğrultuda Trump tarafından, uluslararası örgütlere mesafeli yaklaşma ve ABD'nin bağımsız hareket kabiliyetini artırma stratejileri izlenmektedir. Trump'ın beklenen bir yaklaşım haline gelmeye başlayan 'öngörümezlik' politikasıyla şekillenen liderlik tarzı, belirlediği stratejilerin oluşturulmasında önemli bir rol oynarken, dünya sahnesindeki rolü gelecekteki gelişmelere de bağlı olarak kendini belli edecektir. Bu süreçte, ABD'nin dış politikası hem fırsatlar hem de zorluklarla karşı karşıya kalmaya devam edecektir.

Referanslar

Al Jazeera (2025, January 27). UN chief expresses 'concern' over Trump's freeze on US foreign aid. *Al Jazeera*

Al Jazeera (2025, February 1). Arab ministers reject Trump's call to displace Palestinians from Gaza. *Al Jazeera*

El-Khaldi, A. (2025, January 27). 'This is ethnic cleansing': Trump faces backlash over Gaza proposal. *Middle East Eye*

Center for Reproductive Rights (2025, January 24). U.S. Withdrawal from WHO Will Have Devastating Consequences for SRHR. *Center for Reproductive Rights*

Exec. Order No. 14,155, 90 Fed. Reg. 8361-8362 (2025, Ocak 20)

Exec. Order No. 14,160, 90 Fed. Reg. 8449-8450 (2025, Ocak 20)

Exec. Order No. 14,162, 90 Fed. Reg. 8455-8457 (2025, Ocak 20)

Exec. Order No. 14,165, 90 Fed. Reg. 8467-8469 (2025, Ocak 20)

Trump 2025: Yeni Dönemin İlk Adımları / K. Betül Sınay & Efe Pamukcuoğlu

Exec. Order No. 14,169, 90 Fed. Reg. 8619-8620 (2025, Ocak 20)

Faguy, A. & Hughes, D. (2025, January 21). US exit from WHO could see fifth of budget disappear. *BBC*

Foreign Policy (2025, January 23). WHO Withdrawal Could Be a Disaster—or an Opportunity. *Foreign Policy*

Fikir Turu (2025, January 8). Broligarklar (siyasette güçlü milyarlar) Trump'tan ne istiyor. *Fikir Turu*

Gedeon, J. (2025, Ocak 7). Trump refuses to rule out using military to take Panama Canal and Greenland. *The Guardian*.

Gibson, K. (2025, January 21). The Trump Administration's Retreat From Global Climate Leadership. *CAP*

Graham-Harrison, E. (2025, January 26). Trump's Gaza proposal rejected by allies and condemned as ethnic cleansing plan. *The Guardian*

Hansler, J. (2025, January 25). US freezes almost all foreign aid. *CNN*.

Harrington, B. (2024, August 4). The Broligarchs Are Trying to Have Their Way. *The Atlantic*

Hesson, T. (2025, Ocak 26). Kristi Noem Confirmed by US Senate as Trump's Homeland Secretary. *Reuters*.

Independent Türkçe (2025, January 26). Trump yönetimi neden Mısır'ı 'yardımların dondurulması' kapsamında tutmaya karar verdi. *Independent Türkçe*

Kent, L. (2025, January 30). US foreign aid freeze is upending global aid and the work of contractors. *CNN*,

Klein, B. (2025, January 22). Trump announces US withdrawal from World Health Organization. *CNN*

Lawder, D. & Psaledakis, D. (2025, Ocak 23). Trump Threatens Russia, Others With tariffs If Ukraine Deal Not Reached. *Reuters*.

Lawder, D. (2025, Ocak 17). Trump Treasury Pick Bessent Backs Fed Independence, Dollar, Sanctions on Russian oil. *Reuters*.

Trump 2025: Yeni Dönemin İlk Adımları / K. Betül Sınay & Efe Pamukcuoğlu

Liu, H. & Evans, S. & Zhang, Z. & Song, W. & You, X. (2023, November 30). The Carbon Brief Profile: China. *CarbonBrief*

Luscombe, B. (2025, February 1). Inside the Chaos, Confusion, and Heartbreak of Trump's Foreign-Aid Freeze. *TIME*

McGrath, M. (2025, January 21). Trump vows to leave Paris climate agreement and 'drill, baby, drill'. *BBC*

Middle East Eye (2025a, January 28). Trump says Egypt 'open' to accepting Palestinians from Gaza. Cairo denies it. *Middle East Eye*

Middle East Eye (2025b, January 27). Trump's Gaza 'clean out' is blatant violation of international law, say experts. *Middle East Eye*

Pamuk, H. & Psaledakis D. (2025, January 25). US issues broad freeze on foreign aid after Trump orders review. *Reuters*

Perez, N. & Waldholz, R. (2025, January 21). Trump is withdrawing from the Paris Agreement (again), reversing U.S. climate policy. *NPR*

Raymond, N. (2025, Ocak 22). 22 Democratic-led states sue over Trump's birthright citizenship order. *Reuters*.

Rhodes, C. (2025, January 31). Elon Musk is the X-factor in the new Trump administration. *Al Jazeera*

Reuters (2025a, Ocak 28). Denmark boosts Arctic defence spending by \$2.1 billion, responding to US pressure. *Reuters*.

Reuters (2025b, January 21). What does Trump's move to quit WHO mean for U.N. agency and global health? *Reuters*

Sen, S. R. & Strumpf, D. (2025, Ocak 21). India Set to Accept 18,000 Citizens From US to Placate Trump. *Bloomberg*.

Sputnik (2025, January 28). AB diplomasi şefi Kallas, Trump'ın 'Gazze önerisini' eleştirmekten kaçındı. *Sputnik*

Stewart, P. & Griffin, O. (2025, Ocak 27). US, Colombia Reach Deal on Deportations; Tariff, Sanctions Put on Hold. *Reuters*.

Stewart, P., Ali, I. & Zengerle, P. (2025, Ocak 26). Hegseth Narrowly Wins Confirmation to Become US Defense Secretary. *Reuters*.

Trump 2025: Yeni Dönemin İlk Adımları / K. Betül Sınay & Efe Pamukcuoğlu

Stolberg, G. S. (2025, January 22). Trump Withdraws U.S. From World Health Organization. *The New York Times*

The White House (2025, Şubat 1). Fact Sheet: President Donald J. Trump Imposes Tariffs on Imports from Canada, Mexico and China.

UNRWA. (n.d.). Where we work: Jordan. United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East

Wongrove, P. & Rigby, J. & Farge, E., (2025, January 21). Trump orders US exit from World Health Organization. *Reuters*

Zengerle, P. (2025, Ocak 21). US Senate Confirms Marco Rubio as Secretary of State. *Reuters*.

Zengerle, P. & Landay, J. (2025, Ocak 31). Gabbard Faces Criticism Over Russia, Snowden in Intelligence Confirmation Hearing. *Reuters*.

İlk Trump Dönemi ABD Dış Politikası ve Küresel Etkileri / Mehmet Akar

Donald Trump'ın 2017-2021 başkanlık dönemi, ABD dış politikasında önemli değişimlere yol açarak "*Önce Amerika*" yaklaşımıyla milliyetçi ve işlemsel (transactional) bir strateji benimsemiştir. Trump yönetimi, uluslararası anlaşmalardan çekilme, tek taraflı diplomasi ve küresel iş birliğine şüpheyle yaklaşma politikalarıyla dikkat çekmiştir (Sperling & Webber, 2019). Paris İklim Anlaşması, İran Nükleer Anlaşması (JCPOA) ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) gibi kritik anlaşmalardan çekilmesi bu stratejiyi yansıtmaktadır (Keitner, 2018). COVID-19 salgını sırasında Dünya Sağlık Örgütü'nden (DSÖ) çekilme kararı da küresel iş birliğine olan bağlılığı zayıflatmıştır.

Trump'ın dış politikası, öngörülemezlik ve pragmatizme dayanırken, çok taraflı diplomasi yerine tek taraflı yaklaşımları benimsemiştir. Bu durum, ABD'nin müttefikleriyle ilişkilerinde gerilimlere ve uluslararası güvenilirliğinin azalmasına neden olmuştur (Hathaway, 2020). Ortadoğu politikaları, Trump'ın stratejisinin belirgin bir örneğidir. İsrail'e güçlü destek vererek Kudüs'ü başkent olarak tanımış ve İran ile yapılan nükleer anlaşmaya karşı sert bir tutum sergilemiştir (Schier & Eberl, 2022). Suriye'den asker çekme kararı ise bölgesel istikrarsızlığa yol açmıştır (Iddon, 2024).

Trump'ın "*Önce Amerika*" yaklaşımı, ABD'nin uluslararası iş birliği kapasitesini sınırlandırarak nükleer yayılma, terörizm ve iklim değişikliği gibi küresel sorunlarla mücadelede etkinliğini azaltmıştır (United States Senate, Committee on Foreign Relations, 2020, s. 29-30). NATO gibi kuruluşlara eleştirel yaklaşarak müttefiklerden savunma harcamalarını artırmalarını talep etmiştir. Bu politika, ABD'yi küresel tehditlere karşı yalnızlaştırmış ve uzun vadeli istikrarı olumsuz etkilemiştir (Chomsky, 2018).

Trump'ın dış politikası, kaotik karar alma süreçleri ve öngörülemez hamlelerle uluslararası ilişkilerde tartışmalara yol açmıştır (Bentley & Lerner, 2021). Suriye'deki asker çekme kararı gibi ani hamleler müttefikler arasında güvensizlik yaratmış ve ABD'nin liderlik rolünü zayıflatmıştır (United States Senate, Committee on Foreign Relations, 2020, s. 39). Öngörülemezliği stratejik bir araç olarak kullanan Trump, "*Öngörülemez olmalıyız*" yaklaşımıyla pazarlık gücünü artırmayı hedeflemiş, ancak bu tutum uluslararası istikrarı tehlikeye atmıştır (Fuchs, 2017).

Trump ve ABD Dış Politikasının Değişen Dinamikleri

Trump dönemi, ABD dış politikasını geleneksel çizgiden uzaklaştırarak çok taraflı iş birliğini reddetmiş ve ülkeyi küresel arenada yalnızlaştırmıştır. Bu yaklaşım hem Amerikan hem de küresel güvenlik açısından tehdit oluşturmuştur (United States Senate, Committee on

Foreign Relations, 2020, s. 7-10). Yönetim, geleneksel diplomatik kanalları etkisizleştirip diğer ülkeleri başkanın kişisel takdirine hitap etmeye ve aile üyeleriyle doğrudan çalışmaya zorlamıştır. Bu durum, diplomatların dışlanmasına ve dış politikada aksaklıklara neden olmuştur (United States Senate, Committee on Foreign Relations, 2020, s. 43). Ayrıca, dış politikadaki tutarsızlıklar ve ani kararların sosyal medya üzerinden duyurulması, ABD'nin uluslararası güvenilirliğini zayıflatmış ve diplomatik belirsizliklere yol açmıştır (United States Senate, Committee on Foreign Relations, 2020, s. 42-43). Bu dönemde, Trump'ın dış politika anlayışı, kaotik kararlar ve kişisel çıkarlarla şekillenen ulusal güvenlik politikalarıyla ABD'nin itibarını sarsmıştır. (United States Senate, Committee on Foreign Relations, 2020, s. 28). Sonuç olarak, bu süreç, Amerika'nın küresel liderlik konumunu zayıflatmış, otoriter eğilimleri teşvik etmiş, ABD'nin müttefikleriyle ilişkilerini bozmuş, uluslararası etkinliğini ve saygınlığını kaybetmesine neden olmuştur (United States Senate, Committee on Foreign Relations, 2020, s. 1-5).

Çekilme (Withdrawal) Politikası

Trump dönemi, ABD'nin uluslararası anlaşmalardan ve müttefikliklerden geri adım attığı bir dönem olmuştur. "*Önce Amerika*" yaklaşımı, küresel sorumluluklardan uzaklaşmayı ve ulusal çıkarları öncelemeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda, ABD, Paris İklim Anlaşması'ndan çekilen ilk ülke olmuştur. Trump, anlaşmanın Amerikan işçileri ve işletmeleri için "*adil olmayan ekonomik yükler*" getirdiğini savunarak bu kararı almıştır (Pompeo, 2019). ABD, Çin ve Hindistan fosil yakıt kullanırken, kendi karbon emisyonlarını sınırlamasının adil olmadığını öne sürmüştür. Trump yönetimi, çevresel hedeflerin gerçekleştirilmesini zorlaştırmış ve ABD'nin küresel iklim değişikliği mücadelesindeki liderliğini zayıflatmıştır. Bu karar, uluslararası güvenilirlik ve diplomatik itibar açısından eleştirilmiş ve çevresel liderlik sorumluluğunun kaybedildiği vurgulanmıştır (BBC News, 2020).

Başkan Biden, Paris Anlaşması'na yeniden katılarak, "*küresel ısınmaya karşı mücadelede*" kararlı olduklarını belirtmiş ve Dışişleri Bakanı Antony Blinken, anlaşmayı "*küresel eylem için eşsiz bir çerçeve*" olarak tanımlamıştır (U.S. Embassy, 2021). Ayrıca Biden, Trump döneminde alınan DSÖ'den çekilme kararını geri alarak, ABD'nin yeniden DSÖ üyesi olduğunu duyurmuştur (Voice of America, 2021).

Trump, 20 Ocak 2025'te göreve başladığında, ABD'yi Paris Anlaşması ve DSÖ'den yeniden çekme sürecini yeniden başlatmıştır. Çekilme gerekçesi olarak "*Amerikan ekonomisine zarar verme riski*" ve "*ulusal refahı önceliklendirme*" hedefleri gösterilmiştir (The White House, 2025). DSÖ'den çekilme ise, örgütün "*pandemi yönetimindeki başarısızlığı*" ve "*reform*

eksikliği" gibi nedenlere dayandırılmış, ayrıca ABD'nin DSÖ'ye yaptığı mali katkıların orantısız olduğu ifade edilmiştir (The White House, 2025).

Trump'ın önemli bir diğer kararı, İran'ın nükleer silah geliştirmesini engellemeyi amaçlayan Ortak Kapsamlı Eylem Planı (KOEP) anlaşmasından çekilmesidir. 2015'te imzalanan anlaşma başlangıçta başarılı olsa da Trump'ın 2018'deki çekilme kararı ve yeniden yaptırımlar uygulaması, anlaşmanın çökmesine neden olmuştur (Robinson, 2023). Trump, KOEP'in İran'ın balistik füze programını ele almadığını ve geçici hükümlerinin İran'ın gelecekteki nükleer silah üretimini engellemeyeceğini savunmuştur. Bu adım, nükleer yayılmayı önleme çabalarına ve bölgesel güvenliğe zarar vermiş (Smith, 2019), Orta Doğu'daki gerilimleri artırmıştır (Al-Rumaihi, 2024).

İran, ABD'nin çekilmesinin ardından uranyum zenginleştirmeyi artırmış ve ağır su üretimine yeniden başlamıştır. Ayrıca, Hürmüz Boğazı'nda artan gerilimler ve bölgesel güvenlik üzerindeki olumsuz etkiler öne çıkmıştır (Khan, 2018). Trump yönetimi, "*maksimum baskı*" politikası ile İran ekonomisini zayıflatmayı amaçlamış ancak kalıcı bir başarı elde edememiştir (Fleitz, 2019). Avrupa ülkeleri, KOEP'in korunması için çaba sarf etmiş ancak ABD'nin sert politikaları, İran'daki iç siyaseti olumsuz etkilemiş ve bölgesel güvenlik üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmıştır (Geranmayeh, 2020). Biden yönetimi, müzakereleri canlandırmaya çalışmış ancak Ukrayna savaşı ve taraflar arasındaki temel anlaşmazlıklar bu çabaları sekteye uğratmıştır (Crisis Group, 2022). Sonuç olarak, KOEP'nin geleceği her iki tarafın farklı talepleri nedeniyle belirsizliğini korumaktadır (Robinson, 2023).

İsrail ve Körfez İş birliği Konseyi (KİK) üyeleri, İran'ın balistik füze programı ve vekil aktörlere sağladığı destek gibi önemli meselelerin yeterince ele alınmadığını belirtmişlerdir. (Dolzikova & Borck, 2022). ABD'nin 2018'de KOEP'dan çekilmesi, uluslararası toplumda geniş çapta eleştirilmiş ve çok taraflı diplomasinin değerinin zedelendiği ifade edilmiştir. Bu karar, İran halkı üzerinde ekonomik baskıları artırarak, bölgesel güvenlik üzerinde ciddi olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca, Hürmüz Boğazı'ndaki belirsizlikler, İran ile Körfez ülkeleri arasındaki sürekli rekabet ve büyük güçlerin müdahaleleri, sürecin etkilerini derinleştiren faktörler arasında yer almıştır (İbrahim & Benjamin, 2019).

Trump'ın bu adımları, ABD'nin uluslararası anlaşmalara olan güvenini sarsmış ve İran ile olan ilişkilerde güvensizlik yaratmıştır. Bölgesel güvenliği sağlamak için çok taraflı diplomasi ve güven artırıcı önlemler büyük önem taşımaktadır (Davenport, 2024).

İşlemselcilik (Transactionalism) Politikası

İşlem odaklılık, devletlerin uluslararası ilişkilerde kısa vadeli kazançları ön planda tutarak, uzun vadeli stratejilerden uzaklaştığı bir yaklaşım olarak tanımlanır (Abramowicz, 2023). Bu yaklaşım, sıfır toplamlı bir oyun mantığına dayanarak ikili ilişkilere öncelik verir, çok taraflı ilişkileri dışlar ve değer temelli politikalara karşı çıkar (Yılmaz & Bashirov, 2019). Donald Trump, bu anlayışı benimseyerek, fırsatçılığı değerler ve ittifaklar pahasına ön plana çıkarmış ve her durumu sıfır toplamlı bir oyun olarak görmüştür (Agrawal, 2025).

Trump yönetiminin "*işlemsel dış politika*" yaklaşımı, ABD'nin demokratik değerlerini savunmaktan kaçınarak, Çin ve Rusya gibi otoriter güçlere alan tanımıştır. Bu durum, ABD'nin ideolojik mücadele kapasitesini zayıflatmış, müttefikler arasında güven kaybına yol açmış ve stratejik avantajlarını zayıflatmıştır. Sonuç olarak, bu yaklaşım, ABD'nin çıkarlarını tehdit eden ve otoriter güçlere genişleme alanı tanıyan "*daha az demokratik*" bir dünya düzenine yol açmıştır (United States Senate, Committee on Foreign Relations, 2020).

NATO ve Uluslararası Kurumlara Yaklaşımı

Donald Trump, "*işlemsel dış politika*" anlayışını benimseyerek NATO'yu "*modası geçmiş*" ve "*ABD'yi sömüren*" bir organizasyon olarak tanımlamıştır. Müttefiklerden savunma harcamalarını artırmalarını talep etmiş, NATO'yu ABD'nin çıkarlarını ifade ettiği bir platform olarak kullanmıştır (Sperling & Webber, 2019). Trump'ın yaklaşımı, NATO üyelerinin savunma harcamalarını artırmalarına yol açmış, bu da uzun vadede NATO için faydalı sonuçlar doğurmuştur (S. K., 2021). 2014'te %1.43 olan NATO Avrupa ve Kanada savunma harcamaları ortalaması, 2024'te %2.02'ye yükselmiş, NATO'nun genel ortalaması ise %2.58'den %2.71'e çıkmıştır (North Atlantic Treaty Organisation, 2024).

Trump, 8 Ocak 2025'teki konuşmasında NATO'nun devamlılığına katkı sağladığını iddia ederek, 680 milyar dolar topladığını ve savunma harcamalarının GSYİH'nin %2'den %5'ine çıkarılmasını savunmuştur (Gilbody Dickerson, 2025). İlk döneminde, NATO'ya yönelik açık eleştiriler ve "*çıkış*" tehditlerine rağmen, ABD'nin ittifaka bağlılığı güçlenmiştir. NATO, kurumsal dayanıklılığı sayesinde Trump yönetiminin taleplerini kanalize edebilmiş ve "*çıkış*" yerine "*ses*" stratejisini uygulamıştır (Sperling & Webber, 2019).

Sonuç olarak, Trump yönetimi, ABD'nin küresel liderlik rolünü zayıflatmış ve çok taraflı diplomasiye yönelik eleştirilerle NATO'nun işleyişini etkilemiştir. Bu durum, küresel iş birliği ve istikrarı zorlaştırmış, uluslararası ilişkilerde belirsizlik yaratmıştır. Trump'ın dört

yıllık görev süresi, Irak ve Libya gibi askeri müdahalelerden kaçınarak bazı başarılar elde etse de bu başarılar sınırlı kalmıştır (Gramer, 2020).

Ortadoğu Politikaları

Donald Trump'ın 2017 ile 2021 yılları arasında Orta Doğu'ya yönelik dış politikası, önceki yönetimlerin geleneksel politikalarından farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Trump, bölgesel aktörlerle doğrudan ilişkiler kurmaya, ulusal çıkarları ön planda tutmaya ve ekonomik ve askeri ortaklıkları güçlendirmeye odaklanmıştır. Ancak bu politika genellikle çok taraflı diplomasiden sapma göstermiştir.

Donald Trump'ın Ortadoğu politikası, belirsizlik ve tutarsızlıkla şekillenmiş ve ABD'nin küresel liderlik rolünü tehdit etmiştir. Trump, Obama'nın mirasını reddetmeye çalışmış ancak somut bir strateji oluşturamamış ve bu durum, "*açıklamaları ile eylemleri arasındaki uyumsuzluktan*" kaynaklanarak ABD'nin dış politikasını öngörülemez kılmıştır (Zurzolo, 2017). Donald Trump'ın dış politika kararları, özellikle ABD'nin bazı anlaşmalardan çekilmesi ve İbrahim Anlaşmaları'nın imzalanması gibi önemli adımlarla küresel ilişkilerde sert bir tutum sergilemiştir.

İbrahim Anlaşmaları, İsrail ile Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Fas arasında 2020'de imzalanarak bölgedeki ilişkileri normalleştirmeyi amaçlamıştır. Bu anlaşmalar, Yahudiler ve Arapların ortak atası kabul edilen İbrahim'e atıfta bulunarak, tarihsel bağları güçlendirmeyi ve barış kültürünü geliştirmeyi hedeflemiştir (Abraham Accords, 2024; U.S. Department of State, n.d.). 2023'te anlaşmalar ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 4 milyar ABD dolarını aşmış, ancak Ekim ayında Hamas saldırıları ticareti %4 düşürmüştür (Abraham Accords Peace Institute, 2024). Anlaşmaların üçüncü yılında, bölgedeki güç dengelerini değiştirme hedefleri başarısız olmuş, halk arasında hoşnutsuzluk yaratmış ve otoriter yönetimler pekişmiştir (El Kurd, 2023).

Biden yönetimi, İsrail ve Suudi Arabistan arasında normalleşme için güvenlik garantileri sağlamayı desteklemiş ancak Trump yönetimi döneminde, İbrahim Anlaşmaları'ndan elde edilen deneyimlerin bu tür bir anlaşmanın İsrail-Filistin barışına katkı sunma konusunda başarılı olamayacağına dair ciddi şüpheler yaratmıştır (Pressman, 2024). Anlaşmaların ana hedefi, Suudi Arabistan ile İsrail arasında normalleşmeyi sağlamakla birlikte (Barrett et al., 2024), bu hedef, Filistin-İsrail çatışmasına sürdürülebilir bir çözüm bulunmasına bağlı kalmıştır (Grossman, 2024). 7 Ekim 2023'te Hamas'ın İsrail'e yönelik büyük bir saldırı düzenlemesi ve İsrail'in Gazze'yi yok etmesi, İbrahim Anlaşmaları'nın sınırlı etkisini gözler

önüne sermektedir. Bu anlaşmalar, Filistinlilerin taleplerini göz ardı ederek bölgedeki Arap devletlerinin entegrasyonunu hedeflese de Filistin-İsrail çatışmasının çözümünde başarılı olamamış, normalleşme sürecini ne Hamas ne de İsrail'in Likud hükümeti kabul etmiştir. (Pressman, 2024).

Önümüzdeki dönemde, Trump yönetiminin Filistin'deki iki devletli çözüm politikasından uzaklaşması, Avrupa Birliği için önemli bir sürpriz olabilir, çünkü AB, Oslo Anlaşmaları'na dayalı çözümleri geleneksel olarak desteklemektedir. Ayrıca, yeni yönetimin İran'a karşı daha sert bir tutum benimseyerek İbrahim Anlaşmaları'nı genişletmeye çalışması, bölgedeki istikrarsızlığı artırarak sorunun kökenlerine daha derinlemesine inilmesini gerekli kılabilir (Noll, 2024).

Sonuç olarak, İbrahim Anlaşmaları ve İsrail-Hamas ateşkese, bölgedeki barış için önemli adımlar olsa da sürdürülebilir bir çözüm için İsrail-Filistin çatışmasının çözülmesi gerekmektedir.

Trump, İsrail'e verdiği güçlü desteği Kudüs'ü başkent olarak tanıma kararıyla pekiştirmiş, ancak İran'a yönelik Obama'nın nükleer anlaşmasını reddederek İran'ın taahhütlerini onaylamamış, anlaşmayı iptal etme kararını ise ertelemiştir. Ayrıca, Trump'ın dış politikası, Suriye iç savaşı gibi krizlerde tutarsızlıklar ve çelişkilerle şekillenmiştir. Trump'ın Orta Doğu'daki dış politikası, ABD'nin geleneksel yaklaşımını sürdürmekle birlikte, bölgedeki istikrarsızlıkları derinleştirmiştir (Mandhai, 2018).

Donald Trump, 2018 Aralık ayında, Suriye'deki 2.000'den fazla Amerikan askerini hızla geri çekmeye karar verdiğini açıklamış ve IŞİD'in Suriye'de "yenildiği" iddiasında bulunmuştur ki bu karar Pentagon ve Dışişleri Bakanlığı'nın resmi değerlendirmeleriyle çelişmektedir ve bu kararın, ABD Başkanı Trump ile Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan arasındaki telefon görüşmesinin ardından alındığı bildirilmiştir (Reuters, 2018).

Sonuç olarak, ABD'nin Suriye'den çekilme kararı, bölgedeki güç dengesini ve müttefiklik ilişkilerini derinden etkilemiş ve bu durum, Trump'ın dış politika stratejisinin belirsizliğini gözler önüne sermiştir (Borger & Chulov, 2018).

ABD Başkanı Donald Trump, ilk başkanlık dönemindeki ilk yurt dışı ziyaretini 20 Mayıs 2017'de Suudi Arabistan'a gerçekleştirdi. Suudiler, Obama yönetiminin politikalarından memnuniyetsizdi ve ilişkilerin yeniden şekillenmesini bekliyorlardı (Al Jazeera, 2017). Bu ziyaret sırasında ABD ve Suudi Arabistan, yaklaşık 110 milyar dolar değerinde bir silah anlaşması imzalarken, bu miktarın 10 yıl içinde 350 milyar dolara çıkması hedeflenmiştir. Dış

İlişkiler Konseyi'ne göre, Suudi Arabistan, 2011-2015 yılları arasında ABD silah ihracatının yaklaşık %10'unu oluşturmuş ve en büyük müşteri olmuştur (David, 2017).

Trump, başkanlık döneminde Suudi Arabistan ile ilişkilerini güçlendirmiş ve bu doğrultuda, Yemen'deki iç savaşa Amerikan askerlerinin katılımını sonlandırmayı amaçlayan bir çözümü veto ederek Suudi Arabistan'a desteğini sürdürmeyi tercih etmiştir. Ancak, bu karar, Yemen'deki devam eden insani kriz ve çatışmalar nedeniyle Trump'a yönelik yoğun eleştirilerin odağı olmuştur (Landler & Baker, 2019).

Başkan Trump, Amerika'nın geleneksel dış politika anlayışını köklü bir biçimde değiştirerek ülkesinin uluslararası düzeydeki rolünü daha "*içerici ve öngörülemez*" hale getirmiştir. Özellikle Suudi Arabistan Veliht Prens'ine duyduğu aşırı ilgi ve bu ilişkilerin, Suudi Arabistan'ın Yemen'deki müdahalesini pekiştirmesi, Trump'ın dış politikasındaki içsel dinamikleri yansıtmaktadır. Ayrıca, Trump'ın dış politika kararları genellikle "*iç politikaya dayalı*" bir yaklaşım ile şekillenmiş, bu durum ise hem globalist hem de milliyetçi danışmanlar arasındaki ideolojik çatışmalarla birleşerek, Amerika'nın küresel rolünü yeniden tanımlamış ve uzun vadeli belirsizliklere yol açmıştır (Landler, 2017).

ABD-Türkiye İlişkileri

Trump yönetiminin ilk döneminde, ABD-Türkiye ilişkilerinde güvenlik odaklı bir yaklaşım ön plana çıkmıştır. "*Önce Amerika*" politikası, Obama dönemine kıyasla daha az değer temelli, daha fazla güvenlik odaklı bir dış politika ile şekillenmiştir. Bu strateji, özellikle Batılı liderlerin 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği sonrası Türkiye'ye karşı eleştirel olmaktan ziyade daha temkinli bir duruş sergilemelerine yol açmıştır. Ancak, "*YPG/PYD ile iş birliği*" ve "*Fethullah Gülen'in iadesi*" gibi meseleler, ilişkilerdeki gerginliğin devam etmesine neden olmuştur. Trump'ın kişisel ilişkileri ve "*işlemci*" yaklaşımı, ilişkilerde geçici iyileşmeler sağlasa da uzun vadeli çözüm ihtiyacını ortaya koymuştur (Gisclon, 2017).

Suriye'deki gelişmeler, Türkiye'nin S-400 füze savunma sistemi alımı ve F-35 programından çıkarılması gibi konular gerilim yaratırken, Trump'ın Erdoğan'a duyduğu dostane ilgi, ilişkilerin sürmesini sağlamıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin en işlevsel yönü, liderler arasındaki karşılıklı saygıya dayanan özel bağ olmuştur (Pamuk & Coskun, 2019).

Trump'ın ilk döneminde ilişkiler karmaşık bir hal alırken, Erdoğan ile Trump arasındaki karşılıklı saygı, Suriye ve ticaret gibi alanlarda ortak çıkarların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Trump'ın ikinci dönemi için öngörülen "*jeopolitik düşünme*" ve "*işlem odaklı ilişkiler*" yaklaşımı, Türkiye ile ilişkilerde yeni fırsatlar ve riskler yaratabilir. Bu bağlamda,

Türkiye'nin bölgesel gücünü artırarak ABD için stratejik bir ortak haline gelmesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin daha ileriye taşınmasını mümkün kılabilir ancak bu ilerlemenin gerçekleşmesi zaman alabilir (Outzen, 2024).

7-8 Mart 2024 tarihlerinde Washington'da gerçekleştirilen yedinci ABD-Türkiye Stratejik Mekanizma Toplantısı, "*terörle mücadele, savunma iş birliği, ticaret ve enerji*" gibi alanlarda iş birliğini ele alarak ikili ilişkilerde önemli bir adım oluşturmuştur (U.S. Embassy Türkiye, 2024). Ancak terörle mücadele, özellikle PKK ve Suriye Demokratik Güçleri'ne (SDG) yönelik farklı yaklaşımlar, ilişkilerde uzun süredir devam eden bir gerilim kaynağıdır. PKK, ABD, Kanada, Avustralya ve Avrupa Birliği üyeleri de dahil olmak üzere birçok ülkenin terör örgütleri listesinde yer almaktadır (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, n.d.). Türkiye, SDG'yi PKK'nın bir uzantısı olarak görürken, ABD, PKK'yı terör örgütü olarak tanımlamakla birlikte SDG'yi bu yapıdan ayrı bir oluşum olarak kabul etmektedir (Taşpınar, 2025). ABD'nin 2024 savunma bütçesinden "*156 milyon dolar*"lık bir fon, DEAŞ ile mücadele kapsamında PKK/YPG liderliğindeki SDG'ye tahsis edilmiştir. Ancak, bu destek, Türkiye-ABD ilişkilerinde uzun süredir devam eden bir gerilim kaynağıdır (Günerigök, 2023).

ABD 2014 yılında IŞİD'in Suriye ve Irak'ta geniş alanları kontrol altına almasıyla, Halk Savunma Birlikleri'ni (YPG) stratejik bir ortak olarak tanımış, bu gücü silahlandırmış ve eğitmiştir. SDG, önemli petrol sahaları ve tarım alanları da dahil olmak üzere kuzeydoğu Suriye'nin %25 ila %30'unu kontrol altına alarak önemli bir jeopolitik avantaja sahip olmuştur. SDG lideri Mazlum Abdi, federatif ve merkezless bir yönetim modelini savunurken, ABD, Suriye Kürtlerinin siyasi özerkliğini resmi olarak tanımaktan kaçınmakta ve "*güvenlik ile istikrarı korumaya, IŞİD'in yeniden güçlenmesini engellemeye*" odaklanmaktadır (Taşpınar, 2025).

Hayat Tahrir el-Şam'ın (HTŞ) kontrolündeki muhalif gruplar 4 Aralık'ta Hama, 7 Aralık'ta Humus ve 8 Aralık'ta Esad'ın ülkeyi yönettiği Şam'ı ele geçirdi (Euronews, 2025). Ancak, IŞİD ve Suriye Kürtleri, yeni Suriye rejiminin yapısını ve gelecekteki Türkiye-Amerika ilişkilerini önemli ölçüde şekillendirecek unsurlar olarak öne çıkmaktadır. ABD, IŞİD'e karşı stratejik müttefik olarak tanımladığı SDG'ye desteğini sürdürürken, YPG-PKK bağlantısı nedeniyle Türkiye ile ilişkilerinde hassas bir denge kurmaya çalışmaktadır (Taşpınar, 2025).

12-13 Aralık 2024 tarihlerinde Ankara'da, Türkiye Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ve ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken görüşme gerçekleştirdi (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, 2024). Fidan, "*Suriye'deki istikrarın sağlanması ve terörizmin engellenmesi gerektiğini*" belirterek, "*savunma sanayi*" gibi diğer konuları da gündeme getirdi

(Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024). Blinken ise, “*Suriye’de siyasi geçişin önemini*” vurguladı ve tüm aktörlerin “*insan hakları ve özgürlükleri koruma*” yükümlülüğüne dikkat çekti. Ayrıca, Suriye'nin “*terörizm üssü olmaması*” gerektiğini ifade ederek, ABD-Türkiye iş birliğinin “*İŞİD’e karşı küresel koalisyon*” içinde kritik rolünü yineledi (U.S. Department of State, 2024).

Donald Trump'ın ABD Başkanlığı görevini 20 Ocak 2025 tarihinde yeniden devralmasıyla birlikte, Suriye'deki durum ve ABD-Türkiye ilişkileri yeni bir döneme girecek. Trump'ın dış politika yaklaşımı, bölgede mevcut dengeleri değiştirebilir ve özellikle Türkiye ile olan ilişkilerde yeni strateji ve politikaların geliştirilmesine yol açabilir. Amerika, Türkiye ve diğer uluslararası aktörler, iş birliğinin gücünü ve etkisini göz önünde bulundurarak, Suriye'deki istikrar ve güvenliği sağlamak için ortak çabalarını sürdürmelidir.

Sonuç

Siyasi görüşleriyle tanınan Amerikalı dilbilimci Noam Chomsky, Donald Trump yönetiminin dış politikasını “*gangster kapitalizmi*” çağında ABD'nin azalan süper güç statüsüyle ilişkilendirerek, bu politikaların “*Önce Amerika*” sloganı yerine “*Önce Ben*” anlayışını yansıttığını savunmaktadır (Chomsky, 2018). Trump'ın Paris İklim Anlaşması'ndan ve İran Nükleer Anlaşması'ndan çekilmesi, çevresel ve diplomatik zararları göz ardı ederek özel sermaye, enerji sektörü ve seçmen tabanını tatmin etmeye yönelik bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Bu politikalar ABD'nin diplomatik zayıflığını askeri üstünlükle dengelemeye çalışırken, uluslararası yalnızlaşmasını artırmış ve Ortadoğu barışını olumsuz etkilemiştir. Özellikle Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıma kararı, uluslararası hukuka aykırı olduğu gibi, bölgedeki barış çabalarına ciddi zarar vermiştir. Bu durum ise, Trump yönetiminin kısa vadeli çıkarlar uğruna uzun vadeli küresel istikrarı tehlikeye attığını ve ABD'nin süper güç rolünü zayıflattığını vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, Trump'ın birinci dönem dış politikası, özellikle Ortadoğu'ya yönelik stratejilerinde, geleneksel diplomatik kanalların aksaması, çekilme politikası ve işlemselcilik yaklaşımıyla öne çıkmıştır. İbrahim Anlaşmaları aracılığıyla İsrail ve Arap devletleri arasında barış çabalarını destekleyen Trump, aynı zamanda İsrail'e yönelik güçlü bir destek politikası benimsemiştir. Bununla birlikte, İran'a karşı sert tutumu ve KOEP'den çekilmesi ile Suriye gibi bölgesel krizlerde öngörülemez politikaları, bölgedeki gerilimleri artırmıştır. Suudi Arabistan ve Türkiye ile olan ilişkilerinde ise işlemselci yaklaşımı, kısa vadeli çıkarlar üzerine şekillenmiş, uzun vadeli iş birliği fırsatlarını sınırlamıştır.

Trump'ın uluslararası kurumlara ve ittifaklara yönelik eleştirel yaklaşımı, ABD'nin küresel iş birliği ağlarındaki rolünü zayıflatmış ve Chomsky'nin de belirttiği gibi, küresel düzeyde yalnızlaşarak istikrarsızlık riskini artırmıştır.

Referanslar

Abraham Accords Peace Institute. (2024, April 1). In 2023, Abraham Accords ties break new records, remain steady after October 7.

Abraham Accords. (2024, December 31). Britannica.

Abramowicz, V. (2023). The merits of transactionalism. *The Interpreter*.

Agrawal, R. (2025, January 7). Trump is ushering in a more transactional world. *Foreign Policy*.

Al Jazeera. (2017, May 20). Trump arrives in Saudi Arabia in first foreign trip.

Al-Rumaihi, M. (2024). Challenges and results of the United States withdrawal from the Iran nuclear deal on Gulf Cooperation Council. *Gulf International Forum*.

Barrett, T., Carey, L., Channer, H., Corben, T., Dean, P., Garrett, S., Green, M. J., Grgic, G., Kalinauskas, A., Kunkel, J., Mayo, S., Mondschein, J., Munson, L., Nason, A., & Wolpe, B. (2024, May 29). *Red book | Blue book 2024: A guide to the next US administration*. United States Studies Centre.

BBC News. (2020, November 4). Climate Change: US formally withdraws from Paris agreement.

Bentley, M., & Lerner, A. B. (2021). Trump and unpredictability in international relations. *International Politics Review*, 348-359.

Borger, J., & Chulov, M. (2018, December 20). Trump shocks allies and advisers with plan to pull US troops out of Syria. *The Guardian*.

Chomsky, N. (2018, May 24). Noam Chomsky on Donald Trump and the “Me First” Doctrine.

Crisis Group. (2022, September 12). Is restoring the Iran nuclear deal still possible?

Davenport, K. (2024, January 22). Balancing on the nuclear edge: Pathways to manage Iran at the nuclear threshold and prevent proliferation in the Middle East.

David, J. E. (2017, May 20). US-Saudi Arabia seal weapons deal worth nearly \$110 billion immediately, \$350 billion over 10 years. *CNBC*.

Dolzikova, D., & Borck, T. (2022, November 17). Nuclear diplomacy with Iran and regional perceptions. *Peace Diplomacy*.

El Kurd, A. (2023, August 31). Assessing the Abraham Accords, three years on.

Ellwood, T. [@Tobias_Ellwood]. (2018, December 19). I strongly disagree. It has morphed into other forms of extremism and the threat is very much alive [Tweet]. X.

Euronews. (2025, 2 Ocak). HTŞ yönetimi ile YPG/SDG'nin Şam'daki ilk görüşmesinin 'olumlu' geçtiği belirtildi.

Fleitz, F. (2019, February 7). Nine months later, Trump's Iran-deal withdrawal is a clear success. *Yahoo*.

Fuchs, M. H. (2017, February 13). Donald Trump's doctrine of unpredictability has the world on edge. *The Guardian*.

Geranmayeh, E. (2020, June 23). Reviving the revolutionaries: How Trump's maximum pressure is shifting Iran's domestic politics.

Gilbody Dickerson, C. (2025, January 8). *Donald Trump refuses to rule out military force over Panama Canal and Greenland - as he warns NATO to spend more*. Sky News.

Gisclon, M. (2017, June 16). Trump's first 100 days and US-Turkey relations. *Turkish Policy Quarterly*.

Gramer, R. (2020, October 14). Trump's foreign-policy adventures haven't all flopped. *Foreign Policy*.

Grossman, M. (2024, September 11). As the Israel-Hamas war continues, the Abraham Accords quietly turns four. *Atlantic Council*.

Günerigök, S. (2023, 15 Aralık). *US allocates \$156M to fund benefiting PKK/YPG in 2024 defense budget*. Anadolu Ajansı.

Hadar, L. (2017, January 2). The limits of Trump's transactional foreign policy. *The National Interest*.

Hathaway, O. A. (2020, October 2). Reengaging on treaties and other international agreements (Part I): President Donald Trump's rejection of international law.

Ibrahim, S. G., & Benjamin, M. O. (2019). Impact of U.S. withdrawal from the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) on the Gulf region and the world. *African Journal of Law, Political Research and Administration*, 2(2), 1-15.

İlk Trump Dönemi ABD Dış Politikası ve Küresel Etkileri / Mehmet Akar

Iddon, P. (2024, November 22). America's allies in Syria hope they can sway Trump's decisions about US troops there. *Business Insider*.

Keitner, C. (2018, October 17). Consequences of the Trump Administration's Recent Treaty Withdrawal? *Foreign Policy and International Affairs*.

Khan, N. A. (2018, May 16). JCPOA in Post-US Exit: Consequences and Repercussions. *Modern Diplomacy*.

Landler, M. (2017, December 28). Trump, the Insurgent, Breaks With 70 Years of American Foreign Policy. *The New York Times*.

Landler, M., & Baker, P. (2019, April 16). Trump vetoes measure to force end to U.S. involvement in Yemen war. *The New York Times*.

Mandhai, S. (2018, January 19). One year of Trump: The effect on the Middle East. *Al Jazeera*.

McCready, A., Gadzo, M., Jamal, U., Quillen, S., Harb, A., Marsi, F., & Kestler-D'Amours, J. (2025, January 15). *Israel and Hamas agree Gaza ceasefire deal to halt 15-month war*. Al Jazeera.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey. (2024, December 13). *Sayın Bakanımızın ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken ile Görüşmesi, 12-13 Aralık 2024, Ankara*.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye. (n.d.). PKK is a terrorist organization.

Noll, G. (2024, Kasım 26). *Transatlantic impacts of Trump's Middle East policy*. The German Marshall Fund of the United States.

North Atlantic Treaty Organisation. (2024). Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024). Organisation du Traité de l'Atlantique Nord Press & Media – Presse & Médias, B-1110 Bruxelles Belgique. Public Diplomacy Division Press Release. p. 9.

Outzen, R. (2024, December 6). What the US-Turkey relationship will look like during Trump 2.0. *Atlantic Council*.

Pamuk, H., & Coskun, O. (2019, November 13). Behind Trump-Erdogan 'bromance,' a White House meeting to repair U.S.-Turkey ties. *Reuters*.

Pompeo, M. R. (2019, November 4). On the U.S. Withdrawal from the Paris Agreement. *U.S. Department of State*.

Pressman, J. (2024, July 22). *A Saudi Accord: Implications for Israel-Palestine Relations*. Quincy Institute.

Reuters. (2018, December 19). U.S. State Department personnel being evacuated from Syria - U.S. official. *Reuters*.

Robinson, K. (2023, October 27). What Is the Iran Nuclear Deal? *Council on Foreign Relations*.

S. K. (2021). Paradigm Shift in the US Foreign Policy towards NATO during Trump Administration. *Strategic Studies*, 41(3), 1-14.

Schier, S. E., & Eberl, T. E. (Ed.). (2022). The Trump Effect: Disruption and Its Consequences in U.S. Politics and Government (pp. 155-157). Rowman & Littlefield.

Smith, D. (2019, May 29). The Trump Administration's Impact on the International System. *U.S. Foreign Policy Quarterly*.

Sperling, J., & Webber, M. (2019). Trump's foreign policy and NATO: Exit and voice. *Review of International Studies*, 45(3), 511-526.

Taşpınar, Ö. (2025, 10 Ocak). ABD ve Kürtler yeni Suriye'de. *Emirates Policy Center*.

The White House. (2025, January 20). Putting America first in international environmental agreements: Executive order. Beyaz Saray.

The White House. (2025, January 20). Withdrawing the United States from the World Health Organization: Executive order. Beyaz Saray.

Trump, D. J. [@realDonaldTrump]. (2018, December 19). We have defeated ISIS in Syria, my only reason for being there during the Trump Presidency [Tweet]. X.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2024, December 13). *Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken ile Basına Demeci*.

U.S. Department of State. (2024, December 13). *Secretary Blinken's Meeting with Turkish Foreign Minister Fidan*.

U.S. Department of State. (n.d.). The Abraham Accords. *U.S. Department of State*.

U.S. Embassy. (2021, February 19). U.S. Officially Rejoins the Paris Agreement.

U.S. Embassy Türkiye. (2024, 9 Mart). ABD-Türkiye Stratejik Mekanizma Toplantısına İlişkin Ortak Açıklama.

İlk Trump Dönemi ABD Dış Politikası ve Küresel Etkileri / Mehmet Akar

United States Senate, Committee on Foreign Relations. (2020, October 21). The cost of Trump's foreign policy: Damage and consequences for U.S. and global security (S. Prt. 116-56). U.S. Government Publishing Office.

Voice of America. (2021, February 3). U.S. rejoins World Health Organization.

Yılmaz, İ., & Bashirov, G. (2019, December 5). Transactionalism in international relations: Turkey's relations with the European Union. *International Affairs*.

Zurzolo, M. G. (2017). Trump's era in the Middle East: Unpredictable approach. *Institute of International Relations*.

NATO has effectively adapted to the post-Cold War political and security environment through enlargement and an emphasis on conflict prevention, crisis management, and peacekeeping. However, the alliance's greatest challenge has emerged from within, particularly during Donald J. Trump's presidency. Trump's "America First" agenda and isolationist policies brought the issue of burden-sharing to the forefront of NATO's priorities. By labeling NATO "obsolete" and questioning its relevance, Trump disrupted the traditional transatlantic security framework. Despite NATO's strategic value—such as U.S. bases in Europe enabling forward deployment to hotspots in the Middle East and Africa, and NATO invoking Article 5 for the first and only time in defense of the U.S. after 9/11—Trump appeared unconvinced of its critical importance to U.S. national interests (Kaufman, 2027).

His administration's focus on financial contributions exposed internal divisions within the alliance and underscored the need for reform among member states. Trump's unpredictability in foreign policy and withdrawal from multinational agreements like the INF Treaty and the Paris Agreement further exacerbated uncertainty surrounding U.S. commitments to NATO. By pressuring European allies to meet the 2% GDP defense spending target, he tied U.S. support for NATO to the financial contributions of its members. While unprecedented, this rhetoric did not signify a structural shift in U.S. policy toward NATO.

This article explores the historical context and recent developments in NATO-U.S. relations during Trump's presidency, focusing on the impact of his policies and rhetoric on the alliance. It also examines the potential implications for transatlantic relations in the context of second Trump term.

NATO-US Relations

NATO has navigated the political and security challenges of the post-Cold War era through expansion and prioritizing conflict prevention, crisis management, and peacekeeping. However, Donald J. Trump's presidency posed unique and unprecedented obstacles to the alliance by questioning its relevance and foundational structure. From the start of his 2016 campaign, Trump described NATO as "obsolete," criticizing its financial framework and expressing doubts about European allies' commitment to defense spending (Benitez, 2019). His conditional stance on U.S. defense obligations—linking them to financial contributions from member states—sparked serious concerns and disrupted NATO's principle of collective security.

As president, Trump exerted pressure on European members to meet the defense spending target of 2% of GDP, framing U.S. involvement in NATO as dependent on these contributions. Although previous presidents had emphasized the importance of burden-sharing, Trump's transactional approach and blunt rhetoric were without precedent. His overt skepticism about NATO's role and his reluctance to endorse Article 5, the alliance's core principle of collective defense, cast doubt on the United States' long-standing security commitments. This uncertainty was amplified by his broader "America First" foreign policy, which emphasized nationalist priorities, bilateral agreements, and reduced engagement in multilateral organizations (Ashford & Kavanagh, 2025).

Trump's criticism of NATO reverberated through transatlantic relations, sparking intense debates within the alliance. His insistence on increased defense spending placed financial strain on European allies, particularly Germany, which struggled to meet the target. These demands not only created tension in U.S.-European relations but also reignited discussions about the sustainability of NATO's financial and operational structure. Moreover, the Trump administration's withdrawal from key international agreements, such as the Paris Accord and the INF Treaty, highlighted a shift in U.S. foreign policy and raised doubts about the reliability of American leadership within the alliance.

Trump notably avoided reaffirming NATO's Article 5, which declares that an attack on one member is considered an attack on all. Traditionally, U.S. presidents have reaffirmed Article 5 as a symbolic gesture to bolster deterrence, even though it does not bind allies to a specific response. Unlike his predecessors, Trump avoided explicitly committing U.S. military support in the event of an ally being attacked, further weakening the perception of American commitment to NATO.

Trump's presidency also coincided with major geopolitical events, such as Russia's 2022 invasion of Ukraine, underscoring NATO's importance as a cohesive force. While his administration assured continued support for Ukraine, Trump's earlier criticisms of financial aid to Kyiv fueled uncertainty about future U.S. commitments. His rapport with Russian President Vladimir Putin and his inconsistent stance on NATO added further tensions, with European leaders fearing potential U.S. disengagement from the alliance.

One of the most significant concerns under Trump's leadership was the possibility of the U.S. withdrawing from NATO. Reports suggest he considered such a move during his first

term, alarming American officials and NATO members alike. A U.S. withdrawal would undermine NATO's collective defense framework and leave Europe more exposed to external threats, particularly from Russia, potentially reshaping the global power balance and dismantling the post-World War II security architecture.

Despite these challenges, NATO remained a critical institution throughout Trump's tenure, adapting to internal pressures and external threats. As of 2023, the United States accounted for 68% of NATO's total defense spending, highlighting its financial role within the alliance (Hoorman & Vincent, & Jacqu e,2024). However, Trump's demands and critiques sparked renewed discussions about burden-sharing, governance, and the distribution of responsibilities among member states. While his rhetoric was controversial, it highlighted the need for NATO to address internal divisions and redefine its priorities to maintain its relevance in an evolving global security environment.

European Security and the Russia Factor

During the Trump administration, NATO's role as a deterrent in Europe became increasingly vital, particularly in addressing the Russian threat. Russia's ongoing aggression, especially its actions in Ukraine, necessitated a bolstered NATO military presence on its eastern borders. The deployment of troops to Poland and the Baltic states demonstrated tangible efforts to reinforce deterrence. By 2024, 18 NATO members had achieved the defense spending target of 2% of GDP, strengthening the alliance's collective defense capabilities (NATO, 2024). However, despite these advancements, European leaders continued to harbor doubts about the reliability of U.S. leadership. Russia's annexation of Crimea in 2014 and its persistent activities in Eastern Ukraine transformed the European security environment, establishing Russia as a revisionist actor. In response, NATO deployed multinational battle groups along its eastern flank, while the European Union sought to enhance its strategic autonomy through initiatives like the Common Security and Defense Policy (CSDP) and Permanent Structured Cooperation (PESCO).

The uncertainty surrounding U.S. foreign policy under Donald Trump, along with his transactional view of NATO, deepened European concerns over the dependability of American security commitments. As a result, European nations prioritized the development of independent defense capabilities while maintaining NATO as a cornerstone of their collective security framework (Fondation Robert Schuman, 2020).

Operational Role and Criticisms in the Middle East

NATO's role in the Middle East grew in prominence during the Trump administration, but it also became a source of contention within the alliance. Questions about its effectiveness in counterterrorism operations frequently arose, and Trump's critiques added further strain to NATO's cohesion. These criticisms underscored the need for better intelligence sharing and stronger operational coordination among member states. However, improving operational efficiency would require not only increased financial contributions but also more clearly defined long-term strategic goals.

NATO's involvement in the Middle East has been shaped by both its limited influence in the region and the challenges it has faced. The Trump administration often criticized NATO's counterterrorism efforts, calling for an expanded role that included greater responsibility for training local forces and strengthening their defensive capabilities. However, the long-term viability of such initiatives faced resistance from some member states, including Germany and France. France, in particular, expressed reservations about NATO's interventionist role, focusing instead on its bilateral security cooperation with the United States in the Sahel region.

The response from countries within the Middle East to NATO's engagement was varied. While some supported increased collaboration, others remained skeptical due to NATO's previous interventions. These dynamics highlighted the political and operational hurdles NATO must overcome to expand its presence in the region, underscoring the challenges of navigating the complex geopolitical landscape of the Middle East (Fondation Robert Schuman, 2020).

Conclusion

Donald Trump's return to power in 2024 has further underscored the necessity for NATO to confront the challenges posed by his leadership style and policy priorities. His approach, marked by skepticism toward NATO's financial and strategic frameworks, continues to raise pressing questions about the alliance's cohesion and the broader trajectory of transatlantic relations. These dynamics have not only deepened divisions within NATO but have also reinforced the urgency for reform and strategic recalibration.

The renewed focus on Europe's independent defense capabilities highlights a significant shift in the balance of power within the alliance. With Trump's administration maintaining a critical stance on burden-sharing and reducing traditional U.S. commitments, European nations

are increasingly compelled to enhance their strategic autonomy. Efforts such as the European Union's defense initiatives signal a growing awareness of the need for Europe to assume greater responsibility for its security, both to complement and compensate for uncertainties surrounding American leadership.

For NATO's eastern members, particularly Poland and the Baltic states, Trump's unpredictable stance toward Russia remains a significant concern. These countries face heightened security risks and must contend with the prospect of a more limited U.S. presence while bolstering their own defense capacities. Russian aggression, exemplified by its actions in Ukraine, has reinforced NATO's role as a vital deterrent, but the alliance must navigate these challenges with a renewed sense of unity and purpose.

Despite the pressures of Trump's leadership, NATO has proven its resilience by adapting to both internal and external threats. The alliance has strengthened its eastern flank in response to geopolitical tensions, while also addressing emerging challenges in regions such as the Middle East. However, these efforts have underscored the complexity of operating in diverse political and security environments, demanding greater coordination and long-term strategic planning among member states.

Trump's presidency has served as both a stress test and a wake-up call for NATO, highlighting longstanding issues such as the balance of financial contributions, governance reform, and strategic clarity. While his rhetoric and policies have strained the alliance, they have also reignited critical discussions about NATO's purpose and priorities in an evolving global order. Moving forward, the transatlantic partnership must focus on rebuilding trust, redefining shared objectives, and ensuring that NATO remains a cornerstone of international security and stability.

Ultimately, the challenges of this period underline the enduring importance of solidarity and shared responsibility within NATO. As the alliance faces a rapidly changing geopolitical landscape, its ability to adapt and evolve will be critical to maintaining its relevance and effectiveness in addressing both current and future threats.

REFERENCES

Ashford, E., & Kavanagh, J. (2025). *Trump, the EU, and NATO: Defense spending, troop deployments, and burden-sharing*. Foreign Policy.

US-NATO Relations Under Trump's Presidency / İrem Bilensoy

Benitez, J. (2019). U.S. NATO Policy in the Age of Trump: Controversy and Consistency. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 43(1), 179–200.

Goury-Laffont, V. (2024, December 21). *Reports: Donald Trump pressured NATO members to increase defense spending*. Politico.

Pifer, S. (2024, June). *Could NATO survive a second Trump administration?* Brookings Institution.

Wright, T. (2017, June 1). *Trump remains a NATO skeptic*. Brookings Institution.

Borger, J. (2024, October 29). If Trump wins the election, NATO can expect more turbulence ahead. *The Guardian*.

Hoorman, C., Vincent, E., & Jacqué, P. (2024, November 9). *NATO, better prepared for Trump than in 2016, is still leaping into the unknown*. Le Monde.

European Parliament. (2023, June). NATO and Trump. *European Parliament*.

Lu, M. (2024, July 13). *Visualizing the defense spending of non-U.S. NATO members (2012–2024)*. Visual Capitalist.

Fondation Robert Schuman. (2020). *The state of the transatlantic relationship in the Trump era*. European Issues No. 545.

Kaufman, J. P. (2017). The US perspective on NATO under Trump: Lessons of the past and prospects for the future. *International Affairs*, 93(2), 251–266.

NATO. (2024, June). *Defence expenditures and NATO's 2% guideline*.

Karp, R., & Maass, R. W. (Eds.). (2024). *Alliances and partnerships in a complex and challenging security environment*. NATO Allied Command Transformation & Old Dominion University. ISBN: 978-1-954445-03-1.

İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen global kutupluluk düzeni, yalnızca başat blok güçlerini etkilemekle kalmayıp tüm sistem içerisinde yeni faktörlere alan açtı. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya egemenliğindeki iki kutupluluğun, çok kutuplu dünya düzenine geçişi başta büyük güçler olmak üzere orta büyüklükteki devletlere de manevra hakkı tanıdı. Klasik Realist dünya düzenini, ABD liderliğindeki daha liberal bir ekosistem arka plana atmış oldu. Liberal düzenin daha işbirlikçi ve devleti sınırlayarak devlet dışı aktörleri de sistemin içinde aktifleştiren ideaları eski mücadeleciler ve saldırgan sistemi bir nebze unutturdu. Birçok uluslararası örgüt diplomasi aracı olarak ön plana çıktı, barışçıl yollar vurgulandı ve daha hümanist eylem planları oluşturulmaya çalışıldı. Fakat tüm bu barışı kurma ve sürdürme politikalarına rağmen savaş ihtimali ve hatta bizzat konvansiyonel savaşlar neden tamamen ortadan kalkmadı? Yakın geçmişte tarih sahnesine çıkan ve hali hazırda kendine bir son bulamamış olan Rusya-Ukrayna krizi bir savaş olarak teoriler açısından sistemi tekrar yorumlama ihtiyacı doğuruyor. Buna göre, mevcut teorilerin çatışması altındaki düzende bu savaş iki ana uluslararası ilişkiler teorisi kendi çerçevesinden yorumluyor.

İlk olarak, Ukrayna-Rusya Savaşı'nın yorumunu yapmadan önce tarihsel gelişimini incelemekte fayda var. Her şeyden önce Ukrayna ve Rusya; aynı coğrafya üzerinde dil, kültür ve etnik gibi ortak değerleri paylaşan iki Slav millet olarak karşımıza çıkıyor (Yıldırım, Seyan). Aynı değerler ekseninde bir geçmişi paylaşan bu iki devlet bugün büyük bir krizin içinde çünkü Sovyet Rusya'nın dağılmasının ardından her devletin kendi kaderini tayin edebilme hakkı doğdukça ve Ukrayna kendi bağımsızlık yolunda ilerledikçe Rusya büyük bir güvenlik kaygısı yaşamaya başladı. Bunun sebebi; Ukrayna'nın tarihi, siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerle jeostratejik bir konumda oluşu (Öztürk,2023). Diğer bir deyişle, Rusya için olduğu kadar bölgede egemen güç olmaya çalışan diğer büyük güçler için de Ukrayna oldukça özel bir konuma sahip. İç ve dış politikasında Batı müttefikleri oluşu ve NATO ayağının bulunması sebebiyle Ukrayna; Rusya ve Batı arasındaki hem coğrafi hem de siyasi geçiş ve tampon bölge olma niteliğini de taşıyor (Tuğtan,2022). Buna göre ABD hegemonyasındaki liberal sisteme karşı koymaya çalışan Rusya için bu bölünme kendi varlığı için bir tehdit oluşturuyordu (Oguejiofor,2024). Halihazırda, SSCB'nin eski gücüne tekrar ulaşmak isteyen ve bu yönde uluslararası eylemlerde bulunan Rusya hükümeti, Ukrayna gibi bir güç merkezini kaybetmeyi veya rekabet içinde olduğu Batı Blok güçlerinin bu bölgede hakimiyet kurmasını göze alamazdı. Bu durumda, Putin liderliğindeki Rusya bölge içi ve bölge dışı siyasi yaklaşımlarında güç kullanımını vurgulamaktan çekinmedi. Çünkü SSCB'den kalma bir nükleer silah gücüne sahip oluşu, arenada kendi egemenliğini korumak ve daha fazla bölgede kontrol sahibi olmak

konusunda kendisine güvence sağlıyordu (Askeroğlu,2020). Bu sebeple; Ukrayna'nın kendi bağımsızlığı için verdiği mücadele, Rusya'nın hegemonya politikasına karşı bir tehdit oluşturduğu için Rusya'nın merkezîyetçi politikası askeri doktrinine yansdı. Bu doktrinde herhangi bir NATO gücünün bölgeye yaklaşamayacağı aksi takdirde bir tehdit olarak algılanacağı açıkça belirtildi (Çobanoğlu,2015). Bu doktrinde ifade edildiği gibi, Rusya Federasyonu'na bağlı askeri birliklerin, NATO müttefiki olan Ukrayna üzerinde karşı saldırıya geçmesi çok uzun sürmedi. Rusya'nın başta başkent Kiev olmak üzere Ukrayna'nın bazı şehirlerini bombalaması sonucu, Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ile başlayan kriz süreci zamanla iki devlet arasında sıcak savaşa dönüştü. (Oguejiofor,2024). Her konuşmasında "Tek halk" vurgusu yapan Putin bölgede kendi güvenliğini sağlamak ve stratejik konumdaki Ukrayna üzerinden Batı Bloğuna karşı mücadele vermek niyetinde hareket ederken, Ukrayna kendi bağımsızlık mücadelesini savunmaktan vazgeçmiyor.

İkinci olarak, bu krizin gelişimini incelediğimizde karşımıza çıkan sonuçlar uluslararası ilişkiler teorilerinin tekrar incelemeye alınmasını ve bu sıcak savaşın yorumlanmasını doğuruyor. Çünkü güç maksimizasyonunu ve saldırgan düzene karşı çıkan liberal düzende tekrar ortaya çıkan saldırgan bir devlet aksiyonu hangi teori ile açıklanabilir? Aslında realist uzmanlar Rusya'nın Ukrayna'ya savaş açacağını öngörmüştü ve bunun için elle tutulur kanıtlar mevcuttu. Rusya'nın realist tutumlarını besleyen başlıca sebepler ise şunlardı: Güvenlik kaygısı, coğrafi tehdit ve güvensizlik, etki alanını genişletme ve eski Sovyet gücünü kurma, saptırıcı savaş teorisi ve iç politikadaki otokratik güvensizlik (Oguejiofor,2024). Tüm bunlar realist bakış açısının altını dolduruyor çünkü Realistler için insan doğası bencil ve güvenilmezdir; insanın egoist doğası, kontrolü elinde tutma kaygısı taşır, devlet yapılanmasında hiyerarşik bir sistemden bahsedilemez ve liderler şüphe içinde kuvvet kullanımına başvurur (Antunes&Camisao,2018). Kendi güç maksimizasyonu için her türlü kuvvete başvurabilecek aktörler arasındaki öngörülemezlik liberal sistemin işleyişine engel olur. Buna göre liberalizmin öngördüğü küresel iş birliği olamaz ve devletler birbirine güvenemez çünkü her daim belirsizlik söz konusudur, pragmatik eylemler vurgulanır ve devlet çıkarlarını besleyen politikalar ön plandadır. (Carr,1964). Ayrıca, global düzende sistem belirleyicileri ve hatta gücün kime geçeceğini etkileyecek unsur kabiliyet dağılımıdır. Bu kabiliyet; devletin olası veya gerçek herhangi bir durumda güç kullanımına ayıracağı enerji, nükleer silahlar, endüstriyel altyapı ve nüfus ile birlikte oluşan sayısal üstünlük gibi imkanlardır (Tuğtan,2022). Putin Rusya'sı bu kabiliyetler bakımından sahip olduğu avantajın farkındaydı. Ukrayna'nın Batı ile aynı tarafta

yer almasından dolayı kendi varlığını tehdit altında gördü (Lindsey,2022) ve kabiliyetleri doğrultusunda realist tutumuna devam etti.

Liberal bakış açısı ise Rusya'nın savaş hamlesinin açıklamasını yetersiz bulmakla birlikte bunu Putin'in kendi karakteri, ideaları ve bireysel çıkarlarına yormuştur (McCallion,20023). Çünkü Liberaller için sistem içerisinde barışı sağlamak mümkün olup, bireyi etkin aktör görürler. Tüm dünyayı etkisi altına bir şekilde alan bir savaş sadece liderin kendi çıkarları ile şekillenebilir mi? Bu hala tartışılan konulardan bir tanesi. Bunun yanı sıra Liberaller savaşın seyrinde müttefik güçlerin önemini vurgulamakta, çünkü liberalizme göre iş birliği her zaman fayda getirecektir. Buna göre Ukrayna, aldığı gerek askeri gerek maddi yardımlar ile Rus Hükümeti'ne karşı bir zafer elde edebilir ve hatta zaten mevcut Rus rejimi değişikliğe gitmelidir. Bunun sebebi, liberal yaklaşımın ortak bir paydada buluşabilmesi adına liberal olmayan tüm rejimlerin aynı ekosistem içerisine girmesidir (McCallion,2023). Diğer bir deyişle, eğer Rus Hükümeti değişerek yerine Liberal bir hükümet gelirse savaş biteceği gibi global bir denge de ortaya çıkacaktır, çünkü diğer liberal rejimler ile aynı karşılıklı diplomasiye entegre olunacaktır. Savaşın çekişmeli geçmesinin sebebi de burada yatar, çünkü iki büyük uluslararası teori olan Realizm ve Liberalizmin Rusya-Ukrayna savaşı üzerinden çatışmasını ve hatta dilemmalarını görüyoruz. Örneğin, realist bir yaklaşımla saldırgan aksiyon alan Rusya'nın haklılığını savunan bir kesim, aynı zamanda diplomasi yoluyla savaşın bitirilmesi ve barışın sağlanmasını da öngörüyor. Ya da kendi bağımsızlığının mücadelesini veren Ukrayna, Rusya ile enerji konusunda hala Rusya'ya bağımlı bir durumda; bu bağımlılığı Liberaller savunurken, Rusya tam tersi bir güç kullanımını sürdürüyor.

Sonuç Olarak, Realistler güç kavramını ön plana alarak bir devletin kendi bekası için her yolu denemesini ve buna bağlı olarak Rusya'nın verdiği güç savaşını haklı sebeplere oturtuyor. Liberaller ise Yeni Dünya Düzeni'nde savaşın hiçbir zaman bir çözüm olmadığını ve barışı öne sürerek iş birliğini destekliyor. Ayrıca liberal ulus düzeninde bireyin kendisi ön plana alındığı için tüm uluslararası sorunların çözümü için ilk olarak lider ve onun eylemlerine, sonrasında ise devlet içi politikalara bakılması gerektiği vurgulanıyor. Fakat çelişkili olarak; liberal yapıdaki Batılı müttefiklere sahip Ukrayna'nın ise, realist sistemin bir sonucu olan savaş durumuna devam etmesi için yardım ediliyor. Elbette savaşın nasıl sonlanacağını zaman gösterecektir ancak iki ana perspektif üzerinden Ukrayna-Rusya Savaşı bize uluslararası düzenin de bir yansımasını yapıyor. Realizm ve Liberalizm gibi başlıca iki uluslararası ilişkiler teorisinin birbirinden keskin sınırlarla ayrılmadığını ve zaman zaman birbiri ile aynı durumu besledikleri anlaşılıyor. Ve görüyoruz ki; uluslararası hukukun vurgulanmaya çalışıldığı, pek

çok uluslararası örgütün, sivil toplum kuruluşunun oyuna dahil edildiği ve karşılıklı bağımlılığın arttığı mevcut düzende, realist perspektifin davranış kalıpları liberal düzene meydan okumaya ve varlığını sürdürmeye devam edecek.

Referanslar

Bloor, Kevin (2022), *Theories of Global Politics*.

Tuğtan, M. A. (2022). *Realizm ve Ukrayna Savaşı-Panorama*.

Defense Priorities- McCallion, Christopher (2023). *Assessing Realist And Liberal Explanations For The Russo Ukrainian War*.

Oguejiofor, P.O. (2024). *Dissecting the Realist Argument for Russia's Invasion of Ukraine*.

Öztürk, Şaban (2023), *Rusya-Ukrayna Savaşı Üzerinden Uluslararası Sisteme Dair Bir Değerlendirme*, Dicle üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Stephan M. Walt, (2022), *An International Relations Theory Guide To the War in Ukraine, Foreign Policy*.

Angel, V. (2023). *No International Relations Theory Justifies Calls for an Early Peace in the Russo-Ukrainian War*.

Kurnyshova, Y. (2023). *How Russia's War Hits International Relations Studies- ssoar-ukrainad-2023-2*.

Alım, Eray (2019), *A Comparative Analysis of the Ukraine Crisis Through the Prisms of Offensive Realism and Liberal Internationalism*.

Iurii Opoka (2016), *International Approaches to the Crisis in Ukraine*, Polish Journal of Political Science

Piotr Pietrzak (2024), *The Russia – Ukraine War and the Renaissance of IR Realism*, Forum Nauk Społecznych

Richard Ned Lebow (2022), *International Relations Theory and the Ukrainian War*

Yıldırım, F.E- Seyan, Ş. – *Ukrayna Rusya Savaşı'nın Tarihsel Kökeni ve Günümüz*.

Antunes, S.- Camisao, I. (2018). *Introducing Realism in International Relations Theory*.

Meiser, Jeffrey W. (2018). *Introducing Liberalism in International Relations Theory*.

Modern savaşların teknolojik gelişmelerle birlikte devletlerin sahadaki taktik ve stratejilerini yeniden şekillendirmesi, askeri stratejiler üzerine yeniden düşünülmesini gerekli kılmıştır. Değişen askeri stratejiler ve yeni jeopolitiği kavrayabilmek için ise, cümlenin başına dönmek ve askeri teknolojinin ilerlediği yönü ve kullanımını irdelemek gerekiyor. Son yıllarda havacılık ve uzay sanayi alanında yaşanan gelişmeler savunma teknolojilerinin boyutlarını tamamen değiştirmiştir. Örneğin, SpaceX'in 2020 yılında başarıyla gerçekleştirdiği Crew Dragon görevleri (SpaceX, 2024), ticari uzay taşımacılığını gerçeklik haline getirirken, NASA ile ortak Mars misyonları kapsamında geliştirilen Starship Projesi'nin gelecekte askeri lojistik ve destek için de kullanılabilmesi öngörülmektedir. Ayrıca Rusya ve Çin gibi ülkelerin test ettiği hipersonik füzeler, sesin 5 katı hızla hedefe ulaşabilme kabiliyeti (Kania, 2023), sunarak mevcut savunma sistemlerinin ötesinde yeni bir alan yaratmakla birlikte öngörülemeslik riskini de beraberinde getirmektedir. Uzaydan gözetleme ve tespit sistemlerinde ise Amerika Birleşik Devletleri'nin geliştirdiği ve dünya yörüngesindeki 1000'den fazla aktif uyduyu içeren sistem ağı tam zamanlı istihbarat sağlama kapasitesiyle askeri operasyonel hareketlerin seyrini değiştirmiştir.

2022 yılında Rusya-Ukrayna savaşı sırasında, Starlink uydu sistemi üzerinden sağlanan iletişim ve uydu görüntüleme teknolojilerinin savaşın seyrine etkisi gelişen askeri teknolojilerin uluslararası ilişkilerde stratejik önemini gün yüzüne çıkarmaktadır (Jayanti, 2023). Bu gelişmeler doğrultusunda dikkat çekici örneklerden biri de İnsansız Hava Araçları (İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) olarak tanımladığımız otonom sistemlerdir. 18. Yüzyıldan bu yana tarihte tanıklık ettiğimiz savaş algısının ötesinde yeni savaş stratejileri gelişmektedir. Gelişen İHA ve SİHA teknolojileri zaman içerisinde ihtiyaçlara göre farklılaşan, çeşitli SİHA sistemlerinin geliştirilmesine ortam hazırlamıştır. 21. yüzyılda uluslararası siyasetin bir parçası olan İHA ve SİHA teknolojisi 20 yılı bulan bir süre içerisinde birçok devlet ve devlet dışı aktör tarafından çatışma sahalarında kullanılan bir teknoloji haline gelmiştir (Çağlar, Gülmez, 2023). Bayraktar TB2'de bu doğrultuda hızla gelişen trendleri yakalayan savunma sanayii kabiliyetini geliştirmiş, insansız hava araçları ihracat oranlarında uluslararası talebi artırarak, operasyonel başarılarıyla Türk savunma sanayi ihracatına ve Türk ekonomisine ciddi katkılarda bulunmuştur.

Günümüzde İHA ve SİHA sistemleri uluslararası krizlerde stratejik denge unsurlarından biri haline gelmiştir. 2014'te başlayan gerilimlerin 2022'de çatışma haline dönüştüğü Rusya-Ukrayna savaşı, Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde çözüme kavuşturulmaya çalışılan dünya

gündeminin sıcak konularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nabzın yüksek olduğu bölgede Türkiye'de hem jeopolitik konumu hem de ekopolitik konumu ve rolü dolayısıyla denge politikası uygulamaya çalışmaktadır. Savaş süresince görüldüğü üzere, kendi savunma sanayiinde büyük miktarda silah ve mühimmat üretebilen ve halihazırda nükleer silahlara sahip olan Rusya karşısında Ukrayna, zaman zaman gerçekleştirdiği sürpriz saldırı ve ilerleyişler dışında savunma halinde kalmıştır. TB-2 SİHA'lar bu bağlamda Ukrayna'nın savunma stratejisinin ve sahadaki operasyonel başarılarının önemli bir parçası haline gelmiş, Ukrayna'nın süregiden savaşı dengeye getirmesinde oldukça etkili olmuştur.

TB2, aynı zamanda Zeytin Dalı, Fırat Kalkanı gibi operasyonlarda da başarılı sonuçlara imza atmıştır. Özellikle Zeytin Dalı harekatında TB2'nin 5300 saat uçuşu, bu operasyonda asker kaybını minimum seviyede tutarak operasyonun daha kısa sürede gerçekleşmesine katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda kardeş ülkemiz Azerbaycan'ın Karabağ zaferinde de TB2'lerin rolü oldukça büyüktür. Bunun yanı sıra TB2 SİHA, Doğu Akdeniz'de görev yapan sondaj gemilerinin güvenliğinden, göçmenlerin kurtarılmasına; orman yangınlarının tespitinden, istihbarat faaliyetlerine değin pek çok alanda etki yaratmaktadır. Bu çalışma genel anlamda Türk SİHA ve İHA'larının Rusya-Ukrayna savaşı başta olmak üzere savaş stratejilerini nasıl etkilediği ve uluslararası ilişkiler nezdinde elde ettiği başarıya odaklanmaktadır. Çalışmada Rusya-Ukrayna savaşı gibi küresel çatışmalarla birlikte 2024 Türk savunma sanayi ihracat verileri, bayraktar firmasının üretmiş olduğu İHA/SİHA'lara gösterilen ilgiyi, operasyonlara etkisini ve kapasitelerini ele almaktadır.

Türk Savunma Sanayii Gelişimi Genel Bakış

Türk savunma sanayinin kökleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanmaktadır (Akalin ve Bıyıkoglu, 2009). Millileşme stratejilerinin gelişimi ise 1974'te yaşanan Kıbrıs Harekatı sonucunda ABD'nin Türkiye'ye uygulamış olduğu ambargo sonucunda hız kazanmıştır. Özellikle 1980 sonrası liberalleşme politikalarının hız kazanması; ASELSAN, ROKETSAN, HAVELSAN, ASPİLSAN gibi şirketler Türk savunma sanayinin yapı taşlarını oluşturmuştur. Bu şirketler aracılığıyla Türkiye'nin kendi savunma sanayi araçlarını üretmesi, hem dışa bağımlılığın kırılması hem de teknolojik ve ulusal bağımsızlığın kazanılmasında oldukça önemli bir paya sahiptir. Devletlerin gerek uluslararası alanda gerekse de ülke içerisinde karşılaştığı gelişmeler ve geçirdiği süreçler savunma sanayinin canlandırılması ve güç kazanmasında temel dinamiklerdir. Türkiye açısından da savunma sanayii unsurlarını dış misyonlar ve pazarlar geliştirmek kadar, ülke bütünlüğünü ve istikrarını tehdit eden terör

faaliyetlerini bertaraf etmek için kullanmak da önemli olmuştur. Türkiye bu bağlamda zaman zaman insan hakları ihlallerine neden olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Silahlı çatışma hukukunda temel prensip kimlerin hedef olacağı ve bunun için savaşımlarla sivillerin ayırt edilebilirliği olan ayırım ilkesidir. (Ak, Avaner, 2019). Silahlı çatışmada sivil kayıplar kaçınılmaz olmakla birlikte Türk ordusu bu durumdan kaçınmak için son derece özenli davranmaktadır. Nitekim, ne PKK/YPG ile mücadelede ne ülke içindeki ne de Suriye'nin kuzeyindeki bölgede insan hakları ihlalleri yapıldığına ilişkin iddiaları destekleyebilecek sağlam kanıtlar bugüne dek ortaya sürülmemiş, eleştiriler iddia boyutunda kalmıştır. Terörle mücadele de otonom sistemlerin (İHA/SİHA) kullanılmasının hukuki çerçevesi Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51. Maddesi ile çizilmiştir. Birleşmiş Milletler, Antlaşmasının 51. maddesi devletlere ulusal barış ve güvenliğinin tehdit altında olduğu hallerde meşru müdafaa hakkı tanınmıştır. (TBMM İnsan Hakları Komisyonu, 2019). Ak & Avaner (2019), ülkesinde terörle mücadele eden bir devlet açısından uygulanacak hukuki standartlar çatışmaların şiddetine bağlı olmakla birlikte üç seviyeye ayırmıştır. Bunlar, ilk olarak sınırlı olay ve çapta eylemlere yönelik hayatın normal akışı içinde insan hakları hukukuna uygun olarak mücadele yöntemi, ikincisi insan haklarını gözetmekle birlikte daha sınırlayıcı tedbirlerle mücadele edilmesi, üçüncüsü ise ülke içinde silahlı çatışma şartları oluşması ve uluslararası silahlı çatışma/insancıl hukukun uygulanabilir olmasıdır.

Türk savunma sanayii, küresel ölçekteki başarılarıyla dikkat çekerken, uluslararası listelerdeki yükselişle de sektördeki rekabet gücünü ve etkinliğini giderek artırmaktadır. Tablo 1'de Defense New Tops tarafından 2023 yılında yayınlanan raporunda 47. Sırada yer alan ASELSAN'ın 2024 raporunda 42.sıraya yükseldiği; 2023 yılındaki raporunda ise 58.sırada yer aldığı görülmektedir. Yine 2024 raporunda TUSAŞ'ın 50. sıraya yükseldiği ve Listedeki diğer iki Türk şirketi olan ROKETSAN'ın 80., ASFAT'ın ise 100.sıradaki konumunu korumaya devam ettiği görülmektedir. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) dünyanın ilk 100 savunma sanayi şirketi listesinde Baykar 76. sırayı almıştır. Aynı zamanda Baykar'ın ilk uçağını 1915'te üreten dünyanın en eski uçak üreticileri arasında yer alan İtalyan havacılık şirketi Piaggio Aerospace'i ihalesini kazanması (Baykar, 2024), Türk savunma şirketlerinin gelişimini göstermektedir.

Tablo 1: 2024 Yılı Dünya'nın İlk 100 Sanayi Firması İlk 3 ve Türk Şirketlerinin Listedeki Konumu

2023 Sıralaması	Yılı	2024 Sıralaması	Yılı	Şirketler	Ülke
1		1		Lockheed Martin	ABD
4		2		Çin Havacılık Endüstri Şirketi	Çin
2		3		RTX	ABD
47		42		ASELSAN	Türkiye
58		50		TUSAŞ	Türkiye
80		80		ROKETSAN	Türkiye
100		100		ASFAT	Türkiye

Kaynak: Bu tablo, Defense New Tops tarafından 2024 yılında yayınlanan “Dünyanın İlk 100 Savunma Sanayi Firması” listesine giren ülkeleri ve firmaları göstermektedir.

Rusya- Ukrayna Savaşında TB-2'nin Rolü

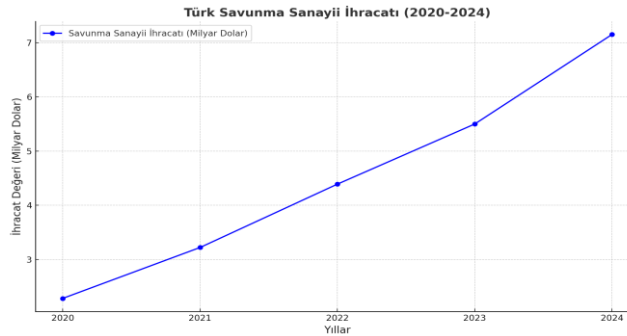
Ukrayna'nın Avrupa Birliği ve NATO ile işbirliği çerçevesinde bir politika izlemesi üzerine Rusya'nın daha agresif bir politika benimsediği söylenebilir (Çalışkan, 2022). Buna karşılık olarak da Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimi uluslararası alanda sertçe eleştirmiştir. Bu noktada Türkiye ise denge politikası izlemekle birlikte savaşın başından beri uluslararası siyasetinin temel prensiplerinden biri olarak Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklemiştir. Öte yandan Türk savunma sanayinde Bayraktar'ın üretmiş olduğu TB2'yi de Ukrayna'nın kullanımına açmış, TB2, 2019'da Ukrayna ordusu envanterine girmiş ve 2021'de Ukrayna ilk kez Donbas üzerinde kullanmıştır. TB2'lerin bölgedeki operasyonel başarısı Türk savunma

sanayinin uluslararası alanda tanınırlığını artmış ve Türk savunma sanayii ürünlerine olan talebi arttırmıştır. Aynı zamanda Türkiye, bu iki devlet arasında barışı sağlamak adına çeşitli sayıda arabuluculuk girişiminde bulunmuştur (Yıldırım, Çınar 2024). Türkiye arabulucu konumunda her iki devlet ülkeyle de diyaloglarını sürdürmeye çalışmaktadır. Ancak her iki devletin çıkarları söz konusu olduğunda bir uzlaşmaya varılması pek de kolay değildir. Devam eden savaşın maliyetleri göz önünde bulundurulduğunda Economic Recovery adlı bir grup ekonomist işgalin ilk 23 gününün Rusya ekonomisine 19,9 milyar dolara mal olduğunu ifade etmiştir (Barria, 2022). Savaşın başından bu zamana değin verilen askeri, sivil kayıplar ile ekonomik zarar her iki ülke için de yıpratıcı ve sürdürülemez bir noktaya gelmiştir.

Baykar Taktik Blok 2 (TB-2)

“Köklerden Geleceğe” sloganıyla 5100 personeli bünyesinde barındıran 2024 yılında 6.2 milyar dolarlık sözleşmeye imza atan Baykar'ın ürettiği ilk milli SİHA Bayraktar Taktik Blok 2 (TB2)'dir. %93 yerlilik oranıyla rekor kıran tam otomatik uçuş kontrol ve 3 yedekli otopilot sistemi, tam otomatik iniş ve kalkış özelliği ile Türk havacılık tarihinde 1 milyon uçuş saatini başarıyla tamamlamıştır (Baykar, 2024). Aynı zamanda Bayraktar TB2 SİHA'nın 33 ülkeyle, Akıncı TİHA için 9 ülkeyle ihracat anlaşması bulunmaktadır. Savunma Sanayi Başkanı Haluk Görgün açıklamalarında 2023 yılında 5,5 milyar dolar olarak gerçekleşen genel savunma ihracatının 2024'te NATO ve hizmet ihracatları dahil olmak üzere toplam ihracatın %29'luk bir artışla 7,154 milyar dolara ulaştığını belirtmiştir (Türk Silahlı Kuvvetlerini Vakfı, 2025). Bu rakamlar Türk Savunma Sanayiinin ekonomik gelişimini göstermekle birlikte son yıllarda başarılı ihracat performanslarını ifade etmektedir. Bu bağlamda Grafik 1'de 2020-2024 yılları arasında milyar dolar cinsinden Türk savunma sanayiinin gelişimini gösterilmiştir.

Grafik 1: 2020-2024 Türk Savunma Sanayii İhracatı

Kaynak: Savunma ve Havacılık Sanayii İmalatçılar Derneği 2020-2024 Sektör Performans raporları doğrultusunda savunma sanayi ihracatının verileri gösterilmiştir.

Baykar, Savunma Sanayi Başkanlığı ve Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verilerine göre savunma ve havacılık sektörünün ihracat lideri olmuştur. Aynı zamanda Gelir İdaresi Başkanlığının Türkiye'de 2023 yılında en çok gelir vergisi ödeyen mükellefler listesinde ilk sırada Selçuk Bayraktar ikinci sırada Haluk Bayraktar üçüncü sırada Mustafa Rahmi Koç yer almıştır. (Baykar, 2024).

Sonuç olarak Türkiye'nin dış politikada denge kurma çabaları özellikle Rusya- Ukrayna savaşı bağlamında dikkat çekmiştir. Gerilimin her geçen gün tırmandığı bir uluslararası alanda, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması adına yerli ve milli üretim olan TB-2'nin çatışma bölgesinde etkili bir araç olarak öne çıkması, taraflardan birinin üstünlük sağlamasının önüne geçilmesi ve çatışma dinamiklerinde dengeleyici bir rol oynamıştır. Bu anlamda her iki devletin silahlı çatışma sahalarında yaşadıkları kayıplar uluslararası barış inşası ve uzlaşmaya dayalı hukuk prensiplerine dayalı sınır güvenliği politikalarının önemini bir kez daha vurgulamıştır. Türkiye'nin bölgede yükselen güç olarak konumlanması, özellikle 2018-2022 dönemi arasında gerçekleştirdiği silah ihracatıyla; Katar %20, Birleşik Arap Emirlikleri %17 (BAE) ve %13 Umman (Savunma SanayiST, 2023) gibi 185 farklı ülkeye ürün ihraç etmesi Türkiye'nin bölgede aktif rolünü pekiştirmekte ve savunma sanayii alanında küresel bir güç olma yolundaki hedeflerini desteklemektedir.

Referanslar

Akalın, T. Z. & Bıyıkoglu, N. (2009). Türk Savunma Sanayii Tarihi. Ankara: Milsoft Yayınevi.

Ak, T., & Avaner, T. (2019). Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Uluslararası Alanda ve İç Güvenlikte Sevk ve İdaresine İlişkin Hukuki Saptamalar. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18(2), 36.

Akçay, E. Y., Deniz, H. E., Kanat, S., & Mutlu, M. (2023). Effects Of Technology In Combating Terrorism: An Assessment On Türkiye's Combating Against PKK. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 240–256.

Baykar Teknoloji. (2024, 27 Aralık). *Baykar; İtalyan havacılık devi Piaggio Aerospace'in yeni sahibi olacak.*

BBC (2023). "How are Kamikaze Drones Being Used by Russia and Ukraine?", 3 Ocak.

Gökyüzündeki İmzamız: Ukrayna Savaşı'nda TB2 / Asya Beyza Şahin

BBC Türkçe. (2022, 29 Mart). *Rusya-Ukrayna savaşı: İnsansız hava araçları, savaşın geleceğini nasıl etkiliyor?*.

Çağlar, M. T., & Gülmez, L. (2023). Savaşın Yeni Araçları: Silahlı İnsansız Hava Araçlarının (SiHA) Yayılması ve Büyük Güçlerden Devlet Dışı Aktörlere SiHA Kullanımı. *Social Review of Technology and Change*, 1(2), 23-47.

Çalışkan, F. (2022). Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşı ve Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi. *EURO Politika*(14), 35-47.

Defense News. (n.d.). *Top 100 for 2023: Ranking the world's largest defense companies*.

Düz, S., & Üzen, İ. M. (2019). Terörle Mücadelede İHA'ların Rolü ve Etkileri. *Seta Yayınları*.

Erdoğanlar, Rahmi Erkut (2021). "Türkiye'nin Askerî Alanda Devrim (RMA) Hipotezine Katkısı: Sürü SiHA Tarruzları Üzerine Bir Analiz", *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, 2 (2): 47-56.

Erdem, A. K. (2023, May 30). *TB2 Bayraktar SiHA'lar Ukrayna'da etkili olmadı mı?* Independent Türkçe.

Erdil, B. (2021). İnsansız Hava Araçlarının Kullanım Alanları ile Bu Araçların Türkiye'nin Yurtdışı Operasyonlarındaki Yeri ve Önemi. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 581–607.

Jayanti, A. (2023). Belfer Center for Science and International Affairs. (n.d.). *Starlink and the Russia-Ukraine war: A case of commercial technology and public purpose*. Harvard Kennedy School.

Kania, E. B. (2023, April 13). *The competitive challenge of military-civil fusion: Testimony to the U.S.-China Economic Security Commission for hearing on "China's pursuit of defense technologies"*. U.S.-China Economic and Security Review Commission.

Savunma Sanayii ST. (2023). *Türkiye'nin silah ihraç ve ithal ettiği ülkeler açıklandı*.

Gökyüzündeki İmzamız: Ukrayna Savaşı'nda TB2 / Asya Beyza Şahin

STM Teknolojik Düşünce Merkezi. (2023, Ağustos). *Savunma sanayii ve teknoloji perspektifinden Rusya-Ukrayna savaşı: Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında elektronik harp ve otonom sistemler*. STM Teknolojik Düşünce Merkezi.

Thompson, K. D. (2024, January 16). *How the drone war in Ukraine is transforming conflict*. Council on Foreign Relations.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Hakları Komisyonu. (2019). Birleşmiş Milletler Antlaşması (1945).

Ulusoy, E., & Şahin, A. B. (2024). Türkiye'nin Savunma Sanayinde Millileşme Stratejisinin Ekonomik ve Politik Boyutları. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 25(54), 33-59.

Yıldırım Çınar, H. (2024). Rusya-Ukrayna Savaşının Türkiye-Ukrayna İlişkilerine İzdüşümü. *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 5(1), 17-31.

Once largely inaccessible and underutilized, the Arctic region has gained global significance due to the impacts of climate change, which have made it increasingly accessible (Vardar Tutan & Arpalier, 2020). Thus, the region has emerged as a key area for both new avenues of competition and opportunities for cooperation among various actors.

Considering the Arctic's increasing geopolitical value, both NATO and the EU are naturally reassessing their strategies for the region. This article starts by highlighting the growing strategic importance of the Arctic in contemporary regional and global conditions, before evaluating the approaches of both the EU and NATO towards the region. Then it analyzes the strategies and dynamics that could foster an environment of both competition and cooperation between two actors. Finally, the article evaluates the opportunities for further cooperation, making inferences about the future of the region.

The Strategic Significance of the Arctic

The Arctic Circle, which covers the territories of eight countries—Canada, Denmark, Finland, Iceland, Norway, Russia, Sweden, and the United States—begins at 66.5 degrees north latitude (Brimmer, 2023). The Ottawa Declaration of 1996 formally created the Arctic Council as a high-level intergovernmental platform with the aim of fostering collaboration and dialogue among Arctic countries. With a focus on sustainable development and environmental preservation, the Arctic Council assures the inclusion of the local communities and Indigenous groups in discussions to address regional challenges. Various non-Arctic countries serve as observers in the Council, while many others have applied for observer status. Additionally, intergovernmental, interparliamentary, and non-governmental organizations also participate as observers. The Council itself is composed of eight countries with territory in the Arctic Circle. (Arctic Council, n.d.).

As previously noted, the Arctic has become more accessible in comparison to the past, largely due to global warming. As a result, the region's strategic significance has seen a substantial increase, reflecting its growing importance on both geopolitical and economic perspectives. For instance, Arctic ports have become more accessible, and new shipping routes have become active (Gricius, 2021).

Although the Arctic was not a region associated with tension in the past, it is understood that this situation is changing due to current geopolitical issues. The Northern Sea Route (NSR), initially opened by the Soviet Union in the 1930s, has remained an unreliable passage for many decades because of its ice coverage (Gosnell as cited in Gricius, 2021).

Currently, the melting of glaciers has transformed this route into a more accessible and strategically advantageous corridor for international trade, presenting both new challenges and opportunities.

Another key factor that makes the Arctic remarkable is the region's abundance of natural resources, including oil, gas, and minerals (Gulas & Downton & D'Souza & Hayden & Walker, 2017). The melting of glaciers has naturally increased the accessibility of these resources. Various actors are preparing for heightened competition over the region's resources as well as trade routes. (Ibrahim, 2024).

The European Union's Arctic Policy

EU's Arctic policy mainly focuses on environmental concerns and sustainability as well as ensuring geopolitical stability in the region. Namely, the EU takes into account the sustainability of potential economic activities in the region in line with the Union's general priorities (European Parliament, 2022).

Given that the EU positions itself as a leading force in the combat against climate change and that the Arctic is one of the regions most profoundly affected by the impacts of global climate crisis, it is natural for climate policy to be a central pillar of the EU's approach to the region. In addition to climate concerns, the EU also focuses on the key issues such as new routes, fisheries, and natural resources in the Arctic. These areas align with the EU's broader strategic and economic interests in the region. (Baldiran, 2023).

On the other hand, the EU also has begun to realize that geopolitical realities are an unavoidable aspect of the evolving global order in the twenty-first century. Geopolitical challenges posed by Russia's invasion of Ukraine are taken into account in the EU's Arctic policy (European Parliament, 2022). So, the historically stable and low-tension environment in the region, upheld by the Arctic Council, has undergone a significant shift. Rising geopolitical tension has made it inevitable to underline security concerns (Jouhier, 2024). The point that should not be ignored is the fact that Russia's invasion of Ukraine has brought war back to Europe after a long time and the geopolitical threats it brings underline the role of the Union as a security provider (Debanck, 2023).

In summary, the EU adopts a comprehensive and multifaceted approach to the Arctic, addressing a broad range of issues including environmental protection, economic opportunities, and the region's strategic significance.

NATO's Arctic Strategy

Primarily, NATO builds its Arctic strategy based on the context of security and defence, with particular focus on Russia's expanding military presence in the region. The Alliance is aware of Russia's substantial military presence and capabilities in the Arctic. (NATO, 2023). NATO's Arctic borders, positioned near Russia's northern frontiers, further highlight the region's importance as a potential hotspot for geopolitical rivalry. (Donnelly, 2024).

The impacts of climate crisis and escalating geopolitical tensions in the Arctic heighten the likelihood of military operations becoming necessary. On the other hand, physical constraints, including harsh terrain, unpredictable weather, and hazardous ice formations, pose serious challenges to military operations (Spoon & Etzold, 2024). NATO must carefully assess these tangible factors. Russia's dominance in the Arctic, its icebreakers outnumbering those of the United States by a significant margin, and China declaring itself a "near-Arctic state" (Güçyetmez, 2025) highlight the growing competition in the region.

Russia's invasion of Ukraine brought Arctic cooperation among the eight Arctic states to a standstill. Furthermore, with the recent accession of Finland and Sweden to NATO, seven of the eight Arctic states with sovereign rights —encompassing all Arctic Council members except Russia—are now under the Alliance's framework (Gosnell & Jensen, 2024). Still, as the only non-NATO member in the region, Russia has control over more than 53 percent of the Arctic coastline (Arctic Council as cited in Murkins, 2024).

Considering current challenges and the ambitions of Russia and China in the region, it is evident that NATO's security-focused approach prioritizes the hard power dimension of competition.

Cooperation Between the EU and NATO in the Arctic

It is becoming increasingly clear that the current global challenges have been transforming the EU into an actor which recognises geopolitical realities while staying true to the foundational ideals that define its existence. In this context, the security-based approaches of the EU and NATO are suitable for creating an area of cooperation. Efforts to enhance the resilience of military operations in the challenging conditions of the region may foster opportunities for cooperation.

Moreover, both organizations promote the idea of an international order based on law in the Arctic. EU and NATO cooperation can play a crucial role in promoting governance rooted

in democratic values in the region, particularly by supporting the strengthening of organizations like the Arctic Council, which is founded on territorial sovereignty in the Arctic.

Competition Between the EU and NATO in the Arctic

The main field of competition in terms of Arctic policies is the previously mentioned economic potential of the region. As melting ice opens new trade routes and access to various natural resources, both NATO and EU have ambitions on shaping the region's future. In this case, competition may arise due to the conflict of priorities in accessing resources and future potential of Arctic. Additionally, Donald Trump, who was recently inaugurated for his second term as president, renewed his interest in Greenland, expressing dissatisfaction with Denmark's control on the island. He argued that a Greenland under US affiliation would be more effective in the context of international security, a stance that could potentially escalate tensions between EU and NATO (Starcevic, 2025) even though Denmark is a member state in both organizations. While Trump justifies this position as essential for countering Russia and China's activities in the Arctic (Starcevic, 2025) it is clear that such a move would not be well-received by Denmark and Greenland. This stance further underscores the competitive potential inherent in the Arctic region.

Conclusion

The climate crisis affecting the world causes the glaciers in the Arctic to melt, creating new opportunities, threats and possibilities in the region. Although the EU and NATO, as two important actors, are prone to commonality and cooperation in environmental goals as well as in establishing security and integrity in the region, the resource potential of the Arctic can create an area of competition. Given the distinct roles and priorities of the two organizations, NATO approaches the region primarily through a military lens, whereas the EU focuses more on environmental concerns and diplomatic engagement. Nevertheless, shared goals make cooperation possible and functional. The future of EU-NATO relations in the Arctic will depend on their ability to balance the interests and common purposes in a rapidly changing geopolitical environment.

References

- Arctic Council. (n.d.). *Observers*.
- Baldıran, S. (2023). Avrupa Birliği'nin Arktik Politikası. *Novus Orbis: Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(1), 75-107.

EU & NATO Policies on the Arctic: Cooperation or Competition? / Emek Deniz Koroğlu

Brimmer, E. (2023) *The changing geopolitics of the Arctic*. Council on Foreign Relations (CFR).

Debanck, L. (2023). *The EU as an Actor in the Arctic*. The Arctic Institute.

Donnelly, E. (2024). *No. 26 NATO in the Arctic: 75 years of security, cooperation, and adaptation*. Wilson Center.

European Parliament. (2022). *EU Regional Policy in the Arctic*.

Gosnell, R & Benjamin J. (2024) *NATO and the Arctic*. Center for Strategic and International Studies (CSIS).

Gricius, G. (2021) *Geopolitical implications of Arctic shipping lanes*. The Arctic Institute.

Güçyetmez, F. (2025) *15 başlıkta Grönland ve Arktik*. TASAM.

Gulas, S., Downton, M., D’Souza, K., Hayden, K., & Walker, T. R. (2017). Declining Arctic Ocean oil and gas developments: Opportunities to improve governance and environmental pollution control. *Marine Policy*, 75, 53–61.

Ibrahim, A. (2024). *The Arctic: Geopolitics, melting ice, and rising tensions*. Modern Diplomacy.

Jouhier, S. (2024). The European Union and the Arctic: Balancing environmental ambition and geopolitical realities (EDP Research Paper No. 2/2024). *College of Europe*.

Murkins, S. (2024). *The Future Battlefield is Melting: An Argument for Why the U.S. Must Adopt a More Proactive Arctic Strategy*. The Arctic Institute.

NATO (2023) “*Arctic remains essential to NATO’s Deterrence and Defence Posture*”, *says Chair of the NATO Military Committee*.

Spoon, W. D. & Etzold, T. (2024). *No. 23 The Joint Chiefs of Staff Look North: Security Implications and Military Consequences of Climate Change in the Arctic*. Wilson Center.

Starcevic, S. (2025) *US, Donald Trump, Greenland, Russia, China*. Politico.

Vardar Tutan, E., & Arpalier, S. (2020). Uluslararası ilişkilerde yeni rekabet alanı olarak Arktik. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 8(1), 21-59.

Germany's Economic Challenges Amid Political Instability / Şerif Sav

Wolfgang Münchau, the author of *Kaput: The End of the German Miracle (2024)* and the director of Eurointelligence, says “the world changed, but Germany did not, and this is a story of how Germany mismanaged industrial capitalism, and misjudged technology and geopolitics (p.11)” in his recent bestseller book. Germany, once pioneered as Europe’s economic powerhouse, faces mounting challenges that have led to an era of stagnation and uncertainty. Once celebrated for its resilience and industrial might, the nation is grappling with challenges that threaten to redefine its role in Europe and the global economy. From strained trade ties with China and energy dependence on Russia to a shrinking workforce and political turbulence within its coalition government, Germany's struggles reveal vulnerabilities beneath its polished economic surface. This essay explores how external dependencies, internal demographic shifts, and political inefficiencies, have shaped Germany's economic challenges.

Germany's Economic Dependence on China and Car Industry Problem

Once the heart of automotive innovation, Germany now finds itself outpaced by companies like Elon Musk’s Tesla and Chinese EV manufacturer BYD which agreed to build a \$1 billion car factory in Turkey (He, 2024), whose dominance in electric vehicles has shifted global market dynamics. In 2024, Tesla surpassed Volkswagen in EV sales across Europe, and BYD’s affordable, high-quality EVs captured significant market share in China and beyond (de Acosta, 2024). Volkswagen, long a symbol of German industrial pride, reported a 64% drop in quarterly profits in 2024, attributing its struggles to high energy costs, rising competition, and declining sales in China (Jolly, 2024). Of course, these trends can not only be attributed to the situations in Volkswagen, BYD or Tesla. According to Münchau (2024), despite its industrial prowess, Germany invested heavily in analogue technologies, while competitors like the United States and China forged ahead in digital innovation. In his book, “digital technology is taking over car manufacturing too - Germany’s most important industry. A car will always need wheels and axles that turn. But a modern electric car is not a fundamentally mechanical product anymore: most of its value lies in the software and the battery (2024, p.19). This digital gap has hampered German industries’ ability to compete in emerging markets and technological sectors (Kaufmann, 2024). “Germany has become an analogue powerhouse in a digital age,” notes a 2024 analysis in *The Guardian* by Larry Elliott (2024), highlighting how this oversight has stymied growth.

Additionally, Germany’s economic dependence on China exacerbates these vulnerabilities. In 2018, 7.1% of German exports were directed to China, with machinery,

automotive parts, and chemicals comprising the bulk of trade (IW Report, Matthes, 2019, p.8). While China's market has been a critical driver of German export growth—contributing 26.7% of overall export expansion from 1991 to 2018—it now poses significant risks (IW Report, Matthes, 2019, p.28). The “Made in China 2025” strategy, which aims to boost China's self-sufficiency in key industries, has reduced demand for German capital goods, plateauing export growth (IW Report, Matthes, 2019, p.18).

To compound matters, geopolitical tensions and supply chain disruptions have strained Germany's reliance on Chinese imports. Key components, such as semiconductors and battery materials, remain heavily sourced from China, leaving German industries vulnerable to external shocks. German policymakers have begun emphasizing diversification, with efforts to expand trade partnerships in Southeast Asia, Latin America, and Africa. As the IW Report (2019) and Germany's “Strategy on China (2023)” report notes that Germany's resilience will depend on reducing its reliance on Chinese markets and accelerating innovation in domestic industries. However, considering the fact that industries need start-ups, new ideas and new technologies for digital innovation; the rigidity and slowness of German bureaucracy poses a major obstacle to new start-ups as Münchau defines “the digital world as the world of startups (Münchau, 2024, p.20)” but “the problem with bureaucracy is that large companies find ways to manage it, but small companies do not” (Münchau, 2024, p.19).

Germany's inability to keep pace with technological shifts has left it struggling to adapt to the rapidly changing global economy. Addressing these challenges requires a dual approach: fostering domestic innovation to close the digital gap and reducing economic dependency on volatile trade relationships (Płóciennik, 2021). Without decisive action, Germany risks falling further behind in the global industrial hierarchy, weakening its competitive edge in key sectors such as automotive, artificial intelligence, and renewable energy. This decline could not only impact Germany's economic standing but also reduce the European Union's ability to compete with technological powerhouses like the United States and China, ultimately affecting Europe's strategic autonomy and long-term growth.

Russian Energy Crisis and Its Impact on Germany

In 2022, as Europe faced a winter of skyrocketing energy prices following Russia's invasion of Ukraine, President Vladimir Putin delivered a mocking quip during the Valdai Discussion Club (CNBC-TV18, 2022):

Germany's Economic Challenges Amid Political Instability / *Şerif Sav*

“During a family dinner, the son asks his father: -Dad, why is our house so cold? Father says: -Because Russia attacked Ukraine. The son asks: -What does it have to do with us? Father: -We imposed sanctions against Russians. The son: -Why? Father: -To make the Russians feel bad. The son: Dad, are we Russians?”

This joke encapsulates Germany's paradoxical plight. Once reliant on Russia for over 50% of its natural gas, Germany entered the energy crisis ill-prepared to weather such a disruption. The decision to phase out nuclear power, coupled with overdependence on imported gas, left Germany vulnerable when Russian supplies were cut (Weiner et al., 2024). What was once a pillar of affordable energy turned into an Achilles' heel as energy-intensive industries and households faced unprecedented costs.

The impact on Germany's industrial sector was profound. Energy-intensive companies such as BASF announced significant operational reductions, citing unaffordable energy prices. BASF, one of the world's largest chemical producers, reported a 29% drop in production at its Ludwigshafen site, highlighting the far-reaching effects of the crisis (Burger, 2024). “Germany's industrial might is eroding as energy prices remain persistently high, threatening the competitiveness of key sectors,” The BMWK observed in 2024. These pressures forced industries to consider relocating production abroad, further undermining Germany's manufacturing dominance.

The crisis also affected household energy affordability. The average German household's energy bill rose by 40% in 2023, a financial strain that disproportionately impacted low-income families (Amelang et al., 2023). Government subsidies, while providing some relief, failed to address the root cause of the dependency. To mitigate the crisis, Germany turned to liquefied natural gas (LNG) imports and accelerated investments in renewables. LNG imports increased by 42% in 2023, but at a higher financial and environmental cost compared to Russian pipeline gas (Temizer, 2024). Renewables like wind and solar contributed 20% of Germany's electricity in 2024, a notable increase, but delays in infrastructure projects limited their overall impact (Wehrmann, 2024).

Moreover, Germany's inability to act pre-emptively exposed flaws in its energy transition strategy. Policymakers failed to diversify energy suppliers early enough, leaving the country reliant on high-cost short-term fixes. The European Commission criticized Germany's lack of long-term planning, stating, Germany's energy crisis highlights the dangers of

overreliance on a single supplier and the need for resilience in the face of geopolitical shocks (Lindberg & Wettestad, 2024)

Germany's mishandling of its energy dependency illustrates the broader need for strategic foresight in foreign policy and resource management. As the nation seeks to rebuild resilience, lessons from this crisis must guide future decisions to secure sustainable energy and protect its industrial core. The experience underscores the importance of diversifying energy sources, accelerating renewable energy investments, and integrating comprehensive planning into its energy transition policies.

Demographic Challenges in Germany

Germany's demographic realities present a complex and growing challenge to its economic stability. The country is facing a rapidly aging population and low birth rates, trends that are straining its workforce and social welfare systems. By 2050, it is projected that 25% of Germany's population will be aged 65 or older, with a significant increase in those aged 85 and above (DESTATIS, 2023). This demographic shift not only reduces the working-age population but also places immense pressure on healthcare services and pensions.

The labor market is already feeling the effects of these shifts. Industries such as healthcare, technology, and engineering are experiencing severe labor shortages. For instance, Germany requires an additional 400,000 skilled workers annually to maintain its economic output, but migration and upskilling efforts have fallen short of meeting this demand (Reuters, 2022). Immigrants, who account for 12% of the population, have partially offset workforce declines, but their integration into high-skill sectors has been limited (Nicholas & Smith, 2006).

Moreover, regional disparities continue to exacerbate demographic challenges. Former East Germany faces lower birth rates and higher emigration of young workers compared to the West, further widening the gap in economic opportunities (Conrad et al, 1995). Healthcare inequalities between these regions remain stark, with rural areas struggling to attract medical professionals and maintain healthcare facilities (Lampert et al, 2018)

Policy responses to these issues have been mixed. Germany has introduced family-friendly policies, such as increased parental leave and childcare subsidies, to encourage higher birth rates (Nicholas & Smith, 2006). However, the effects of these measures have been limited in reversing long-term demographic decline. Additionally, vocational training programs and

pathways for immigrants to enter high-demand industries have shown promise but required broader implementation (Nicholas & Smith, 2006).

Germany's demographic challenges highlight the need for a multi-faceted approach that balances immediate labor market demands with long-term social sustainability. Expanding migration policies, investing in automation technologies, and addressing regional disparities are essential steps to mitigate the economic impacts of an aging population. Without these measures, Germany risks a shrinking workforce and an overburdened social welfare system that could undermine its economic resilience.

“Traffic Light” Coalition Government Inefficiencies

The "Traffic Light" coalition, including the Social Democratic Party (SPD), the Greens, and the Free Democratic Party (FDP), was initially formed in 2021 with ambitious goals to modernize Germany's economy, address climate change, and enhance social welfare. However, deep ideological differences among the three parties have led to frequent policy gridlocks, undermining the coalition's effectiveness. By 2024, public approval of the coalition had plummeted to a historic low of 28% (Straitevskiy, 2024).

One of the coalition's major points of contention was fiscal policy. The SPD pushed for increased public spending to support social programs and infrastructure development, while the FDP emphasized fiscal discipline and adherence to Germany's "debt brake" law, which limits structural deficits to 0.35% of GDP (Burry & Feld, 2023). The Greens, on the other hand, prioritized large-scale investments in renewable energy and climate initiatives. These conflicting priorities resulted in delayed budgets and reduced confidence in the government's ability to enact meaningful reforms (Kappner et al., 2024).

A significant example of the coalition's inefficiency was its handling of the €60 billion climate investment fund (Camut & Wilke, 2023). Initially intended to accelerate Germany's green transition, disagreements over fund allocation led to significant delays in project approvals. As The Chatham House (Van Rij & Schröder, 2024) noted the coalition's inability to agree on spending priorities has left critical climate and energy infrastructure projects in limbo, further exacerbating Germany's economic challenges. Leadership conflicts further destabilized the coalition. Chancellor Olaf Scholz (SPD) dismissed Finance Minister Christian Lindner (FDP) in late 2024 over disagreements regarding borrowing limits to fund Ukraine-

related military support (Vock & McGuinness, 2024). This decision triggered a political crisis, ultimately leading to the collapse of the coalition and a call for snap elections in February 2025.

Public discontent with the coalition also stemmed from its failure to address Germany's immediate economic concerns. Rising energy costs, sluggish industrial output, and increasing labor shortages were met with fragmented policy responses that lacked cohesion. As a result, business confidence in Germany reached its lowest point in over a decade, with the Ifo Business Climate Index dropping to 84.3 in late 2024 (Ifo Institute, 2024). The "Traffic Light" coalition's inefficiencies highlight the broader challenge of governing a diverse and ideologically divided alliance. As Germany prepares for its upcoming elections, the need for a unified and pragmatic approach to policymaking becomes increasingly urgent.

Conclusion

Germany stands at a critical juncture, grappling with external dependencies, demographic shifts, political inefficiencies, and regional competition. The reliance on Chinese markets and Russian energy has exposed vulnerabilities that demand diversification and innovation, while demographic challenges necessitate comprehensive social and labor market reforms. The collapse of the "Traffic Light" coalition further underscores the urgency of political stability and cohesive policymaking. As one of Europe's strongest economies, Germany's trajectory has significant implications beyond its borders. A weakened Germany risks diminishing the EU's economic cohesion and geopolitical influence, making the bloc more susceptible to external pressures. From an EU perspective, Germany's struggles could reduce the effectiveness of European integration efforts, weaken the eurozone's resilience, and hinder collective responses to global challenges. At the same time, Germany's economic stagnation could lead to reduced investment and trade opportunities for its partners, including Turkey, which maintains deep economic ties with Germany through trade, migration, and industrial cooperation. Navigating these challenges will require bold, coordinated action at national and European levels. As Germany faces these crossroads, its choices will not only determine its own economic future but also shape the broader trajectory of Europe and its key partners, including Turkey, in an increasingly multipolar world.

References

Germany's Economic Challenges Amid Political Instability / Şerif Sav

Amelang, S., Appunn, K., Kyllmann, C., Wehrmann, B., & Wettengel, J. (2022, February 28). *Ukraine war: Tracking the impacts on German energy and climate policy*. Clean Energy Wire.

Armida van Rij, & Dr. Patrick Schröder. (2024, November 12). *The break-up of Scholz's coalition government signals the end of Germany's old economic model*. Chatham House – International Affairs Think Tank.

BMWK. (2024). *Relief for manufacturing and energy-intensive companies*. Bmwk-Energiewende.de.

Burger, L. (2024, February 23). *BASF plans more German cuts even as group profit set to rebound*. Reuters.

Bury, Y., & Feld, L. P. (2023). *Fiscal Federalism in Germany*. In *The Forum of Federations Handbook of Fiscal Federalism*. Springer Nature.

Camut, N., & Wilke, P. (2023, November 15). *Top court blows €60B hole in Germany's climate financing plans*. POLITICO.

CNBC-TV18. (2022, October 30). *Russia-Ukraine War: Vladimir Putin Tells A Dark Joke | Listen In | Digital | CNBC-TV18*. YouTube.

Conrad, C., Lechner, M., & Werner, W. (1995). *The Fall of the East German Birth Rate after Unification: Crisis or Means of Adaptation?* Pitt.edu.

de Acosta, R. (2024, April 3). *Tesla has a big competitor. And it is Chinese* | CNN Business. CNN.

DESTATIS. (2024, October 30). *Bruttoinlandsprodukt im 3. Quartal 2024 um 0,2 % höher als im Vorquartal*. Statistisches Bundesamt.

Дмитрий Стратиевский. (2024, November 12). *Как финансовый вопрос похоронил правящую коалицию “Светофор” и подтолкнул Германию к досрочным выборам*. @Ipgjournal_io; IPG Journal.

Elliott, L. (2024, September). *The German problem? It's an analogue country in a digital world*. The Guardian; The Guardian.

He, L. (2024, July 9). *Chinese EV giant BYD to build \$1 billion plant in Turkey*. CNN.

Germany's Economic Challenges Amid Political Instability / Şerif Sav

ifo Institut. (2024, December 12). *ifo Konjunkturprognose Winter 2024: Deutsche Wirtschaft am Scheideweg*.

Jolly, J. (2024, October 30). *Volkswagen hit by 60% fall in profits as sales in China slump*. The Guardian; The Guardian.

Kappner, K., Letmathe, P., & Weidinger, P. (2023). Causes and effects of the German energy transition in the context of environmental, societal, political, technological, and economic developments. *Energy, Sustainability and Society*, 13(1).

Kaufmann, D. (2024, July 17). *Why Chinese technology set off alarm bells in Germany*. Dw.com; Deutsche Welle.

Lampert, T., Kroll, L. E., Kuntz, B., & Hoebel, J. (2018). Health inequalities in Germany and in international comparison: trends and developments over time. *Journal of Health Monitoring*, 3(Suppl 1), 1–24.

Marie Byskov Lindberg, & Jørgen Wettestad. (2024). Implementing EU energy and climate governance: Germany and Sweden as frontrunners? *Npj Climate Action*, 3(1).

Matthes, J. (2019). The German Economy's Dependence on China for Foreign Trade - A Collection of Facts. *Matthes IW-Report*, 43.

McGuinness, D., & Vock, I. (2024, November 6). Germany coalition: Government on brink of collapse after key minister fired. *BBC*.

Nicholas, P. K., & Smith, M. F. (2006). Demographic Challenges and Health in Germany. *Population Research and Policy Review*, 25(5/6), 479–487. JSTOR.

Płóciennik, S. (2021, November 22). *Digitalisation in Germany: an overview and what lies behind the delays*. OSW Centre for Eastern Studies.

Reuters. (2022, January 21). Germany wants to attract 400,000 skilled workers from abroad each year. *Reuters*.

Temizer, M. (2024, April 25). *LNG replaces Russian gas in EU's energy basket over past 3 years*. Anadolu Ajansı.

The Federal Government of Germany. (2023). *Strategy on China of the Government of the Federal Republic of Germany*.

Germany's Economic Challenges Amid Political Instability / Şerif Sav

Wehrmann, B. (2024, December 18). *Primary energy use in Germany drops to new low in 2024, renewables cover 20%*. Clean Energy Wire.

Weiner, C., Kotek, P., & Takácsné Tóth, B. (2024). Two decades of changing dependency on Russian gas in Central and Eastern Europe: strategies versus achievements. *Journal of Contemporary European Studies*, 1–20.

Wolfgang Münchau. (2024). *Kaput*. Swift Press

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin 2004 yılında Avrupa Birliği'ne tam üye olarak dahil olması hem Kıbrıs adası hem Türk dış politikası hem de Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde yeni sorunları beraberinde getirmiştir. Zira yüzyıllardır Akdeniz'de demirlemiş koca bir üs ya da dev bir askeri gemi özelliği taşıması sayesinde pek çok devletin ilgi odağı olmuş olan Kıbrıs adasını temsil ettiğini iddia eden bir devletin, adanın bugünkü bölünmüş hali göz önünde bulundurulduğunda Avrupa Birliği'ne katılabilmesi bile başlı başına hukuki anlamda bir soru işaretidir. Söz konusu hukuki soru işaretlerinin yanı sıra, adanın garantör devletlerinden biri olan Türkiye'nin GKRY'nin Avrupa Birliği'ne katılımı konusunda söz hakkının da görmezden gelinmesi, üzerinde yeterince durulmayan bir gerçektir. Bugün Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği politika yapım süreçlerine dahil olması maalesef AB'nin Türkiye ile ilişkileri bakımından kendi faydasını maksimize etmesine engel olmaktadır.

Bu durum her sene Avrupa Birliği'nin Türkiye hakkında hazırladığı ilerleme raporlarına da açıkça yansımaktadır. Zira söz konusu raporlarda Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına uyumundan gümrük birliğine kadar pek çok müktesebat başlığında Kıbrıs sorunu baş göstermektedir. Dolayısıyla gerek Türk Dış Politikası çalışmaları gerekse Türkiye-AB ilişkileri araştırmaları için Güney Kıbrıs'ın AB üyeliği konusunu irdelemek önemlidir. Bu sebeple makalenin esas araştırma sorusu "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne katılımı Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde ne gibi yeni sorunlar yaratmış ya da var olan hangi sorunları daha da derinleştirmiştir?" olacaktır.

Kıbrıs Adasının Fiziki Yapısı ve Ekonomik Gerçekliği

Yüzölçümü toplam 9251 kilometrekare olan Kıbrıs adası Akdeniz'in en büyük üçüncü adası özelliğini taşımaktadır. Doğusunda Ortadoğu'nun hem tarihi hem de siyasi bağlamda en önemli ve en stratejik noktalarından biri olan Levant bölgesi, kuzeyinde Türkiye, batısında Yunanistan ve güneyinde Kuzey Afrika bölgeleri bulunan Kıbrıs Adası, bugün iki farklı devlete yani Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne ev sahipliği yapmaktadır. Söz konusu iki devlet de başkentini Lefkoşa olarak belirlemiştir. Adanın 3.355 kilometrekare toprağına (yani %36,5'ine) sahip olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin nüfusu 299 bin kişidir. Bu nüfusun kişi başı ortalama milli geliri ise 14.187 Amerikan Doları olarak hesaplanmıştır. Adanın 5896 kilometrekare toprağına (yani %63,5'una) sahip olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ise nüfusu 1,2 milyon kişi olup, bu kişilerin kişi başı ortalama milli geliri ise 25.380 Amerikan Doları olarak kabul edilmektedir (Ongan, 2020, s. 467-468).

Annan Planı

Kıbrıs Adası'nda Türk toplumuna yapılan zulüm ve ardından Türkiye'nin askeri müdahaleleriyle iki devlete ayrılan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde süregelen istikrarsızlığı çözmek adına ortaya atılan ve başarılı olmaya en yakın strateji 2002 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri görevinde bulunan Kofi Annan tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu genel sekreter Kofi Annan'dan ismini alıp "Annan Planı" olarak bilinen strateji daha sonrasında 2002 yılında Avrupa Birliği tarafından düzenlenen 2002 Kopenhag Zirvesi'nde de desteklenmiştir. (Karaca, Karacan vd. 2022: s. 56). Söz konusu Annan Planı'na göre adadaki Türk toprakları adanın %36'dan %29'a seviyesine düşecekti. Dolayısıyla Kıbrıs Türkleri aslında sahip oldukları toplam toprak miktarının %28'ini adadaki Rumlara vereceklerdi. Fakat ilginçtir ki her ne kadar dönemin Türk Hükümeti ve Kuzey Kıbrıs Türk yönetimi tarafından bu plan onaylandıysa da GKRY son anda geri adım attığı için bu barış projesi de gerçekleştirilemedi. Bu durumun sebeplerden en önemlisi adadaki Rumların Türklerle siyasi otoriteyi paylaşmak istememesi olarak görülebilir. Zira zaten Güney Kıbrıs için halihazırda Avrupa Birliği üyeliği, tüm Kıbrıs adasını temsil edecek bir ülke statüsüyle garanti altına alınmışken Kıbrıs'ta beraber yaşamak için Kıbrıs Türklerinin sorunlarıyla ilgilenmek pek de gerekli bir uğraş olarak görülmemekteydi (Işıksal, 2019: s. 124-125).

Kıbrıs'ın AB'ye Üye Olma Sürecinin Neden ve Nasılı

Kıbrıs, Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa medeniyetinin en önemli parçalarından biri olarak nitelendirilmiş, özellikle coğrafi konumunun da Avrupa'nın bir parçası olduğu vurgulanmıştır. 1993 yılında, henüz Kıbrıs adasındaki sorunlar hakkında herhangi kapsamlı bir plan ortaya atılmamışken GKRY-AB temasları başlatılmış, 1995 yılında da GKRY, Avrupa Birliği genişleme perspektifi belgesi içerisinde yer bulabilmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye katılımını dört aşamada özetlemek mümkündür. İlk aşama ortaklık anlaşmasının imza edilmesi ile başlatılabilir. Daha sonrasında 1990 yılında katılım stratejisinin onaylanması ikinci aşama olarak kabul edilebilir. Sonraki aşama olan üçüncü aşama ise 1998 yılında başlayan müzakereler ve 2002 yılında GKRY'nin üyelik sürecinin ön koşulsuz biçimde 2004 yılında tamamlanacağını beyan edildiği Kopenhag Zirvesi arasında görülebilir. Son aşama olan dördüncü aşama ise 2004 yılından günümüze geçen süreyi kapsamaktadır (Günar, 2020: s. 103-104).

Güney Kıbrıs'ın AB Üyeliğinin Meşruiyeti

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel taşı olan, Zürih ve Londra anlaşması ile oluşturulan anayasaya göre Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne katılımı, meşruiyeti oldukça tartışmalı bir konudur. İlk olarak, Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının 50. Maddesine tekabül eden ve Zürih ile Londra anlaşmalarının 8. Maddesine göre, Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısının -Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte üye statüsüne sahip olması durumu hariç olmak üzere- herhangi bir uluslararası topluluğa üye olma kararını reddetme hakkı bulunmaktadır. Aynı şekilde garanti anlaşmasının 1. Maddesi de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız ve bölgesel egemenliğe sahip, anayasasına saygılı bir ülke olarak herhangi bir siyasi veya ekonomik birliğe katılmaması yönündeki kararı içermektedir (Işıksal, 2019: s. 121).

Türkiye'nin AB'ye Üyelik Sürecinin Kıbrıs ve Yunanistan Faktörü Üzerinden Yorumlanması

1981 yılında Avrupa Birliği üyesi statüsü kazanan Yunanistan bu kazanımını tıpkı Ege konusunda olduğu gibi Kıbrıs sorunlarında da Türkiye'ye karşı elini güçlendiren bir faktör olarak kullanmaya çalışmıştır. Aslında Güney Kıbrıs'ın Avrupa Birliği üyeliği gerçekleşmeden çok önce dahi Yunanistan Kıbrıs sorununu AB'nin bir meselesi haline getirmeyi başarmıştır. Yunanistan bu süreçte özellikle Birlik içerisindeki veto yetkisinin gücünü o kadar iyi kullanmıştır ki, Annan Planı gibi adada yaşayan Türklerin yıllar içerisinde tamamen yok edilmesi tehlikesini içeren bir belgeyi bile sırf Türklere temsil hakkı veriyor diye kabul etmekten imtina eden Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, her ne kadar iç hukukuna ve uluslararası hukuka aykırı olsa bile Avrupa Birliği içerisine tüm adayı temsil eder bir biçimde, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak dahil edilmiştir. (Tan, 2016: s. 44).

2004 yılında Avrupa Birliği üyesi olmuş olan Güney Kıbrıs'ın neden Türkiye ile müzakerelerin başlamasını reddetmediği sorusunun cevabı da bu noktada aranabilir. Karaca, Karacan vd. 2022 yılındaki çalışmalarında vurguladıklarına göre Güney Kıbrıs, Türkiye'nin AB üyeliği ihtimalini eninde sonunda resmi olarak Türkiye'den tanınma elde edebilme umuduyla bir araç olarak kullanmaktadır. Yani Güney Kıbrıs için Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde olması, AB üyesi olma ihtimalinin dışında bırakılmasından çok daha faydalıdır çünkü bu durumda GKRY kendisini tanımayan Türkiye'ye karşı bir nevi yaptırım uygulama şansına sahiptir. Güney Kıbrıs ayrıca Avrupa Birliği üyeliğinin gücünü kullanarak her fırsatta Türkiye'yi Avrupa Birliği topraklarında asker bulunduran işgalci bir ülke gibi gösterme çabası içerisinde (Ongan, 2020: s. 474).

Gümrük Birliği Sorunu

2004 yılında resmen Avrupa Birliği'ne üye olmuş olan Güney Kıbrıs'ın Türkiye-AB ilişkilerinde sebep olduğu bir diğer önemli husus da şüphesiz Gümrük Birliği meselesidir. Zira AB'nin 10+2'lik Merkez ve Doğu Avrupa genişlemesi sonrası Türkiye'nin yeni üye olmuş ülkelerin Ankara Anlaşması'ndan fayda elde edebilmeleri için yeni bir protokol imza etmesi Avrupa Birliği tarafından beklenmekteydi. (Boztürk, 2021: s. 46-47).

Türkiye'nin söz konusu yeni üye ülkelerin Ankara Anlaşması'na dahil olması hususunda yayınladığı protokole ek olarak bir deklarasyon metni yayınlamış olması bu konuda oldukça önemli bir detaydır. Zira Türkiye bu deklarasyon metni ile ilk olarak söz konusu protokol metninin Güney Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınması anlamına gelmediğini bildirmiş, daha sonrasında protokole "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı ile bulunan devletin 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ile aynı olmadığı vurgulayarak, Kıbrıs Cumhuriyeti kavramından Türkiye'nin yalnızca adanın güneyindeki Rum kesimini anladığı belirtilmiş, son olarak ise Türkiye'nin bu protokolün ardından adada sahip olduğu garantörlük haklarını kaybetmediği, hala daha adanın Annan Planı çerçevesinde iki devletli bir çözüme kavuşturulmasını desteklediğini deklare etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2005).

GKRY'nin Veto Yetkisi ve Askıya Alınan Fasıllar

Esasında Türkiye için müzakerelere açılan 35 fasıldan 33'ünün tarama süreci 2006 yılında tamamlanmıştır. Fakat 2004 yılında Güney Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne üye olmasının ardından Türkiye'ye imzalatılan protokol ve Türkiye'nin bu protokole ek olarak yayınladığı deklarasyon müzakerelerin ilerlemesi hususunda bir kırılma noktası olmuştur. Zira Türkiye'nin Ankara Anlaşması'nın uygulanma alanını Güney Kıbrıs'ı da dahil edecek şekilde genişletecek önlemleri almadığı gerekçesiyle, 11 Aralık 2006 tarihinde AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi Kararı ile tam 8 müzakere başlığının askıya alınmasıyla adeta cezalandırılmıştır. Dahası, 2004 sonrası artık Avrupa Birliği şemsiyesi altında olan Güney Kıbrıs da Türkiye'ye karşı müzakere başlığı dondurma gücünü elde etmiştir. Bu gücünün farkında olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 8 Aralık 2009 tarihindeki Genel İşler Konseyi görüşmelerinde GKRY-Türkiye ilişkilerinde normalleşme şartı yerine getirilene kadar 6 müzakere başlığına tek taraflı biçimde veto uygulayacaklarını deklare etmiştir. Dolayısıyla şu anda mevcut durumda toplam 14 müzakere başlığı Kıbrıs sorunu nedeniyle askıya alınmış vaziyettedir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2022).

Doğu Akdeniz'deki Çıkar Çatışmaları

Kıbrıs sorunu yalnızca adanın kendi sorunu değil, ama aynı zamanda tüm Doğu Akdeniz coğrafyasını kapsayan bir sorundur (Ongan, 2020: s. 466). Özellikle 2010'lu yıllarda Akdeniz havzasında gerçekleştirilen hidrokarbon arama çalışmaları hem bölgenin hem de Kıbrıs'ın önemini yadsınmaz biçimde artırmıştır. Esasında Kıbrıs'ın Akdeniz sebebiyle komşuluk yaptığı Libya, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır gibi ülkeler bile Akdeniz'deki yetki alanı paylaşımı bakımından ortak bir tutuma sahip değillerdir. (Karaca, Karacan vd. 2022: s. 57).

(TRT World, 2023a Turkey-Greece tensions: eastern Mediterranean claims in maps)

Yukarıdaki haritada Ege ve Doğu Akdeniz'de hak iddia eden Yunanistan'ın Sevilla haritasına dayanarak "sahip olduğu adaların 200 deniz mili mesafesindeki su bölümünde keşif çalışması yapılacak alan" yani Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ürettiğini iddia eden varsayımı görülebilir. Söz konusu harita esas alınırsa Türkiye'nin kendi anakarasının birkaç kilometre ötesine hapsolacağı oldukça açık bir biçimde görülmektedir (TRT World, 2023a) Fakat Sevilla Haritası hiçbir koşulda resmi bir uluslararası hukuk kaynağı olarak nitelendirilemez, kaldı ki Amerika Birleşik Devletleri bile yaptığı resmi bir açıklamayla haritanın herhangi bir yasal öneme haiz olmadığı fikrine sahip olduğunu duyurmuştur (TRT World, 2023b).

Doğu Akdeniz'de Türkiye - Yunanistan anlaşmazlığı

Kaynak: Petroleum Economist, S&P Global

BBC

(BBC, 2020 Sevilla Haritası nedir?: Yunanistan'ın tezini dayandırdığı, ABD'nin 'Hukuki önemi yok' dediği harita - BBC News Türkçe)

Yukarıdaki haritada ise, bir üstteki haritada yer alan Yunanistan'ın öngördüğü deniz yetki alanlarına ek olarak Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin, Kuzey Kıbrıs'ın ve Güney Kıbrıs'ın hak iddia ettiği alanlar da eklenmiştir. Haritada görüldüğü üzere Kıbrıs Adası'nın batı ve güney batı bölümündeki deniz yetki alanları Güney Kıbrıs-Türkiye arasında, doğu ve güney doğu bölümündeki deniz yetki alanları ise Güney ve Kuzey Kıbrıs açısından sahibi tartışmalı bölgelerdir (BBC, 2020).

(TRT World, 2023 [Turkey-Greece tensions: eastern Mediterranean claims in maps \(trtworld.com\)](https://www.trtworld.com/news/2023-07-14-turkey-greece-tensions-eastern-mediterranean-claims-in-maps))

Doğu Akdeniz ve Ege için ikinci önemli belge özellikle Amiral Cem Gürdeniz'in ortaya koyduğu “Mavi Vatan” sınırlarıdır. Söz konusu Mavi Vatan Doktrininin ilk önerildiği tarih 2006 olup, 2013 yılından itibaren bu sınırlar devlet tarafından resmi bir politika olarak benimsenmiştir (TRT World, 2023a).

Mavi Vatan Doktrini'nin benimsenmesiyle Türkiye'nin ortaya koyduğu anlayış Yunanistan'ın tam zıddı olacak şekilde “Adalardan Önce Anakaranın Yarattığı Yetki Alanı” anlayışı olmuştur. Doğu Akdeniz'de menfaati çakışan Türkiye, Yunanistan ve Güney Kıbrıs birçok kez doğal kaynak arama çalışmaları yapmak adına NAVTEX yayınlamışlardır. Doğu Akdeniz'de özellikle Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ın haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle AB tarafından Türkiye'ye, özellikle Türk şirketleri ve şahısları üzerinden yaptırımlar uygulanmıştır (Karaca, Karacan vd., 2022: s. 58). Avrupa Birliği Konseyi'nin 2019/1894 sayılı kararınca Türkiye Petrolleri Başkan Yardımcısı Mehmet Ferruh Akalın ve Arama Dairesi Müdür Yardımcısı Ali Coşkun Namoğlu'na Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde serbest dolaşma yasağı ve AB'deki malvarlıklarının dondurulması yaptırımlarının uygulanmasına karar verilmiştir (EU Sanctions Map, 2023).

Güney Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'deki faaliyetleri kronolojik olarak kısaca 1999 yılında İsrail'in faaliyetleri sonrası bölgeye gösterilen ilginin artması, 2004 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti ismi kullanılarak Münhasır Ekonomik Bölge ilan edilmesi, 2007 de ENI ve Total gibi enerji şirketlerinin sismik araştırma konusunda ruhsatlandırılmasının yanı sıra aynı yıl içerisinde Lübnan'la, 2010 yılında ise İsrail'le MEB sınırlandırmaları konusunda mutabakata varılması

olarak özetlenebilir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sismik araştırma faaliyetlerinin temel dayanak noktası ise 2011 yılında Türkiye-KKTC arasındaki Kıta Sahanelığı Sınırlandırması Mutabakatıdır. (Uygun, 2021: s. 73-74). Krizdeki güncel duruma bakıldığında ise Avrupa Komisyonu'nun Türkiye hakkındaki 2023 raporu esas alındığında Türkiye'nin rapor döneminde Doğu Akdeniz'de AB'nin şikayetini çekecek herhangi bir sondaj faaliyetinde bulunmadığı belirtilmiştir (European Commission, 2023: s. 78).

Sonuç

Kıbrıs meselesi, Türk Dış Politikası tarihinin her anında fevkalade öneme haiz olmuş bir meseledir. Osmanlı Sultanı II. Selim'in adayı fethetmesinden bu yana, ada hem stratejik konumu hem de kendine has etnik ve kültürel yapısıyla her zaman ilgi çekici olmayı sürdürmüştür. Genç Türkiye Cumhuriyeti için de oldukça önemli bir yere sahip olan Kıbrıs, 1960'lı yıllardan itibaren elde edilen "garantör devlet" statüsü ile yeni bir boyut kazandı. 1974 yılında Türkiye'nin işte bu statüsünün bir gereği olarak, adadaki vatandaşlarını koruma görevini üstlenerek başlattığı Kıbrıs çıkarması ile ada siyasi birliğini fiilen ve resmen yitirdi.

Güneyinde hala Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devamı olduğunu iddia eden, fakat Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşmalarını uygulamayan bir Rum Yönetimi (GKRY), kuzeyinde ise Türkiye kontrollü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğu ada, günümüze kadar pek çok meşruiyet tartışmasına sahne oldu. İşte bu çalışmada anlatılan ve özellikle Türkiye-AB ilişkilerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlayan "Kıbrıs'ın AB Üyeliği" meselesi bu meşruiyet sorunlarından en büyüğüydü. Zira 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu Londra ve Zürih anlaşmaları, söz konusu devletin garantör devletlerin rızası olmadıkça hiçbir örgüte üye olamayacağını bildiriyordu. Bu durumu dikkate almayan ve Kıbrıs adasının Avrupa için kültürel ve tarihi önemini fonksiyonalist öneminden üstün gören AB ise, GKRY'yi 2004 yılında Birlik üyesi olarak kabul ederek Türkiye-AB ilişkilerini adeta sonu görülmez bir tünelin içerisine soktu.

Çalışmada da bahsedildiği üzere, GKRY'nin üyeliğinin ardından AB Türkiye'den tüm Güney ve Doğu Avrupa Genişlemesi ülkeleri için gümrük birliğini genişletmesini istedi. Türkiye ise tüm diğer 2004 genişlemesi ülkelere limanlarını açmasına rağmen, siyasi olarak tanımadığı GKRY'ye böyle bir açılımı yapmayı reddetti. Ardından önce Genel İşler Konseyi sonra AB üyesi GKRY tarafından çeşitli müktesebat başlıkları dondurularak Türkiye'nin AB ilerleyişine adeta set çekildi. Artık AB de Kıbrıs meselesine karşı tarafsızlığını kaybetmişti çünkü taraflardan ikisi (Yunanistan ve GKRY) artık Birliğin bizzat bir parçasını oluştururken,

Türkiye artık bir “öteki” oluvermişti. İşte bu yüzden ki, Türkiye Ege ve Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlıkların neredeyse hepsinde AB tarafından “Yunanistan'ın ve GKRY'nin haklarını ihlal eden” ülke olarak nitelendirilmeye başlandı. Özetle Güney Kıbrıs'ın AB üyeliği, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve hatta bu iki parametreyi de içerisinde barındıran enerji gibi alanlarda Avrupa Birliği politikalarından giderek uzaklaşmasına neden oldu.

Referanslar

- Avrupa Birliği Başkanlığı. (2022). *Katılım müzakerelerinde mevcut durum*.
- BBC. (2020).
- Boztürk, P. (2021). *Türkiye – AB ilişkilerinde Kıbrıs sorunu* (Master's thesis). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- European Commission. (2023). *Türkiye 2023 report* (Report No. 696). Brussels: European Union.
- European Union. (2023). *EU sanctions map*.
- Güner, A. (2020). Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) Avrupa Birliği üyeliğinin Kıbrıs sorununa etkisi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2020(37), 95–118.
- Işıksal, H. (2019). Dilemmas of the contradictory EU membership of the Republic of Cyprus and Turkey-EU relations. *Akademik Bakış*, 12(24), 119–133.
- Karaca, Y. E., Karacan, O., & Yaşar, F. (2022). An evaluation of the impact of the Cyprus issue on Turkey-EU relations. *Quantrade Journal of Complex Systems in Social Sciences*, 4(2), 51–61.
- Ongan, E. (2020). Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Avrupa Birliğine katılım süreci ve Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılımına etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(104), 466–475.
- Tan, Ö. (2016). The issue of Cyprus in the accession of Turkey. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 40–47.
- TRT World. (2023a). *Turkey-Greece tensions: Eastern Mediterranean claims in maps*.
- TRT World. (2023b). *US embassy in Turkey: Seville map has no legal basis*.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2005). *Ek Protokol ve Deklarasyon Metni*.
- Uygun, A. G. (2021). Doğu Akdeniz'de paylaşım rekabeti: Türkiye-Yunanistan gerginliği ve Avrupa Birliği'nin tutumu. *Tyb Akademi*, 11(31), 69–89.

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

Dünyanın merkezi Asya-Pasifik bölgesine kaymaktadır (Oba, 2019). Dünya nüfusunun %60'ını içinde bulunduran (ESCAP, 2023) bu bölgenin uzun yıllardır devam eden güvenlik sorunları bulunmaktadır. Çin-Tayvan çatışması, Japonya-Rusya arasındaki Kuril adaları anlaşmazlığı, yine Çin ve Hindistan arasındaki sınır mücadelesi gibi birçok sorun gelecekte küresel güvenliği etkileyecektir. Bölgedeki bu çok taraflı ve büyük ölçekli güvenlik sorunlarının önemli aktörlerden biri de dünyanın 4. büyük ekonomisi olan (IMF, 2025) Japonya'dır.

Japonya'nın ekonomik gücüne karşın düşük profilli bir dış politika izlemesi bölgede müttefikleri tarafından bir süredir eleştirilmekteydi. Nitekim 21. yüzyılda Japon dış politikası değişmeye yüz tuttu. 2022 yılında alınan "Ulusal Güvenlik Stratejisi" kararları Japonya dış politikasında keskin değişikliklere işaret ediyordu. Bölgenin stratejik güvenliğinin geleceğini anlayabilmek için Japonya'nın gelecekteki tutumunu bu belgeye dayanarak öngörmeye çalışacağız.

- Bu yazıda öncelikle Japonya'nın "Barışa Proaktif Katkı" terimini vurgulayan yeni "Ulusal Güvenlik Stratejisi" hakkında temel bilgiler verilecek ve ortaya çıkardığı etkilerden kısaca bahsedilecektir.
- Sonrasında Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki pasifist anayasasının 9. maddesi okuyucuyla paylaşılacak ve Japonya'nın hangi şartlar altında pasifizme geçiş yaptığı aktarılacaktır.
- Pasifist dönemde Japonya'nın uluslararası ilişkilerdeki konumuna değinilecek ve geçiş döneminde Japon dış politikası değerlendirilecektir.
- Nihayetinde Japonya'nın dış politikasında önemli değişiklikler yapmaya başladığı 2000'ler sonrası, Abe Dönemi'ni de içine alarak kısaca özetlenecek ve yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi detaylıca açıklanacaktır. Yeni politikaların dayanağı, içeriği, Japonya'nın bölgesel güvenlik algısı ve politikalara yönelik eleştiriler ele alınacaktır.
- Japonya'nın bölgede her zaman ABD desteğine ihtiyaç duyduğu kabul edilerek önümüzdeki süreçteki Japonya-ABD ilişkileri, Japonya'nın yeni başbakanı Ishiba ve Trump özelinde kısaca incelenecektir.
- Son olarak ise ülkemiz Türkiye'nin Japonya ile süregelen ilişkisi, Ulusal Güvenlik Stratejisi'nden sonra Japonya'dan bekleyebilecekleri ve ortaya çıkabilecek fırsatlara dair yazarın fikirleri ortaya konacaktır.

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

Barışa Proaktif Katkı

2022 yılında Japonya Dışişleri Bakanlığı yeni ‘‘Ulusal Güvenlik Stratejisi’ni’’ duyurdu. Belge 2013’te aynı isimle yayımlanan belgenin yenilenmiş bir sürümü olarak, eski başbakan Shinzou Abe’nin ‘‘Barışa Proaktif Katkı’’ söylemini tekrar ettirmektedir. Japonya’nın uluslararası güvenlik, bölgesel tehditler hakkındaki algılamaları ve önümüzdeki yıllarda izleyeceği güvenlik politikaları kapsamlı olarak ele alınmaktadır.

Politikaya yönelik farklı kitlelerden farklı tepkiler ortaya atılmıştır. En başta Japonya’nın yeni güvenlik politikasını özetleme amacı taşıyan ‘‘積極の平和主義’’ (Sekkyoku-teki Heiwa Shugi) sözcüğünün Batı dillerine yanlış çevrilmesi (藤田、松元、2015) ve Japonya’nın niyetlerinin yanlış anlaşılmasından kaynaklı olarak yeni politikalara yönelik sert eleştiriler bulunmaktadır. Kavram İngilizceye ‘‘Proactive Pacifism’’ olarak çevrildiğinde, politikaların Japonya’nın pasifizmine ters olduğu, statükoyu bozmaya çalıştığı ve Japon politikasında milliyetçi söylemlerin güçlendiği iddia edilmiştir.

Diğer yandan Japonya’nın ABD, Avustralya gibi müttefikleri, Japonya’nın ekonomik gücüne orantılı olarak bölgede aktif rol almasını, kendi üstlerine düşen yükün bir kısmını sırtlamasını memnuniyetle karşılamışlardır (McCormack, 2014). Güç dengelerinin Hint-Pasifik (Doğu Asya yerine literatürde bu kavramın kullanılması dikkat çekmiştir.) bölgesine kaymasıyla beraber ABD için bölgede Japonya’nın önemi pekişmiştir. 1952’de Japonya’daki işgalini sonlandıran ABD, o zamanlardan beri Japonya’nın caydırıcılığının artması ve Japonya’nın bölgede ABD-Japonya ittifakının çıkarlarını savunmasını arzulamaktadır. Öyle ki, Richard Nixon henüz başkan yardımcısıyken Japon liderlere ‘‘Japon Anayasası’ndaki 9. maddenin bir ABD hatası olduğunu’’ söylemiştir (McGray, 2009). Şüphesiz ki o zamanlarda Doğu Asya’nın Soğuk Savaş’ın en hararetli bölgelerinden olacağı tahmin edilememiştir. Japonya ise ‘‘Pasifist, barışsever, çok özel Japonya’’ fikrine dört elle sarılmıştı (Gustaffson, Hagström, Hanssen, 2018). Böylece dış politikayı eliyle kenara itmiş, ekonomik kalkınmayı önceleyen Yoshida Doktrini’ni benimsemiş ve kısa zamanda ‘‘Japon Mucizesi’ni’’ gerçekleştirerek dünyanın en büyük ikinci ekonomik gücü olmuştur.

Japonya Anayasası’ndaki 9. Madde Nedir?

‘‘Japon halkı adalet ve düzenin temeli olan uluslararası barışı samimiyetle arzular ve uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde ulusal egemenliğinden savaşı hakkını, silah gücü ve tehdit kullanımını sonsuza dek terk eder.’’

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

İkinci Dünya Savaşı sırasında Doğu Asya'da çok kan döken ve Pasifik'te ABD'yi doğrudan tehdit eden Japonya, savaş sonrasında 7 yıl Amerikan işgalinde kalmıştır. Bu süreçte tüm Japon kurumları ABD tarafından yeniden düzenlenmiş ve ABD işgali altında yeni bir anayasa çıkarılmıştır. Militarist ve milliyetçi politikalarıyla Müttefikler'in başına çok dert açan Japonya'nın bunu tekrarlamayacağı ABD tarafından garantiye alınmak istenmiştir. Böylece Japonya 1947 yılından itibaren anayasal pasifizm dönemine girmiştir ve ABD ile sıkı ilişkiler geliştirerek güvenliğini tamamen ABD'ye emanet etmiştir (Akçadağ, 2010).

9. Maddeden Sonra Uluslararası İlişkilerde Japonya

Kore Yarımadası'nda yaşanan savaş, Çin'de sosyalist bir devlet kurulması gibi olaylar Japonya'yı bölgede ABD'nin bir numaralı müttefiki haline getirmiştir. 1954 yılında Japonya'nın meşru müdafaa hakkı kabul edilmiş ve Öz Savunma Kuvvetleri kurulmuştur. Japonya'nın savunma harcamaları GSMH'nin %1'i olarak sınırlandırılmıştır.

Japonya'nın, 1945'ten itibaren uluslararası ilişkilerdeki rolünde belirleyici unsur yumuşak gücü olmuştur. Tüm odağını ekonomik kalkınmaya veren Japonya, 1968'den 2010'a kadar dünyanın en büyük 2. ekonomisi olmuştur (NHK, 2024). Japon sanayisinin ürettiği ürünlerin kalitesi ve dayanıklılığı, onların tüm dünyada tercih edilmesini sağlamıştır. Toyota, Mitsubishi, Toshiba, Hitachi, Sony, Nintendo gibi pek çok marka tüm dünyaya yayılmış ve kullanıcılarına uzun yıllar sorunsuz hizmet eden ürünler ortaya koymuşlardır. Japonya teknoloji alanında da sektörde öncü rol oynamış ve medya yoluyla da tüm dünyaya popüler kültürünü ihraç etmiştir (Sirkeci, 2022). Japonya bugün bilgisayardan nükleer enerjiye, havacılıktan haberleşmeye kadar birçok alanda teknolojiye de öncü konumdadır. Japonya'nın teknoloji ve yenilik alanlarında lider olduğu yönündeki küresel algı ve ekonomik gücü Japonya'nın yumuşak gücünün temel taşlarıdır (Huseynova, 2023).

Japonya aynı zamanda yumuşak güç bağlamında uluslararası insani yardım faaliyetleri de yürütmektedir. Örneğin 2001 yılında Japonya, Afrika'ya en çok insani yardım yapan dördüncü ülke olmuştur (外務省, 2003). Tüm dünyada ilgi çeken özgün kültürü ve diğer ülkelerle gerçekleştirdiği kültürel ilişkiler Japonya'yı bugün bir "Kültürel Süper Güç" haline getirmiştir (Foreign Policy, 2009).

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

Ancak Japonya'nın bu tutumu müttefikleri tarafından her zaman olumlu karşılanmamıştır. 1991'de Körfez Savaşı'nın en büyük finansal destekçisi olmasına rağmen Japonya, askeri katkı yapmadığı için batılı güçler tarafından eleştirilmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ortamda yaşanan umut verici gelişmelerin daha sonradan geçici olduğu Japonya tarafından anlaşılmıştır. Sadece yumuşak güçle barışın sağlanamadığı gibi sadece sert gücün de dünyada istikrarsızlıktan başka bir şey getirmediği kanıtlanmıştır. Bu sebeple ortaya "Akıllı Güç" kavramı atılmıştır. Japonya, güvenlik tehditleriyle baş edebilmek için akıllı güce ihtiyacı olduğunu anlamıştır. Anayasal kısıtlamalara rağmen Soğuk Savaş sonrası dönemde askeri normalizasyonu sağlayacak çalışmalara başlamıştır.

Soğuk Savaş Sonrası Japonya Güvenliği, 2013 (Abe) ve 2022 (Kishida) Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi

Soğuk Savaş'tan sonra Japonya uluslararası ilişkilerde aktif rol almaya başlamış, Kamboçya, Nikaragua gibi birçok BM Barış Gücü Operasyonu'na katılmıştır. 2004 yılında Koizumi Hükümeti'nin onayladığı yeni ulusal savunma programı Japon güvenlik politikasına önemli değişiklikler getirmiştir. Aynı zamanda ABD'ye olan bağımlılığı azaltmak, ABD ile eşit bir ilişki kurmak da hedeflenmiştir (Iizuka, 2011). Fakat bu açıkça bir şekilde dile getirilmemekle birlikte, yeni politikalar Japonya-ABD ittifakına bağlılığı birçok kez vurgulamaktadır.

Politikalardaki en büyük değişim Başbakan Abe döneminde yaşanmıştır. İlk defa 2013 döneminde Abe Hükümeti'nin aldığı kararlar daha sonra 2022'de Kishida Dönemi'nde yenilenmiştir. Daha önce dile getirilen "Barışa Proaktif Katkı" söylemi yinelenmiştir ve Japonya'nın yeni dış politikasını anlatan ifade olmuştur. "Barışa Proaktif Katkı" ifadesinin Japon dış politikasında barışa ulaşmak için kullanılan pasif yöntemlerin terkedilmesi ve aktif yöntemlerin uygulanması anlamına geldiği açıklanmıştır (藤田、松元、2015).

Ulusal Güvenlik Stratejisi kendi dayanağını en başında özetlemektedir:

Küreselleşme ve karşılıklı bağımlılıkla uluslararası barışın sağlanamayacağı bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bugün, değişen güç dengeleri ve jeopolitik rekabetin yoğunlaşmasıyla uluslararası sistem bir kez daha ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Bazı ülkeler değer

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

anlayışlarına göre mevcut uluslararası düzeni değiştirmeye çalışmaktadırlar. Japonya, savaşın sona ermesinden bu yana en ağır ve karmaşık güvenlik ortamının ortasında bulunmaktadır. Bu bağlamda, savunma kabiliyetlerimizin temelden güçlendirilmesi de dahil olmak üzere en kötü senaryoya bile hazırlıklı olacağımızdan emin olmalıyız (外務省、2022).

Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi incelendiğinde bölgesel güvenlik kaygılarının ağır bastığı görülmektedir (Köksoy, Ceyhan, 2023). Özellikle belirli ülkeler hakkında endişeler dile getirilmektedir:

Çin – Çin'in son zamanlarda artan ekonomik ve askeri gücü Japonya'yı tedirgin etmektedir. İki ülke arasındaki en büyük sorunlardan birisi Tayvan sorunudur. Tayvan, ABD ve müttefiklerinin bölgedeki nüfuzunda ve güvenliğinde çok büyük bir öneme sahiptir. Japonya 1972'de Tayvan'ın Çin'e ait olduğunu kabul etmesine karşın ada ile olan siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerini sürdürmektedir. (Burada şunu belirtmekte fayda vardır ki, Tayvan sorununda ABD ve Japonya'nın resmî belgelere ve antlaşmalara ters hareket etmesi Çin açısından Japonya'nın inandırıcılığını azaltmaktadır.)

Aynı zamanda Çin, Japonya'ya ait olan Senkaku Adaları üzerinde hak iddia etmektedir. İki ülke unsurları bu çevrede zaman zaman karşı karşıya gelmekte, Çin unsurları Japon egemenlik alanını taciz etmektedir.

Kuzey Kore – Japonya adaları etrafında nükleer füze denemeleri yapan Kuzey Kore, Japonya'nın üzerinde hassaslıkla durduğu ülkelerden biridir. Kuzey Kore'nin ABD'yi vurabilecek menzilde füzelere sahip olması, geçmişte Japon vatandaşlarını kaçırması ve Japonya sularına ajan gemileri göndermesi Japonya'nın bu ülkeyi bir tehdit olarak görmesine sebep olmaktadır. Japonya aynı zamanda bölgede çıkabilecek bir Kuzey Kore-Güney Kore çatışmasından da endişe duymaktadır. (ABD'nin Doğu Asya'daki iki önemli müttefiki olan Japonya ve Güney Kore'nin ikili ilişkileri de pek parlak görünmemektedir.)

Rusya – Eskiden Japonya gözünde Rusya, iş birliği yapılması gereken önemli bir ülke olarak görülürken, günümüze uluslararası hukuku ihlal eden, nükleer ve konvansiyonel gücü endişe verici boyuta ulaşan tehlikeli bir ülke olarak nitelendirilmektedir. Dahası, Rusya'nın Çin ile olan sıkı iş birliği Japonya güvenliğini tehdit eden bir unsur olarak görülmektedir. Ayrıca Japonya ile Rusya arasında 1950'lerden beri süre gelen Kuril Adaları sorunu günümüzde de devam etmektedir.

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

Tüm bunların yanı sıra belgede siber güvenlik, denizlerin serbestliği, uzay gibi modern güvenlik konularına da atıf yapılmaktadır. Japonya'nın mevcut düzende diplomasisini ve teknolojisini geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Strateji ile Japonya ilk kez misilleme yapabilme yetisini kazanmayı da amaçlamaktadır.

Politikaya Yönelik Eleştiriler – Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Japonya'nın savunmasını güçlendirmesi komşuları tarafından Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki emperyalist emellerini tekrarladığı hissini uyandırmaktadır. Aynı zamanda Japonya'nın politikaları "Proaktif Pasifizm" adı altında yumuşatmaya çalıştığı hususunda eleştirilmiştir.

Diğer bir eleştiri de başbakanların şahsınadır. Koizumi ve Abe'nin, Yasukuni Tapınağı'nı ziyaretleri özellikle Çin ve Güney Kore tarafından eleştirilmiştir. Amerikan muhafazakarları ise Abe'nin, dedesi Nobusuke'nin izinden gittiği ve aşırı milliyetçi gruplarla iş birliği yaptığı için Doğu Asya'da birçok ülkeyi kışkırtacağını ve dengeleri bozacağını söylemişlerdir (McCormack, 2014).

Şu belirtilmelidir ki, Japonya bir "silahlanma" ya da "eksen kayması" yaşamamaktadır (Easley, 2016). Japonya bir "normalleşme" (Singh, 2002) yaşamaktadır. Ulusal Güvenlik Stratejisi tam bağımsız bir ülkenin kendine tanınan siyasi ve askeri hakların tümünü kapsamamaktadır bile. Japonya her alanda BM'nin düzenlemelerine uygun, nükleer silahlara karşı, ABD ve müttefikleriyle iş birliği içinde savunma yeteneklerini güçlendireceğini, fakat saldırı eylemleri gerçekleştirmeyeceğini ilan etmektedir. Japonya'da barış ve demokrasinin kurumsallaşması, Japonya'nın Doğu Asya'da ABD ile ittifaktan başka seçeneği olmaması gibi sebeplerden de revizyonist politikalar izlemeyeceği söylenebilir. Ek olarak, 9. madde henüz anayasadan kaldırılmış da değildir.

Son olarak, Japonya'nın dış politikada değişimini sadece dış etmenlerle açıklamaya çalışmak hata olacaktır (Singh, 2002). Abe gibi Japon liderlerinin istekleri ve bürokrasinin desteği de bu süreçte çok önemlidir. Japonya akademik çevrelerinde de Japon dış politikasının değişmesi ve Japonya'nın ulusal çıkarları çerçevesinde daha aktif politikalar izlemesini savunan akademisyenler çoktur. Anayasadaki 9. maddenin beraberinde getirdiği sorunlar, 9. maddenin değiştirilmesi, hangi kısmının ne yönde değiştirilebileceği ve pasifist anayasanın geleceği Japon akademisyenlerin araştırmalarına sıklıkla konu olmuştur. Japonya'nın 9. maddenin öngördüğü pasifizmi zaten kısa zamanda terk ettiği, dolayısıyla anayasanın uygulamayla zaten uyuşmadığı düşünülmektedir (辻村、2018).

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

Japonya'nın Soğuk Savaş Dönemi boyunca güvenlik politikalarında kökten değişiklikler yapmaması, Sovyetler Birliği, Kuzey Kore ve Çin'e karşı silahlanmaması da bunu kanıtlar niteliktedir. Japonya iç politikası o zamanlar sadece ekonomik kalkınma ve yumuşak güce odaklanmıştı. Eğer dış tehditler Japonya'nın güvenlik politikalarını tamamen belirleyecek olsaydı, yeterince tehdit ve gerginlik o zaman da Doğu Asya'da zaten bulunmaktaydı (Gustaffson, Hagström, Hanssen, 2018).

Ishiba ve Trump Dönemleri'nde Japonya-ABD İlişkileri

Japonya ve politika hakkında bahsederken ABD-Japonya ilişkilerinin geleceğine kısaca değinmeden olmaz. Son zamanlarda ABD-Japonya ilişkilerinin son derece sorunsuz ve istikrarlı ilerlediği düşünülmektedir. Özellikle Trump'ın ilk başkanlık döneminde Başbakan Abe özel ikili ilişkilerinin bu sürece katkısı büyüktür. Trump seçildiğinde onu ziyaret eden ilk lider Abe olmuştur (Schöttli, 2025). Bir dönemlik aradan sonra Donald Trump bugün yeniden ABD Başkanı'dır. Trump'ın ikinci kez seçilmesi konusunda bugün Japonya'da iki farklı görüş bulunmaktadır. Herhangi bir sorun olmadığını ve ilişkilerin her zamanki gibi devam edeceğini savunanlar (Watanabe, 2024) ve Trump Hükümeti'nin büyük sorunlara yol açacağını düşünenler iki gruba ayrılmaktadır (The Asahi Shimbun, 2025). 2024'ün sonunda yönetimi devralan zayıf bir koalisyon hükümetinin başkanı olan eski Savunma Bakanı Ishiba'nın hızlı ve radikal kararlar alan Trump'a cevap verip veremeyeceği ise şüphelidir (Schöttli, 2025).

Japonya'nın Yeni "Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin" Türkiye İçin Önemi

Japonya, modern dönemde Batılı güçleri mağlup edebilmiş yegâne ülkelerden biridir. Batı dünyasının içine almak istemediği tüm devletlere, batılılaşmadan da çağdaşlaşmanın mümkün olduğunu göstermiştir. Türkiye de milli kimliğiyle modernleşerek dünyada pek çok millete örnek olmuştur. Dolayısıyla bu iki millet birbirini ilk tanıdığı andan beri dostane ilişkiler geliştirebilmiştir (Tepealtı, 2024). Tarihte ortak düşmanlar ve ortak sorunlarla mücadele etmişlerdir.

Bugün gelinen noktada iki ülke de uluslararası barış ortamını arzulamakta ve bu hususta BM'yi eleştirmektedir. Aynı zamanda Japonya'nın Çin'i dengelemek için bölgede Hindistan ve Avustralya ile işbirliği yapması, AB ile ilişkilere girmesi önemlidir. Öyle ki, Başbakan Kishida, NATO zirvesine katılan ilk Japon lider olmuştur (Liff, 2023). Bu ortamda Türkiye'nin hali hazırda karşılıklı iyi ilişkilere sahip olduğu Japonya ile stratejik ortaklıklar yapması, çok taraflı girişimlerde bulunması oldukça mümkündür. Örneğin, Suriye'nin yeniden inşası konusunda Japonya Türkiye'nin finans açıklarını kapatabilir, Türkiye Japonya'ya yeni pazarlar açabilir ve

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

bölge barışının korunmasına Japonya'yı dahil edebilir. Japonya'nın yeni savunma yatırımlarını fırsat bilerek askeri ekipman ticareti ve ortak savunma sistemi geliştirmeleri gerçekleştirilebilir.

Bunun için elbette Japonya'nın iç siyasi ortamı da sıkı takip edilmelidir. Zira Japonya'nın iç sorunları dış eylemlerini doğrudan etkilemektedir. Aynı zamanda uluslararası ilişkiler normlarının Uzak Doğu'da bizden daha farklı anlaşıldığı bilinmelidir. Japon diplomasisi üzerine yapılan çalışmalar genelde 19. yüzyılın ikinci yarısından, yani Meiji Restorasyonu'ndan sonrasını ele almaktadır. Lakin Japonya'nın bölge ülkeleriyle, özellikle Çin ve Kore ile olan ilişkilerini, Japonya'nın Batı ile olan ilişkileri temelinde incelemek yanlış olacaktır. Japonya'nın Çin'e yaklaşımını ve Kore Yarımadası'na bakış açısını anlayabilmek için sadece 150 yıllık incelemeler yeterli olmayacaktır. Doğu Asya'da ulusal güvenlik meselelerinde bilinç ve değerler (ilkeler); savunma kabiliyeti, ekonomik güç veya teknolojik kapasite gibi faktörlerden bile daha güçlü bir etkiye sahip olabilmektedir (Ogura, 2015).

Sonuç

Japonya, İkinci Dünya Savaşı sonrasında anayasasındaki 9. maddeyi temel alarak düşük profilli bir dış politika izlemişti ve tüm gücünü ekonomik kalkınmaya yöneltmişti. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Japonlar uluslararası ortamda barış ve iş birliğinin hâkim olacağını ümit etmekteydiler. Bugün Japonya'nın Soğuk Savaş sonrası dünya güvenliğiyle ilgili olumlu beklentilerinden vazgeçtiği açıktır. Öyle ki kendini savaşın sona ermesinden bu yana en ağır ve karmaşık güvenlik ortamının ortasında bulmaktadır. Japon karar alıcılar geleneksel bölgesel güvenlik algısıyla, Çin, Rusya ve Kuzey Kore'yi kendine yönelik ciddi tehditler olarak algılamaktadır ve caydırıcı olabilmek için somut önlemler almak zorunluluğunu duymuştur.

2013'te Başbakan Abe, Ulusal Güvenlik Stratejisi'ni yayımlayarak Soğuk Savaş'tan bu yana değişmekte olan Japon güvenlik politikasına çok önemli bir ivme kazandırmıştır. Ulusal Güvenlik Stratejisi 2022'de yenilenmiştir ve Japonya'nın bundan sonraki dış politikasına yönelik bize birinci elden kaynak olmaktadır. Strateji çerçevesinde Japonya'nın savunma gücünün artırılması, misilleme yapabilmesi ve Öz Savunma Kuvvetleri'nin sınır dışı askeri harekatlara katılabilmesinin önü açılmıştır.

Haliyle bölgenin en büyük güçlerinden biri olan Japonya'nın dış politikasında bu denli bir değişim bölgede çıkarı olan tüm ülkeleri, içinde buldukları durumu ve bölgenin geleceğini tekrar gözden geçirmeye itmiştir. Japonya'nın değişen politikaları Çin ve Güney Kore gibi ülkeler rahatsız etmiş, ABD ve Avustralya gibi müttefiklerinde ise hem olumlu karşılanmış hem de kuşku doğurmuştur. Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı öncesindeki militarist ve işgalci

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

kimliğine geri dönmesinden korkulmaktadır. Lakin Japonya'nın boyunca attığı adımlar incelendiğinde, sürecin ABD ile olan ittifakına bağlı, statükocu devletler ile iş birliği içerisinde yürütüldüğü görülmektedir. Japonya'nın BM değerlerine ve düzenlemelerine uygun, saldırı ve savaşı reddeden bir ülke olmaya devam edeceği açıktır.

Japonya'nın mevcut politikaları uygulamada ne derece başarılı olacağı, anayasa değişikliğine gidip gitmeyeceği, savunma harcamalarının altından kalkıp kalkamayacağını bize zaman gösterecek. Ayrıca yeni Trump döneminde Japonya'nın ABD'den destek görüp göremeyeceği, Trump'ın Japonya'dan ne talep edeceği de henüz kesin değildir.

Referanslar

Akçadağ Alagöz, E. (2018). Şinzo Abe Döneminde Japon Dış Politikasında Yaşanan Değişim. TESAM Akademi Dergisi, 5(2), 11-37.

Akçadağ, E. (2010). Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları. Bilge Strateji, 2(3), 1-28.

Baba, G. (2019). Japonya'nın savunma politikasındaki dönüşüm. Anadolu Ajansı.

Iizuka K. (2011). Japonya'nın Yeni Dış Politikasını Anlamak İçin Üç Anahtar. Global İlişkiler Forumu.

Köksoy, F., & Ceyhan, N. (2023). Japonya'nın Yeni Güvenlik Stratejisi: Geleneksel Güvenlik Yaklaşımına Geri Dönüş Mü? MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(2), 775-785.

Lale, A. (2020). Yoshida Doktrini'nden Abe Doktrini'ne Japon Ulusal Güvenlik Anlayışının Dönüşümü. Diplomasi ve Strateji Dergisi, Ekim 2020 Analiz Bülteni. 33-35.

Oba, A, E. (2019). Geleceğin Güvenliği ve Asya. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. Geleceğin Güvenliği. 27-37

Sirkeci, B. (2023). Japonya'nın Yumuşak Gücü. Doğu Asya Araştırmaları Dergisi. 11 (6), 44-64

Tepealtı, F. (2024). Türkiye-Japonya ilişkileri: yüz yıllık bir değerlendirme. International Journal of Geography and Geography Education(53), 136-156.

Easley, L. E. (2016). How proactive? How pacifist? Charting Japan's evolving defence posture. Australian Journal of International Affairs, 71(1), 63–87.

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

Gustafsson, K., Hagström, L., & Hanssen, U. (2018). Japan's Pacifism Is Dead. *Survival*, 60 (6), 137–158.

Huseynova, N. (2023). The Global Success Story of Japan's Soft Power: Debating 'Cool Japan' As A Model For Turkish Soft Power Projection. *UPA Stratejic Affairs*. 4 (2), 108-141

McCormack, G. (2014). Japan's "Positive Pacifism": Issues of Historical Memory in Contemporary Foreign Policy. *The Brown Journal of World Affairs*, 20(2), 73–91.

McCurry, J. (2024). Who is Japan's new prime minister, Shigeru Ishiba? *The Guardian*.

McGray, D. (2009). Japan's Gross National Cool. *Foreign Policy*.

Liff, A. P. (2023). Kishida the Accelerator: Japan's Defense Evolution After Abe. *The Washington Quarterly*, 46(1), 63–83.

Ogura, K. (2015). *Japan's Asian diplomacy: A legacy of two millennia* (ISBN 4924971391). International House of Japan

Schöttli, U. (2025). A new era is dawning in Japan-U.S. relations. *GIS Reports*.

Singh, B. (2002) "Japan's post-cold war Security Policy: bringing back the normal State," *Contemporary Southeast Asia*, 24 (1), 82-105.

The Asahi Shimbun. (2025). Trump's return has officials in Japan preparing for the worst.

The United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP). (2023). *Asia-Pacific Population and Development Report 2023*. Seventh Asian and Pacific Population Conference, Bangkok.

Watanabe, T. (2024). A Trump 2.0 Administration and the US-Japan Alliance: Little Reason for Uneasiness. *Nippon.com Your Doorway to Japan*.

外務省. (2022). 国家安全保障戦略. 国家安全保障会議決定.

外務省. (2003). 日本の二国間政府開発援助. 数字で見る日本の対アフリカ協力.

衆議院憲法審査会. (2012). 憲法 9 条解釈のポイント（政府解釈を前提として）、会議

日誌・会議資料－第180回国会－

9. Madde Japonya'ya Ne yaptı? Barışa Proaktif Katkı / Acar Boray Bildircin

対外関係タスクフォース. (2002). 21世紀日本外交の基本戦略 — 新たな時代、新たなビジョン、新たな外交 —. 首相官邸

辻村みよ子. (2018). #4 いまの憲法は「実態」に合わない？.

日本の去年1年間の名目GDP ドイツに抜かれ世界4位に後退. (2024). NHKニュース.

藤田明史, 松元雅和. (2015). 「積極的平和」とは何か 戦後70年の時点に立って, 平和研究, 45 巻, p. 1-17.

Siyaset bilimi literatüründe oy verme davranışı genel olarak ekonomik veriler ve partizanlık üzerinden değerlendirilir. Yani vatandaşların oy verme kararlarında en önemli etkenlerin çoğu zaman ekonomik gidişat ve parti taraftarlığı olduğu savunulur. Ancak yapılan birçok araştırma bu iki etkenin oy verme davranışını etkileme konusunda yalnız olmadıklarını gösteriyor. İster muhalefet ister iktidar olsun, bütün siyasi partilerin dış politika uygulamaları, açıklamaları ve tutumları seçmenleri onlardan uzaklaştırıyor veya onlara yaklaştırıyor. Üstelik bazen dış politika konusundaki uygulamalar seçimlerin kaderini belirlemede ekonomik gündemin önüne geçebiliyor. Bu yazıda bu konu hakkında çeşitli kamuoyu araştırmalardan ve kaleme alınmış çeşitli makalelerden yararlanarak, siyasi partilerin dış politika söylemlerinin seçmenlerin oy verme davranışlarındaki etkisi üzerinde durulacaktır. Dış politikanın vatandaşlar üzerindeki etkilerini anlamak adına; bireylerin dış politika gelişmeleri hakkındaki bilgi ve ilgi düzeyleri, dış politikanın iç politikanın bir parçası olarak siyasallaşması, siyasal iletişim literatüründeki seçmen davranışları ve siyasi partilerin dış politika uygulamaları ana belirleyicilerimiz olacak. Bugüne kadar yapılmış kamuoyu araştırmaları, seçimler ve kültürel araştırmalar da diğer önemli kaynaklar olacaktır. Son olarak ise bu yazıda anlatılmak istenen konuların somut bir örneği olarak Türkiye üzerine yapılmış araştırmalara yer verilecektir.

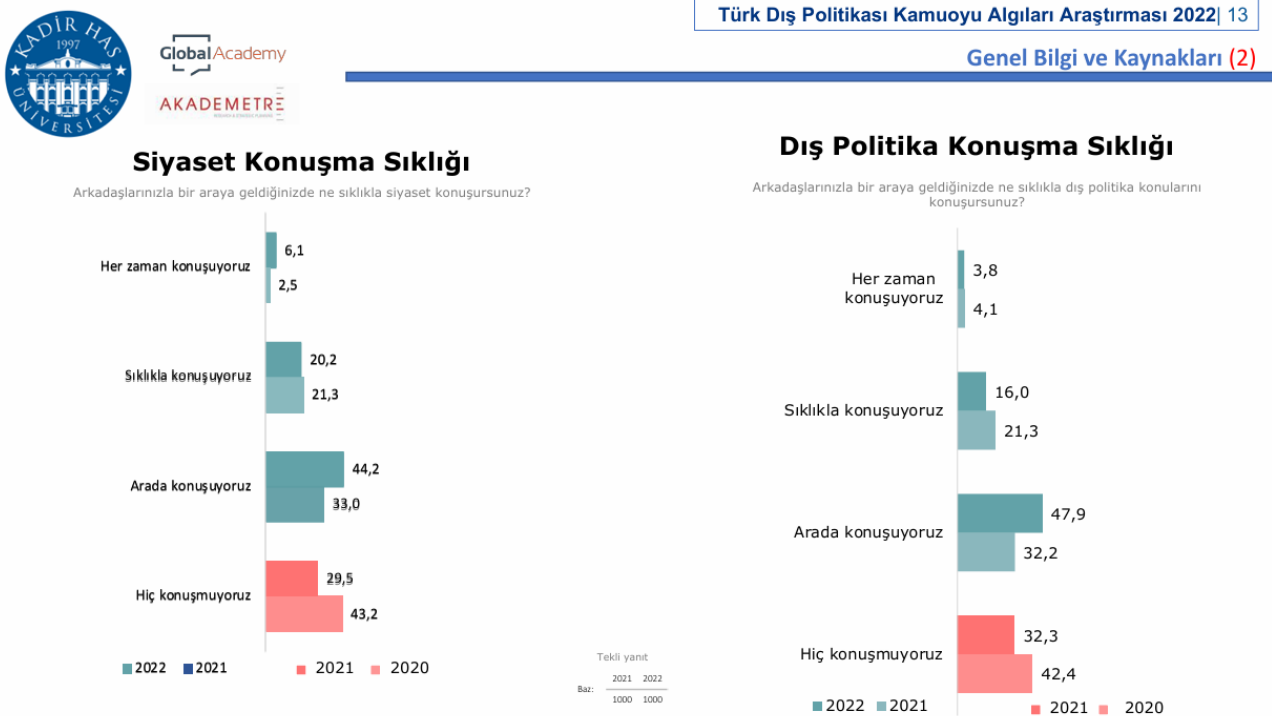
Seçmenler Dış Politikadaki Gelişmeler ile İlgilenir mi?

Dış politikanın oy verme davranışına olan etkilerine geçmeden önce sorgulanması gereken en önemli mesele seçmenlerin gündelik hayatlarında dış politika ile gerçekten ilgilenip ilgilenmedikleridir. Araştırmaların bir kısmı sıradan insanların (ortalama seçmenler) bu konudaki gündemi takip etmesinin ve analiz etmesinin oldukça zor olduğu kanısına varmışken (Lippmann, 1922; Almond, 1950) kimi araştırmalar seçmenlerin detaylı bilgileri olmamasına karşın dış politika hakkında kısıtlı da olsa bir ilgisi olduğunu ortaya koymuştur (Şenyuva, 2009; Saldin, 2008). Şenyuva'nın ortaya koyduğu üzere 2001-2008 yılları arasında Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin gelişmelere dair Türk kamuoyu oldukça duyarlıdır ve görüşleri dinamiktir. Örneğin, 2004 yılı ilkbaharından başlayarak AB üyeliğinin Türkiye adına yararlı olacağını düşünenlerin oranı hızlı ve stabil bir şekilde düşüş göstermiştir (Şenyuva, 2009). Bu duyarlılık, her zaman konu hakkında çok fazla haber takip etmek anlamına gelmemektedir. Aynı araştırmada, Türk kamuoyunun AB'nin işleyişi ve kurumları hakkında oldukça kısıtlı bilgiye sahip olduğu da tespit edilmiştir. Anlıyoruz ki bir kişi herhangi bir dış politika gündemini detaylı bilgi sahibi olmadan da yorumlayabilir ve bu konuya ilgi gösterebilir.

Yapılan diğer araştırmalar politik meselelere daha az ilgili ve bilgili kişilerin gelişen olaylara göre kendilerini konumlandırmalarının, bu konularda yeterli bilgi sahibi olan kişilere

oranla daha kolay olduğunu göstermiştir (Achen&Bartels, 2017). Bu durum da dış politikadaki gelişmeler hakkında yetkin insanlar aracılığıyla kamuoyunun doğru bilgilendirileceği bir bilgi ağının, siyasi partilerin iletişim stratejileri açısından oldukça önemli bir yer tuttuğunu gösterir. Seçmenlerin dış politikaya olan ilgilerini anlayabileceğimiz bir başka örnek olarak 2022 yılında yapılmış olan “Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları” isimli araştırma verilebilir. “Somutlaştırma: Türkiye Örneği” başlığında daha detaylı sonuçlarımızı da vereceğimiz bu araştırma, Türk seçmenlerin siyaset konuşma sıklığı ile neredeyse aynı seviyede dış politika konularını da konuştuğunu ortaya çıkarmıştır (Aydın vd., 2022).

Görsel 1: Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2022

Bu bölümün başında sorduğumuz soruya kesin bir cevap verebilmek bu konuda yapılan araştırmaların kısıtlı sayıda olması nedeniyle henüz mümkün değildir ancak seçmenlerin dış politikadaki gelişmelere ilgi duyduklarını gösteren araştırmaların varlığı bize bu konunun oy verme davranışlarına olan tesirine dair ipuçları verebilir.

Dış Politika Gündeminin Oy Verme Davranışı Üzerinde Olası Etkileri

Dış politikadaki gelişmelerin oy verme davranışını etkilediğini ortaya koyan birçok çalışma bulunmaktadır (Kalaycıoğlu, 2009; Saldin, 2008; Gadarian, 2010; Erdoğan, 2013; Aldrich vd., 2006; Aldrich vd., 1989). Bu çalışmalardan çıkarılan sonuçlarla dış politikanın oy verme davranışına tesir ettiğini söyleyebiliriz ancak bunun hangi derecede gerçekleştiği seçime

ve ülkeden ülkeye değişiklikler göstermektedir. Örneğin, Kalaycıoğlu'nun çalışması Türkiye'deki 2007 genel seçimlerinde dış politikanın seçmen davranışında kısıtlı bir tesiri olduğunu ortaya koymuştur. Saldin'in çalışmasında ise 2008 Amerikan başkanlık seçimleri incelenmiş; Obama ve McCain arasında geçen yarışta en önemli faktör olmasa bile adayların dış politika söylemlerinin seçmenler üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada 11 Eylül saldırısı sonrası ilk Amerikan başkanlık seçimi olan 2004 seçimlerindeki *çıkış anketlerinde*² seçmenlerin tercihlerinin en büyük kısmını yani %34'ünü *milli savunma ve dış politika* konusunun oluşturduğu görülmüştür. Yine farklı bir araştırmada 2004 Amerikan başkanlık seçimlerinin en önemli belirleyicisinin iç politikadaki gelişmelerden ziyade dış politikadaki gelişmeler olduğu ortaya konmuştur (Gadarian, 2003). Saldin'in çalışmasından yola çıkarak özellikle kriz dönemlerinde dış politika, oy verme davranışının önemli bir belirleyicisi olma özelliği taşır diyebiliriz. Ünlü Amerikalı psikolog Maslow'un *ihtiyaçlar hiyerarşisi* adlı çalışmasında savunulduğu üzere güvenlik insanların en temel ikinci ihtiyacıdır. Bu nedenle özellikle kriz zamanlarında güvenlik endişesi oy verme davranışını etkileyebilir. Peki oy verme davranışı söz konusu olduğunda güvenliği, dış politika ile aynı kefeye koymak mümkün mü?

Güvenlik Politikaları ve Dış Politika

Devletlerin güvenlik politikaları ve askeri harcamaları gibi konular seçmenlerin kafasında dış politika uygulamalarından ayrı gözükebilse de bu politikaları, tıpkı Saldin'in çalışmasındaki gibi, dış politika ile yan yana anmak, bu konuların oy verme davranışına etkilerini doğru ölçmek adına önemlidir. Sıradan bir vatandaşın kafasında bu kavramların ayrımı zor olacağı için milli güvenlik politikaları ve dış politika uygulamalarını ortak bir küme olarak kabul etmek bundan sonraki çalışmalar için de daha yararlı olacaktır. Örnek vermek gerekirse, Cengiz Erişen'in "*Political Behavior and the Emotional Citizen*" adlı önemli çalışmasında; Haziran 2015'te Türk seçmenlerin, "*Toplumun en önemli problemi sizce nedir?*" sorusuna %52.44'ü ekonomik sorunlar, %20.16'sı siyasi istikrarsızlık, %13.65'i güvenlik ve terör yanıtını vermiştir (2018). Aynı soruya seçmenlerin yalnızca %0.81'i toplumun en büyük sorununun dış politika olduğu cevabını vermiştir. Bu sonuçlara bakarak dış politikanın oy verme davranışındaki etkisini azımsayabiliriz ancak ortalama bir seçmenin güvenlik ve terör başlığının ve dış politikanın birbirlerini etkileyen, birbirlerinden etkilenen başlıklar olduğunu

² Çıkış anketi, oy kullandıktan hemen sonra seçmenlerce yanıtlanan ankete verilen addır.

bilmesi beklenmemelidir. Bu gibi durumlar dış politikanın oy verme davranışa olan tesirini doğru ölçmekte bir zorluk çıkarabilir.

Oy Verme Davranışında Partizan Ön Yargısının Etkisi

Partizan ön yargısı (partisan bias), seçmenlerin kararlarını verirken partizan duyguları nedeniyle çoğu zaman objektif gerçekleri göremediklerini ve bir nevi kendi gerçeklerini yarattıklarını ortaya koyar. Örnek vermek gerekirse, ABD’de 1988 yılında yapılan bir araştırmada katılımcılara “günümüzü 1980 ile kıyasladığımızda enflasyonun durumu hakkında neler söyleyebilirsiniz” diye sorulmuş. Gerçek sayılar enflasyonun %13.5’ten %4.1’e düştüğünü gösteriyorsa da Demokrat Partili olduğunu belirten vatandaşların yarısından fazlası Cumhuriyetçi Başkan Reagan yönetimindeki 1980-1988 yılları arasında enflasyonun kötüye gittiğini düşündüklerini belirtmişlerdir (Achen&Bartels, 2017). Peki partizan önyargısı dış politika konusunda da devreye girer mi? Buna net bir cevap vermek mümkün olmasa da özellikle medya sansürü, bilginin yanlış aktarımı gibi konular dış politika gündeminde de seçmenlerin kararını etkileyebilir. Bu nedenle siyasi partilerin *makul tercihler yapan*³ seçmenlere ulaşmak adına dış politika alanında yetkili kişiler barındırması ve bu kişileri görünür kılması gereklidir.

Somutlaştırma: Türkiye Örneği

Bu başlığa kadar, yapılan çalışmaların sonuçlarının yansıtılması üzerine anlatılanların daha somut ve anlaşılır hale gelebilmesi için Türkiye üzerinden yapılan araştırma sonuçlarına yer vermek doğru olacaktır.

Öncelikle ülke özelinde konuşmak için kültürel kodlara bakmak faydalı olacaktır çünkü her ne kadar siyasal ve ekonomik etkilere açık olsa da oy verme kararında kültürün de etkili olduğunu göz önünde bulundurmak gerekiyor. Bunun için *Geert Hofstede’nin Kültürel Boyutlar Teorisi*⁴ adını verdiği çalışmadan yararlanacağız. Bu teori, kültürlerdeki farklılıkların o kültürlerdeki davranışları nasıl etkilediğini konu alan bir psikolojik çerçevedir. Bu davranışlar çeşitli isimlendirmeler yapılarak ayrılır ve böylece ülkelerin her isimlendirmede bir puanı olur. Örneğin *belirsizlikten kaçınma* değeri toplumun belirsiz kalan olaylara karşı verdikleri tepkinin ölçüsüdür. Buna göre belirsizlikten kaçınma oranı düşük olan toplumlar yeni fikirlere daha açıkken, yüksek değere sahip toplumlar sıkı davranış kurallarını takip eder, hayatlarında düzen

³ *Reasonable choice theory (makul seçim teorisi)*: Bu teoriye göre seçmenler kendilerine ulaşan bilgiler ışığında tamamen rasyonel ve kusursuz seçimler değil, makul seçimler yaparlar.

⁴ Ayrıntılı araştırma için: <https://www.theculturefactor.com/>

ve istikrar talep ederler. Türkiye bu boyutta 85 gibi oldukça yüksek bir puan olarak, belirsizliğe tahammül edemeyen, bekayı sorun eden ve farklı olandan kaçan bir yapıya sahip gözükmektedir. Bu durum aynı zamanda güven düzeyinin düşük olduğu izlenimini de uyandırmaktadır. Yüksek belirsizlikten kaçınma puanı, bilinen risklerin kabul edilmesine yol açarken; belirsiz durumlar ve bilinmeyen risklere duyulan korkuyu da artırmaktadır. Bu boyuttan çıkarım yaparak dış politika ve güvenlik konuları, belirsizlikten uzak durmak isteyen toplumlar için büyük bir öneme sahip diyebiliriz çünkü yarının ne getireceğinden haberdar olmak isteyen bir kişinin, seçim kararını verirken dış politika konusunda ne yapacağını diğer siyasi partilere göre daha çok bildiği ve bu konuda siyasi pozisyonunu anladığı bir partiye oy vermesi beklenir.

Bir başka boyut ise *uzun-kısa vadeye dönüklük* boyutudur. Türkiye gibi bu endeksi düşük olan toplumlar kısa vadeye dönüktürler. Bu topluluklarda geleneklere bağlılık yüksektir, bireyler hızlı sonuç almaya odaklıdır, tasarruf konusunda ise kötüdürler (The Culture Factor Group, 2023). Peki bu durumun dış politika ile ilgisi nedir? Doğrudan bir etkisini saptamak zor olsa da son dönemlerde yapılmış bir araştırmayı bu açıdan düşünerek yorumlayabiliriz. Toplum Çalışmaları Enstitüsü'nün Suriye'de Esad rejiminin devrilmesi üzerine 2 Ocak 2025'te yaptığı araştırma gösteriyor ki Türk seçmeni dış politikadaki gelişmeleri de anlık gündemler üzerinden değerlendiriyor, yani kısa vadedeki olumlu gelişmeler geçmişte yaşanan veya uzun dönemde yaşanabilecek olumsuzlukları gölgede bırakabiliyor.

Görsel 2: Toplum Çalışmaları Enstitüsü- 2 Ocak 2025 Türkiye Siyasi Gündem Araştırması

Türkiye'nin nasıl yönetildiğini düşünüyorsunuz?						
14 Mayıs 2023 Milletvekili Seçimi	Çok iyi	İyi		Kötü	Çok kötü	
AK PARTİ	19,4%	71,1%	51,7%	16,8%	28,9%	12,1%
CHP	0,4%	8,0%	7,6%	30,3%	92,0%	61,7%
MHP	15,3%	59,3%	44,0%	25,4%	40,7%	15,3%
DEM PARTİ (YEŞİL SOL)	4,1%	9,0%	4,9%	21,0%	91,0%	70,0%
İYİ PARTİ	0,0%	9,7%	9,7%	36,6%	90,3%	53,7%
YENİDEN REFAH PARTİSİ	0,0%	15,3%	15,3%	51,4%	84,7%	33,3%
ZAFER PARTİSİ	8,1%	23,8%	15,7%	33,3%	76,2%	42,9%
DİĞER	1,8%	26,1%	24,3%	49,6%	73,9%	24,3%
OY KULLANMADIM	3,9%	36,6%	32,7%	31,2%	63,4%	32,2%

Görsel 3: Toplum Çalışmaları Enstitüsü- 2 Ocak 2025 Türkiye Siyasi Gündem Araştırması

AK Parti'nin Suriye politikasını başarılı buluyor musunuz?

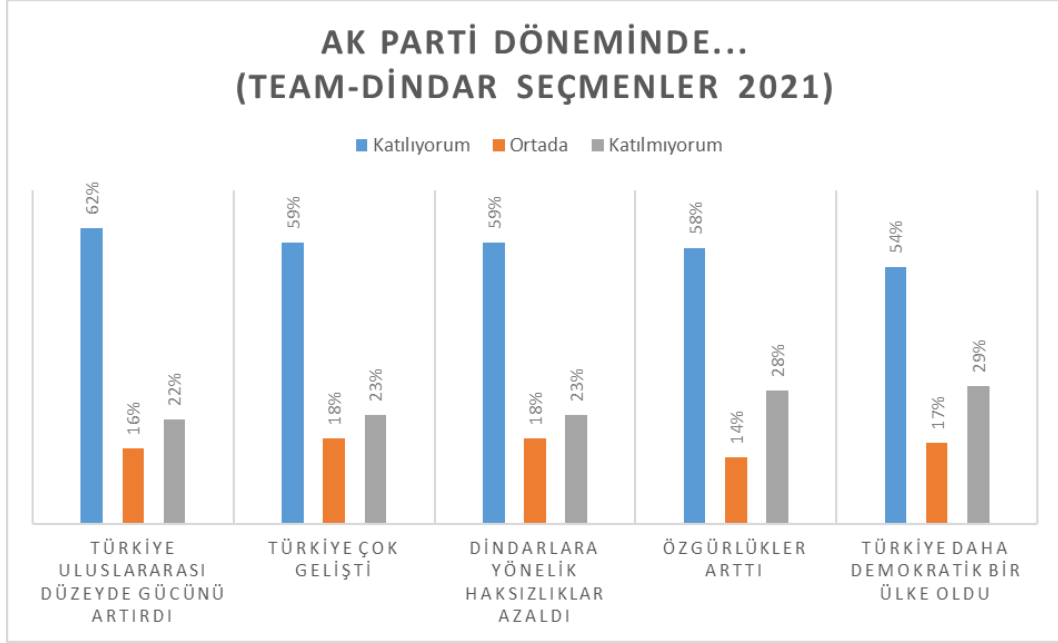
14 Mayıs 2023 Milletvekili Seçimi	Çok başarılı	Başarılı	Başarısız	Çok başarısız	Bilmiyorum / cevap yok		
AK PARTİ	36,7%	77,4%	40,7%	11,0%	15,5%	4,5%	7,1%
CHP	3,7%	18,4%	14,7%	43,8%	71,6%	27,8%	10,0%
MHP	36,2%	73,2%	37,0%	16,4%	18,8%	2,4%	8,0%
DEM PARTİ (YEŞİL SOL)	3,3%	12,3%	9,0%	38,7%	78,8%	40,1%	8,9%
İYİ PARTİ	0,0%	19,9%	19,9%	29,9%	65,7%	35,8%	14,4%
YENİDEN REFAH PARTİSİ	10,5%	48,3%	37,8%	26,5%	41,5%	15,0%	10,2%
ZAFER PARTİSİ	0,0%	13,9%	13,9%	31,4%	77,9%	46,5%	8,2%
DİĞER	4,0%	22,1%	18,1%	33,3%	57,3%	24,0%	20,6%
OY KULLANMADIM	13,7%	41,6%	27,9%	29,1%	36,8%	7,7%	21,6%

Bu iki görselden anlaşılıyor ki Türk seçmenlerin, AK Parti'nin yönetiminden memnuniyet oranı ile Suriye politikasının beğenilme oranı arasında hatırı sayılır bir fark vardır. Üstelik yine aynı enstitünün bir önceki çalışmasında Suriyelilerin ülkelerine gönderilmesi hususunun, toplumun en büyük ortak beklentisi olduğu ortaya çıkmıştır (Toplum Çalışmaları Enstitüsü, 2024). Bu sonuçlardan kesin bir yargıya varmak mümkün olmasa da Türk toplumunun dış politika konusunda da kısa dönemli gelişmeleri, geçmişte kalmış veya uzak bir geleceğin belirsizliğine hapsolmuş gelişmelerden daha çok önemsedğini söylemek mümkün. Bu nedenle, siyasi partilerin dış politika konusunda sürekli güncellenen açıklamalar yapması seçmenlerin kararını etkilemede oldukça önemlidir. Ek olarak, yapılan önceki çalışmalar da seçmenlerin dış politikadaki gelişmelere göre kararlarını etkileyecek faktörlerden birinin, partilerin birbirinden ayrılan söylemler geliştirip bunları uygun platformlarda sunmaları olduğunu göstermiştir (Aldrich vd., 2008).

Türkiye özelinde dış politikadaki gelişmelerin iç politika gündemi haline geldiğini de söyleyebiliriz (Hatipoğlu vd., 2016, Hatipoğlu vd., 2015). Özellikle eğer dış politika konularında partizanlık söz konusu ise bu alandaki gelişmeler gitgide siyasallaşarak iç politikanın bir uzantısı haline gelir (Erdoğan, 2013). Bu noktada ise siyasallaşmış bir konunun oy verme davranışındaki olası tesirini yadsıyamayız. Peki Türkiye'de dış politikanın oy verme davranışı üzerine etkisini nasıl yorumlayabiliriz?

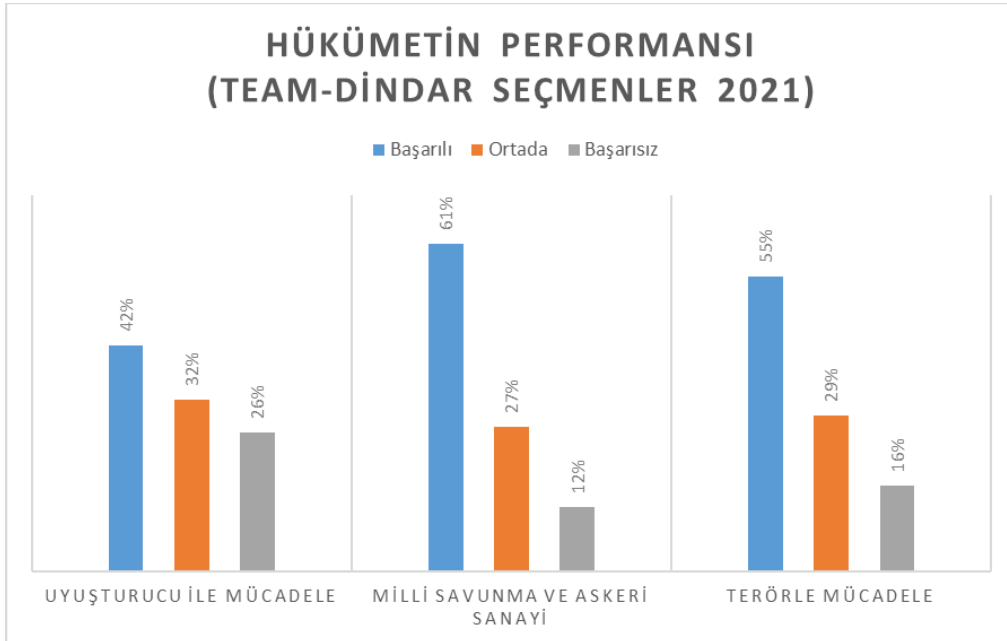
Örneğin dindar seçmenler Ak Parti'yi en çok "Türkiye'nin uluslararası düzeyde gücünü artırma" konusunda başarılı buluyor. Muhalif partilerin en zayıf görüldüğü alanların başında ise güvenlik geliyor (TEAM, 2021)

Görsel 4:

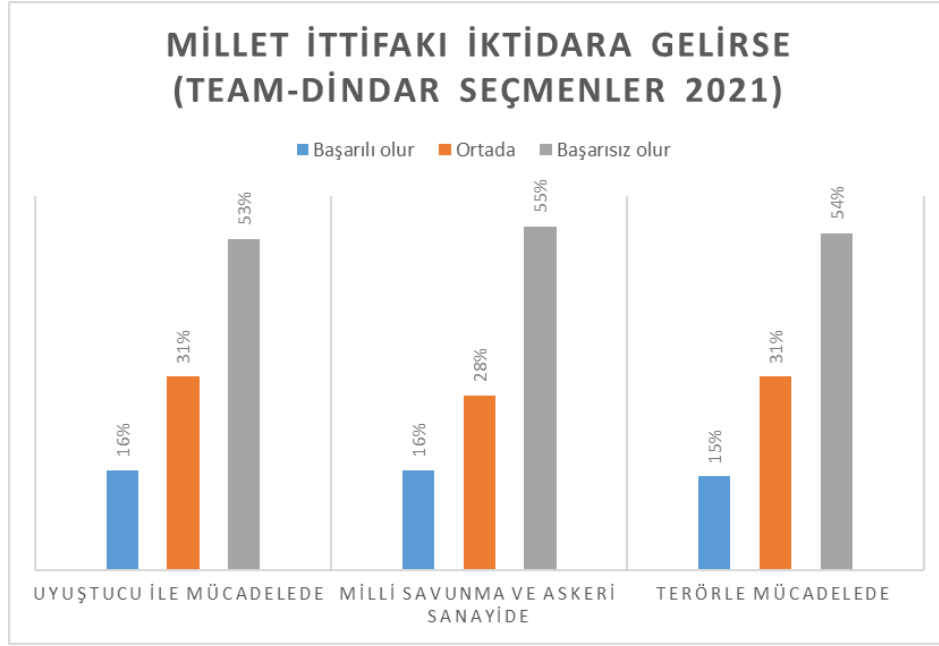

Bu araştırmada AK Parti'nin dindar seçmenler üzerindeki en önemli kozlarının terörle mücadele ve güvenlik ile dış politika ve savunma sanayi olduğu ortaya çıkıyor. (TEAM, 2021)

Görsel 5:

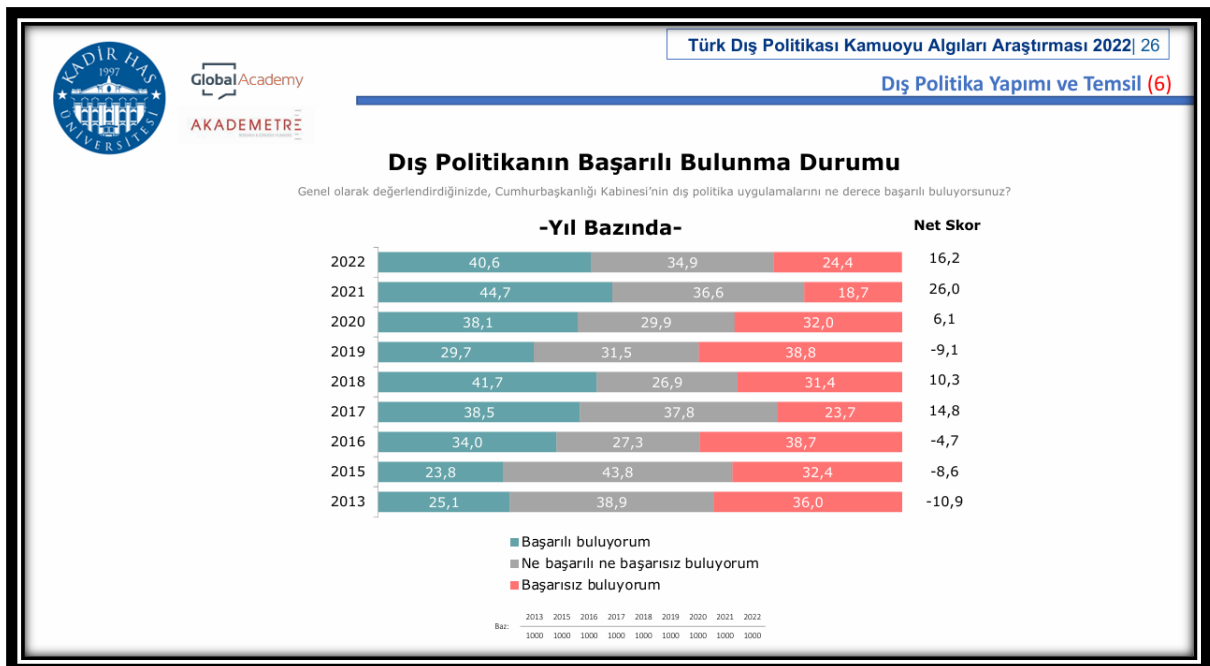

Görsel 6:

Öte yandan Türk seçmenlerin dış politikadaki gelişmelere göre hükümeti başarılı ya da başarısız bulma oranları yıllar içerisinde ciddi değişiklikler gösteriyor (Aydın vd., 2022). Katılımcılara Türkiye'nin iş birliği yapmasını istedikleri ülkeler/örgütler sorulduğunda da cevaplar yıllar içerisinde değişiyor (Aydın vd., 2022). Bu da bize seçmenlerin dış politika gündemini yakından takip ettiğine ya da dış politika gelişmelerinin siyasallaşıp iç politika gündemini etkilediğine dair ipuçları verebilir.

Görsel 7: Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2022

Görsel 8: Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2022

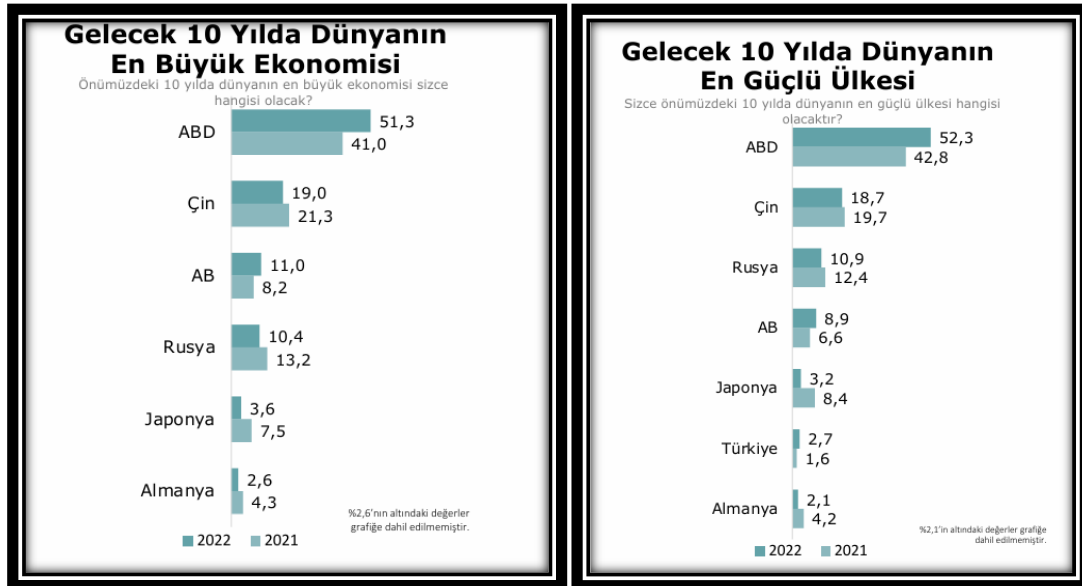
Türkiye Dış Politikasında Hangi Ülkeler ile İş Birliği Yapmalı?

Sizce Türkiye dış politikasını yürütürken hangi ülke ya da ülkelerle işbirliği yapmalıdır?

	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2013
ABD	39,9	31,4	27,7	8,4	1,7	2,5	7,2	12,6	14,2
Müslüman ülkeler	27,9	19,7	24,8	19,2	23,4	22,4	9,8	19,5	12,5
Avrupa Birliği ülkeleri	26,2	23,4	21,3	10,4	7,6	4,1	8,1	7	10,3
Türki Cumhuriyetler	25,8	20,7	30,2	41,2	31,8	37,4	16,7	16,2	11,3
Rusya Federasyonu	18,6	27,8	21,3	12,9	13,2	7,8	3	9,4	6,8
Çin	18,1	23	11,8	10,4	4,8	3,4	3,1	3,7	4,2
İngiltere	15,9	15,4	7,2	3,1	1,4	0,9	1	1,8	3,6
Ortadoğu ülkeleri	12,0	11,6	9,5	-	-	-	-	-	-
NATO ülkeleri	8,9	9,8	10,1	15,7	8,1	7,1	-	-	-
Şanghay İşbirliği Örgütü üyeleri	4,2	6,6	3,7	4,8	-	-	-	-	-

Türkiye özelinde oy verme davranışının yalnızca ekonomiden ibaret olmadığını gösteren bir başka veri ise seçmenlerin kendilerine yöneltilen “Önümüzdeki 10 yılda dünyanın en büyük ekonomisi sizce hangisi olacak?” ve “Önümüzdeki 10 yılda dünyanın en güçlü ülkesi sizce hangisi olacak?” sorularına verdikleri yanıtlardan anlaşılabilir.

Görsel 9-10: Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2022

Katılımcılar Türkiye'nin dünyanın en büyük ekonomisi olacağını düşünmeseler de dünyanın en güçlü ülkesi olabileceğini düşünüyorlar yani gücü yalnızca ekonomik açıdan değil başka parametreler ışığında da değerlendiriyorlar. Aynı çalışmada hükümetin dış politikasını

beğenenlerin oranı 2022 yılında %40.6 olduğuna göre seçmenler dış politikayı ülkelerin gücünü belirleyen önemli bir faktör olarak görüyor diyebiliriz.

Ek olarak, yazının başında dış politika konuşma sıklığından bahsetmiştik. *Görsel 1*'de görüldüğü üzere Türk seçmenlerin yakınlarıyla dış politika konuşma sıklığı azımsanmayacak derecededir. Pazarlamada müşterilerin, siyasal iletişimde ise oy verenlerin karar alma mekanizmalarının ağızdan ağıza iletişim yoluyla etkilendiği ortaya konmuştur. (Bazarcı ve Çarboğa, 2022). Bu gösterge bize Türk seçmenlerin dış politika konularında birbirlerinin fikirlerini etkileyebileceklerine dair ipuçları verebilir.

Sonuç

Dış politika uygulamalarının, ülkeden ülkeye ve seçimden seçime değişiklikler gösterse de kimi zaman ekonomik meselelerin de önüne geçip oy verme davranışını etkilediği anlaşılıyor. Partizanlık, ekonomik gelişmeler, kutuplaşma gibi konular çoğu zaman daha çok konuşulan ve seçmenlerin kararını yüksek düzeyde etkisi altına alan konular olsa da dış politika konusunun görmezden gelinemeyeceği sonucuna varmak mümkündür. Somut bir örnek olarak verdiğimiz Türkiye'deki araştırmalara bakınca da seçmenlerin dış politika ile ilgili bilgi sahibi olmasa da çoğu zaman ilgilendiği gördük. Ancak Türkiye üzerinden yola çıkarak genelleme yapmak; dış politika ve oy verme davranışı üzerine yapılan araştırmaların sayısının kısıtlılığı, güvenlik politikası ile olan kavram karışıklığı, ülkelerin siyasi düzenleri ve kültürlerinin farklılığı sebebiyle oldukça zordur. Bu nedenle gelecekte, özellikle ülke bazlı araştırmaların artması gerekmektedir. Aynı zamanda seçmenlerin bu konulardaki ilgisini ölçecek yeni araştırmalar da literatüre katkı sağlayacaktır. Yine de siyasi partilerin, seçmenleri yalnızca ekonomik vaatler ve partizanlık üzerinden etkilemeye çalışmalarının yetersiz kalabileceği söylenebilir. Özellikle Türkiye gibi dış politikanın siyasallaşarak iç politika gündemi haline geldiği ülkelerde, bu konularda yetkin kişilerin daha görünür kılınıp, politikaların doğru anlatılması gerektiği sonucuna varılabilir.

Referanslar

Achen, C. H., & Bartels, L. M. (2017). *Democracy for realists*. Princeton University Press.

Aldrich, J.H. vd. (1989) Foreign affairs and issue voting: do presidential candidates Waltz before a blind audience? *American Political Science Review*, 83(1), 123-141.

Aldrich, J.H vd. (2006). Foreign policy and electoral connection. *Annual Review of Political Science*, 9(1), 477-502.

Almond, G. (1950). *The American people and foreign policy*. Harcourt, Brace.

Aydın, M. vd. (2022) Kantitatif araştırma Raporu: *Türk dış politikası kamuoyu algıları araştırması 2022*. Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Global Akademi, Akademetre.

Bazarcı, S. & Çarboğa, O. (2022). Sosyal medya etkileyicilerini düşünmek: kurumlar ne söylüyor. Özçelik, A.B. & Levi, E. (Ed.), *Etkileyici pazarlama içinde* (s. 39-70). MediaCat Kitapları.

Erdoğan, E. (2013). Dış politikada siyasallaşma: Türk kamuoyunun “Davos krizi” ve etkileri hakkındaki değerlendirmeleri. *Uluslararası İlişkiler*, 10(30), 37-67.

Erişen, C. (2018). *Political behavior and the emotional citizen: Participation and Reaction in Turkey*. Palgrave Macmillan.

Gadarian, S.K. (2010). Foreign policy at the ballot box: how citizens use foreign policy to judge and choose candidates. *The Journal of Politics*, 72(4), 1046-1062.

Hatipoğlu, E. vd. (2015). Foreign policy and the EU in Turkish politics. Exploring trends in electoral manifestoes. Balazs, P. (Ed.), *Turkey and the European Union: strategic partners and competitors içinde* (s.17-36). Center for EU Enlargement Studies.

Hatipoğlu, E. vd. (2016). Sosyal medya ve Türk dış politikası: Kobani tweetleri üzerinden Türk dış politikası algısı. *Uluslararası İlişkiler*, 13(52), 175-197.

Hofstede, G. vd. (2022) *Kültür ve örgüt: zihnin yazılımı*. Çeviri Ed.: Handan Akkaş. Nobel Akademik Yayıncılık.

Kalaycıoğlu, E. (2009). Public choice and foreign affairs: democracy and international relations in Turkey. *New Perspectives on Turkey* (Sp. Iss. SI) (40), 57-81.

Lippmann, W. (1922). *Public opinion*. Harcourt, Brace.

Saldin, P.R. (2008). Foreign affairs and the 2008 election. *The Berkeley Electronic Press*, 6(4), Article 5.

Şenyuva, Ö. (2009). Türkiye kamuoyu ve Avrupa birliği 2001-2008: Beklentiler, istekler ve korkular. *Uluslararası İlişkiler*, 6(22), 97-123.

The Culture Factor Group (2023). *Country comparison tool*

Toplum Çalışmaları Enstitüsü (2025). *Türkiye siyasi gündem araştırması.*

Toplum Çalışmaları Enstitüsü (2024). *Toplum 2024*

Toplumsal Etki Araştırmaları Merkezi-TEAM. (2021). *Dindar seçmenler, Türkiye seçmen araştırmaları.*

Artificial intelligence (AI) is no longer just the domain of science fiction or Silicon Valley laboratories—it is rapidly becoming a driving force behind profound societal changes. Over the past decade, breakthroughs in AI have revolutionized everything from medicine and communication to art and culture. While these advancements have transformed daily life, their implications extend far beyond personal convenience or workplace efficiency. AI is not just shaping individual experiences—it is also redefining the very dynamics of global power and diplomacy by seeping into the realm of international affairs, fundamentally reshaping how nations interact, negotiate, and compete. In the words of the U.S. Congress’ National Security Commission on Artificial Intelligence (NSCAI, 2021), AI represents “the most powerful tool in generations,” poised to reorganize the world by expanding knowledge, fostering prosperity, and enriching human experience—while simultaneously exposing nations to unprecedented strategic vulnerabilities.

As the so-called “AI revolution” gathers momentum, its implications for global politics demand urgent attention. Will AI become a tool for enhancing diplomacy, or will it amplify disinformation and deepen divides? Could it redefine military strategy or create new forms of inequality on the international stage? How will AI change the power dynamics in future global politics? These are just a few of the pressing questions that this article aims to explore.

AI is not a monolithic concept—it encompasses a range of computational techniques, from machine learning to natural language processing. While this article will not dive into the technical specifics, it will examine AI’s transformative potential in key areas within global politics and diplomacy, such as military innovation, information warfare and strategic decision-making. Like every technological leap before, AI brings not only opportunities but also challenges—challenges that global leaders will need to navigate carefully to ensure this revolution enriches humanity rather than dividing it further.

This is a moment to pause and reflect: are we prepared for a future where algorithms, not humans, wield significant influence in shaping the course of international relations?

Artificial Intelligence and the Future of Warfare

Nowhere is AI’s disruptive potential more evident than in the realm of warfare. AI has rapidly emerged as a transformative force in warfare with its potential to redefine military strategies, operations, and global power dynamics (Horowitz, 2018; Jensen, Whyte, & Cuomo, 2020; Payne, 2018; Johnson, 2019; Petraeus & Roberts, 2023). As AI technologies become

increasingly central to national security, the question is not whether AI will revolutionize warfare but how—and who will lead the charge.

Nations with advanced economies and limited populations are already turning to AI to address military challenges like rising labor costs and recruitment shortages. Autonomous systems, AI-powered decision-making tools, and machine learning algorithms are enabling faster and more precise operations (Horowitz, 2018). For instance, Israel has long leveraged AI to predict rocket trajectories and enhance image analysis (Rubin, 2017). AI's integration into warfare has the potential to upend traditional doctrines. Concepts like “machine-speed” decision-making—where neural networks and algorithms analyze vast datasets in seconds—can improve situational awareness and optimize battlefield tactics (Work, 2015). Swarming, a strategy that deploys large numbers of smaller, networked drones working collaboratively, exemplifies how AI could shift the focus from a reliance on a few high-value assets to an emphasis on quantity and adaptability (Husain, 2021). But this transformation comes with hurdles. Military organizations often struggle with bureaucratic inertia and a reluctance to disrupt the status quo. To fully harness AI, militaries must rethink recruitment, training, and leadership, creating systems that prioritize personnel skilled in coding, algorithms, and AI systems integration.

AI's influence on warfare extends beyond operational capabilities—it also reshapes the competitive dynamics of global power. Commercially driven AI developments, often spearheaded by private companies like Google or DeepMind, are blurring the lines between civilian and military applications. Initiatives like Project Maven, where Google collaborated with the U.S. Department of Defense, highlight the growing reliance of militaries on private-sector innovation (Conger & Cameron, 2018). Yet the rapid diffusion of dual-use AI also means that technological advantages may be short-lived, as rival states quickly emulate breakthroughs (Amodei et al., 2016; Horowitz, 2020). In contrast, militarily-exclusive AI—applications developed specifically for defense, such as battle management algorithms—could offer a competitive edge for early adopters. These systems, protected by secrecy and requiring substantial investment, are harder to replicate (Buchanan, 2016; Horowitz, 2018). However, their deployment poses significant challenges, including cybersecurity risks, reliability under duress, and the organizational capacity to implement these cutting-edge technologies effectively. As global powers like the United States and China invest heavily in AI, the race is intensifying. But history shows that technological superiority alone does not guarantee victory. Success will hinge on how nations integrate AI into their military strategies and adapt their

organizations to fully leverage its transformative potential. The true advantage will belong to those who find innovative ways to exploit these technologies on the battlefield.

The stakes are high. AI's integration into early-warning systems or autonomous weapons could compress decision-making to "machine-speed," increasing the risk of miscalculation in crises. Meanwhile, ethical concerns about the deployment of autonomous systems capable of lethal force remain unresolved (Horowitz, 2016; Horowitz et al., 2019). Artificial intelligence is more than a tool; its potential hints at the possibility of creating a new dimension of warfare. Whether it accelerates global instability or creates a new era of strategic balance will depend not only on its capabilities but on decisions nations make as they wield this technology.

Artificial Intelligence, Propaganda and (Dis)Information

Beyond the battlefield, AI is also transforming another critical domain of global competition: information warfare. While militaries race to integrate AI into their arsenals; governments, political actors, and interest groups are leveraging AI to wage battles in the digital sphere—manipulating narratives, shaping public perception, and undermining trust at an unprecedented scale. Artificial intelligence has revolutionized the way information is created and shared, but it is also turbocharging propaganda in ways never seen before. By leveraging AI, disinformation campaigns have become more sophisticated, scalable, and targeted, making it harder than ever to separate truth from fiction (Allen & Chan, 2017).

One of AI's most alarming capabilities lies in content creation. Generative AI models can churn out fake videos, fabricated audio, and realistic images at lightning speed. Deepfake videos, for instance, can depict public figures saying or doing things they never did, eroding trust in both individuals and institutions. Paired with convincing fake news articles or social media posts, AI-powered content blurs the line between credible information and outright fabrication (Chesney & Citron, 2019; NSCAI, 2021). But the real game-changer is AI's ability to target audiences with surgical precision. Platforms like Facebook, Instagram, and TikTok use algorithms to analyze user behavior, preferences, and demographics. Propagandists exploit these tools to deliver highly personalized messages, often crafted to tap into people's biases or fears. This hyper-focused targeting not only amplifies the reach of disinformation but also deepens divides by reinforcing echo chambers, where users are only exposed to content that confirms their existing beliefs (Buchanan et al., 2021; Kreps et al., 2022).

AI is not just spreading disinformation—it is flooding the zone. Automated bots can swarm social media platforms, pumping out false narratives at a scale no human operation could match. They can manipulate trending topics, overwhelm genuine discussions, and give the illusion of widespread support for certain viewpoints, creating a distorted perception of public opinion (Chesney & Citron, 2019). Furthermore, AI's ability to mimic human behavior adds another layer of danger. AI-driven chatbots can engage users in debates, steer conversations, and subtly influence opinions, all while posing as real people. This makes it increasingly difficult to trust the authenticity of online interactions (Hsu & Thompson, 2023).

As AI-powered propaganda becomes more pervasive, its impact on public trust and democratic institutions grows. The challenge now is figuring out how to fight back. Stronger regulations, better media literacy, and ethical AI safeguards are critical to countering this growing threat. Without decisive action, the weaponization of AI will only deepen societal divides and undermine democratic processes worldwide.

Artificial Intelligence in Decision-Making and Strategy

AI's role in shaping global politics is not limited to warfare or information control—it is also transforming how leaders make decisions. In an era where information is abundant, but clarity is scarce, governments and organizations are increasingly turning to AI to analyze vast amounts of data, detect patterns, and guide strategic choices. But while AI enhances decision-making in many ways, it also raises fundamental questions about its limitations and the risks of relying too heavily on machine-driven judgment.

Humans and AI approach intelligence differently. Human intelligence evolved for survival, fostering empathy, social reasoning, and morality—skills that help us navigate relationships, interpret intent, and resolve conflicts. People rely on cultural norms and intuition to make decisions in high-stakes, ambiguous situations. AI, on the other hand, is a specialist. It excels at crunching numbers, spotting patterns, and optimizing outcomes in controlled environments. From managing logistics to dominating in games like chess, AI thrives when there is clear data and defined rules. Yet, it falters in scenarios that demand understanding human emotions or making moral judgments. For example, it cannot decide whether a child soldier reaching into a pocket is surrendering or threatening—a decision that requires human empathy and instinct (Baele et al., 2024).

That said, AI's tactical strengths are undeniable, and its strategic potential is growing. Recent advances in generative AI, such as large language models (LLMs), have taken the technology to new heights. These systems can craft realistic text, generate visuals, and even simulate strategic conversations. LLMs do not truly understand context or morality, but they're increasingly adept at creating plausible arguments, shaping how humans approach decisions (Zhang et al., 2024). They can also serve as bridges between different AI systems, synthesizing insights into cohesive recommendations. Still, there is a gap that AI has not closed. True strategy often hinges on understanding human motivations, cultural nuances, and the moral weight of decisions—areas where machines cannot yet compete with human reasoning (Payne, 2018). But as AI evolves, its role in shaping strategy will only deepen, from assisting in national security decisions to influencing global policymaking. The question is not if AI will be part of strategic decision-making, but how far its influence will reach.

Artificial Intelligence and International Relations: What Lies Ahead

As artificial intelligence continues to permeate the fabric of global politics, its influence will reshape international relations in profound and unpredictable ways. Moving beyond military strategy, disinformation and strategic decision-making, the discipline of International Relations (IR) must now grapple with broader systemic shifts that AI will bring to global governance, diplomacy, and the international political economy.

One pressing challenge is the emergence of AI as a central axis of geopolitical competition, creating new fault lines between technologically advanced states and those left behind. Unlike previous technological leaps, the rapid development of AI emphasizes data as a primary resource. Countries with access to vast datasets and advanced computational infrastructure—largely concentrated in the Global North—are positioned to dominate AI innovation (Albayrak, 2018). These dynamic risks deepening existing global inequalities, as data exploitation and algorithmic dominance, enable wealthier states and corporations to dictate the rules of engagement. For the Global South, this raises concerns about digital colonialism, where technological dependence mirrors historical patterns of resource extraction and economic subjugation (Garcia, 2021; Hao, 2022).

Diplomatic relations will also be redefined. AI-enabled systems offer tools for more efficient diplomacy, such as predictive analytics to anticipate crises or automated platforms for treaty negotiation. However, the use of AI in diplomatic settings introduces new vulnerabilities,

including susceptibility to bias, algorithmic opacity, and ethical dilemmas over the dehumanization of decision-making processes. For instance, while AI can simulate negotiation scenarios, it lacks the cultural sensitivity and contextual understanding that human diplomats rely on to build trust and consensus. Ensuring meaningful human oversight in AI-driven diplomatic tools will be vital to maintaining authenticity in international dialogue (Baele, 2024).

On the governance front, AI regulation remains fragmented and inadequate, reflecting the complexities of managing a general-purpose technology with dual-use capabilities. While frameworks like UNESCO's Ethics of AI offer high-level principles, translating these into enforceable policies is challenging amid great-power rivalries and diverging national interests (UNESCO, 2021). In particular, the lack of consensus on autonomous weapons systems carries the broader impasse in multilateral efforts to govern AI. Without robust international agreements, the risk of unregulated AI deployment in conflict zones could escalate, with devastating humanitarian consequences.

The future of IR in an AI-driven world hinges on interdisciplinary collaboration. Bridging the gap between technologists, policymakers, and scholars is essential to responsibly navigating AI's transformative impact. This requires not only new theoretical frameworks for understanding AI's role in global politics but also institutional reforms that prioritize inclusivity, equity, and ethical foresight. By embedding these principles into the evolving global order, IR can help ensure that AI serves as a force for cooperation rather than division.

Conclusion

Artificial intelligence is an evolving technology whose full potential and implications remain largely uncharted. This article has not sought to provide a definitive analysis but rather chose to highlight some of AI's transformative possibilities within global politics and diplomacy. From warfare and disinformation to strategic decision-making and international governance, AI is already reshaping the geopolitical landscape in ways that demand urgent scrutiny. While AI holds the promise of enhancing efficiency, security, and cooperation, it also introduces unprecedented risks—ranging from algorithmic bias and ethical dilemmas to the destabilization of global power structures.

The critical question is not whether AI will influence global politics, but how and to what extent. Will AI foster collaboration, or will it deepen divisions between nations? Can international institutions adapt quickly enough to regulate AI responsibly, or will great-power

competition drive unchecked development? These uncertainties highlight the need for continued research, cross-disciplinary collaboration, and proactive policy measures to ensure AI serves as a force for stability rather than conflict.

As the “AI revolution” accelerates, its impact on global politics will only grow. Understanding and managing this transformation will be one of the defining challenges of the 21st century—one that requires both vigilance and foresight from policymakers, scholars, and global leaders alike.

References

Albayrak, O. (2023). Dijital Diplomasi: Diplomasi 3.0. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(46), 493-508.

Allen, G., & Chan, T. (2017). *Artificial intelligence and national security* (Vol. 132). Cambridge, MA: Belfer Center for Science and International Affairs.

Amodei, D., Olah, C., Steinhardt, J., Christiano, P., Schulman, J., & Mané, D. (2016). Concrete problems in AI safety. *arXiv preprint arXiv:1606.06565*.

Baele, S. J., Bukhari, I., Whyte, C., Cuomo, S., Jensen, B., Payne, K., & Garcia, E. V. (2024). AI IR: Charting International Relations in the age of artificial intelligence. *International Studies Review*, 26(2), viae013.

Buchanan, B. (2016). *The cybersecurity dilemma: Hacking, trust, and fear between nations*. Oxford University Press.

Buchanan, B., Lohn, A., Musser, M., & Sedova, K. (2021). Truth, lies, and automation. *Center for Security and Emerging Technology*, 1(1), 2.

Chesney, R., & Citron, D. (2019). Deepfakes and the new disinformation war: The coming age of post-truth geopolitics. *Foreign Affairs*, 98, 147.

Conger, K., & Cameron, D. (2018, March 6). Google is helping the Pentagon build AI for drones. *Gizmodo*.

Garcia, E. V. (2021). The International Governance of AI: Where Is the Global South. *The Good AI*.

The Future of Global Politics in the Age of AI / Alperen Gaygısız

Hao, K. (2022). Artificial intelligence is creating a new colonial world order. *MIT Technology Review*.

Horowitz, M. C. (2016). The ethics & morality of robotic warfare: Assessing the debate over autonomous weapons. *Daedalus*, 145(4), 25-36.

Horowitz, M. C. (2018). Artificial intelligence, international competition, and the balance of power. *2018*, 22.

Horowitz, M. C. (2020). AI and the diffusion of global power. *Modern Conflict and Artificial Intelligence*, 32.

Horowitz, M. C., Scharre, P., & Velez-Green, A. (2019). A stable nuclear future? The impact of autonomous systems and artificial intelligence. *arXiv preprint arXiv:1912.05291*.

Hsu, T., & Thompson, S. A. (2023, January 27). Disinformation Researchers Raise Alarms About AI Chatbots. *International New York Times*.

Husain, A. (2021). AI is shaping the future of war. *Prism*, 9(3), 50-61.

Jensen, B. M., Whyte, C., & Cuomo, S. (2020). Algorithms at war: The promise, peril, and limits of artificial intelligence. *International Studies Review*, 22(3), 526-550.

Johnson, J. (2019). Artificial intelligence & future warfare: Implications for international security. *Defense & Security Analysis*, 35(2), 147-169.

Kreps, S., McCain, R. M., & Brundage, M. (2022). All the news that's fit to fabricate: AI-generated text as a tool of media misinformation. *Journal of Experimental Political Science*, 9(1), 104-117.

National Security Commission on Artificial Intelligence. (2021). *The National Security Commission on Artificial Intelligence: Final report*. [PDF].

Payne, K. (2018). Artificial intelligence: A revolution in strategic affairs? *Survival*, 60(5), 7-32.

Payne, K. (2018). Strategy, evolution, and war: From apes to artificial intelligence. *Georgetown University Press*.

The Future of Global Politics in the Age of AI / Alperen Gaygısız

Petraeus, D. H., & Roberts, A. (2023). *Conflict: The evolution of warfare from 1945 to Ukraine*. William Collins.

Rubin, E. (2017, August 15). Tiny IDF unit is brains behind Israeli army artificial intelligence. *Haaretz*.

UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of AI*.

Work, R. O. (2015, December 14). Speech at Center for a New American Security Defense Forum. *U.S. Department of Defense*.

Zhang, Y., Mao, S., Ge, T., Wang, X., de Wynter, A., Xia, Y., ... & Wei, F. (2024). LLM as a mastermind: A survey of strategic reasoning with large language models. *arXiv preprint arXiv:2404.01230*.

Güvenlik, tarih boyunca insanoğlunun gözettiği temel bir ihtiyaç olmuştur. Bireylerin hayatta kalma güdüsü, kolektif bir bilinçle toplum olarak bir araya gelen insan için ortak bir değer ve bütün algısına dönüşerek toplumların devamlılığını optimum seviyede mümkün kılmıştır. Bu bağlamda güvenlik, hayati bir önem arz ederek devletlerin birincil temennisi ve amacı olarak var olmuştur. Dünya üzerinde pek çok devlet, buldukları farklı coğrafyaların doğurduğu ihtiyaçlar ve gereksinimler çerçevesinde şekillenmiştir. Buna göre varoluşlarını güvence altına alabilmek için çeşitli yollarla bir tetik mekanizması haline getirilen güvenliği, devamlılıklarını sürekli olarak perçinleyen bir olgu olarak kabul etmişlerdir. I. ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelen Soğuk Savaş ile birlikte ihtiyaç duyulan güvenlik ekseninin değişimi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile çok daha kapsayıcı bir yatay düzlemde hareket etmiştir. Uluslararası ilişkilerin hiç olmadığı kadar grift ve birbirine bağımlı hâle gelmesi, devletlerin iç ve dış ilişkilerinde güç ve güvenlik algılarını yeniden programlamaya itmektedir.

Neorealist kurama göre uluslararası sistem, devletler arasındaki anlaşmazlıkları düzenleyecek ve nihai kararı verecek en tepede bir otorite olmamasından mütevellit doğası gereği anarşiktir (Mearsheimer, 2001). Dolayısıyla her devlet, her zaman için varlığını sürdürebilecek ve güvenliğini mümkün kılacak kapasitede olmalıdır. Bu durum, neorealizme göre yeni dünya düzeninde ülkelerin yeterliliklerinin sürekli olarak test edileceği durumlara gebe iken devletlerin karar ve davranış mekanizmalarını sistematize etmektedir (Waltz, 1979). Müteakiben, devletlerin çıkarlarının iç ve dış yönetimlerinde ne derece etkili olduğunu tespit ve analiz etmede neorealizm, bu çalışmanın kuramsal ve pratik yorumunda kıstas alınarak küresel seviyedeki güç dengesinin değişimini ABD-Çin rekabeti mevkiinde mercek altına alacaktır.

Dönüşen küresel sistemde, ülkelerin güç kapasiteleri ve manevra alanları da değişmeye başlamıştır. Bu değişim, devletlerin uluslararası sistemde yeteneğini ölçerek güç dengelerinde kaymaların yaşanmasına sebebiyet vermektedir ki bu durum da ulusal ve uluslararası seviyelerde ülkelerin istikrar performansını etkilemektedir (Aygün, 2023, p. 59). Neorealistlere göre sistem içerisinde en güçlü olan devletlerin yalnızca ulusal değil, bölgesel ve küresel ölçekte politika yapımını kontrol etmedeki kabiliyeti; söz konusu büyük güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda ilerlediği sürece uluslararası sisteme istikrar kazandırması ile sonuçlanır. Ancak sınırlandırılmış bu rol dağılımı ile belirli devletlerin yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, geride kalan devletlerce endişe ile karşılanacağından güvenlik ikilemi ve güç dengesi olguları bağlamında yeni istikrar arayışlarına yol açar (Jervis, 1976).

Artan nüfus ile doğru orantılı olarak yükselen kaynak ihtiyacı; ülkelerin birbirlerine duydukları bağımlılık ile devletlerin manevra kapasitelerini kısıtlayarak saldırgan aksiyonlara geçmelerinin önünü kesmektedir. Soğuk Savaş boyunca iki kutuplu olan dünya sisteminin savaşın bitimi ile birlikte bariz tekelci bir güç tarafından yeniden sistematize edilmesinden sonra Amerika Birleşik Devletleri, küresel ölçekte birincil bir hegemon olarak gücünü test etmiştir. Müteakiben, ‘Washington Konsensüsü’ minvalinde özellikle ekonomi üzerinden olmak üzere uluslararası kapsamda gücünü tezahür edebileceği yeni pazarlar arayışına girmiştir. Dış politikasında özel sermaye ve kapitalizm güzellemesinin yanı sıra hukukun üstünlüğü, insan hakları ve demokrasi gibi başlıkları küresel ölçekte diğer ülkelere yayma amacı gütmüştür. İnsanı ve insani değeri önceliklendiren politika söylemi ile yumuşak güç bağlamında kontrol elde eden ABD, rıza temelli bir yönetim ve kontrol elde ettiği ülkelerle çok yönlü işbirliği ve dayanışma içerisine girerek karşılıklı bağımlılığı mümkün kılacak olan bir sistemi var etmiştir (Tokatlı ve Kocamaz, 2021, p. 108-109). Böylelikle iki kutuplu ayrışımından sonra tek kutuplu güç yönetimine tabii kalan küresel ölçek; ABD’nin çıkar politikaları bağlamında yavaşça çok kutuplu uluslararası eksen dizilimine kaymaya başlamıştır. Kendi çıkarlarının faturasını global seviyede bütün insanlığın ve tüm devletlerin ortak amacı olarak pazarlayarak küresel bir maliyetle hesaplayan ABD, jeopolitik anlamda sınırsız bir kâr amacı gütmüştür. Ancak artan globalleşmenin yarattığı karşılıklı bağımlılığın yanı sıra her alanda ve her seviyede iletişim, dünya nüfuslarını sadece devletler aracılığıyla değil toplumsal üretim bazında da iletişimde tutarak güç uygulamalarının teori ve pratikte farklılaşmasına sebep olmuştur. Kıtasal üstünlüğü elinde tutacak şekilde dizayn ettiği global düzenin, başta Çin olmak üzere, emek üretiminde kendi özgüllüğü doğrultusunda gelişim kazanan devletlerin yükselişi ile deformize olmaya başlaması, ABD’nin uluslararası ekonomik ve politik alanlardaki tekelci hakimiyetine zarar vermiştir. Çıkar politikaları doğrultusunda sorumluluğunu aldığı aksiyonların özellikle son on yılda ABD’nin kaynaklarının ötesine geçmesi, küresel ölçekteki yayılmacılığının yükünü taşıma konusunda Amerikan performansı açısından oldukça zorlayıcı olmuştur (Tokatlı, 2023, p.473). ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerin Çin, Rusya ve Hindistan gibi ülkelerin artan ekonomik faaliyetleri, askeri hareket kapasiteleri ve teknolojileri ile tehdit algısını bambaşka bir boyuta getirerek güç dengesini değiştirmeye başlaması; Amerikan dış politikasında değişime gidilmesinde başlıca etkenlerden olmuştur (Layne, 2011, p.153). ABD’nin yükselen emperyal hırslarıyla doğru orantılı olarak artan hükümet harcamaları, küresel ölçekte paydaş olma kabiliyetini azalmıştır (Tokatlı, 2023, p. 473). Güvenlik ikilemi endişelerini olduğundan komplike kılacak olan politika yapım sürecini, birincil rakibi olarak Çin üzerinden çok daha atik hâle getiren ABD, yalnızca ulusal seviyede değil uluslararası

seviyede de kriz yönetimi konusunda kontrolünü kaybetmeye başlamıştır (Tokatlı, 2023, p.474). Bu bağlamda küresel düzlemde gücü ve üstünlüğü görece azalan ABD, özellikle son on yılda istikrarlı bir şekilde büyüyen ve gelişen Çin'e karşı ikilemli stratejiler geliştirmektedir (Aygün, 2023). Çin ve ABD arasındaki ekonomik bağımlılığın yarattığı uzlaşmacı çerçeve, Çin'in bölgesel ve küresel yayılcı gücünün yarattığı tehdit algısı ile zedelenecek ters düşmektedir. Çin'in uluslararası sisteme geri dönüşü, ABD'nin Doğu Asya'ya karşı uzun yıllardır beslediği iştah ve planlarının bozulma riskini taşıdığı için Amerikan yönetiminin çevreleyici bir neo-muhafazakar yaklaşım ile Çin'i etkisiz hâle getirme çabası sürpriz değildir (Gökten, 2011, p. 112).

1978 yılında Çin Komünist Partisi'nin başına gelen Deng Xiaoping (1904-1997), Kültür Devrimi'ni başlatan Mao Zedong'un ideoloji öncelikli politika yapımından ziyade ekonomiyi birincil hâle getirerek ülkeye yabancı yatırımların kapısını açmıştır. Modern Çin'i kurmak isteyen Deng, ülkenin ekonomisini hızlandırırken yenilikçi reformlar ile değişimi pekiştirmeyi amaçlamıştır. Deng'in kapitalist dünyadan dışlanmamak adına dönemin sosyo-ekonomik koşullarına uyum sağlayacak şekilde Çin'i yeniden tasarlama arzusu, özel sermaye ve devlet girişimi arasında dengeye ayak uydurabilecek temeli olmayan ülkede işsizliği muazzam bir şekilde arttırarak Deng'in reformlarının halk tarafından tepkiyle karşılanmasına neden olmuştur. Modern Çin'in mimarı olarak ülkede adeta 'ikinci bir devrim' başlatan Deng, de facto devlet başkanlığının bitim yılı olan 1992'de ÇKP tarafından anayasaya dahil edilen "Deng Xiaoping Teorisi" ile ulusal itibarını sağlamlaştırmıştır. Çin'in modernizasyonunda büyük bir rol oynayan ve ülkenin zenginleşmesine kesinkes fayda sağlayan Çinli lider Deng Xiaoping' in savunma, teknoloji, tarım ve ekonomi olmak üzere dört modernizasyon olarak adlandırdığı reformist politikalar, 1978 yılından itibaren Çin'in revizyonist idealler doğrultusunda yalnızca bölgesel değil aynı zamanda küresel etki ve gücünü arttırma gayesinin açık bir göstergesidir (Babahanoğlu ve Örselli, 2022). 2003 yılında dünya genelindeki en büyük üretici olan Çin, 2009 yılına gelindiğinde dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olarak globta adından söz ettirmiştir (Shirzad, 2018, s. 2). Yaklaşık 3000 yıl önce Çin felsefesinde yerini bulan 'Tianxia sistemi', dünya üzerindeki insanlar ve kurumların tamamını kapsayan coğrafi ve felsefi olarak normatif bir dünyayı idealize eden bir düşünce sistemi olarak 2000'li yılların başından itibaren Çin dış politikasını yeniden şekillendirmeyi sağlayan bir öğreti olarak kabul edilmiştir (Güneş ve Memişoğlu, 2021). Bu bağlamda 2021 yılında Çin devlet başkanı Xi Jinping dile getirilen 'Yenilenmeye Giden Yol' projesi, Çin'in ülke içi ve uluslararası arenalarda refah, istikrar ve gelişimi öğütlediği bir doktrin niteliği teşkil etmektedir (Tokatlı, 2023,p. 464; China Daily,

2017). Jinping'in 2049 yılına kadar tamamlanmasını beklediği hedefler olarak güçlü, demokratik, zengin ve ahenkli bir sosyalist modern toplumu inşa etme süreci (Heath, 2016, p.3), küresel bir hegemon olan ABD'nin, Çin'i kültürel ve siyasi etik bağlamında da bir rakip olarak görme ihtiyacını körüklemektedir. Çin'in özellikle gelişen ekonomik kabiliyetini siyasi açıdan alternatif işbirlikleri kurmada stratejik birer adım olarak görmesi, 2013 yılında başlattığı 'Kuşak Yol Girişimi' projesi ile tasdiklenerek Çin'in Asya ve Avrupa'yı hem karadan hem de denizden bağlayan bir hareket alanı yaratması göz önüne alınmalıdır (Tokatlı, 2023). Doğu ve Batı pazarları arasında koşulsuz bir bağlantı yaratacak olan proje kapsamında Çin'in küresel ölçekte elde edeceği kâr, yalnızca ekonomik ve coğrafi olmakla sınırlı kalmayacak; aynı zamanda uluslararası sistemdeki imajını da yeniden yapılandırmasına yol açacaktır. Çin'in 2001 yılında DTÖ, ASEAN, APEC gibi uluslararası bölge ittifakları ve kurumlara olan katılımı; ülkenin uluslararası arenada nüfuslanması bağlamında esnek ve kabul edici bir anlayış çizmektedir (Cingöz, 2023).

John Mearsheimer, Çin'in uyguladığı dış politikanın asıl amacının yalnızca bölgesel değil aynı zamanda küresel bir hegemon olma arzusu barındırdığının altını çizmektedir. Kazandığı politik tanınırlık, güçlenmeye başlayan ekonomisini meşru ve istikrarlı kılmada etkili olacaktır (Mearsheimer, 2001, p. 21). Çok kutuplu dünya sisteminin yarattığı güçler değişimi ile birlikte Çin'in artan yükselişi, güç dengesinde kaymaya neden olarak ABD-Çin arasında başta ekonomi ve teknoloji olmak üzere etkisi sürekli artan bir rekabet yaratmıştır (Aygün, 2023, p.59-60). Çin'in zenginleşmesinin ülkenin saldırgan olma dürtülerini besleyerek bölgesel seviyede yayılmacı politikalar izleme endişesini de beraberinde getirmiştir. Çin'in elde etmeye çalıştığı bir mekanizma olarak güç, Çin dahil olmak üzere herhangi bir devletin ve milletin kendi varlığını sürdürebilmesi adına bulunduğu bölgede hegemon olmasıdır ki bu da Mearsheimer'ın ABD-Çin arasında kuvvetle muhtemel bir çatışma olasılığını arttıracaktır (Babahanoğlu, 2024). Çin'in ekonomik ve teknoloji alanlarındaki artan ivmesi, onun bu çok kutuplu sistemde hegemon güç olmadaki motivasyonu ile doğrudan ilişkilidir (Cingöz, 2023, p. 402).

Graham Allison tarafından kullanılan "Tukidides Tuzağı" kavramı, Peloponnes Savaşı sırasında Atinalılara karşı Spartalıların giriştiği revizyonist eylemlerin mevcut düzeni bozmaya yönelik bir yöntem (Allison, 2017) olarak özetlenmesi, ABD-Çin rekabetinin stratejik hatalarını örneklendirmek için kullanılmıştır. Allison'a göre bu doğrultuda ABD-Çin rekabetinin muhtemel iki senaryosu; ABD'nin Çin'in artan gücünü kabul etmesi veya Çin'i siyasi ve ekonomik bağlam dışında bırakmak adına kendi hareket alanlarını genişletmesi olarak

nitelendirilmektedir (Tokatlı, 2023, p. 466). ABD'nin mevcut hegemonyasını tehdit eden yükselen Çin hegemonyası, ABD'nin tehdit algısı riskini tetikleyerek siyaseti açıdan içe dönmesine neden olmuştur. Özellikle 2017 yılında Donald Trump'ın seçilmesi ile birlikte ABD'nin geleneksel ve alışılmış olan politika yapımı sekteye uğrayarak keskin bir değişim içerisine girmiştir. 2018 yılından itibaren ABD'nin Çin'e karşı aldığı ekonomik yaptırımlar, bu iki devlet arasında bir ticari savaş algısını doğurarak; ABD'nin Çin'i asimile etme çabası uğruna yalnızlaşma politikaları uyarınca uluslararası dengeyi değiştirdiğine dair eleştirileri gün yüzüne çıkarmıştır (Bahadır, 2018; Tokatlı, 2023). ABD'nin uluslararası sistemdeki görece yapıcı rolü, çıkar çatışmaları nezdinde sürekli olarak kendini yineleyen bir güç yarışına eğilim göstermiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, söz konusu rekabetin aslında kısır bir döngüde ilerlediğidir. Çin, ABD'nin sahip olduğu inovatif güç ve birikime muhtaçken ABD, Çin'in ucuz işgücüne ve büyüyen pazarlarına bağımlılık göstermektedir (Tokatlı, 2023, p.467). ABD'nin tüketim piyasası ile Çin'in üretim sektörünün birbirlerine bu denli bağlı ve entegre oluşu, iki ülke arasındaki çıkar çatışmalarının özellikle potansiyel askeri gerginliklerle çözümsüz kalmasına neden olmaktadır. Bu durum güvenlik ikilemi endişelerinin açıkça gözlemlenebildiği bir atmosferi doğururken iki ülkenin de birbirlerine karşı sistematik bir gelişim yarışı içerisinde olmalarının önüne geçememektedir. Ekonomik ve ticari rekabetin yanı sıra teknolojik gelişmeler de ABD-Çin arasındaki yarışa hız kazandıran başlıca etmenlerdendir. Çin'in 'Made in China' kapsamında uluslararası üretimde markalaşması, akıllı üretim modeli ile küresel pazarda elini daha fazla güçlendirme arzusu ile bağdaşmaktadır. ABD'nin Apple ile elde ettiği uluslararası dağılım, Çin'in Huawei şirketi kapsamında kendine yeni bir rekabet alanı bularak özellikle 5G kapsamında küresel ölçekte teknolojik bir opsiyon olması; ABD'nin yapay zeka ve hücrel sinyal gibi teknolojik inovasyonlarını arttırma arzusunu perçinlemiştir (Tokatlı, 2023, p.468-469). Trump döneminde söz konusu şirketin ürünlerine yurt içi kullanım yasağı getirilmesinin yanı sıra müttefiklerinin de benzer şekilde baskılanması, ABD'nin uluslararası sistemdeki denge politikalarında yaşadığı eksen kaymasını gün yüzüne çıkarmaktadır (Washington Post, 2021). ABD'nin yıllardır kendisine atfettiği 'barış koruyucusu' misyonu, Çin'in bölgesel ve küresel seviyedeki artan rolü ve etkinliği ile tehlikeye girmeye başlamıştır (Aygün, 2023). Daha önce de bahsedildiği üzere ABD'nin Soğuk Savaş sonrası küresel ölçekte bir hegemon olma kapasitesinin başta Çin olmak üzere yükselen devletlerce riske girmesi, Amerikan dış politikasının değişim ve dönüşümüne neden olmaktadır ki bu da ülkenin güç için hegemonya yaklaşımı ile uluslararası arenadaki otonomunu sürekli olarak muhafaza etme çabası ile çelişkili bir denklem hazırlamaktadır. Bu yaklaşım bağlamında hegemon güç olan ABD, uluslararası düzenin işleyişine dair kural koyucu bir otorite olarak küresel ölçekte

kamusal bir alan yaratarak ekonomik ve jeopolitik çıkar sağlama yetkinliğindedir (Özen, 2005, p.10). Hegemon ülkenin liderleri, kendi bireysel ve hükümet faydalarını kapsayıcı bir değer ve mesele hâline getirerek uluslararası yapı içerisinde başlıca aktörleri devlet olan ortak bir toplum misyonu oluşturmaktadır (Tokatlı ve Kocamaz, 2021, p. 121-122). ABD'nin daha önce mercek altına alınan bu 'ortak'algısıyla ülkelerin en başta kendileri sonrasında da uluslararası toplumdaki diğer herkes için en iyi olana 'doğal olarak rıza' göstermesi, elbette kaçınılmaz olacaktır. Böylelikle ulusal ve küresel ölçekte meşruluğunu sürdüren söz konusu hegemon ülke olarak ABD, Soğuk Savaş sonrası durağan uluslararası sistemi yönetmenin optimum seviyede en dahil edici yöntemi ile küresel olarak sorgulanamaz bir güç statüsüyle anılmıştır. Ancak Çin'in yükselişi, alternatif tek yolun ABD olmadığını göstererek başta bölgesel ülkeler sonrasında da uluslararası devletlerce başka bir yönelim ve farklı bir çıkış yolu olarak temsil edilebilmektedir. Çin'in özellikle Kuşak Yol Projesi kapsamında bölgesel olarak çok yönlü finansal projeler, katılımcı olan ülkeler nezdinde incelendiğinde bu bağlamda bir kanıt niteliğindedir (Tokatlı ve Kocamaz, 2021, p. 128). Barışçıl bir yükselişi öncüllediğini dile getiren Çin, bölgesel olarak müttefik kazanma yolları aramaktadır. 'Bölgesel Ekonomik İşbirliği', 'BRICS', 'ASEAN', ya da 'Şangay İşbirliği Örgütü' gibi uluslararası anlaşmalarla ortak bir komünleşme stratejisinde bulunan Çin, Batılı ittifakların sahip olduğu anlaşma ve strateji merkezlerinin alternatiflerindeki varlığı ile kurumsal olarak kabul ve yetki alanını da arttırmaktadır. 21. Yüzyılın gelişen doğasında göç ve iklim krizi gibi konularda farkındalığını arttıran Çin hükümeti, G20 Zirvesi'nde ideallerini ve amaçlarını dile getirerek dünya ekonomisi adına ortak hareket etme çağrısında bulunmuştur (Tokatlı ve Kocamaz, 2021, p.122-125; Sputnik, 2018). Bütün bu gelişmelere karşılık olarak baskın ABD gücündeki NATO, "NATO 2030: United for a New Era" başlığındaki raporu ile Çin'in artan gücü ve yükselişinin tehdit olarak algılanılması ve küresel ölçekte kuvvetli bir rakip olarak kabul edilmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. NATO'nun önleyici diplomasisinin muhafaza edilmesinde risk teşkil eden Çin'e karşı ortak politikaların eşgüdümlü olarak pratiğe dökülmesinin önemini vurgulayan rapor, ABD ve Batılı diğer ülkeler için Çin tehdidinin kritikliğinin altını çizmektedir (Tokatlı ve Kocamaz, 2021, p.130; NATO, 2020, p.64-65). Çin'in bölgesel ve uluslararası arenadaki aktif katılımı, anlaşılacağı üzere, Çin'i başlıca rakip olarak gören ABD açısından özellikle önem arz etmektedir. ABD'nin küresel seviyedeki katılım kapasitesine güçlü bir rekabet alanı yaratmasının yanı sıra barış ve çözüm süreci tanımlarında eylemsel olarak yeni bir repertuar riski; ABD'nin tek ve yegane barış temsilcisi olduğu anlayışını da sekteye uğratarak ABD üstüncüğündeki popüler görüşleri indirgemektedir. Çin'in göç veren bir ülke olmasından mütevellit teknoloji ve döviz transferinde elde ettiği kazanımlar, uluslararası rekabette

pozisyonunu güçlendiren ve küresel ölçekteki görünümünü arttıran bir diğer başlıcalardandır (Thunø ve Pieke, 2005: 508). Dünyanın pek çok yerinden göç alan ABD açısından ayrıca bir rekabet alanı oluşturan bu durum, Amerika'nın sınırları içerisindeki demografik yapısından endişe duymasına yol açmaktadır (United Nations: DESA, 2019a). Elbette tüm bunlar, Çin hükümetinin başta Uygur Türklerine olmak üzere gerek kendi ulusal sınırları içerisinde gerekse de bölgedeki diğer ülkelere karşı yasal olmayan tutumlarını eleştiriye açık bırakılmasının önüne geçmemektedir (Tokatlı ve Kocamaz, 2021, p. 123). ABD ve Çin arasındaki rekabette coğrafi olarak önem arz eden bölgelerin varlığı, iki ülkenin sert güç kullanarak çatışma içerisinde bulunmasında ve hem bölgesel hem de uluslararası anlamda kriz gerginliğini artırmasında güç ve tehdit algısına yeni endişeler eklemektedir.

Güney Çin Denizi, uluslararası arenada jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemli bir yere sahiptir. Bölgedeki zengin enerji rezervlerinin yanı sıra deniz ticaret yollarının adeta bir kesişim noktası olması, GÇD'nin bölgesel ve küresel güçler tarafından bir cazibe merkezi hâline gelmesine neden olmaktadır (Babahanoğlu, 2024). Çin'in GÇD'nde iddia ettiği hakkın bölgesel muhatabı ve kıyıdaş devletler olarak Malezya, Tayvan, Brunei, Filipinler ve Vietnam; GÇD'nin sahip olduğu doğal kaynak rezervleri ve geçim imkânlarının Çin tarafından işgal edilmesi konusunda endişelidir (Karadağ, 2021, p. 168). Çin'in geçmişten gelen yayılcı anlayışı ile tarihsel olarak hak iddia ettiği GÇD, Çin'in uluslararası arenada yağmacı bir tiplene ile bağdaştırılmasına sebebiyet vermektedir. Çin'in barışçıl olduğunu iddia ettiği dış politika söylemleri, sahip olduğu askeri, coğrafi ve ekonomik güç kapsamında pratikte başta GÇD'ndeki diğer bölge devletlerince politik reel safhasında tehdit olarak algılanmaktadır (Babahanoğlu, 2024, p. 360). Çin'in 1947 yılında dokuz çizgi hattı (nine dash line) ile kendi kara sularından güneye doğru oldukça büyük ve kapsayıcı bir alan üzerinde otonom elde etme iddiası, coğrafi olarak bölgesel haklarından mahrum bırakılmaya çalışılan mağdur devletlerin güvenlik ihtiyacını körüklemektedir (Karadağ, 2021, p. 168). Güvenlik ihtiyacını Orta Doğu'dan Asya Pasifiğe doğru kaydıran ABD için Çin'in GÇD'deki direktif otonomu, jeopolitik ve jeoekonomik anlamda başlıca bir tehdit unsurudur. ABD'nin söz konusu GÇD olduğunda uluslararası sularda esneklik ve deniz yollarında serbestlik gibi talepleri, Çin'in deniz hakimiyetini elinde tutarak bölgesel hegemonya olma çabası ile çatışma halindedir (Babahanoğlu, 2024, p.359). Çin'in özellikle GÇD'nde, bölgedeki diğer ülkelere karşı kazandığı asimetrik başarı ve faydalar, ABD'nin Çin ile olan rekabetini pekiştiren başlıca etkenlerdendir (Aygün, 2023, p. 67). ABD'nin bölgedeki Çin tehdidini ekarte etmek için varlığını sürekli olarak vurgulaması, askeri gücünü bir gözlemciden ziyade adeta bir muhafız

gibi bölgede bulundurması, Çin tarafından açıkça bir tehdit olarak nitelendirilmektedir ki bu da bölgede bu iki büyük güç arasındaki çatışmanın derecesini arttırmaktadır (Karadağ, 2021, p.167). GÇD, ABD ve Çin'in askeri kapasitelerini sürekli olarak arttırdıkları amansız bir rekabet sahasına dönüşmektedir. Çin'in genişlemeye yönelik attığı çabaların Asya'da bölgesel hakimiyeti özellikle denizler üzerinde bir muhakeme riski taşıyor olması, ABD'nin coğrafi olarak kâr sağlayabileceği bölgedeki çıkarlarını muhafaza etme ihtiyacını pekiştirmektedir (Babahanoğlu, 2024). Doğu ve Güney Denizi'nde Çin'in kontrolünü engelleyebilmek adına bölgedeki diğer devletlerle müttefik olmaya çalışan ABD, bölgedeki varlığını ve hakimiyetini sürdürebilmeyi amaçlamaktadır (Karadağ,2021,p. 170). Ayrıca; QUAD adı altında Avustralya, Hindistan ve Japonya ile oluşturduğu güvenlik anlaşması ile ABD, Çin'e karşı bölgesel ve küresel seviyede elini güçlü tutmaya çalışmaktadır (Almen, Englund & Ottoson, 2021, p. 56). Güç parametrelerindeki değişimden mütevellit her iki devletin askeri stratejileri ve politik davranışları; GÇD'nin belirli birtakım strateji merkez ve çalışmalarının odağında olmasına neden olmuştur. ABD özelinde bakıldığında 'Ulusal Askeri Strateji (NMS)', 'Ulusal Savunma Strateji (NDS)' ve 'Ulusal Güvenlik Strateji (NSS)' gibi belgelerin, ABD'nin Çin ile olan saha rekabetinde kritik strateji nüansları olduğu görülmektedir (Aygün, 2023, p.60). Söz konusu belgeler incelendiğinde ABD'nin Çin'e karşı olan tutumunun yıllar içinde geniş çaplı bir değişkenlik gösterdiği görülmektedir. 1990'lı yıllarda Çin aykırı bir ideoloji olan komünizmin temsili olarak görülürken 2022'deki raporda başlıca rakip ve tehdit olarak nitelendirilmiştir (Aygün, 2023, p. 65). Çin'in ulusal ve bölgesel niteliğinden, küresel ölçekte devlet düzenini bozma riski taşıyan güçlü potansiyelinden endişe duyan ABD, Çin'in yükselişinin Amerika'nın güvenlik ve istikrar bekasını riske atan bir gelişme olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda ABD, Çin'i yalnızca bir rakip statüsünden çıkararak onu adeta kendi varlığı için başlı başına bir tehdit olarak görmektedir (Aygün, 2023. p.67). ABD, gerek kendi ülke sınırları içerisinde gerekse de dünya kamuoyu içerisinde Çin'i yalnızlaştırmakla kalmayarak Çin'in ,başta ABD müttefikleri için olmak üzere, dünyanın geri kalanı adına da bir risk dominosu olduğunu lanse etmektedir. ABD tarafından Çin'e dair süreç içerisinde değişen söylemler; Çin'in ideolojik, ekonomik, kültürel, siyasi ve askeri alanlarda ABD'nin çıkarlarıyla olan çıkar çatışmalarının bir yansımasıdır (Aygün, 2023, p.69-70). Soğuk Savaş'ın bitimi ile büyük bir darbe alan komünizmin yarattığı tehdit algısı, kendisini yeniden üreten bir oluşum hâline gelerek özellikle ABD tarafınca yeniden ve yeniden sentezlenmeye çalışılan bir algı operasyonu olmuştur. Yirmi birinci yüzyılın değişen güç dinamikleri doğrultusunda birincil ve öncelikli gücünü elinde bulunduramayan ABD'nin potansiyel rakiplerini ekonomiden ideolojik ve siyasi çatışmalara

kadar manipüle etme yöntemi, ABD'nin 2017 yılında açıkça yayımladığı ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi dokümanında görülmektedir (National Security Strategy of the U.S.A., 2017, p. 2).

Neorealist kurmaca gücün göreceliği, devletlerin sürekli olarak daha fazla güç elde etme peşinde koşmasını garantiye alan bir ilke olarak kabul edilmektedir. Devletlerin ittifak ve işbirliği alanlarını keskinleştirerek güvenlik ikilemi endişelerini radikalleştirmeleri, devletlerin uluslararası sistemdeki çevreleme politikaları ile mercek altına alınmaktadır. Güç rekabetinin beslediği politikalar, devletlerin politik hareketliliklerinde odak noktasının güvenlik açığı ve uluslararası sistemin kontrol mekanizmasından eksik yönü ile pekişmektedir. ABD-Çin arasında yaşanan rekabet, iki ülkenin güç kapasitesi bağlamında yaşadığı değişim doğrultusunda seyir ederek güvenlik ve tehdit formlarının yeniden tanımlanmasına sebep olmuştur. Böylelikle Çin'in bölgesel ve küresel seviyede yarattığı tehdit, ABD'nin güç çıkarları ve güvenlik endişeleri kapsamında yeniden tasarlanmış ve çizilmiştir. Bu durum gerek iki ülkenin devlet politikalarına yansıyan stratejilerde gerekse de uluslararası sistemin diğer aktörlerince tutulan saflarda kendini göstererek sıcak çatışma ve savaş riskini şaibeli bir duruma sokmuştur.

Referanslar

Aygün, B. (2023). Uluslararası sistemde değişen dinamikler: ABD-Çin rekabeti bağlamında ABD ulusal strateji belgelerinin içerik ve söylem analizi. *Anadolu Strateji Dergisi*, 5(2), 57-74.

Babahanoğlu, V. (2024). ABD-Çin rekabetinin saldırgan realist perspektiften analizi: Güney Çin Denizi'nde jeopolitik çatışma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(1), 356-371.

Babahanoğlu, V., & Örselli, E. (2022). *Küresel jeopolitik: 21. yüzyılda dönüşen dünya değişen Türkiye*. Dora Yayıncılık.

Can, C. M., & Chan, A. (2022). Preventive or revisionist challenge during power transition? The case of China–USA strategic competition. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 9(1), 7-25.

Cingöz, M. (2023). ABD-Çin ilişkilerine dair teorik bir analiz. *Akademik Hassasiyetler*, 10(23), 399-421.

Çiftçi, O. (2024). Güvenlik paradigmasının dönüşümü ve 21. yüzyılda uluslararası güvenliğin yeni gündemi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 113, 143-170.

Degterev, D. A., Ramich, M. S., & Tsvyk, A. V. (2021). U.S.-China: “Power transition” and the outlines of “conflict bipolarity.” *Vestnik RUDN. International Relations*, 21(2), 210-231.

Emre Demir. (2018, Kasım 12). Çin’in ikinci devrimi ve Deng Xiaoping. *Yeni Şafak*.

Gökten, K. (2011). Çin’in barışçıl yükselişine muhafazakâr-realist “çözümler”. *Akdeniz İİBF Dergisi*(21), 110-129.

Güneş, İ., & Memişoğlu, F. (2021). ABD-Çin rekabetinde tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçiş analizi: Göç bağlamında Asya-Pasifik örneği. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 1-18.

Heath, T. (2016). *The PLA China’s rejuvenation*. Santa Monica, California: Rand Corporation.

Jervis, R. (1976). *Perception and misperception in international politics*. Princeton University Press.

Karadağ, H. (2021). Küresel rekabetin bölgesel güvenliğe yansımaları: Çin Denizi’nde ABD-Çin mücadelesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(1), 166-174.

Kim, W., & Gates, S. (2015). Power transition theory and the rise of China. *International Area Studies Review*, 18(3), 219-226.

Kocamaz, S., & Tokatlı, S. G. (2021). Güç dengelerindeki değişimin uluslararası sistem üzerindeki dönüştürücü etkisi: ABD ve Çin rekabeti üzerine bir analiz. *Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(2), 105-142.

Layne, C. (2011). The unipolar exit: Beyond the Pax Americana. *Cambridge Review of International Affairs*, 24(2), 149.

Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. Norton Publishing.

NATO. (2020). *NATO 2030: United for a new era*.

Özen, Ç. (2005). Neogramşyan hegemonya yaklaşımı çerçevesinde güç ve global finans: Pax Britannica’daki büyük dönüşüm. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3-31.

Öztürk, T., & Durak, İ. N. (2022). Çin enerji politikası: ABD ile rekabetin tehdit dengesi kuramı bağlamında değerlendirilmesi. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 3(1), 1-40.

Shirzad, M. A. (2018). Çin'in yükselişine neoliberal kuramsalcı yaklaşım [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].

Sputnik News. (2018). Çin'den G20 üyelerine kapsayıcı bir dünya ekonomisi için ortak hareket etme çağrısı.

The Chinese Journal of International Politics. (2019). *Volume 12, Issue 1. Spring, Pages 1-34.*

Tokatlı, S. G. (2023). Tukidides tuzağı çerçevesinde ABD-Çin rekabetinin analizi: Teorik bir değerlendirme. *Akademik Hassasiyetler*, 10(21), 459-481.

Turan, İ. (2015). Soğuk Savaş dönemi sonrası ABD'nin Asya-Pasifik politikası bağlamında ABD-Çin ilişkileri [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

United Nations: DESA. (2019). International migrant stock: By destination and origin.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley.

Wen, Z. (2017, Temmuz 5). Xi Jinping report at the 19th CPC National Congress, China.

Wen, Z. (2023). Southeast Asia amid Sino-US competition: Power shift and regional order transition. *The Chinese Journal of International Politics*, 16(2), 241-261.

Xinhua Net. (2017, Temmuz 5). Xi Jinping report at the 19th CPC National Congress, China.

Yıldırım, S. (2020). Yeni çevrelemenin ilk sahnesi: Güney Çin Denizi'nde ABD-Çin rekabeti. *International Journal of Politics and Security*, 2(4), 197-216.

Yılmaz, H. (2020). Yeni dünya düzeninde ABD ile Çin rekabetinin hegemonya kavramı bağlamında değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Zhu, Z. (2006). *US-China relations in the 21st century: Power transition and peace* (1st ed.). Routledge.

In the fields of International Relations and Strategy, few technological domains have risen to as much strategic prominence as the semiconductor sector—commonly referred to as the “chip industry.” The semiconductor supply chain underpins not only consumer electronics and industrial systems but also advanced military technologies, artificial intelligence (AI), and critical infrastructure. Accordingly, chips are increasingly viewed as a linchpin of national security, technological supremacy, and economic competitiveness.

While the semiconductor industry has long been globalized, the intensifying rivalry between the United States and China has thrust chips into the spotlight of international affairs. The United States, historically dominant in chip design and manufacturing equipment, faces a strategic challenge from China, which invests aggressively in its indigenous semiconductor industry to reduce dependence on foreign suppliers. This situation has prompted both nations to enact sweeping policies—from export controls and subsidy packages in the U.S. to “Made in China 2025” and the National Integrated Circuits Industry Investment Fund (the “Big Fund”) in China.

What Are Semiconductors and How Do They Drive Our World?

Semiconductors, or chips, are integrated electronic circuits fabricated primarily on silicon wafers (OECD, 2020). These essential components serve as the brains of modern electronics, enabling data processing, storage, and communication. Through the intricate process of layering and doping semiconductor materials with elements like phosphorus and boron, manufacturers produce circuits containing billions of transistors capable of switching electrical signals on and off at unprecedented speeds (McKinsey & Company, 2021).

This technological marvel is indispensable across virtually every electronic device, from computers and smartphones to automobiles, medical equipment, and household appliances (Carnegie Endowment for International Peace, 2020). In 2021, the global semiconductor market was valued at approximately USD 556 billion, underscoring its substantial economic impact (Semiconductor Industry Association [SIA], 2021). Moreover, the expansion of the Internet of Things (IoT), the rollout of 5G networks, and the proliferation of AI-driven solutions further highlight the pervasive role of chips in contemporary life (O’Boyle, 2022). The automotive industry is no exception, with semiconductors becoming critical components in advanced driver-assistance systems (ADAS), electrification, and connectivity. The worldwide automotive semiconductor market is forecasted to grow significantly, reaching an estimated \$88 billion by 2027, further solidifying the indispensable role of semiconductors in shaping industries.

Beyond their ubiquity in consumer technology, chips are strategic assets of immense importance. Their production depends on highly specialized supply chains, encompassing design, intellectual property, sophisticated manufacturing equipment, and advanced packaging processes (Miller, 2022). With high R&D costs, capital-intensive fabrication facilities, and a reliance on skilled labor, the semiconductor industry is controlled by a limited number of key players (Flamm, 2019). This concentration amplifies the global repercussions of any disruptions in chip supply, whether caused by natural disasters or geopolitical tensions (Tsukayama, 2021).

Furthermore, cutting-edge chips are central to modern defense systems, powering everything from precision-guided munitions and satellite-based reconnaissance to AI-enhanced cybersecurity (Brown & Singh, 2021). In an era where warfare increasingly relies on technology, access to advanced semiconductors often equates to a strategic advantage in intelligence, communication, and offensive capabilities (Freedman, 2019). This dual-use nature—encompassing both civilian and military applications—has made achieving semiconductor self-reliance a top priority for major global powers (Locklear, 2022).

Consequently, semiconductors are essential as they form the cornerstone of both technological progress and national security. From consumer electronics to advanced military systems, they drive economic competitiveness while serving as a foundation for strategic power on the global stage.

When Did Chips Begin to Shape the World?

The semiconductor era began in earnest with the invention of the transistor at Bell Labs in 1947 (Miller, 2022). By the late 1950s, researchers at Fairchild Semiconductor and Texas Instruments pioneered the integrated circuit (IC), combining multiple transistors on a single chip (Amsden, 1989). These early breakthroughs laid the foundation for what is sometimes dubbed the “Silicon Revolution.” The evolution of chip technology over decades has been marked by exponential growth in transistor counts, leading to revolutionary advancements such as microprocessors, DRAM, and highly complex system-on-chip designs. This progression highlights the relentless pace of innovation that has propelled semiconductors to the forefront of modern technology.

Semiconductors gained widespread recognition in the 1970s and 1980s, fueled by the personal computer (PC) boom and the emerging software industry (Flamm, 2019). Intel’s microprocessors played a transformative role, powering the first mass-market PCs. By the mid-

1980s, Japan had become a formidable competitor in memory chips (Dynamic Random Access Memory, DRAM), sparking trade frictions with the United States (Bown, 2020).

The 1990s and early 2000s witnessed the rise of mobile phones, and eventually smartphones, driving demand for smaller, more energy-efficient chips (Tsang, 2019). Global giants like Nokia, Motorola, Apple, and Samsung invested heavily in semiconductor innovation to differentiate their devices. This era also saw the emergence of specialized chips like GPUs (Graphics Processing Units) and application-specific integrated circuits (ASICs), further broadening semiconductor applications in gaming, AI, and cryptocurrency mining (Brown & Singh, 2021).

In the last decade, the focus has shifted to AI accelerators, cloud computing, and quantum computing research (O'Boyle, 2022). Tech behemoths such as Google, Amazon, and Microsoft rely on vast server farms powered by specialized chips to manage big data analytics. These developments have catapulted semiconductors from a high-tech industry to a strategic asset influencing geopolitical relations, national defense, and global economic order (Segal, 2020).

Thus, semiconductors have grown from niche electronic components to a linchpin of the global digital economy. Their significance has been accumulating since the mid-20th century, but it is in the era of smartphones, AI, and big data that they have become truly central to questions of national power.

Mapping the Global Landscape of Chip Production

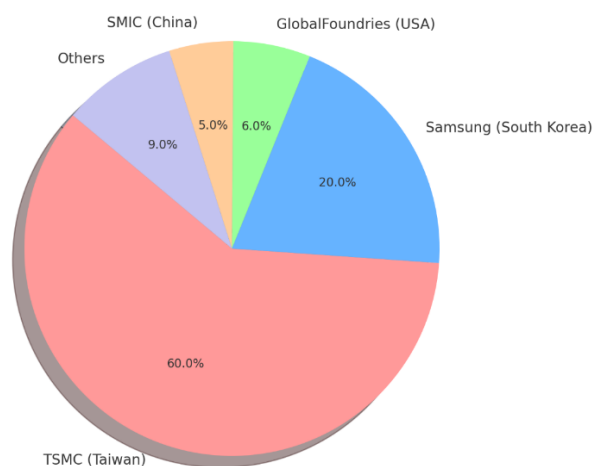

Figure 3. Global Semiconductor Market Share by Country/Region⁵

⁵ Created by the author based on Statista, 2023 data.

The pie chart in Figure 3 illustrates the global foundry market share for advanced semiconductor manufacturing in 2023. It highlights the dominant position of Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC), which controls 60% of the market. This extraordinary market share underscores Taiwan's critical role in producing advanced logic chips essential for modern technologies, from smartphones to artificial intelligence systems and military applications.

Samsung, based in South Korea, follows with a significant 20% share, bolstered by its dual focus on memory chips and cutting-edge logic semiconductors. The United States, represented primarily by GlobalFoundries, accounts for 6%, reflecting ongoing efforts to regain a competitive edge in chip manufacturing after decades of offshoring. Meanwhile, China's SMIC, despite substantial government investment and recent technological advancements, holds only 5%, constrained by international export restrictions and dependency on older manufacturing technologies. The remaining 9% of the market is shared among smaller players, demonstrating the industry's concentration in just a few dominant regions.

This chart underscores the geopolitical implications of semiconductor manufacturing. The reliance on Taiwan for such a critical resource places the region at the heart of U.S.-China tensions, as control over this industry increasingly equates to leverage in global economic and security arenas.

Despite the semiconductor industry's global footprint, the geographic concentration of manufacturing reveals some nuances and potential contradictions when compared to Figure 3. While the pie chart emphasizes Taiwan's dominant position in advanced foundry markets, the broader picture highlights that other regions, particularly South Korea and China, play significant roles in the overall semiconductor supply chain (Miller, 2022).

Taiwan: Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC) undeniably dominates the advanced foundry market, holding approximately 60% of the global share according to broader industry assessments (SIA, 2021). This reinforces its position as the key player for cutting-edge chips at nodes of 5nm and below, catering to industry leaders like Apple and NVIDIA.

South Korea: South Korea emerges as a pivotal player, with Samsung Electronics and SK Hynix together controlling about 60% of the global memory chip market (McKinsey & Company, 2021). Samsung's influence extends beyond memory, as it positions itself as a growing competitor in advanced foundry services. While Figure 3 attributes 20% of the

advanced foundry market to Samsung, its dominance in the memory sector makes South Korea's overall semiconductor presence far more substantial than this number alone suggests.

China: The pie chart allocates only 5% of the advanced foundry market to China's Semiconductor Manufacturing International Corporation (SMIC), reflecting its ongoing struggle with sub-7nm processes. However, when accounting for total semiconductor manufacturing capacity, China's share expands to approximately 15% (Wang, 2021). This larger capacity reflects its focus on mid-level and mature nodes, which are less advanced but still critical for numerous applications. These numbers highlight the gap between China's aspirations for cutting-edge production and its current technological limitations.

United States: Although Figure 3 shows a modest 6% share for U.S.-based foundries like GlobalFoundries, this statistic underrepresents the United States' overall impact on the semiconductor ecosystem. The country remains a leader in design innovation, intellectual property, and advanced manufacturing equipment, with firms like Intel, Qualcomm, and NVIDIA shaping the industry globally (Flamm, 2019). The U.S. is actively working to regain its fabrication prowess through initiatives such as the CHIPS and Science Act (2022), which aims to reverse its declining share, down from 37% in 1990 to just 12% in 2020 (U.S. Congress, 2022).

Europe: Europe, which accounts for roughly 9% of global semiconductor production, specializes in automotive and industrial semiconductors, led by companies like Infineon and STMicroelectronics (SIA, 2021). While this share aligns closely with the 9% "Other" category in Figure 3, it masks the region's strategic importance in niche markets, including automotive technologies and industrial applications (Felbermayr, 2019).

Japan: Japan, once a dominant player in memory chips, has shifted its focus toward upstream materials and manufacturing equipment. Its expertise in photoresists, wafers, and advanced chemicals has secured its position as a key supplier to the global semiconductor industry (Mathews, 2019). Though not prominent in advanced foundries, Japanese firms like Shin-Etsu and Tokyo Electron remain critical to the overall supply chain.

These variations demonstrate the complexity of interpreting semiconductor market data. While Figure 3 provides a snapshot of advanced foundry dominance, the broader analysis reveals significant contributions from other regions, particularly in memory production, mature nodes, and specialized supply chain components. These insights underscore the interplay of technological, economic, and geopolitical factors shaping the global semiconductor landscape.

Critical Equipment and Materials

Advanced semiconductor manufacturing also relies on specialized equipment, such as lithography machines. The Netherlands' ASML holds a near-monopoly in extreme ultraviolet (EUV) lithography, vital for producing leading-edge chips (Shih, 2020). U.S. companies—Applied Materials, Lam Research, KLA—dominate other key segments (Flamm, 2019). Meanwhile, ARM (a British firm) licenses CPU architecture to chip designers globally, including Apple, Qualcomm, and many Chinese companies.

In short, the semiconductor supply chain is globally interwoven, but advanced manufacturing is heavily concentrated in a small number of East Asian countries and in niche segments controlled by the United States and its allies (Tsang, 2019). This geographic concentration underpins current worries about security, resilience, and the potential weaponization of supply chains in times of geopolitical tension (Locklear, 2022).

Why Are Chips Central to Strategic Dominance?

The defense implications are paramount. From AI-driven reconnaissance satellites to hypersonic missile guidance systems, advanced chips enable real-time data processing and enhance battlefield awareness (Brown & Singh, 2021). Nations that lack secure access to cutting-edge semiconductors risk vulnerabilities in their defense capabilities and intelligence operations (Freedberg, 2020).

Semiconductors drive innovations in AI, quantum computing, and advanced communication networks (O'Boyle, 2022). Leading in chip design and manufacturing confers a technological edge that cascades into other industries—robotics, autonomous vehicles, biomedical devices—where global standards and intellectual property are formed (Miller, 2022).

A robust semiconductor industry can catalyze high-skilled job growth. Design, fabrication, and equipment manufacturing require advanced engineering, material science, and software expertise (Flamm, 2019). The resulting ecosystem strengthens a nation's broader industrial and technological base (Mathews, 2019). In the U.S., for instance, the semiconductor sector supports over 250,000 direct jobs and more than a million indirect jobs (SIA, 2021).

Mastery of key choke points—like advanced lithography equipment or specialized electronic design automation (EDA) software—provides leverage in international relations (Bown, 2020). Countries can impose export restrictions or licensing requirements as part of

broader economic and strategic objectives (Drezner, 2019). For example, the United States has utilized export controls to curb China’s access to bleeding-edge semiconductor technologies (The White House, 2021).

Consequently, semiconductors are recognized as both an economic mainstay and a pillar of national power. Any disruptions or constraints in the flow of chips can imperil industries, hamper military readiness, and stifle technological progress.

Where Do China and the US Stand in the Battle for Chip Dominance?

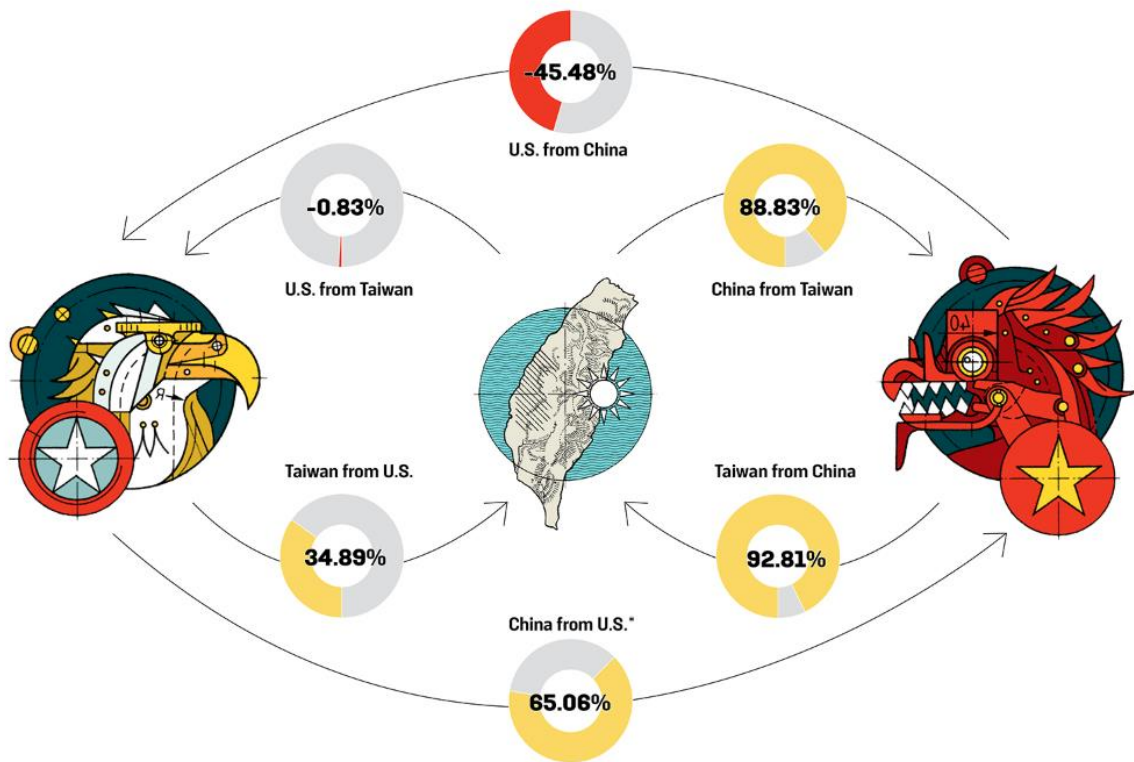

Figure 4. Percentage change in semiconductor trade flows (imports) between China, Taiwan, and the U.S. from 2014 to 2019 (You, 2021).

As depicted in Figure 4, the semiconductor trade flows between China, Taiwan, and the United States illustrate the growing complexities of global interdependence in this critical industry. Notably, imports of semiconductors from China to the U.S. declined by a significant 45.48%, reflecting the escalating trade tensions and export control policies implemented during the examined period. Conversely, the trade flow from Taiwan to China saw an 88.83% increase, highlighting China’s reliance on Taiwan’s advanced manufacturing capabilities, especially in producing cutting-edge chips.

Taiwan's imports from the U.S. also grew by 34.89%, emphasizing the strategic role of American design and technology in Taiwan's semiconductor ecosystem. Meanwhile, trade from the U.S. to China demonstrated moderate growth at 65.06%, despite increasing export restrictions. This dynamic underscores the paradox of the U.S. both supplying critical components to Chinese manufacturers and simultaneously seeking to limit their technological advancements.

The intricate trade relationships between these three economies highlight Taiwan's central position as a vital hub in the global semiconductor supply chain. The data underscores the vulnerability of the semiconductor market to geopolitical disruptions, making it a focal point in the broader competition between China and the U.S. for technological supremacy.

Assessing U.S. Opportunities and Fragilities

- ⊗ Design & IP Dominance: U.S. firms—Intel, Qualcomm, AMD, NVIDIA—remain at the forefront of microprocessor design and EDA tools (Brown & Singh, 2021).
- ⊗ Manufacturing Decline: The U.S. share of global manufacturing capacity shrank to 12% by 2020, reflecting offshoring trends (SIA, 2021). Intel's manufacturing struggles with sub-10nm processes further underscored vulnerabilities in advanced fabrication (Miller, 2022).
- ⊗ Policy Response: The CHIPS and Science Act of 2022 earmarks USD 52.7 billion in subsidies and grants to bolster domestic chip production, with additional tax incentives projected at USD 24 billion (U.S. Congress, 2022). Intel's \$20 billion fab project in Ohio exemplifies renewed domestic investment (Intel, 2022).
- ⊗ Export Controls: The U.S. government has escalated restrictions on the transfer of cutting-edge chips and equipment to Chinese firms, invoking national security justifications (Segal, 2020).

China: Ambitions and Challenges

- ⊗ Massive Market: China has emerged as the world's top consumer of semiconductors, with its demand fueled by a booming consumer electronics industry, rapid deployment of 5G infrastructure, and advancements in artificial intelligence (Bown, 2020). These factors highlight the critical role of chips in sustaining the country's technological momentum.
- ⊗ Policy Frameworks: To bolster its semiconductor capabilities, China has implemented robust policy initiatives like "Made in China 2025" and the National Integrated Circuits

Industry Investment Fund, commonly referred to as the “Big Fund.” These programs channel substantial financial resources into domestic development, underscoring the government’s commitment to strengthening its tech sector (Wang, 2021).

- ⊕ Technological Gaps: Despite its rapid advancements, China faces notable challenges in cutting-edge chip production, particularly in processes at 7nm and below. The country remains heavily reliant on foreign-made equipment, and restrictions from the U.S. and allied nations on critical lithography tools from companies such as ASML significantly hinder progress in achieving high-end fabrication capabilities (Locklear, 2022; McKinsey & Company, 2021).
- ⊕ Indigenous Innovation: Companies like Huawei, through its HiSilicon division, and Semiconductor Manufacturing International Corporation (SMIC) are leading efforts to reduce dependence on foreign technology and advance self-sufficiency. However, these efforts are often stymied by stringent export controls and intellectual property challenges, creating significant obstacles to their goals (Tsukayama, 2021).

In summary, the U.S. continues to maintain its dominance in advanced chip design, cutting-edge manufacturing tools, and research capabilities, while China capitalizes on its enormous domestic market and aggressive industrial policies to narrow the gap. For both nations, semiconductors are not only essential for economic competitiveness but also form a critical component of national security strategies, fueling their race for technological independence.

How Much Investment Is Being Made by Each Country?

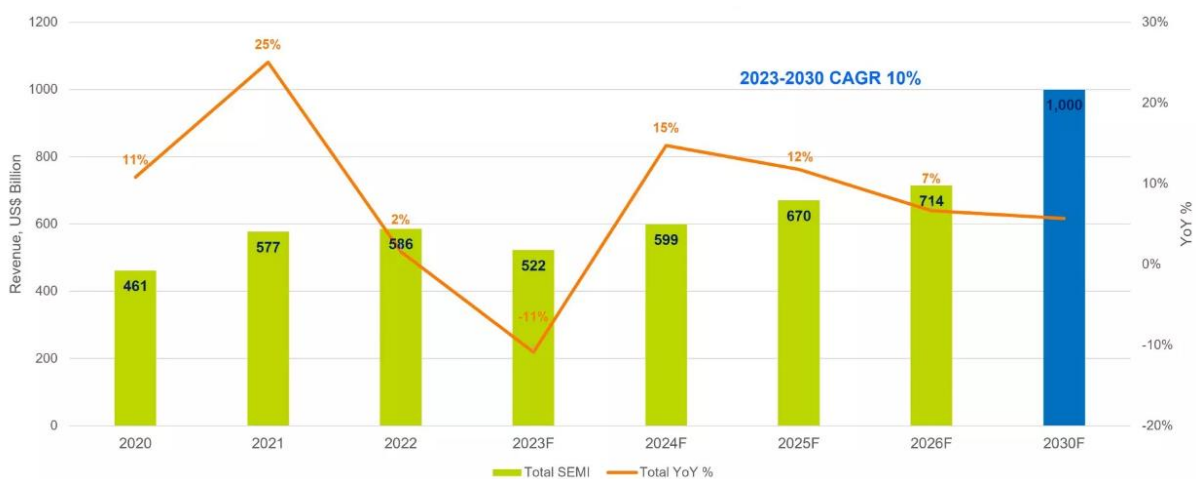

Figure 5. Semiconductor Market Forecast to ~\$1 Trillion by 2030 (SEMI, 2023).

As shown in Figure 5, the global semiconductor market is forecasted to nearly double in revenue, reaching approximately \$1 trillion by 2030. This exponential growth reflects not only the increasing demand for advanced chips across industries but also the aggressive public and private sector investments driving this transformation. The United States and China, as the two dominant players, are fueling this growth with massive funding initiatives, as detailed below.

The United States' CHIPS and Science Act allocates \$52.7 billion for subsidies and research grants, coupled with tax incentives to stimulate private sector investment. Meanwhile, China's "Big Fund," provincial incentives, and five-year plans collectively underscore its commitment to self-reliance in chip technology. The data in Figure 5 illustrates the broader market potential underpinning these policies, emphasizing why semiconductors have become the cornerstone of national industrial strategies.

United States

CHIPS and Science Act:

- ⊕ Allocates USD 52.7 billion in subsidies, research grants, and workforce training for semiconductor manufacturing (U.S. Congress, 2022).
- ⊕ Offers up to USD 24 billion in tax credits, aiming to incentivize private sector investment in domestic chip fabrication.

Private Sector R&D:

- ⊕ U.S. semiconductor firms invest roughly 17–18% of annual revenue in R&D—translating to tens of billions of dollars each year (SIA, 2021).
- ⊕ Intel alone spent around USD 15–17 billion on R&D in recent years, targeting next-generation process nodes and packaging (Intel, 2022).

China

National Integrated Circuits Industry Investment Fund ("Big Fund"):

- ⊕ Established in 2014 with an initial USD 22 billion injection; a second phase in 2019 added USD 29 billion, totaling over USD 50 billion (Segal, 2020).

Local Government and Policy Incentives:

- ⊕ Provincial and municipal governments offer subsidies, tax incentives, and land grants for semiconductor fabs and research centers (Locklear, 2022).
- ⊕ Combined public and private spending in China's semiconductor sector is estimated at USD 100–150 billion over the last decade (McKinsey & Company, 2021).

Five-Year Plans:

- ⊕ China's 14th Five-Year Plan (2021–2025) underscores “self-reliance” in strategic technologies, boosting R&D budgets to at least 2.8% of GDP by 2025 (OECD, 2020).

Together, these figures illustrate a race fueled by monumental sums of public and private capital. Both nations regard semiconductors as too critical to be left solely to market dynamics, leading to extensive government intervention and industrial policy (Carnegie Endowment for International Peace, 2020).

The Boldest Arguments About the Future of Chip Competition

Predicting the trajectory of the US-China semiconductor rivalry invites several bold hypotheses. One significant possibility is a partial decoupling between the U.S. and China, driven by security concerns and ideological differences (Pew Research Center, 2020). In this scenario, the world's tech ecosystems could split into two spheres, each operating under its own supply chain standards, regulatory frameworks, and hardware-software stacks (Bown, 2020). Although such decoupling may impose high costs, national security imperatives could take precedence over economic efficiency (O'Boyle, 2022).

Another critical development is the rise of industrial policy and what some scholars term "tech nationalism." Both countries have demonstrated their willingness to allocate substantial subsidies and regulatory support to semiconductor manufacturers (The White House, 2021). This trend reflects a broader shift where governments increasingly influence the strategic directions of high-technology industries (Mathews, 2019). While critics express concerns over potential overcapacity, inefficiencies, and the displacement of private innovation, proponents argue that these policies are essential to address systemic risks and geopolitical competition (Wang, 2021).

Adding to the complexity, there is the looming threat of a "chip shock." The concentration of semiconductor manufacturing in Taiwan and South Korea—regions vulnerable to geopolitical tensions—raises fears of a disruption comparable to an "oil shock" but for microelectronics (Miller, 2022; Shih, 2020). For instance, escalating tensions in the Taiwan

Strait could jeopardize TSMC's production capabilities, potentially causing ripple effects across the global economy. As Freedberg (2020) notes, any large-scale conflict or blockade in East Asia could cripple supply chains vital to industries worldwide.

In parallel, some analysts point to the potential for breakthroughs in alternative technologies. Emerging paradigms such as quantum computing, neuromorphic chips, photonics, and graphene-based semiconductors could fundamentally reshape the semiconductor landscape (O'Boyle, 2022). However, the timeline for these innovations remains uncertain, and capital-intensive silicon fabs continue to dominate current production (Locklear, 2022).

Finally, the evolving global dynamic may see the formation of tech blocs. The United States is actively building coalitions with allies like Japan, South Korea, Taiwan, and the Netherlands to limit China's access to advanced semiconductor equipment (Drezner, 2019). In response, China might strengthen partnerships with nations such as Russia or other emerging economies to create alternative supply chains (Tsang, 2019). This division suggests a future where semiconductor access and standards serve as both a source of division and a basis for international cooperation (Mathews, 2019).

Across these interconnected scenarios, semiconductors remain a pivotal element in global power dynamics. Whether through decoupling, alliances, or transformative technological advancements, the race for chip supremacy will continue to shape economic landscapes and the strategic calculus of major powers (RAND Corporation, 2020).

Conclusion

Semiconductors have ascended from an industrial niche to the epicenter of 21st-century geopolitics. Initially important for consumer electronics and computing, today's chips are at the heart of advanced military systems, AI innovations, and national security frameworks. The United States, armed with strong design capabilities and essential manufacturing equipment, confronts a rapidly ascending China that leverages vast government funds and a sizable domestic market to close technology gaps

The global distribution of chip fabrication is strikingly uneven, with Taiwan and South Korea holding dominant positions in advanced manufacturing, Europe focusing on automotive and industrial semiconductors, and Japan excelling in upstream equipment and materials. Meanwhile, the U.S. struggles with a declining manufacturing base but invests heavily to

reverse this trend, while China's ambitions remain tempered by export controls and technological bottlenecks.

Looking ahead, the steep rise in strategic investment—from the U.S. CHIPS and Science Act to China's Big Fund—reflects an era of intensified industrial policy and tech nationalism. Bold forecasts range from full-blown tech decoupling and potential “chip shocks” in East Asia to pioneering breakthroughs in alternative computing paradigms. Irrespective of which scenario unfolds, semiconductors will remain a central battleground in the broader confrontation for global influence.

For policymakers and business leaders alike, the semiconductor landscape is fraught with risks and opportunities. Supply chain resilience, talent cultivation, and technological innovation will be key determinants of success. In this strategic race, maintaining a delicate balance between cooperation—necessary for global challenges like climate change and pandemics—and competition will be one of the defining tasks of our time. The outcome of this chip war will shape not only the economic and security architectures of the 21st century but also the broader contours of international order.

References

Amsden, A. H. (1989). *Asia's next giant: South Korea and late industrialization*. Oxford University Press.

Bown, C. P. (2020). How the United States marched the semiconductor industry into its trade war with China. *East Asian Economic Review*, 24(4), 349–388.

Brown, K., & Singh, V. (2021). Semiconductor supply chains in the era of great power competition. *Journal of Global Strategy*, 12(2), 45–62.

Carnegie Endowment for International Peace. (2020). *Tech decoupling and the US-China rivalry*. Carnegie Press.

Drezner, D. W. (2019). Economic statecraft in the age of Trump. *The Washington Quarterly*, 42(3), 7–24.

Felbermayr, G. (2019). European perspectives on trade and technology. *European Economic Review*, 120, 103–121.

Flamm, K. (2019). *Mismanaged trade? Strategic policy and the semiconductor industry*. New York University Press.

Chip Wars: Tech Competition Between U.S. & China / Birol Akduman

Freedberg, S. (2020). *The invisible war: Emerging threats in the semiconductor sector*. Defense One.

Freedman, L. (2019). *The future of war: A history*. Vintage.

Intel. (2022). Intel announces next US site with \$20 billion investment in advanced chipmaking [Press Release].

International Data Corporation. (2024, August 20). Automotive semiconductor market poised for \$88 billion by 2027 as top 5 vendors dominate.

Locklear, G. (2022). Assessing US-China chip competition: A strategic outlook. *Journal of East Asian Security*, 19(3), 87–101.

Mathews, J. (2019). The evolution of tech nationalism in Asia. *Journal of Asian Studies*, 78(4), 901–910.

McKinsey & Company. (2021). *Semiconductor design and manufacturing: Achieving leading-edge capabilities*. McKinsey Reports.

Miller, C. (2022). *Chip War: The fight for the world's most critical technology*. Simon & Schuster.

OECD. (2020). *Measuring the digital transformation: A roadmap for the future*. Organisation for Economic Co-operation and Development Publishing.

O'Boyle, B. (2022). The race for AI supremacy: Implications for US-China relations. *Strategic Studies Quarterly*, 16(1), 34–56.

Pew Research Center. (2020). U.S. views of China increasingly negative amid coronavirus outbreak.

RAND Corporation. (2020). *US-China rivalry: The quest for global tech leadership*. RAND Corporation.

Segal, A. (2020). Degrees of separation: Targeted decoupling and the US-China technology relationship. Council on Foreign Relations.

SEMI. (2023, January 10). *Semiconductors accelerate the artificial intelligence revolution*.

Chip Wars: Tech Competition Between U.S. & China / Birol Akduman

Semiconductor Industry Association [SIA]. (2021). State of the U.S. semiconductor industry.

Shih, W. (2020). Is it time to rethink globalized supply chains? *Production and Operations Management*, 29(9), 1927–1945.

Statista. (2023). Market share of semiconductor foundries by revenue in 2023.

The White House. (2021). Building resilient supply chains, revitalizing American manufacturing, and fostering broad-based growth.

Tsang, S. (2019). China's global strategy. *International Affairs*, 95(6), 1443–1461.

Tsukayama, H. (2021). The vulnerabilities of the global semiconductor supply chain. *Harvard Business Review*.

U.S. Congress. (2022). CHIPS and Science Act of 2022, Pub. L. No. 117–167. Government Printing Office.

Wang, X. (2021). China's semiconductor dream: The push for self-reliance. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 19(1), 1–15.

You, H. (2021, February 16). Semiconductor trade among China, Taiwan, and the U.S. *Foreign Policy*.

Zaman, R. (2022, 12 Aralık). Semiconductor—a technology core transforming innovation, economy and policy. *THE WAVES*.

With the advent of the Industrial Revolution, Western Europe, having embraced the capitalist production model, surged ahead of other regions of the world through groundbreaking innovations. Meanwhile, empires unable to adapt to these transformative changes fell into decline and, one by one, faced destruction. This shift solidified the dominance of nations that mastered the capitalist production system, positioning them as the world's most powerful states, while rendering other regions vulnerable to exploitation. Struggling to overcome their stagnation, many of these regions began searching for ways to emulate or rival the West's rapid development. The desire to close the gap in technological, economic, and social progress became a driving force in their efforts to modernize. So, modernist ideas emerged in these underdeveloped regions as a means to address their challenges and redefine their futures. However, the emergence of modernist ideas in many of these exploited regions did not stem from Western imposition but rather from local movements and intellectual currents. These ideas often arose as a response to this need, driven by masses and thinkers determined to surpass Western dominance, using modernist principles to reclaim agency and envision a path toward progress and self-determination. One of the regions that made important progress in this regard was China.

This modernization process in China accelerated after the defeats in the Opium Wars (Asia Pacific Curriculum, 2021). Growing dissatisfaction emerged among those who believed that the Qing Empire was incapable of addressing the economic and social demands of the era. This discontent spread across various segments of society, ultimately culminating in the Xinhai Revolution, which overthrew the Emperor and established a republic. The post-revolutionary government, led by Sun Yat-Sen, sought to pursue a vision of Western-style modernization. However, the failure to consolidate a strong central authority plunged China into political and social turmoil.

During this period of instability, characterized by the rise of warlords and pervasive internal unrest, three major ideological factions emerged: the Nationalists (KMT), the Communists (CCP), and the traditionalists who sought to restore the Qing dynasty (Spence, 1981). The ensuing civil war, fueled by ideological and political conflict, concluded with the victory of the Chinese Communist Party and the establishment of the People's Republic of China in 1949. Under Mao Zedong's leadership, the modernization efforts initiated by Sun Yat-Sen were reoriented along socialist lines, steering China's modernization process onto a distinct path.

Mao Zedong and Sinification of Marxism

As a communist, Mao Zedong believed that Chinese modernization could only be achieved through Marxism, but he argued that Marxism needed to be adapted to China's unique realities in order to be implemented effectively. This approach, known as the "Sinification of Marxism" (Boer, 2021), focused on tailoring Marxist theory to align with China's specific social and economic conditions. During Mao's era, Chinese modernization evolved under the framework of this concept, distinguishing itself from Western-style modernization. According to this perspective, China's needs and characteristics differ significantly from those of Europe. Marxism, an ideology rooted in European contexts, was developed within societies that had already transitioned to capitalism. In contrast, China was a predominantly agrarian society with a weak industrial base and a rural majority. Recognizing this, Mao Zedong argued that only a Marxist model adapted to China's distinct realities could be successfully applied, laying the foundation for a uniquely Chinese path to modernization (MacFarquhar & Schoenhals, 2006).

Marxism adapted to China's reality critiques Western Marxism as being reductionist. This critique arises partly from Western Marxists' fixation on the bourgeoisie-proletariat dichotomy, whereas Chinese-style Marxism emphasizes broader issues, such as anti-colonialism, within the socialist struggle. Moreover, while Western Marxists upheld Marx's thesis that socialism could only be achieved by the urban working class in developed capitalist countries, Mao Zedong challenged this notion. Recognizing that the majority of China's population consisted of agricultural peasants, Mao argued that they could lead a socialist revolution under the guidance of a vanguard party (Kuo, 1964).

Building on this perspective, Mao advocated for interpreting Marxism by adapting it to the specific realities of each society, a principle he formalized as the Sinification of Marxism. During his time in power, Mao implemented this approach, blending Marxist principles with Chinese culture and socio-economic conditions. His efforts contributed to the creation of a distinctly Chinese socialist culture that aligned with the nation's unique historical and material context. This culture continued after Mao's death in a very different form under the leadership of Deng Xiaoping. Deng conceptualized this form under the name of Socialism with Chinese characteristics.

Deng Xiaoping and Socialism with Chinese characteristics

After Mao's death, Deng came to power and found an economy that had declined due to the Cultural Revolution. Arguing that radical changes needed to be made to the system in

order to save the People's Republic of China from this situation, Deng stated that a market economy could be achieved in a socialist country and that socialist countries could learn from capitalist countries in various areas, such as business management methods (Longway Foundation, 2022). Therefore, Deng argued that the centrally planned distribution model was not beneficial as an economic model. For those who defended this model and labeled Deng as a "走资派 (Zǒu zī pài)" (capitalist roader), Deng used the term "本本主义 (Běnběn zhǔyì)" (book worship), a term Mao Zedong had used for those who advocated applying Marxism directly to China's socio-economic structure without considering its specific conditions (Boer, 2021). According to Deng Xiaoping, Mao Zedong was a pragmatic revolutionary who initially embraced the revolutionary tradition and believed socialism should be adapted to China's unique conditions. However, Deng argued that Mao deviated from this path during the Cultural Revolution (Deng, 1980). This "wrong path," as Deng described it, referred to Mao's failure to halt the social chaos that emerged during this period, which was marked by a declining economy and radical political upheavals. To rectify the missteps of the Cultural Revolution, Deng Xiaoping took decisive action by expelling Jiang Qing, Zhang Chunqiao, Yao Wenyuan, and Wang Hongwen—known collectively as the "Gang of Four" (四人帮, *Sìrénbāng*)—from the Communist Party following Mao's death (Xin, 2022). In addition, Deng laid the foundation for the social and economic reforms he envisioned by introducing the concept of Socialism with Chinese Characteristics, which aimed to adapt socialist principles to China's unique conditions and needs.

Socialism with Chinese characteristics

Socialism with Chinese Characteristics is a term given by Deng to the management of China's economic and social structure with a model that includes a market economy and a socialist bureaucracy, due to its unique characteristics. Deng Xiaoping asserted that China remained in the primary stage of socialism due to its severely underdeveloped economy, which lacked the material and technological foundations required for the advancement of socialism. To build a developed socialist country, he argued that comprehensive reforms were essential. These reforms primarily focused on transitioning to a market-oriented economy and integrating China into global trade, enabling the country to achieve the economic growth necessary to support socialist development (1994). Moreover, Deng Xiaoping emphasized that the foundation of socialism lies in social welfare. He underscored the need for pragmatic policies to achieve this goal, famously stating, *"It doesn't matter whether a cat is black or white, as long*

as it catches mice." This perspective reflected his belief that as long as public welfare is ensured, any model or approach could be adapted or excluded within the framework of socialism with Chinese characteristics (Deng, 1984).

Achievements of Socialism with Chinese Characteristics and Market Socialism

The system introduced by Deng Xiaoping was not purely capitalist but rather a balanced model. In this system, the state played a key role in regulating the market and directing it in strategically significant sectors. This approach came to be known as "market socialism," blending market mechanisms with state control to achieve economic growth while maintaining socialist principles. These reforms did not signify complete privatization but were designed to sustain economic development under state control, utilizing the market as a tool to drive growth and efficiency. In this context, the reforms significantly relaxed strict state intervention in the economy. A mixed ownership system, including state-owned, collective, and private ownership, was introduced. The labor market became more market-oriented, as strict state control over job assignments was removed. However, the state continued to provide various social guarantees, such as employment security, to ensure citizens' welfare amidst these changes (Amin, 2005).

After 1978, with the adoption of reforms and opening-up policies, the Chinese economy grew at an incredible pace. From the 1980s to the early 1990s, China experienced annual growth rates exceeding 9% (Amin, 2005).

Deng's model produced one of the fastest-developing states of the 20th century (Garnaut et al., 2018). However, such rapid development had its negative aspects. The most important of these was the increasing inequality and regional disparities within society. It is also clear that the privatization of the business sector caused serious unemployment. In addition to these, focusing the economy on the market and the existence of private means of production, controlled without the organization of labor organizations, inevitably brought the economic model closer to capitalism (Jain-Chandra et al., 2018).

Despite its negative aspects, this project has been largely successful, making China one of the most important states in the world. This project, initiated by Deng, was expanded and continued by Xi Jinping, who came to power in 2012, within the framework of Socialism with Chinese Characteristics for the New Era.

Xi Jinping and Socialism with Chinese Characteristic for a New Era

In Xi's words, the New Era refers to the continuation and advancement of the path initiated by Deng Xiaoping's reforms, as he officially introduced the concept of "Socialism with Chinese Characteristics for a New Era" during his opening speech at the 19th National Congress of the Communist Party of China on October 18, 2017 (China Daily, 2017). It emphasizes the need to further develop China as a global power, focusing on achieving prosperity in technological, scientific, and infrastructural fields (The Economist, 2017). In this new era, China seeks to build upon the remarkable development it has achieved over the past 40 years and position itself as a model for other developing nations. Through initiatives like the Belt and Road Project, announced by Xi Jinping in 2013, China aims to expand its influence by fostering overseas investments and supporting the growth of other developing countries. Furthermore, this "New Era" presents an opportunity for China to establish itself as a viable alternative to American hegemony, solidifying its role as one of the most powerful states in the global order.

In summary, the "New Era" emphasized by Xi Jinping seeks to elevate China's development by building upon the achievements of Deng Xiaoping's reforms. Its goals include advancing market socialism, fostering a prosperous socialist society, and ensuring the equitable distribution of welfare to all citizens (Hu et al., 2021). Additionally, China actively engages in global politics, supporting the development of other nations while promoting mutual growth.

According to the Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2024), Socialism with Chinese Characteristics for the New Era is not oriented toward a radical socio-economic transformation, such as the shift from Mao to Deng. Instead, it emphasizes consolidating the progress achieved since the founding of the PRC and further advancing these accomplishments under the guidance of science and reason. This perspective reflects the Chinese government's approach to maintaining continuity while adapting to contemporary challenges. As envisioned by Deng, the Chinese state continues to lead and direct these developments, ensuring that market forces do not dominate the socialist framework. Xi Jinping's emphasis on central authority and the state's guiding role has solidified China's position as a state-controlled market economy, effectively balancing development with equitable welfare distribution. As an example, between 2013 and 2023, expenditure on social security and employment—one of the country's largest spending categories—rose by 175%, reflecting the increasing focus on social welfare under state-driven oversight, which has significantly contributed to China's development (ChinaPower, 2024).

Conclusion

This study highlights the progression and significance of the unique framework of Socialism with Chinese Characteristics, demonstrating how it has not only shaped China's development but also positioned the country as a model for other nations in the modern era. From its introduction by Deng Xiaoping to its further development under Xi Jinping's leadership, Socialism with Chinese Characteristics has evolved into the cornerstone of China's success in the contemporary world.

By combining the state's guiding role with market socialism, this ideological framework has not only transformed China into a global economic powerhouse but also offered a compelling alternative to liberal democracy for developing nations.

Rooted in Mao Zedong's Sinification of Marxism and advanced through Deng's reforms, this system has evolved into a model that balances economic growth with social responsibility. As China actively shares its experiences with other developing countries, its approach continues to challenge conventional pathways to development and inspires new possibilities in the global political and economic landscape.

References

Amin, S. (2005). *Theory and practice of the Chinese 'market socialism' project: Is 'market socialism' an alternative to liberal globalization?* Routledge.

Asia Pacific Curriculum. (2021). *The Opium Wars in China*. Asia Pacific Foundation of Canada.

Boer, R. (2021). *Socialism with Chinese characteristics: A guide for foreigners*. Springer.

China Daily. (2017). *Socialism with Chinese characteristics enters new era: Xi*.

ChinaPower Project. (2024). *Making sense of China's government budget*. Center for Strategic and International Studies (CSIS).

Deng, X. (1980). *Comments on Mao Zedong thought*.

Deng, X. (1984). *Selected works of Deng Xiaoping: Volume II (1975–1982)*. Foreign Languages Press.

Deng, X. (1994). *Selected works of Deng Xiaoping: Volume III*. Foreign Languages Press.

Garnaut, R., Song, L., & Cai, F. (2018). *China's 40 years of reform and development: 1978–2018*. China Update Series. ANU Press.

Hu, A., Yan, Y., Tang, X., & Liu, S. (2021). *2050 China: Becoming a great modern socialist country: Understanding Xi Jinping's governance*. Springer.

Jain-Chandra, S., Khor, N., Mano, R., Schauer, J., Wingender, P., & Zhuang, J. (2018). *Inequality in China – Trends, drivers, and policy remedies* (Issue 127). International Monetary Fund.

Kuo, P. (1964). Mao Tse-Tung and China's "poor peasants," 1927-1957. *Studies on Asia*,

Longway Foundation. (2022). Socialism 3.0: The practice and prospects of socialism in China. *Wenhua Zhongheng*, 1(2), 11-32.

MacFarquhar, R., & Schoenhals, M. (2006). *Mao's last revolution*. The Belknap Press of Harvard University Press.

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2024). Resolution of the Central Committee of the Communist Party of China on further deepening reform comprehensively to advance Chinese modernization.

Qi, X. (1977). *The rise and fall of the Gang of Four*. Books New China.

Spence, J. D. (1981). *The gate of heavenly peace*. Penguin Books.

The Economist. (2017). China's leader Xi Jinping declares the start of a "new era."

The "debt trap" concept has become a central topic in global discussions, particularly about China's Belt and Road Initiative (BRI). A debt trap is a situation where a borrower accumulates unsustainable debt levels, leading to economic vulnerability and diminished sovereignty. Analyses of the BRI often suggest that Chinese loans exacerbate this issue by incurring unsustainable debt, which can be used to gain strategic advantages over borrowing nations. These debt traps are part of broader geopolitical strategies (Ameyaw-Brobbe, 2019; Carmody, 2020). On the other hand, some analyses argue that BRI investments are primarily focused on providing essential infrastructure and economic opportunities for developing nations (Jones & Hameiri, 2020; Mitchell, 2019). Pakistan's involvement in the BRI, mainly through the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC), is frequently highlighted as a key example. However, whether this engagement aligns with the "debt trap" characterization remains debatable. This article evaluates the dynamics of debt traps and their mechanisms, and considers whether Pakistan's experience with China genuinely fits the "debt trap diplomacy narrative."

Understanding Debt Traps and Their Mechanisms

Debt traps occur when borrowers cannot meet their debt obligations, often leading to a dependency on lenders. This dependency can manifest in various ways, such as giving up control over strategic assets or losing economic sovereignty. Debt traps frequently arise from loans with high interest rates and unclear terms, leaving borrowers with limited options for managing their obligations sustainably (Ameyaw-Brobbe, 2019). Additionally, loans which fund non-viable infrastructure projects that fail to generate adequate returns contribute to these scenarios, creating a cycle of dependency (Himmer & Rod, 2022). Projects associated with the BRI often require substantial investments, with benefits that may take years to realize. Although these projects are promoted as transformative, their immediate financial burden on recipient countries raises concerns about their long-term sustainability (Carmody, 2020). In instances like Pakistan's experience with the CPEC, critics argue that the design of financial arrangements exacerbates fiscal vulnerabilities (Shaikh & Chen, 2021; Khanum et al., 2023). Nevertheless, research indicates that borrowing countries often play a role in structuring these agreements, suggesting that lenders do not solely impose dependency but arise from internal and external factors (Jones & Hameiri, 2020).

The China-Pakistan Economic Corridor and Pakistan's Debt

The CPEC, a flagship project of the BRI, represents a significant investment in Pakistan's infrastructure, energy, and industrial sectors. Valued at over \$60 billion, the initiative has been praised for its potential to transform Pakistan's economy. However, concerns about the impact of Chinese financing on Pakistan's debt sustainability have persisted. Analyses indicate that Chinese loans under CPEC account for approximately 10% of Pakistan's external debt. In contrast, obligations to multilateral institutions such as the IMF constitute a much more significant portion of the total debt (Shaikh & Chen, 2021; Naseer, Wang, & Ali, 2022). These figures challenge narratives that exaggerate the role of Chinese loans in exacerbating Pakistan's fiscal challenges.

CPEC has delivered notable benefits, including alleviating chronic energy shortages and improving transportation infrastructure. For instance, energy projects under CPEC have helped address Pakistan's longstanding electricity deficits, which have been a critical barrier to industrial growth (Shaikh & Chen, 2021). Nevertheless, the overall economic returns from CPEC investments have been inconsistent. The Gwadar Port, a central component of the corridor, has experienced operational inefficiencies and delays. Governance challenges and limited local integration have hindered its ability to reach its strategic potential (Naseer et al., 2022; Rashid et al., 2024). Furthermore, Pakistan's structural economic vulnerabilities, such as a narrow export base and continuing reliance on external borrowing, have increased the risks associated with large-scale infrastructure investments (George, 2023).

The Role of Domestic Factors in Pakistan's Debt Crisis

While external loans contribute to Pakistan's financial difficulties, domestic factors also play a significant and often overlooked role. Systemic inefficiencies in Pakistan's fiscal management, such as a low tax-to-GDP ratio and high public expenditures, have led to persistent fiscal imbalances (Khan, 2024). These challenges predate the CPEC and highlight deep-rooted structural issues within the economy. Additionally, corruption and political instability exacerbate the inefficiencies in public investments. Poor governance has caused delays and cost overruns in numerous projects, undermining the benefits of foreign investments, including those linked to CPEC (Rashid et al., 2024). For example, a lack of transparency in project execution has often resulted in misallocated resources and unexpected financial liabilities (Shaikh & Chen, 2021).

Furthermore, Pakistan's reliance on short-term external borrowing to address fiscal deficits has created a cycle of dependency. This dependence makes the economy vulnerable to external shocks, whether the loans come from China, multilateral institutions, or private creditors (Sial, Jafri, & Khaliq, 2023; Khanum et al., 2023). Pakistan must address these domestic factors to achieve long-term economic sustainability and reduce its debt vulnerabilities.

Debunking the Debt Trap Diplomacy Narrative

The "debt trap diplomacy" narrative suggests China intentionally ensnares countries in unsustainable debt to gain geopolitical leverage. However, this perspective has come under increasing criticism for its simplifications. Research indicates that it often overlooks the complexities of international financial interactions and the autonomy of recipient nations (Himmer & Rod, 2022). Many countries willingly engage with the BRI to address critical infrastructure deficits and stimulate economic development. Pakistan's fiscal challenges are more closely linked to its dealings with Bretton Woods institutions. The structural adjustment programs and austerity measures imposed by these institutions have historically constrained Pakistan's economic growth, limiting its ability to achieve fiscal stability (Sial et al., 2023). Focusing solely on Chinese loans as the leading cause of Pakistan's debt distress distracts from the broader systemic and institutional factors contributing to its economic difficulties.

Empirical evidence shows that Chinese investments under the BRI, particularly the CPEC, are not uniformly predatory. Instead, their impact varies based on governance, project management, and the economic conditions of recipient countries. For Pakistan, enhancing domestic governance and addressing inefficiencies would significantly improve the benefits of these investments while reducing associated risks (Mitchell, 2019).

China-Pakistan Economic Corridor: Opportunities and Challenges

CPEC has the potential to drive significant economic transformation in Pakistan. Investments in energy infrastructure have helped alleviate chronic power shortages, providing a solid foundation for industrial growth (Shaikh & Chen, 2021). Additionally, the development of Gwadar Port and other transportation projects under CPEC aims to establish Pakistan as a key regional trade hub (Naseer et al., 2022). However, realizing these opportunities hinges on overcoming several significant challenges. Effective governance, transparency, and accountability in project execution are vital to ensure sustainable economic returns. Furthermore, addressing political instability and corruption is crucial for maximizing the long-

term benefits of CPEC investments (Rashid et al., 2024). If these issues are not addressed, they could worsen existing vulnerabilities and undermine the transformative potential of CPEC.

Conclusion

The portrayal of Pakistan's relationship with China as a debt trap overlooks the complexity of the economic and political factors involved. Although Chinese loans contribute to Pakistan's external debt, they represent only a tiny fraction of its financial obligations. The primary reasons for Pakistan's economic difficulties are structural inefficiencies within its economy, including fiscal mismanagement, corruption, and political instability (Chandia & Javid, 2013; Rashid et al., 2024). The China-Pakistan Economic Corridor offers significant opportunities to address Pakistan's infrastructure limitations and boost economic growth. However, to fully harness these opportunities, it is essential to tackle domestic governance challenges, improve transparency, and strengthen financial management. Moving past simplistic narratives like debt trap diplomacy requires a more nuanced understanding of the interconnected domestic and international factors that shape Pakistan's economic landscape. This approach will help inform policy decisions aimed at achieving sustainable development.

References

- Ameyaw-Brobbe, T. (2018). The Belt and Road Initiative: Debt trap and its implication on international security. *Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 1(2), 73-81.
- Carmody, P. (2020). Dependence, not debt-trap diplomacy. *Area Development and Policy*, 5(1), 23–31.
- George, A. S. (2023). Causes and Consequences of Pakistan's Economic Crisis. *Partners Universal International Innovation Journal*, 1(5), 1-20.
- Himmer, M., & Rod, Z. (2022). Chinese debt trap diplomacy: reality or myth? *Journal of the Indian Ocean Region*, 18(3), 250–272.
- Jones, L., & Hameiri, S. (2020). Debunking the myth of 'debt-trap diplomacy.' *Chatham House*, 19(2020), 657-671.
- Khan, K. (2024). A Review on Fiscal and Debt Policies in Pakistan.
- Khanum, M., Daud, S., & Uddin, S. S. (2023). Debt Trap Diplomacy of China in the Eyes of International Media. *Pakistan Journal of Applied Social Sciences*, 14(1), 17–32.
- Naseer, R., Wang, Q., & Ali, A. (2022). A Narrative of Debt Trap Vs Connectivity under CPEC: A Case of Gwadar Port. *South Asian Studies*, 37(1).

Omoruyi, E. M. M. (2019). BRI Offers Development and NOT Debt Trap. *Modern Concepts & Developments in Agronomy*, 4(4).

Rashid, M., Saim, M., Falki, N., Saleem, U., Shakoor, U., & Usman, M. (2024). Unmasking the economic traps: How corruption, political instability, and public debt stall growth in South Asia – A panel study. *Remittances Review*, 9(S4), 20–31.

Shaikh, R., & Chen, C.-K. (2021). China's Debt Trap in Pakistan? A Case Study of the CPEC Project. *South Asia Research*, 41(3), 399–414.

Sial, F., Jafri, J., & Khaliq, A. (2023). Pakistan, China and the Structures of Debt Distress: Resisting Bretton Woods. *Development and Change*, 54(5), 1226–1263.

Günümüzde pek çok ülkenin dikkatini çeken ve genişlemekte olan BRICS'in temelleri 2001 yılında ekonomist Jim O'Neill'in büyümekte olan dört ekonomi olan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'e atıfta bulunması ile atılmıştır (Lowe, 2016, s. 50). 2009 yılına dek sadece sözde kalan platformun oluşumu Rusya'nın adı geçen diğer ülkeleri kendi topraklarında toplanmak üzere Yekaterinburg'taki bir zirveye davet etmesiyle attığı somut bir adımın sonucudur. 2011'de ise Güney Afrika'nın da bu dört ülkenin yanına katılmasıyla platform "BRICS" ismini almıştır (Käkönen, 2014, s. 85). 2024 yılındaysa platforma ikinci bir genişleme dalgasıyla Mısır, Etiyopya, İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri dahil olmuş ve platform "BRICS +" adını almıştır (Patrick, 2024).

BRICS+ herhangi bir kurucu antlaşması olmayan, genel merkezi ya da sekretaryası bulunmayan gayri resmi bir uluslararası kuruluştur, yani bir diplomatik platform niteliği taşımaktadır. Bir örgüt olmadığından dolayı katı kurallara tabi olmayan bu platform çatısı altında dünyanın çeşitli kıtalarında bulunan, kültürleri, dilleri, tarihleri, dinleri gelenekleri birbirinden oldukça farklı ülkeler toplanmıştır. Ayrıca bu platformda bir araya gelen ülkelerin nüfusunun neredeyse dünya nüfusunun yarısına tekabül ettiğini, dünya ticaret hacminin yüzde yirmisini ellerinde bulundurduklarını ve yine küresel gayrisafi yurtiçi hasılanın yüzde yirmiden fazlasına sahip olduklarını belirtmek gerekmektedir (Gök, 2024). BRICS+'ın dünya sahnesinde etkili bir aktör olacağı değerlendirildiğinden ve Türkiye'nin de platforma olan ilgisini net bir şekilde dile getirmesinden dolayı bu yazıda BRICS+'ın hem dünya hem de ülkemiz için öneminden bahsedilecektir.

Halihazırda hatırı sayılır miktarda gücü elinde tutan BRICS+ genişlemesiyle birlikte hem platformun etki alanı hem de üyeler arasındaki çeşitlilik artmıştır. 2024'te İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin katılımıyla birlikte BRICS+ dünyadaki ham petrolün yaklaşık olarak 44'ünün üretiminden sorumlu hale gelmiştir (Ergöçün, 2021). Dahası, her ne kadar BRICS+'ın ekonomik ve ticari yönü ön plana çıkarılsa da platformun içinde askeri olarak da güçlü devletler barınmaktadır. G-7 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Birleşik Krallık olmak üzere dünyadaki en iyi on ordu sıralamasının içinde iki ordu bulundururken BRICS üyeleri Çin, Rusya ve Hindistan dünyadaki en iyi ilk beş ordu sıralamasının içindedir (Ergöçün, 2021).

En son Ocak 2025'te yaşanan yeni bir genişleme süreciyle birlikte dünyanın yedinci en büyük ekonomisi ve en kalabalık dördüncü ülkesi olan Endonezya gruba tam üye olmuş ve BRICS+ tam üye sayısı 11'e yükselmiştir. Böylece, grup hem ekonomik açıdan daha çok

güçlenmiş hem de kanatları altında bulunan nüfus da artmıştır. Hem sermaye ve pazar hem de insan kaynağı açısından platform daha da güçlenmiştir (Norton, 2025; gov.br, 2025).

Platform çatısı altında gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak ve destek sağlamak için faaliyetlerine 2015'te başlayan Yeni Kalkınma Bankası (NDB) kurulmuştur. NDB'nin sunduğu verilere göre, banka kuruluşundan bu yana dört farklı kıtadaki sürdürülebilir kalkınma ve altyapı projelerine neredeyse 32 milyar dolar değerinde yatırım sağlamıştır (New Development Bank, 2022).

BRICS özellikle Amerikan hegemonyasının hâkim olduğu dünyaya yeni bir soluk getirmeyi ve alternatif bir yol sunmayı hedeflemektedir. Uluslararası örgütlerde reform yapmayı sesini duyuramayan ülkelerin sesi olmayı ve temsiliyet haklarını genişletmeyi arzulamaktadır. Ayrıca, alternatif bir finans sistemi kurmak ve ekonomik politikaları koordine etmek" öncelikleri arasındadır (Ferragamo, 2024).

Bu bağlamda BRICS+'ın "dolarsızlaşma" veya "dedolarizasyon" olarak adlandırılan Amerikan dolarına bağımlılığın azaltılması, dolar yerine farklı bölgesel ve ulusal para birimlerinin, hatta kimi zamanlarda kripto para birimlerinin ya da farklı ödeme sistemlerinin de kullanılmasını ve bu kullanımın teşvikini de kapsayan çalışmaları oldukça önemlidir (Khan, 2024).

Dolarsızlaşmaya atfedilen bu önem, özellikle Ekim 2024 Kazan Zirvesi'nde üzerinde BRICS ülkelerinin bayraklarının bulunduğu sembolik bir banknotunda sergilenmesiyle gözler önüne serilmiştir. Her ne kadar şuan için ortak bir BRICS+ para biriminin oluşturulması ve SWIFT yerine geçecek alternatif bir ödeme sisteminin düşünülmediği bu zirvede açıklansa da yine de üye ülkeler dolarsızlaşma sayesinde ekonomilerini Amerikan para politikalarının ve yaptırımlarının sebep olduğu istikrarsızlıktan koruyabileceklerine inanmaktadır. Küresel ekonomik güç dağılımının tekrar yapılması, çok kutuplu bir finansal sisteme doğru yelken açılması ve ekonomik bağımsızlığın elde edilmesini amaçlayan dolarsızlaşma bir nevi üyelerin ekonomileri için bir kalkan işlevi görebilecektir (Khan, 2024; Arnold, 2024, s.5)

BRICS-Türkiye İlişkileri

BRICS ülkeleriyle Türkiye'nin çoğunlukla köklü bir geçmişe dayanan tarihsel ilişkileri olmakla birlikte üye devletlerle ikili ticari ilişkilerimizde kayda değerdir. İlk olarak, Brezilya ile 2010 yılında imzalanan "Stratejik Ortaklık Eylem Planı" ile bu ülke Türkiye'nin Latin

Amerika'daki ilk stratejik ortağı olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca bu bölgedeki en yüksek ticaret hacmine de yine Brezilya sahiptir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2023).

Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerde kimi zaman ciddi ve çeşitli sorunlar meydana gelse de Rusya'nın dış ticaret açısından Türkiye için kritik bir ülke olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Turizm de ilişkilerde ciddi bir yere sahip olsa da enerji ikili ilişkilerin tam merkezindedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Hindistan, Türkiye açısından Güney Asya'da bulunan en büyük ticaret ortağı olması sebebiyle önemlidir. Anadolu Ajansı'nın haberine göre, 2021'de iki ülke arasındaki ticaret 9,2 milyar doları bulmuştur ve bu meblağın da bir rekor olduğunun altı çizilerek ikili ticari ilişkilerde geline seviye ortaya konulmuştur (Çetinkaya, 2022).

Çin, Türkiye'nin hem Asya'da bulunan en büyük hem de dünyadaki üçüncü ticaret ortağıdır. Bu iki ülke, 2010 yılında aralarındaki ilişkiyi "stratejik ortaklık" olarak nitelendirmişlerdir. Türkiye'nin Orta Koridor projesi ve Çin'in öne attığı Kuşak ve Yol Girişimi'nin "birbiriyle uyumlu hale getirilmesi" yine ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın Haziran 2024'te Çin'e yaptığı ziyarette iş birliği manasında potansiyel fırsatlar yaratan BRICS gibi oluşumların sunduğu alternatifleri değerlendirdiğini söylemesi ise platform bağlamında da kayda değer bir açıklamadır (Dinçer vd., 2024).

Güney Afrika, Sahra Altı Afrika'da bulunan ülkeler arasında Türkiye'nin en önemli ticaret ortağıdır. Kıtanın güneyinin anahtarını elinde tutan bir ülke olarak da nitelendirilebilecek bir ülke olan Güney Afrika ile Türkiye'nin dış politikada izlediği tutumlarda bazı hususlarda örtüşmektedir. İki ülkenin de Gazze'deki mezalime ve Ukrayna Savaşı'na verdiği tepkiler benzerdir. Afrika açılımı kapsamında kıtada önemli ve kararlı adımlar atan Türkiye için bu ülke oldukça kıymetlidir. İki ülke arasındaki ticaret hacminin 2022'de 3 milyar dolar olduğu açıklanmıştır ki bu da bir rekor olarak değerlendirilmiştir. Bu rakam Türkiye'nin ikili ekonomik ilişkilerde sahip olduğu ticaret açığının ilk defa ticaret fazlasına dönüşmesini de temsil ettiğinden ayrıca önemlidir (Güvendik, 2024).

Yukarıda verilen bilgiler ışığında Türkiye'nin BRICS'in kurucu ülkeleriyle zaten ticari ilişkilerini yürütmekte olduğu rahatlıkla ileri sürülebilir. Her ne kadar BRICS+ 2024'te Türkiye gündeminde daha çok yer bulsa ve adını duyursa da ülkemiz, üyelerine çeşitli fırsatlar sunmayı vaat eden ve mevcut sistemi eleştirmekten geri durmayan bu platforma katılma olasılığını daha önce de dile getirmiştir. 2017'de o dönem Başbakan Yardımcısı günümüzde ise Hazine ve Maliye Bakanı olan Mehmet Şimşek, Türkiye'nin NDB'den yararlanma isteğinin bulunduğunu

ifade etmiştir. Ancak, NDB'nin sunduğu fırsatlara erişme arzusunda olan ülkelerin platforma üye olması gerektiğinden Türkiye'nin BRICS'e katılma olasılığını değerlendirdiğini de açıklamıştır (Sputnik, 2017).

Bir sonraki sene 2018'de ise, Türkiye İslam İş birliği Teşkilatı dönem başkanı olması sebebiyle BRICS zirvesine davet edilmiştir ve burada Cumhurbaşkanı Erdoğan BRICS'e "T" harfinin eklenmesinin Türkiye'ye fırsatlar sunabileceğini belirterek üstü kapalı bir şekilde, ülkemizin bu platforma dahil olma niyetinde olduğunu söylemiştir. Erdoğan ayrıca platformdaki ülkelere Türkiye'nin yabancı olmadığını halihazırda bu ülkelerin beşiyle G-20 çatısı altında olduklarını sözlerine eklemiştir (Munyar, 2018).

Dışişleri Bakanı Fidan Haziran 2024'te BRICS+ toplantısına katılımlarının ardından Brezilyalı meslektaşı Mauro Vieira'nın Ankara'yı ziyareti sonrasında yapılan basın toplantısında bu platformun var olan sistemdeki çeşitliliği arttırdığını belirtmiştir. BRICS+ platforma karşı artan ilgiden memnun olsa da tam üye alımını durdurarak üyelik statüsü yerine "ortak ülke" statüsü verilmesi hususunda çalışmaya başlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024).

22-24 Ekim 2024'te düzenlenen Kazan Zirvesi'nde platform tekrar "küresel adil düzen" isteklerine vurgu yaparak bu amaçlarını yerine getirmek için gereken iş birliğini "siyasal/güvenlik alanı, ekonomik/finansal alan ve kültürel/halklar arası iş birliği alanı" olmak üzere üç temel alanda gerçekleştireceklerini açıklamışlardır (Yasevi, 2024). BRICS+ her ne kadar pek çok araştırmacı ve uzman tarafından batının daha çok söz hakkı sahibi olduğu örgütlere alternatif olarak sunulsa da ve bir meydan okuma olarak kabul edilse de platform üyeleri, bu zirvede Dünya Ticaret Örgütü ve IMF ile yollarını ayırmayacağını ve ilişkilerini sürdüreceğini vurgulamış, G-20'nin ekonomik alanda başat aktör olduğunu belirtmiştir (Yasevi, 2024).

Üye ülkeler Gazze'de yaşanan savaşa tepkisiz kalmayarak ateşkes talebinde bulunmuştur. Bu çerçevede siyasi ve güvenlik ile ilgili meselelere daha çok değinilmiş, sadece ekonomik konulara yoğunlaşılmamıştır demek yanlış olmayacaktır (Yasevi, 2024). Kazan Zirvesi öncesi Türkiye açıkça BRICS'e sıcak baktığını söylemiştir. Fakat, buraya resmi üyelik başvurusu yapıp yapmadığı hususunu muğlak bırakmıştır. Buna karşın, Avrupa ve ABD medyası Türkiye'nin BRICS+'a üyelik başvurusu yaptığını dair haberler yapmıştır (Euronews, 2024).

“Adil Küresel Kalkınma ve Güvenlik İçin Çok Taraflılığın Güçlendirilmesi” temasıyla toplanan zirvede üzerinde çalışılan “ortak üye statüsü” de onaylanmıştır. Rusya devlet başkanı Putin de Türkiye’nin jeopolitik konumu ve önemi itibarıyla BRICS+’a çeşitli imkanlar sağlayabilecek bir ülke olduğunu belirtmiştir (Korkmaz, 2024).

Zirveye katılım sağlayan Cumhurbaşkanı Erdoğan zirvenin temasını takdir ettiğini belirtmiştir. Zaten zirve öncesinde de sayısız defa çeşitli etkinliklerde yaptığı konuşmalarda küresel sistemin adalet ve eşitlikten uzak olduğu yönünde eleştirilerde bulunmuş olan Cumhurbaşkanı burada da aynı ve benzer eleştirileri tekrar ederek sistemin iklim krizinden güvenliğe çeşitli meseleleri çözümsüzlüğe mahkûm ettiğini yinelemiştir. BRICS’in bu düzende adaletin sağlanmasında azımsanmayacak bir payı olabileceğini de söyleyen Erdoğan, Türkiye’nin hem bölgesel hem de uluslararası farklı kuruluşların kurucu ve üye ülkesi olduğunu da belirterek herkesin kazandığı ilkelere dayanacak bu platforma karşı olumlu duygular beslediğini de ifade etmiştir (T.C. İletişim Başkanlığı, 2024).

Türkiye’nin BRICS’e duyduğu açık ilgi NATO ve AB’ye üye devletler tarafından olumsuz karşılandığından Cumhurbaşkanı Erdoğan buranın bir parçası olma isteğinin “NATO’dan ayrılmak” olarak algılanmaması gerektiğini de söylemiştir. Türkiye “BRICS’in NATO’nun bir alternatifi olarak görmediğini” de ifade ederken ülkemizin Arap yarımadası, Körfez ülkeleri ve Afrika kıtasıyla olan geçmişte kurduğu ve halen sürmekte olan ilişkilere sahip olduğunu da belirtmiştir. Görmezden gelinemeyecek bu bağlarla birlikte ülkemizin hem Avrupa ve ABD hem de Orta Asya ve Uzak Doğu’ya karşı ilgisi olduğunu yani odak noktasının batıda yer alan bölgelerle sınırlı olmadığını da belirtmiştir (T.C. İletişim Başkanlığı, 2024). Yani bu açıklamalara göre, BRICS sağladığı ekonomik imkanlarla bu örgütlerin yerini alabilecek bir alternatif değil, daha çok var olan platformları tamamlayan ek ve faydalı bir unsurdur .

Dışişleri Bakanı Hakan Fidan da verdiği bir mülakatta benzer kelimeler sarf etmiştir. AB’ye alternatif olmayan BRICS+’ın özellikle çeşitli coğrafyalardan ve milletlerden ülkeleri bir araya getirmesi itibarıyla da farklı ve güzel bir yapı olduğuna değinmiştir. BRICS+’ın ortak gümrük birliğinden, ortak para biriminden ve serbest ticaret antlaşmalarından yoksun olmasının AB’den ayrıştığı noktalar olduğunu da sözlerine ekleyen Fidan özellikle üyelerin kendi yerel para birimleriyle ticaretlerini yaygınlaştırmaya çalışmalarını Türkiye’nin desteklediğinden bahsederek BRICS+’ın “dolarsızlaşma” politikalarına da değinmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Türkiye'nin BRICS+ Katılması Halinde Ortaya Çıkabilecek Sonuçlar

Kazan Zirvesi'nin ardından Kasım 2024'te Türkiye ortak ülke olarak BRICS+'a davet edilse de Türkiye bu teklifi kabul edip etmediğiyle ilgili herhangi bir resmî açıklama yapmamıştır (Reuters, 2024). Fakat BRICS+'a katılması halinde Türkiye'nin sahip olabileceği birtakım avantajlar olacaktır. Öncelikle, hiç şüphesiz bu avantajlar en çok ticari ve ekonomiktir. Yukarıda değinilen kurucu BRICS üyeleriyle var olan ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesine ilaveten platforma yeni katılan ülkelerle de bu alanlarda adımlar atılması mümkündür. Türkiye'nin ekonomisi için ticari ilişkiler yelpazesinin genişlemesi ve tek bir bölgeye bağımlı kalınmaması faydalı olacaktır (Helne&Levaggi, 2024).

Öte yandan *Foreign Policy*'de de yazıldığı gibi, BRICS+, Türkiye'nin büyük güçler arasındaki jeopolitik çatışmalar ve sorunlarda Doğu ve Batı arasında daha dengeli bir konuma yerleşmesine yardımcı olabilir. Yöneltilen eleştirilere karşın platforma katılımı halinde Türkiye NATO üyesi olan ilk ve tek ülke olacağından bu ülkemizi platform içinde ayrıcalıklı ve farklı bir yere oturtabilir. Bu sayede ülkemiz hem uluslararası arenadaki ittifaklarını çeşitlendirebilir hem de BRICS'in AB ve NATO karşıtı görünümünü biraz olsun yumuşatarak daha çok 21. yüzyılın "Bağlantısızlar Hareketi" olarak değerlendirilmesini sağlayabilir (Helne&Levaggi, 2024).

Avrasya'daki kilit aktörler olan Çin ve Rusya'nın bulunduğu bir platform Türkiye'ye bu coğrafyada yeni manevra alanları da açabilir. NATO Genel Sekreteri Rutte, bağımsız bir ülke olan Türkiye'nin BRICS+'a katılmasının hakkı olduğunu açıklasa da yine çoğu NATO ve AB üyesi devletler için olası bir BRICS+ üyeliğinin güven sorunlarına neden olacağı notunu da düşmek gerekmektedir. Ayrıca, batıda ortaya çıkan şüphelerin benzeri aynı şekilde BRICS+ ülkeleri için de geçerli olabilir (Kemaloğlu, 2024; Pala 2024).

Sonuç olarak, BRICS küresel dünyada haksızlığa uğradığını düşünen ülkeler için cazip bir seçenek olarak ortaya çıkmış, kendisine yeni kapılar açmak isteyen devletler için bir umut kapısı olmuştur. Platform henüz tam bir örgüt niteliği kazanmasa da kurumsallığını ve işlevselliğini arttırmak için çalışmalar sürmektedir. Türkiye'nin BRICS'e katılması platformun tarihinde her iki tarafın da kazananlar içinde yer aldığı yeni bir sayfa açabilir. Her ne kadar ülkemizin üye devletlerle rekabet ettiği konular olsa da burada yapılacak iş birlikleri her devletin karlı çıkmasını sağlayabilir. Ekonomik faydalar bir yana siyasi sorunların çözümü için yine bu platform Türkiye için yeni bir zemin sağlayabilir.

Referanslar

Arnold, T. D. (2024). De-dollarization and global sovereignty: BRICS' quest for a new financial paradigm. *Human Geography*, 0(0).

Çetinkaya, B. (2022, Ekim 21). Türkiye'nin Yeni Delhi Büyükelçisi, Türkiye-Hindistan ilişkilerini değerlendirdi. Anadolu Ajansı.

Dinçer, D., Efesoy C. &, Şahinli Ögüç E. Ş. (2024, Haziran 3). *Dışişleri Bakanı Fidan, Çin'de "Değişen Dünya Düzeninde Türkiye-Çin İlişkileri"ni anlattı.* Anadolu Ajansı.

Ergöçün, G. (2023, Ağustos 30). *Economy to energy: Expanded BRICS set for bigger share of global pies* Anadolu Ajansı.

Euronews. (2024, Eylül 2). *'Türkiye BRICS'e başvurdu' iddiası: Dışişleri, 'bu konuda bilgi paylaşmadıklarını' belirtti.*

Ferragamo, M. (2024, Aralık 12). *What Is the BRICS Group and Why Is It Expanding?*. Council on Foreign Relations.

Gov.br. (2025, Ocak 6). *Brazil announces Indonesia as full member of BRICS.*

Gök, G.O. (2024, Haziran 28). *BRICS in the Changing World Order: Widening and Deepening Already?*. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM).

Güvendik, M. Ö. (2024, Ekim 31). *Türkiye ile Güney Afrika arasındaki ilişkiler ivme kazanıyor.* Anadolu Ajansı.

Käkönen, J. (2014). BRICS As A New Power In International Relations? *Geopolitics, History, And International Relations*, 6(2), ss.85–104.

Kemaloğlu, İ. (2024, Ekim 28). *BRICS Zirvesi: "Kazan kazan". FİKİRTÜRÜ.*

Khan, Z. (2024, Aralık 2). *Explained: What is de-dollarisation and why Trump warned Brics nations?*. Business Standard.

Korkmaz, H. (2024, Ekim 25). *BRICS Zirvesi: Küresel sistemde yeni arayışlar.* Anadolu Ajansı.

Lowe, P. (2016). The rise of the BRICS in the global economy. *Teaching Geography*, 41(2), ss.50–53.

Munyar, V. (2018, Temmuz 29). *Erdoğan suggests adding 'T' to BRICS*. Hürriyet Daily News.

New Development Bank. (2022, Temmuz 22). *NDB at 7: New Development Bank Celebrates Seven Years of Accomplishments*.

Norton, B. (2025, Ocak 1). *BRICS grows, adding Indonesia as member: world's 4th most populous country, 7th biggest economy*. Geopolitical Economy.

Pala, M. (2024, Ekim 23). *NATO Genel Sekreteri Rutte, Türkiye'nin BRICS ile çalışma konusunda egemenlik hakkı olduğunu söyledi*. Anadolu Ajansı.

Patrick, S. (2024, Ekim 9). *BRICS Expansion, the G20, and the Future of World Order*. Carnegie Endowment for International Peace.

Reuters (2024, Kasım 14). *BRICS offered Turkey partner country status, Turkish trade minister says*

Sputnik. (2017, 27 Nisan). *Şimşek: Türkiye, BRICS'in kurduğu yatırım bankasına üye olabilir*.

Sputnik. (2018, Temmuz 31). *'Son derece pragmatik bir politikacı': Erdoğan, neden BRICS üyeliğini gündeme getirdi*.

T.C. İletişim Başkanlığı. (2024, Ekim 24). *Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Genişletilmiş BRICS+ Oturumu"nda konuştu*.

T.C. İletişim Başkanlığı. (2024, Eylül 27). *Erdoğan: BRICS'e katılma isteği NATO'dan vazgeçmek anlamına gelmez*.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2024, Haziran 12). *Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Brezilya Dışişleri Bakanı Mauro Vieira ile Ortak Basın Toplantısı, 12 Haziran 2024*.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2024, Haziran 24). *Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Habertürk'e Verdiği Özel Röportaj, 24 Haziran 2024*.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2023). *Türkiye - Brezilya Siyasi İlişkileri*.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. *Türkiye-Rusya İlişkileri*.

Yasevi, Ç. G. (2024, Kasım 4). *Türkiye'nin BRICS Üyeliği ve BRICS'in Adil Düzeni – Çağla Gül Yasevi*. Global Panorama.

Looking at the dollar's place in the global economy in 1965, French President Charles De Gaulle enviously recognized that the United States had the privilege to run "deficits without tears" (Benney & Cohen, 2022). Very little has changed since then. The dollar hegemony in the global economy is still an inseparable characteristic of the current international order. Just like De Gaulle indicated, the US has been able to finance its deficits with foreign capital inflows thanks to the dollar's allure to international investors. These inflows brought many additional perks: They significantly boosted the US capital markets (Kaltenbrunner & Lysandrou, 2017) and enabled the US government to issue debt on its own terms (Wray 1998). Moreover, the dollar hegemony allowed the US to become the biggest rule-maker of global finance. Consequently, the US financial sanctions have become "a commercial death sentence" (Tooze, 2024). In other words, the dollar's privileged position in the international monetary system has immensely benefitted the US.

However, a growing strand in the literature started to argue that the US economic hegemony is being undermined by various factors. For instance, Layne (2012, p.208) highlights his "deepening doubts" regarding the dollar's future role as the reserve currency because of the US's "looming fiscal crisis" and spiraling national debt. Similarly, Kirshner (2008) indicates that with the emergent alternative reserve currencies, the dollar's international position became more precarious. The issue remains extremely relevant today as BRICS countries contemplated creating a new international currency backed by gold in their recent summit in Kazan (Pistilli, 2025). Contrary to these developments and perspectives, this paper argues that the US dollar will maintain its primacy over the international monetary system. A combination of political and financial dynamics keeps the dollar afloat, preventing its decline.

The reasons why the dollar will keep its primacy

As it stands, the US is the sole country with the necessary qualifications for being the currency hegemon for two main reasons: First, the US can export trillions of dollars in safe assets, such as government bonds or cash, to the people outside the US (Politano, 2022). Subsequently, the US is the top government bond issuer with over \$30 trillion in securities outstanding, \$20 trillion more than its closest competitor China (Statista, 2024). Similarly, the US provides dollar liquidity internationally during crises: In the 2008 and 2020 financial crises, the US Federal Reserve (the Fed) acted as the lender of last resort, providing various swap channels to several countries (Cassetta, 2022). Second, the US financial markets are deep, robust, and diversified (Norloff, 2014) thanks to the sound and flexible domestic institutions that underpin them (Walter, 2006). These characteristics catch the attention of foreign investors,

corporations, and governments. The capital inflows these foreign actors bring increase the density of dollar transactions in the financial system, fortifying the dollar's role in global finance. Currently, no other country in the international system has the necessary economic might to challenge the dollar. That is why the possibility of a decline in the dollar's hegemony seems unlikely.

This picture becomes even clearer if we look at the dollar's main challenger currencies for international supremacy: The EU's euro, and the Chinese renminbi. Each of these currencies has its own structural problems that undermine its potential for being a reserve currency. Regarding the former, many accounts speculated the euro could take over the dollar's status as the reserve currency in the future (Chinn & Frankel, 2007; Galati & Wooldridge, 2008). However, these predictions omitted several flaws in the design of the European Monetary Union. For starters, The EU lacks a common Treasury that can issue common debt for all member states (Varoufakis, 2023). The EU sovereign bond markets are divided as each member state issues its bond separately. This notion prevents the emergence of a single bond-issuer authority with the necessary tools to provide liquidity to international markets. Moreover, the EU's financial markets remain fragmented, with close to zero progress in establishing a capital markets union (Piroska & Epstein, 2023). Fragmented and underdeveloped capital markets mean less interest from international investors. Consequently, the euro's attractiveness compared to the dollar decreases as investors take their money to the USA.

China has more unitary sovereign bond and financial markets than the EU. That is why it is currently better positioned to establish its renminbi as a reserve currency. However, China lacks the means and the desire to realize that. The biggest technical obstacle for China right now is its capital controls. China employs these capital controls to increase the government's grasp on finance and ensure macroeconomic stability (Zhou, 2024). While this practice has succeeded in directing market dynamics towards state objectives and presented China's system as an alternative to neoliberal capital markets (Petry, 2021), it also made it impossible for foreigners to predominantly save or transact in renminbi (Politano, 2022). That is why the Chinese exports of safe assets to foreigners remain limited. This liability hinders the renminbi's potential for international supremacy.

Apart from these technical difficulties, China already greatly benefits from the dollar's hegemony. That is because China has an export-led growth model where it makes gigantic trade surpluses. These surpluses are then eventually recycled again to the US markets: The Chinese actors who hold this surplus either invest it in the US treasuries, enter the US stock market, or

purchase real estate in the US. They do so because they perceive dollar-denominated assets as relatively safe and profitable as opposed to other options (Kelton, 2020; Varoufakis, 2023). Consequently, Chinese actors further profit from these ventures in the US financial markets. In this case, the dollar hegemony creates a virtuous cycle for the US: Its position as the global reserve currency attracts foreign investors and triggers capital inflows. These inflows deepen the US financial markets and enable them to offer better options to foreign investors. Deeper financial markets attract even more foreign money, and the cycle goes on. Along with other net exporters like Germany and Saudi Arabia, China is one of the main beneficiaries of such a system. Thus, China currently lacks the motivation to challenge the status quo.

While scrutinizing whether the dollar is losing hegemony, another factor to focus on is the dollar's share in international reserves. According to the IMF, the dollar's share has declined from over 70 percent to 58 percent over the last twenty-five years. This considerable decline points to a potential decline in the dollar's role in the global economy. However, the data reveals that this decline does not fundamentally change the dollar's international standing. In most cases, the currencies that improved their status at the expense of the dollar belong to countries that extensively align with the US-led world order. The list includes countries such as Australia, Canada, Singapore, South Korea, Sweden, and Norway (Arslanalp et al., 2022). While it is true that the Chinese renminbi has also significantly increased its share in international reserves, its share is still 3 percent (Eichengreen et al., 2022). In this respect, the dollar's decline in international reserves does not imply a profound geopolitical shift in the international monetary order (at least for now). Instead, it signifies a shift in the central banks' attitudes in which actively diversifying their portfolio has become more important (Arslanalp et al., 2022).

When highlighting how central banks diversify their assets, it is necessary to open a small parenthesis to their gold purchases. El-Erian (2024) depicts how the gold reserves in various central banks have increased with a consistent demand for gold. This notion presents gold as another alternative to dollar hegemony, where countries can maintain their international economic linkages without depending on another state. While this portrayal makes sense to a certain extent, it has shortcomings. Let us take Russia as an example since it is an active diversifier and a determined gold collector: Russia has around 2300 tons of gold in its reserves right now (Trading Economics, 2024). Although these reserves give Russia considerable moving space, Russia still cannot liquidate these reserves on a large scale if the need arises. That is because the annual aggregated gold sales of all central banks do not exceed 400 tons (Kern, 2022). In this regard, accumulating gold does not offer the necessary flexibility that the

sovereign needs in international financial operations. The gold market is simply not deep enough (Politano, 2022). Thus, while increasing gold reserves signals discontent from many countries regarding the US hegemony in international finance, this trend alone cannot end the dollar's hegemony if the gold market remains shallow.

Potential challenges against the dollar hegemony

A nuanced investigation of the global economy reveals that the dollar's financial foundations remain robust. However, this does not mean the dollar's hegemony will last forever. If the necessary conditions emerge, the dollar's primacy could end in the long term. One trend that undermines the dollar right now is the US overuse of sanctions. As Drezner (2021) articulates, sanctions have become a "policy of first resort" for the US. While they are successful to a certain extent, they also propel other countries to depart from the dollar in international financial operations. The most relevant example is Russia's establishment of its financial messaging platform, the SFPS (System for Transfer of Financial Messages). In this payment system, Russia relies on its ruble or the currencies of its trade partners in financial transactions. This initiative was launched in 2014 in response to the US financial sanctions on Russia (Cipriani et al., 2023). The system has been particularly helpful in alleviating the sanctions imposed in 2022 after Russia invaded Ukraine. The use of the SFPS tripled in 2023 after the sanctions (Nardelli et al., 2024). Initiatives like SFPS are crucial because they demonstrate that reducing the dependence on dollars is possible. That is why the US should impose sanctions with extreme caution. Otherwise, its currency hegemony could gradually decay.

Another factor that can undermine the dollar's reserve currency status is the liquidity in the international system, which the Fed determines with interest rates. As Adam Tooze (2024) explains, "The global dollar system works best when dollars are abundant, when the US interest rates are low, and other currencies are riding high." As indicated previously, the reserve currency issuer must be willing to export trillions of safe assets. One way to export these safe assets smoothly is to keep the interest rates low. Building on this rationale, if the US interest rates remain high for a long period, the dollar liquidity in the international system would falter. In such a dynamic, foreign countries, their central banks, and international investors may lose trust in the dollar's hegemony and look for alternatives. That is why if the US wants to maintain its grip over global finance, it must ensure flawless macroeconomic management. If the Fed raises interest rates to tackle inflation, prevent economic overheating, or prevent external shocks, it should pay attention to not keeping the interest rate too high for too long.

Will the Dollar Lose Global Hegemony? / Kutup Aytakin

In conclusion, the dollar's hegemony in the international monetary order seems secure. The US has unified, deep, and stable financial institutions, which potential challengers currently miss. While it is very difficult to lose global currency hegemony (In fact, it took two World Wars for the British Pound to completely lose its global hegemony), this does not mean that a shift is impossible in the long term. If the US wants to keep its dollar as the global currency, it needs to revise its foreign policy on sanctions and ensure prudent economic management. If it fulfils these conditions, a drastic change in the international monetary order is not imminent.

References

Arslanalp, S., Eichengreen, B., & Simpson-Bell, C. (2022). The stealth erosion of dollar dominance and the rise of nontraditional reserve currencies. *Journal of International Economics*, 138, 1–23.

Benney, T. M., & Cohen, B. J. (2022). The international currency system revisited. *Review of Keynesian Economics*, 10(4), 443–461.

Cassetta, J. M. (2022). The Geopolitics of Swap Lines. *Harvard University Mossavar-Rahmani Center for Business & Government*, 2–59.

Chinn, M., & Frankel, J. A. (2007). Will the Euro Eventually Surpass the Dollar as Leading International Reserve Currency? In R. H. Clarida (Ed.), *G7 Current Account Imbalances: Sustainability and Adjustment* (pp. 283–336). University of Chicago Press.

Cipriani, M., Goldberg, L. S., & La Spada, G. (2023). Financial Sanctions, SWIFT, and the Architecture of the International Payment System. *Journal of Economic Perspectives*, 37(1), 31-52.

Drezner, D. W. (2021). The United States of Sanctions: The Use and Abuse of Economic Coercion. *Foreign Affairs*, 100, 142.

Eichengreen, B., Naef, A., Monnet, E., Macaire, C., & Mehl, A. (2022, October 31). The renminbi's unconventional route to reserve currency status. *CEPR*.

El-Erian, M. (2024, October 21). Why the west should be paying more attention to the gold price rise. *Financial Times*.

Galati, G., & Wooldridge, P. (2009). The euro as a reserve currency: A challenge to the pre-eminence of the US dollar? *International Journal of Finance & Economics*, 14(1), 1–23.

Government debt securities outstanding China 2024. (2024). Statista.

Government debt securities outstanding U.S. 2024. (2024). Statista.

Will the Dollar Lose Global Hegemony? / Kutup Aytakin

Kaltenbrunner, A., & Lysandrou, P. (2017). The US Dollar's Continuing Hegemony as an International Currency: A Double-matrix Analysis. *Development and Change*, 48(4), 663–691.

Kelton, S. (2020). *The Deficit Myth: Modern Monetary Theory and the Birth of the People's Economy*. Public Affairs.

Kern, F. (2022). *Why the war in Ukraine does not jeopardise the dollar's reserve currency status* | *Exploring Economics*. Exploring Economics.

Kirshner, J. (2008). Dollar primacy and American power: What's at stake? *Review of International Political Economy*, 15(3), 418–438.

Layne, C. (2012). This Time It's Real: The End of Unipolarity and the Pax Americana: This Time It's Real. *International Studies Quarterly*, 56(1), 203–213.

Nardelli, A., Wickham, A., & Dendrinou, V. (2024, May 31). G-7 to Target Banks Helping Russia Evade Ukraine War Sanctions. *Bloomberg*.

Norrlöf, C. (2014). Dollar hegemony: A power analysis. *Review of International Political Economy*, 21(5), 1042–1070.

Petry, J. (2021). Same same, but different: Varieties of capital markets, Chinese state capitalism and the global financial order. *Competition & Change*, 25(5), 605–630.

Piroska, D., & Epstein, R. A. (2023). Stalled by design: New paradoxes in the European Union's single financial market. *Journal of European Integration*, 45(1), 181–201.

Pistilli, M. (2025, January 6). *How Would a New BRICS Currency Affect the US Dollar?* Investing News Network.

Politano, J. (2022, March 26). *Sanctions on Russia Won't End the Dollar's Reserve Currency Status*. Apricitas Economics.

Russia Gold Reserves. (2024). Trading Economics.

Tooze, A. (2024, May 12). Dangers of dollar nationalism hang over the world economy. *Financial Times*.

Varoufakis, Y. (2023). *Technofeudalism: What Killed Capitalism*. Melville House Publishing.

Walter, A. (2006). Domestic Sources of International Monetary Leadership. In D. Andrews (Ed.), *International Monetary Power*. Cornell University Press.

Wray, R. (1998). *Understanding Modern Money*. Edward Elgar Publishing.

Zhou, C. (2024). Capital controls in China: A necessity for macroeconomic stability. *Journal of Financial Stability*, 75, 101335.

COP29'dan Geriye Kalanlar / Suna Abuzaroğlu

Taraflar Konferansı, (Conference of the Parties - COP) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (UNFCCC) ana organıdır. Toplantılar, sözleşmenin uygulanmasını gözden geçirmek, alınan önlemlerin etkilerini değerlendirmek ve taraf ülkelerin ulusal katkı bildirimleri (NDC) ile sera gazı kayıt dökümlerini incelemek için düzenlenir (KPMG, 2024). Bu yazıda 11-24 Kasım, 2024 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de gerçekleşen 2024 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı ya da kısa adıyla COP29'a genel bir bakış sunulacaktır.

COP29 Teması ve Açılışı

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı, (United Nations Climate Change Conference) COP29, 2024 yılında 11-24 Kasım tarihlerinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de, *“Herkes için yaşanabilir bir gezegene yatırım yapmak”* (Investing in a liveable planet for all) teması altında toplandı (United Nations, 2024). Bu tema, iklim değişikliğine karşı mücadelenin öncelikli bir amaç olması gerektiğini ve başta gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere herkesin yaşanabilir bir dünya için katkı sağlamasının gerekliliğini vurgulamıştır. COP29 zirvesi önceki zirveler gibi iklim krizinin çözülmesi adına küresel farkındalığı ve iş birliğini arttırmayı amaçlamıştır.

Konferansın açılışı sırasında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (United Nations Framework Convention on Climate Change) taraf devletler, özel sektör ve STK'lar, iklim değişikliğine karşı ortak bir çözüm geliştirme ilkesiyle bir araya gelmiştir. COP29, yalnızca iklim değişikliğine karşı adımlar atmaya değil, aynı zamanda sürdürülebilir bir geleceğin temellerini atmaya amaçlamaktadır (COP29 Azerbaijan, 2024). Hükümetler, iklim finansmanı ve yenilenebilir enerjiye daha fazla yatırım yapılması gerektiğine dair önemli taahhütlerde bulunmuşlardır (United Nations Climate Change, 2024).

Azerbaycan'ın Rolü

Azerbaycan cumhurbaşkanı İlham Aliyev, *“COP29'a ev sahipliği yapacak ülke olarak oybirliğiyle seçilmek bizim için gerçekten büyük bir onur. Bunu uluslararası toplumun Azerbaycan'a ve özellikle yeşil enerji alanında yaptıklarımıza olan saygısının bir göstergesi olarak görüyoruz.”* sözlerini zirvenin açılış konuşmasında söyledi (COP Azerbaijan, 2024).

Aliyev zirvenin açılış konuşmasında, Azerbaycan'ın COP29'a ev sahibi olarak seçilmesinin ardından dünya medyasında Azerbaycan'a yönelik yapılan olumsuz eleştirilere de ayrıca değindi. Azerbaycan'ın küresel petrol üretimindeki payının %0,7, küresel gaz

üretimindeki payının %0,9 olduğunu ama buna buna rağmen dünyanın önde gelen petrol ve gaz üreticisi olan ve Azerbaycan'dan 30 kat fazla petrol üreten ülkenin haber medyası tarafından koordineli, iyi organize edilmiş bir iftira ve şantaj kampanyasının hedefi olduğunu söyledi. Batılı haber medyaları, bağımsız STK'lar ve bazı politikacılar tarafından da Azerbaycan'a yönelik kasıtlı yanlış bilgilerin yayıldığına da değindi. Azerbaycan'ın petrol sahibi olarak suçlanmasının Bakü'de yılda 250'den fazla güneşli gün olmasıyla suçlanmasının aynı şey olduğunu belirtti. COP29'un başkanı olarak yeşil dönüşümün güçlü savunucuları olacaklarını ve bunu zaten yaptıklarını ama aynı zamanda gerçekçi de olunması gerektiğinin altını çizdi (President of the Republic of Azerbaijan, 2024).

Azerbaycan, ülkenin 2050 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %40 oranında azaltma planının önemli bir parçası olan yenilenebilir enerji potansiyelini geliştirmeye karar olduğunu ve yenilenebilir enerji kapasitesini 2030 yılına kadar %30'a çıkarmayı ve yeşil enerjide lider olmak için mevcut enerji sistemini çeşitlendirmeyi amaçladıklarını belirtmiştir (COP29 Azerbaijan).

Öte yandan dikkat çekici bir başka nokta da Ermenistan'ın, COP29'un hangi ülkede düzenleneceğine yönelik yapılan oylamada Azerbaycan lehine çekilerek oy vermesi olmuştur. Bu durum yakın tarihte birbirleri arasında savaşan ve gerginliğin hala devam ettiği iki ülke için dikkat çeken husus olarak karşımıza çıkmaktadır (Divan Derneği, 2024). Odlar Yurdu Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Ahmed Veliyev, COP29 ev sahipliğinin Azerbaycan'ın uluslararası itibarının daha da güçlenmesine önemli bir katkı sağladığını belirtmiştir (Odlar Yurdu Üniversitesi, 2024).

COP29'da Ele Alınan Konular

Zirvenin ana gündem maddesi küresel iklim finansmanı için yeni bir yıllık hedefin belirlenmesiydi. 2035'e kadar yılda 300 milyar dolarlık bir anlaşmaya varıldıktan sonra bile, gelişmekte olan birçok ülke bu miktarın çok düşük olduğunu belirtti. Ayrıca 2035'e kadar olan son tarihin dünyanın temiz enerjiye geçişini engelleyeceği konusunda da uyarılarını yaptılar. Hindistan da dahil olmak üzere bazı ülkeler, yıllık hedefe gelişmekte olan ülkelerin katkılarını dahil etmeye çalışan zengin ülkeleri eleştirdi. Ayrıca "küresel emisyonların azaltılması ve fosil yakıtlardan temiz enerji kaynaklarına geçiş süreçlerinin hızlandırılması" konferansın önemli gündem maddelerindendi. Bu çerçevede, ülkelerin Ulusal Katkı Bildirimlerinin (NDCs) güçlendirilmesi ve daha iddialı politikaların belirlenmesi tartışılmıştır (Reuters, 2024). Ancak

gerçekten iklim değişimine karşı somut bir adım atılmış mıdır, bunu yazının son başlığı altında inceleyeceğim.

Çevre Örgütleri ve COP29

Çevre örgütlerinin 2024'teki İklim Konferansı'ndan beklentileri öncekilerde de olduğu gibi netti. Liderleri fosil yakıtları aşamalı olarak sonlandırmaya ve %100 yenilenebilir enerjiye geçmeye, bu kritik on yılda liderleri sektörleri ve sistemleri dönüştürmeye, özellikle yeni ve ek finansman yoluyla, iklim değişikliğinden en çok etkilenenler için iklim adaletini sağlamaya, ulusal iklim planlarına doğayı entegre etmeye; devlet dışı aktörleri sağlam net sıfır planları geliştirmeye, özel sektörü de değer zincirlerini dönüştürmeye çağırıldılar (World Wildlife Fund [WWF], 2024).

Dünyanın Dostları Örgütü (Friends of the Earth) ise COP29'un adil enerji geçişi için gereken iklim finansmanını sağlamadığını belirtmiştir. Örgütün Afrika kolunun gönüllülerinden Kholwani Simelane de yeterli iklim finansmanı olmadan Afrika'nın iklim değişikliğine karşı kırılganlığının daha da kötüleşeceğini, yoksulluk ve eşitsizlikle boğuşan toplulukların iklim etkilerine uyum sağlamak için mücadele ederken artan zorluklarla karşı karşıya kalacaklarını söylemiştir (Friends of the Earth [FoE], 2024).

Öte yandan Türkiye için de ilk kez fosilden çıkış açıklaması geldi. Bu konuya yönelik soru, Greenpeace Türkiye Program Direktörü Berkan Özyer tarafından "Uzun vadeli hedefte kömür ve genel olarak fosil yakıtlardan çıkışa yönelik hiçbir hedefin yer almamasına" değinerek Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum'a direkt olarak soruldu. Kurum bu soruya 2053 yenilenebilir hedeflerini de dile getirerek "*Zaman içerisinde fosil yakıtlardan bu süreçte çıkmış olacağız. Emisyon üretmeyen enerji tesis edecek adımları da inşallah atmaya devam edeceğiz*" yanıtını verdi. Özyer, Bakan Kurum'un açıklamasını şu şekilde değerlendirdi "*Fosil yakıtlardan çıkış açıklamasını bakanın ağzından ilk defa duymak önemli bir adım... Ancak fosil yakıtlardan çıkış, net bir hedef koymak ve planlama yapmakla mümkün olabilir. Bu nedenle acilen fosil yakıtlardan kademeli çıkış için iddialı bir tarih belirlenmelidir.*" (Greenpeace Türkiye, 2024).

COP29'un Sonuçları

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) resmi sitesinde COP29'un sonuçlarına yönelik paylaşılan özet raporuna göre Paris Anlaşması hedefleri ve ilk küresel değerlendirme sonuçları doğrultusunda iklim eylemini ilerletmeye yönelik çok sayıda yeni

girişim, rapor, finansman fırsatı ve çeşitli faaliyetler başlatılmıştır. Diğer öne çıkan sonuçlar ise şoyledir: Yeşil enerji koridorlarının ve bölgelerinin genişletilmesinin taahhüdü; 30 ülkenin organik atıklardan kaynaklanan metan gazı salınımını azaltmak için bir bildiri imzalanması; hidrojen üretiminin karbon ayak izini azaltmaya yönelik “COP29 Hidrojen Deklarasyonu” ilan edilmesi; elektrikli araç geçişini hızlandırmak için yeni bir “Küresel Sıfır Emisyonlu Araçlar Yol Haritası” sunulması ve “Bakü Su Diyaloğu” başlatılarak suyun iklim, biyoçeşitlilik ve ölleşmeyle bağlantısını ele alan iş birliği platformunun oluşturulması olmuştur (UNFCCC, 2024).

Boğaziçi Üniversitesi İklim Değişikliği ve Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Levent Kurnaz'a göre COP29'ta “...*fosil yakıt, karbondioksit azaltımı doğru dürişt konuşulmadı. Tek konuşulan şey paraydı ki o para da gerekli seviyenin çok altında konuşuldu*” (Anadolu Ajansı, 2024). Ayrıca küresel sıcaklık artışını 1,5°C ile sınırlama hedefi doğrultusunda, ülkelerin mevcut taahhütlerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Birçok lke, emisyon azaltım hedeflerini güncellemekte isteksiz davranmış ve bu durum, iklim değişikliğiyle mücadelede gereken acil eylemlerin ertelenmesine yol açmıştır (Ecobuild, 2024). Sonuç olarak, COP29'da finansmana ilişkin beklentiler, beklenenin altında kaldı hem de fosil yakıtlardan çıkışa ilişkin ifadelere yer verilmemesi açısından umutsuzluk yaratan bir COP oldu (Doğa Derneği, 2024).

COP29'dan elde edilemeyen bütün beklentiler ve karar verilmeyen bütün konular için gözler Haziran 2025'te yapılacak Bonn İklim Konferansı ve Kasım 2025'te Brezilya'da yapılacak COP30'a çevrilmiş durumdadır (Greenpeace, 2024). Bunlarda da beklentiler elde edilemezse bir sonrakinde ve daha bir sonrakilerde. Unutulmamalıdır ki 2024 resmen kayıtlara geçen en sıcak yıl olmuştur (World Wide Fund for Nature [WWF], 2024). Önemli olan İklim Konferanslarında beklentilerin karşılanmasından çok bunların karar alıcılar tarafından ortaklaşa ve eş zamanlı olarak uygulamaya geçirilmesidir. Nasıl ki deprem kuşağındaki ülkelerin ne zaman olacağı kesin olarak bilinmeyen depreme önlem alması çok önemliyse, uzun yıllardır geliyorum diyen ve geldiği takdirde gezegenin her köşesinde etkili olacak olan iklim krizine de önlem alınması da çok önemlidir. Ya da COP gibi toplantılarda hem iklim krizinin aciliyeti hakkında konuşup hem de harekete geçmeyi bir sonraki toplantılara ertelemek de bir seçenektir. İklim krizi daha ne kadar izin verirse.

Referanslar

United Nations. (2024). *COP29: Investing in a livable planet for all*.

United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2024). *Summary of Global Climate Action at COP 29*.

COP29 Azerbaijan. (2024). *What is COP29?*

COP29 Azerbaijan. (2024). *COP29 Azerbaijan official website*.

“President Ilham Aliyev addresses COP29 participants.” (2024). *Official website of the President of Azerbaijan*.

KPMG. (2024). *KPMG COP29 bülteni*.

DİVAN Derneği. (2024, Mart). *COP 29'un Azerbaycan İçin Önemi*.

Odlar Yurdu Üniversitesi. (2024). *COP29'un Azerbaycan'a katkıları*.

Reuters. (2024, November 24). *Takeaways from COP29: Climate summit in Azerbaijan*.
Reuters.

World Wildlife Fund [WWF]. (2024). *COP29: Climate and energy practice*.

Greenpeace Türkiye. (2023, Aralık). *COP29'da Greenpeace'in sorusunu yanıtlayan Bakan Kurum ilk kez fosilden çıkış açıklaması yaptı: Greenpeace net bir tarih istiyor*.
Greenpeace.

Friends of the Earth [FoE]. (2024). *COP29 closing press release*.

Anadolu Ajansı. (2024). *COP29'da finansman tartışmaları iklim değişikliğiyle mücadeleyi gölgede bıraktı*.

EcoBuild. (2024). *COP29 Bakü Konferansı Detaylı Sonuç Raporu*.

Doğa Derneği. (2024). *Doğa için güçlü adımlar beklenirken cılız sözler: COP29 değerlendirmesi*.

World Wide Fund for Nature (WWF). (2024). *2024 is officially the warmest year on record*.

Greenpeace Türkiye. (2024). *COP29'un ardından: Ne talep edildi, ne oldu?*

From being a source of life to serving as a source of energy, water is an indispensable part of human existence. This makes water a political entity, especially for the farmer, industrialist and the average person (Conca and Erika, 2017). The “water-food-energy nexus”, which entails that water is a crucial part of both energy and food security, is also a matter of national security (Conca and Erika, 2018; Brears, 2021). According to the World Economic Forum data, water is one of the key determinants of GDP growth. States with adequate water access grow, on average, by 3.7% per annum, while states with limited water access only by 0.1% (The World Economic Forum, 2011). It follows that adequate and uninterrupted access to water is crucial for a state, especially those facing security threats when upstream countries limit or control the flow of water. In this paper, international and domestic dimensions of water conflict will be examined using theories of geo-economics and biopolitics, respectively. We will examine how water politics is used domestically to control populations and indigenous peoples, as well as how it is employed internationally to coerce states and force compliance with geopolitical demands. Indirect water conflicts will also be examined with the Northern Cypriot case to understand how water plays a passive role in interstate and intrastate relations. Turkish-Syrian and Israeli-Palestinian relations will be analyzed to understand the international and domestic dimensions of water politics.

Controlling water sources

Controlling water sources is not solely about geographical positioning. While in many cases, countries that geographically control the water source are the hegemon in water administration, there are also cases where the downstream countries also dominate and control water flow. Possessing the upstream status is not always beneficial either, especially if the state lacks the institutional and material capacity to effectively control and use its advantage. From an offensive realist perspective, countries aim to minimize and eliminate insecurities at all costs as they perceive security as a zero-sum game (Johnson and Hayer, 2016). If we bear in mind that disruptions in water flow and water access cause major societal and economic problems, we can consider water as one of the most crucial aspects of national security. A water source being in the control of another state or actor thus means that the economic and public stability of that country is in the hands of the upstream actor. Consequently, as we will see in the Israeli-Palestinian example, this puts the upstream country at risk of being targeted by the insecure downstream actor.

Like all crucial resources, water and water management are subject to international law. There are different classifications of rivers such as national, boundary, multinational, and

international rivers (Dohrmann and Hatem, 2014). Depending on the classification of the water source, different laws are applied. For example, international rivers have to be shared by all states that host it in equity (Dohrmann and Hatem, 2014). However, the legitimacy of these laws is limited, as they are often disregarded by states and instead used as geopolitical or biopolitical tools. In the cases below, we will observe the limits of international law.

Water as a geo-economic tool

Geo-economics refers to the use of economic tools by states to achieve geopolitical objectives (Harris and Balckwill, 2016). There are seven key geo-economic tools, with "energy and commodities" being one of the most important among them. Especially in transboundary water relations⁶, geo-economics becomes an indispensable concept. Water is a crucial commodity that upstream states possess giving them the ability to decide how and when water is distributed. Given the importance of water, it can be said that any interruption in its flow could result in a crisis, as illustrated by the Cypriot example discussed shortly.

Water is especially a big problem in the Middle East. The World Bank data suggest that the Middle East is the most water insecure region in the world both in terms of ground and underground water sources (Sadoff, 2017). It is predicted that by 2050, if there is no change in the way water sources are managed, Middle Eastern economies can face 6% to 14% negative GDP growth (Sadoff, 2017). Therefore, the three main sources of water in this region, the Tigris-Euphrates, the Jordan and the Nile, which are all transboundary water sources, are of crucial importance. Tensions have risen in the past due to Türkiye, Israel and Ethiopia limiting, or threatening to limit, the water flow to downstream states of Syria, Iraq, Jordan and Egypt (Marshall, 2015). The threats were made to pressure downstream states to give in to the upstream states' geopolitical and political demands. These actions are labeled as "inter-sovereign conflicts", where dam and water infrastructure projects are initiated in upstream countries affect the flow of water to downstream countries (Petersen-Perlman et al., 2018). The situation becomes even more complicated if the downstream country lacks the institutional capacity to mitigate the impacts of upstream water usage (Petersen-Perlman et al., 2018).

However, water could also be used as a tool to improve relations among countries. Geo-economic tools do not have to be used for offensive purposes, they could also be used to foster alliances through treaties and free trade agreements (FTAs). Therefore, relations could be improved through water agreements, minimizing misunderstandings and misconceptions, while

⁶ Transboundary water relations are the relations between states and actors who share water sources.

fostering a positive attitude towards one another. However, it should be noted that the degree of positive relations fostered will always be limited as the upstream country will almost always dominate the institution making progress. This aspect of water politics will be examined when we discuss the Turkish-Syrian water relations.

Water as a tool for biopolitics

Biopolitics, as Foucault (1990) defines it, is the act of 'fostering or disallowing life' as life is a key object for politics. If we remember that water is an indispensable part of human life, we can understand that water is a centerpiece of biopolitics. States use water as a biopolitical tool to keep populations stable and bound to the state. By limiting populations' economic independence and access to water, people increasingly become bound to the state in accessing food, water, energy and jobs. The effects of insufficient waterflow are especially detrimental for indigenous and agrarian populations whose main livelihoods are agriculture. This is visible in the domestic policies of Israel, which controls and occasionally limits water flow to keep the agrarian Palestinian population dependent on the Israeli state. By controlling the flow of water, the Israeli state also controls the livelihoods of many Palestinians, in turn limiting their economic independence and thus, ability to pursue their own interests. As we will see, Israel decreased the water flowing into Gaza in 2023-2024, causing a humanitarian disaster.

Water as a passive variable in interstate relations: The case of Northern Cyprus

Water is not always used directly or consciously as a geo-economic tool. In certain situations, water acts as a semi-independent actor, influencing decisions and relationships with its existence. It, unintentionally sets hegemony, which are usually the upstream countries. This process becomes even more visible when the state that water is shared with lacks alternative water sources and the institutional capacity to properly manage the already asymmetric relationship. Nevertheless, the process of treaty and institution building is largely controlled by the upstream hegemonic power, as they have absolute control over the water's origin. In offensive realism, security is a zero-sum game, meaning that one's security comes at the expense of another's. This assumption in turn creates more insecurity triggering a cycle. From this perspective, we could argue that water security is also a zero-sum game leading to a cycle of insecurity for the downstream countries.

Northern Cyprus is a de facto state with low institutional capacity. It is only recognized by Türkiye and can only officially trade with Türkiye. The island is also highly water insecure being classified by the IPCC as one of the hot spots of present and future water insecurity. The

island mainly depends on rainfall and, according to the Cypriot government, its water stress index is 73% (Ministry of Agriculture, Rural Development and Environment 2022). With climate change and population growth, this figure is bound to increase. In 2011, Northern Cyprus initiated the 'Water Procurement Project', sourcing its water from Türkiye. As a result, Northern Cyprus has become dependent on Türkiye for its water supply. With the passive insecurity cycle water brings, Northern Cyprus will remain insecure in its relationship with Türkiye, even though Türkiye is the only ally of the country. In 2022, a technical problem occurred in the pipelines bringing water to Northern Cyprus from Türkiye, leading to a brief crisis on the island where water levels were critically low for several months (DSI, 2020). The Turkish Directorate for State Hydraulic Works announced that the pipes were not sabotaged but there was a technical problem (DSI, 2020). However, while there was no intentional disruption in the water flow, the unintentional disruption led to general unease and insecurity. Recalling that the water flow disruption's main outcome is public insecurity, we can say that unintentional problems can also be considered under water politics, demonstrating the passive role of water as a source of insecurity.

Turkish-Syrian relations and water

Syria obtains 86% of its water from the Euphrates and other small streams coming from Türkiye (Dohrmann and Hatem, 2014). Tabqa, Tashrin and Ba'ath dams all generate energy depending on the water flow of the Euphrates. Türkiye claims full authority over the Euphrates River arguing that it is inside the national boundaries of Türkiye and therefore within its sovereignty (Dohrmann and Hatem, 2014). Over the years, Türkiye has developed infrastructure to increase energy production efficiency and for better water allocation to the agrarian population. The GAP project, designed to better control the Tigris-Euphrates rivers has resulted in greater energy production for Türkiye, however, this has reduced the water flow to Syria by 50% causing agricultural and energy problems (Dohrmann and Hatem, 2014). The GAP project also provided Türkiye with a geo-economic tool, giving it the ability to increase and decrease water flow in short notice, especially in the absence of a strong international water law.

While Türkiye has not used water as a weapon, it has highlighted its dominance over the water sources on several occasions. Especially, in the 80s and 90s, when Syria started using the PKK as a counter-balance against Türkiye's water policies, water became a political tool for Türkiye. One instance of water being used as a political tool can be observed in the 1987 bilateral meeting in Damascus, where the Turkish side emphasized the support given to PKK

by the Syrian government and suggested that if Syria withdrew its support from the PKK, the water issue could be resolved (Özkan, 2020). This offer initially proved successful as in the following days a protocol was signed stating that Syria would cooperate with Türkiye in countering the PKK in exchange for a water arrangement, guaranteeing undisturbed water flow (Özkan, 2020). Another attempt at drafting a protocol was made in 1992, when again water was used as a motivating factor for Syria. However, both protocols were not abided by Syria and support to PKK continued. Until 1998, the Syrian government continued its support for PKK and the organization increased their activities inside Türkiye (Özkan, 2020). Türkiye in turn threatened to limit water flow to Syria, which exacerbated the tensions between the two countries. However, this time the tensions ended in Syria limiting PKK activity, signaling a switch in attitudes. Until the civil war, when all protocols were frozen, water became a source of cooperation between the two states, fostering cooperation over agriculture and efficient water use. Thus, it could be said that within a short period, water played the role of both an offensive and a cooperative tool between states.

With the ending of the civil war in Syria and the beginning of a new era for Turkish-Syrian relations, water maintains its crucial role. Due to its proximity to Türkiye, and its infrastructure and economy in ruins, it can be expected that Syria will depend on Turkish water even more than it did in the past. Not only Syria but the PKK-PYD (Kurdish the Democratic Union Party) controlled regions (about 40% of Syria at the moment) are strictly dependent on the River Euphrates. This means that the new regime and actors in Syria will be strictly dependent on Türkiye, while Türkiye will expand its influence over the region. We can see that, once again, water plays a passive role, forcing the new actors and the regime to negotiate with the upper stream hegemon, Türkiye. On the other hand, it is up to Türkiye to use water either as an offensive geo-economic tool or a positive geo-economic tool that fosters cooperation between states, enhances the security environment, and improves agricultural efficiency.

Israeli-Palestinian conflict and water

The Israel-Palestine region, contrary to the general situation in the Middle East, is rich in water (McKee and Siniver, 2023). However, the Palestinian populations experience water shortages despite this richness. This is caused by the inequalities over water access. Israel controls the water wells flowing down to the territories where the Palestinian population lives. This has given Israel leverage over the Palestinians, limiting their abilities to effectively pursue their own goals. The Israeli-Palestinian conflict demonstrates how Israel has used water to pressure Hamas by denying access to water for the Palestinian population in Gaza (Oxfam,

2024). This situation is referred to as “water grabbing”, where the hegemonic actor maintains control of valuable water sources for their own benefit and occasionally denies access to these sources to local communities (Gasteyer et al., 2012). This act is justified by arguing that the lands purchased are marginal lands that lack productivity. This argument bears similarities with colonial land purchases, where the same justification was used. The purchase of such lands brings about the re-orientation of water streams to boost efficiency, which alters ancestral agricultural land use (Gasteyer et al., 2012). Thus, land grabbing indirectly becomes water grabbing.

Taking control of water sources entails depriving traditional agrarian populations of their primary economic source, making them depend on the hegemon population. In other words, this action gives the hegemon population the power to “foster or disallow life”. Because of water grabbing, Palestine has an agricultural yield that is 43% of Israel’s and about half of Jordan’s, despite the fact that they cultivate the same land (United Nations Development Program, 2017). Keeping in mind the water-energy-food nexus, it can be argued that the Palestinian population has been made dependent on Israel for its food, energy and most importantly, water, caused by, again, limited access to water sources. Water sources are also redirected to urban settlements to increase the grasp over the water source, as well as to foster economic and demographic growth in the designated areas. This further consolidates the hegemon population’s control over the marginalized populations, while also denying them economic independence.

Israel is the upstream hegemon, meaning that it holds control over the main rivers. It also possesses 87% of the total water available, whereas Palestine has control over only 13% of the water sources (Obidallah, 2008). While Palestine controls the upstream Mountain Aquifer, which is the most important groundwater resource in the area, Israel has dominated the area taking full control of the source (McKee and Siniver, 2023; Harpaz et al., 2001). Palestine’s control over the Mountain Aquifer has led Israel to put special importance on the control of this source.

In short, In the absence of a strong international law, Israel has used its dominance over the water sources to keep the Palestinian population dependent on the state of Israel.

Conclusion

The Middle East is a tense region experiencing increasing levels of water stress. Water has thus at times exacerbated and even triggered conflicts between countries, particularly in the

absence of clear and strong international law. As demonstrated by Turkish-Syrian relations, water has been the cause for increased PKK activity, a tool for Türkiye to fulfill its geopolitical objectives in the region, and a tool for cooperation among states. Water's passive role as a destabilizing factor cannot be ignored, as demonstrated by the Northern Cyprus example. Its heavy dependence on Turkish water created public unease in response to a technical problem. Lastly, water is also used in domestic politics as a biopolitical tool. Populations are forced to comply with the regimes' political goals when threatened with water flow disruptions, which can impact on the livelihoods of many, particularly the native and agrarian populations. This is evident in the Israeli-Palestinian conflict, where Israel used its monopoly over water sources to exert influence over its Palestinian population during times of crisis and unrest, as seen in the recent conflict. Overall, water will continue to play a crucial role in the Middle East as climate change exacerbates the region's already scarce water supplies.

References

Al-Ansari, N. (2019). Hydro Geopolitics of the Tigris and Euphrates. In: Mustafa, Y., Sadkhan, S., Zebari, S., Jacksi, K. (eds) *Recent Researches in Earth and Environmental Sciences*. Springer Proceedings in Earth and Environmental Sciences. Springer, Cham.

Brears, R. C., (2021). Water Security. In *Regional Water Security* (pp. 6–20). John Wiley & Sons, Incorporated.

Conca, K., & Weinthal, E. (2018). The Political Dimensions of Water. In *The Oxford Handbook of Water Politics and Policy*. Oxford University Press.

Dohrmann, M., & Hatem, R. (2014). The Impact of Hydro-Politics on the Relations of Turkey, Iraq, and Syria. *Middle East Journal*, 68(4), 567–583.

DSİ: “KKTC su temin projesi'ndeki arıza teknik sebeplerden kaynaklandı.” (2020). *Kıbrıs Postası*.

Foucault, M. (1990). *The History of Sexuality: An Introduction*, Volume 1. Trans. Hurley, R. New York, Vintage Books.

Gasteyer, S., Isaac, J., Hillal, J., & Hodali, K. (2012). Water grabbing in colonial perspective: Land and water in Israel/Palestine. *Water Alternatives*, 5(2), 450–468.

Gleick, P. H. (2024). Water, War & Peace in the Middle East: 30 Years On. *Environment : Science and Policy for Sustainable Development*, 66(5), 7–10.

Harris, J. M., & Blackwill, R. D. (2016). Today's Leading Geoeconomic Instruments. In *War by Other Means* (pp. 49-92). Harvard University Press.

Harpaz, Y., Haddad, M., Arlosoroff, S. (2001). Overview of the Mountain Aquifer. In: Feitelson, E., Haddad, M. (eds) Management of Shared Groundwater Resources. Natural Resource Management and Policy, vol 18. Springer, Dordrecht.

Israel using water as weapon of war as Gaza supply plummets by 94%, creating Deadly Health Catastrophe - Oxfam. Oxfam GB. (2024).

Johnson, D. D. P., & Thayer, B. A. (2016). *The evolution of offensive realism: Survival under anarchy from the Pleistocene to the present.* Politics and the Life Sciences, 35(1), 1–26.

Marshall, T (2021), *The Power of Geography: Ten Maps That Reveal the Future of Our World.* Elliott & Thompson Limited

McKee, E., & Siniver, A. (2023). The Power of Water in Palestinian-Israeli Relations. In *Routledge Companion to the Israeli-Palestinian Conflict* (1st ed., Vol. 1, pp. 248–261). Routledge.

Mills, C. (2017). *Biopolitics* (1st ed.). Routledge.

Ministry of Agriculture, Rural Development and Environment. (2022). *Achieving Water Security - Cyprus Case.* Government of Cyprus.

Obidallah, M. T. (2008). Water and the Palestinian-Israeli Conflict. *Central European Journal of International and Security Studies*, 2(2).

Özkan G. (2020). *TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNDE SU SORUNU: TEKNİK UZLAŞMAZLIKTAN SİYASAL MESELEYE.* The Journal of Academic Social Science

United Nations Development Programme. (2017) *Resilience Series: Agriculture in Area C.*

Petersen-Perlman, J. D., Watson, J. E., Wolf, A. T., Conca, K., & Weinthal, E. (2018). Transboundary Unbound: Redefining Water Conflict and Cooperation for Contemporary Challenges that Extend beyond Watersheds, Regions, and Water. In *The Oxford Handbook of Water Politics and Policy.* Oxford University Press.

Sadoff, C., & World Bank Group. (2017). *Beyond scarcity : water security in the Middle East and North Africa : conference edition.* World Bank.

The World Economic Forum Water Initiative, T. W. (2011). National Security. In *Water Security* (pp. 88–110). Island Press.

3 Kasım 2002’de, Millî Görüş Hareketi’nin halefi ve Refah Partisi’ndeki yenilikçi kanadın temsilcisi olarak 2001 yılında kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) iktidara gelmesi, Türkiye’nin yalnızca iç değil, dış politikasında da bir dizi değişikliği beraberinde getirdi. Bu yeni dış politikanın mimarı olan Ahmet Davutoğlu, Türk dış politikasının mevcut ve gelecekteki durumu ile ilgili görüşlerini, 2001’de, henüz AKP iktidara gelmeden yayımlandığı “Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu” adlı kitabında açıkça belirtmişti. Davutoğlu’na (2012) göre, Soğuk Savaş’ın sonlanmasıyla başlayan dönem, uluslararası güvenlik risklerinin azaldığı bir sürece işaret ediyordu; bu durum, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş süresince bir yandan komünist Sovyetler Birliği’nin (SSCB) bir yandan da kapitalist Batı’nın yayılcı politikalarının tehdidi altında olan Türkiye’nin oyun alanını genişletmişti. Dolayısıyla Türkiye, dış politikasında yeni bir vizyona ihtiyaç duyuyordu. Davutoğlu bu vizyonun, statükocu ve Batılılaşma odaklı geleneksel dış politikanın aksine, daha proaktif, çok yönlü ve dinamik olması gerektiğine dikkat çekti. Bu noktada Davutoğlu, Doğu ile olan kısıtlı ilişkilerinde Batılı değerleri dayatan, Batı ile olan ilişkilerinde ise Doğu’nun bütün olumsuz değerlerini taşıyor gibi gözüken Türkiye’nin, artık Doğulu kimliğiyle yüzleşmesi ve kuruluşundan bu yana devam eden “köprü” rolünden uzaklaşarak bölgesel bir aktöre dönüşmesi gerektiğini savundu. İlerleyen dönemlerde, Türkiye’nin yeni dış politikası da bu bağlamda şekillendi.

AKP’nin iktidara gelmesiyle, Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyeliği yolunda önemli adımlar atıldı. 2002 sonrası hukuki, siyasi ve toplumsal alanda başlatılan bir dizi reform ve değişiklik sayesinde, Türkiye’nin 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan AB’ye üyelik çabası, 2004’teki Brüksel Zirvesi’nde verilen kararda, Kopenhag Kriterleri’nde kayda değer bir ilerleme kateden Türkiye ile AB arasındaki tam üyelik müzakerelerinin 2005’te başlayacağını bildirilmesiyle o güne kadar olan en iyi aşamaya ulaştı. Ancak, Türkiye’de coşkuyla karşılanan bu süreç fazla uzun sürmedi ve aynı yıl Türkiye ve AB arasındaki müzakereler, Türkiye’nin Ek Protokol’deki yükümlülüklerini, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ne (GKRY) karşı yerine getirmediği gerekçesiyle durduruldu. Zaman zaman olumlu gelişmeler olsa da 2010 yılından sonra, Türkiye AB’ye olan ilgisini büyük ölçüde kaybetti.

Davutoğlu (2007), Dışişleri Bakanı olmadan kısa bir süre önce, Türkiye’nin yeni dış politikası için “güvenlik ve demokrasi arasında denge”, “komşularla sıfır sorun”, “komşu bölgeler ve ötesiyle ilişkilerin geliştirilmesi”, “çok yönlü dış politika” ve “ritmik diplomasi” ilkelerine işaret etmişti. Tüm bu prensipler, AKP dönemi boyunca o döneme kadar “etrafımız düşmanlarla çevrili” anlayışına dayanan güvenlik eksenli (ve dolayısıyla statükocu) geleneksel dış politika anlayışından uzaklaşılacağını, 1990’lı yıllardan itibaren tekrar bir sorun olarak

Türkiye'nin gündemine yerleşen ülkelerle, özellikle Orta Doğu ülkeleriyle, sorunların çözümüne, hatta sıfırlanmasına yönelik bir politika benimseneceğini ve bu esnada Batı ile ilişkilerin de ihmal edilmeyeceğini açıkça gösteriyordu. Dahası, Davutoğlu'nun açıkladığı prensipler, çok yönlülükle karakterize edilecek ikili ilişkilerin, aynı anda, birden fazla alanda uyumlu bir şekilde inşa edileceğine işaret ediyordu (Balcı & Yeşiltaş, 2011). Bu beş operasyonel ilke, 2002 sonrasındaki Türkiye – Orta Doğu ilişkilerinin nasıl seyredeceğini de belirledi.

AKP'nin iktidara gelmesinin ardından Orta Doğu ülkeleriyle olan ilişkiler iki önemli dönüm noktası yaşadı. Bunlardan ilki, 2003 yılında başlayan ve neredeyse 2013'ün sonlarına kadar devam eden bölgesel güce dönüşme aşamasıydı. Bu 10 yıllık süreçte, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren dış politikanın odak noktasında olan Batı, yerini Orta Doğu'ya bıraktı. Bu tam da Orta Doğu'yu “Türkiye'nin kaçınılmaz bir hinterlandı” olarak değerlendiren Davutoğlu'nun (2012), Türkiye'nin jeopolitik önemini, jeoekonomik, jeokültürel ve tarihi bağlarla harmanladığı yeni Türk dış politikası vizyonunun bir yansımasıydı.

Türkiye'nin, AKP'nin hükümete gelmesinin ardından, Orta Doğu'yla ilişkilerine yönelik ilk sınavı 2003'te meydana gelen İkinci Körfez Harekâtı'ydı. 1990-91 yıllarında meydana gelen Körfez Krizi ve Birinci Körfez Harekâtı'nda, Özal'ın izlediği politikalar sebebiyle oldukça ağır kayıplar yaşayan Türkiye, bu kez daha temkinli davrandı; ABD'nin ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Irak'ta asker bulundurması, ABD kuvvetlerinin bir kısmının Türkiye üzerinden Irak'a geçmesi ve kalan kısmının altı ay boyunca Türkiye'de konuşlandırılması talepleri TBMM tarafından reddedildi. Tarihe 1 Mart Tezkeresi olarak geçen ve Orta Doğu'ya yönelik daha bağımsız bir dış politika izleneceğini netleştiren bu olay, Soğuk Savaş döneminde Orta Doğu'yla olan ilişkilerinde izlediği Batı eksenli tutum sebebiyle “Batının ileri karakolu” olmakla eleştirilen Türkiye'nin, bölgede, özellikle Suriye ve İran'da, imajını güçlendirdi (Benli Altunışık & Martin, 2011; Kürkçüoğlu & Fırat, 2022). Ancak, 1 Mart Tezkeresi'ndeki tutumuyla Orta Doğu'daki Türkiye algısını değiştirerek bir fırsat elde eden Ankara, ABD ile olan ilişkilerinde bir dizi zorlukla karşılaştı; öyle ki 1 Mart Tezkeresi ve devamında meydana gelen Süleymaniye çuval kriziyle ABD – Türkiye ilişkileri kopma noktasına geldi, daha önemlisi Türkiye'nin Irak konusunda ABD'nin yanında yer almaması – sonraki süreçte ilişkileri yumuşatmak adına daha ufak çaplı tezkereler kabul edilmesine rağmen— 1990'lardan beri terörle mücadele kapsamında Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren TSK'nin hareket alanının daralmasına, Türkiye'nin Kuzey Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinden dışlanmasına ve ABD'nin giderek Kürtlere yaklaşmasına sebep oldu (Uzgel, 2021). Devam eden süreçte Türkiye, Orta Doğu'ya yönelik değişen politikasını ve Orta

Doğu'da değişen imajını, bölgede daha aktif bir aktöre dönüşmek için başarılı bir şekilde kullandı.

AKP'nin ilk on yılında Türkiye Orta Doğu'da çoğunlukla yumuşak gücüyle öne çıktı. Bu bağlamda ilk örnek, İkinci Körfez Harekâtı'ndan kısa bir süre önce ABD ve Irak arasında meydana gelebilecek olası bir savaşı engellemek için düzenlenen Irak'a Komşu Ülkeler toplantısıydı. Ocak 2003 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıya, altı farklı ülkenin dışişleri bakanı katılım sağladı ve Irak'a yönelik olası bir ABD müdahalesini önleyecek çözümleri tartıştılar (Balcı & Yeşiltaş, 2006). Türkiye'nin inisiyatifiyle başlatılan Irak'a Komşu Ülkeler girişimi, ABD'nin işgalinin ardından, P-5 ve G-8 ülkeleri, Birleşmiş Milletler (BM), Arap Ligi, AB Komisyonu ve İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) katılımıyla genişledi ve "Genişletilmiş Komşu Ülkeler Bakanlar Toplantıları" adı altında 2008'e kadar devam etti (Çetinsaya & Özhan, 2009; Turunç, 2012). Bunların yanı sıra Türkiye, 2003 sonrasında İsrail ve Suriye arasında, 2006 sonrasında İsrail ile Lübnan ve Hamas arasında, 2007'de Afganistan ve Pakistan arasında yaşanan anlaşmazlıklarda ve 2009-2010 yılları arasında, Brezilya ile beraber, İran ve Batı arasında yaşanan nükleer krizde arabulucu/kolaylaştırıcı rollerini üstlendi (Bayer & Keyman, 2012; Wang, 2011). Coşkun'un (2015) da belirttiği gibi tüm bunlar, yalnızca "komşularla sıfır sorun" değil, aynı zamanda "bölgede sıfır sorun" politikasının takip edildiği anlamına geliyordu. Benzer dönemlerde Türkiye, özellikle Orta Doğu ve Afrika bölgesinde yaşanan sorunlarda askeri ve insani yardımlarıyla da yumuşak gücünü ön plana çıkardı (Bayer & Keyman, 2012). Türkiye'nin uluslararası meselelere artan ilgisi ve barışı tesis etmeye yönelik girişimleri hem Orta Doğu'da sempati kazanarak bütünleşmenin kolaylaşmasına hem de Batı'nın gözünde bölgede önemli bir aktöre dönüşmesine yardımcı oldu. Dahası, Türkiye ve Orta Doğu arasında gelişen siyasi ilişkiler, ekonomik ilişkilere de yansdı ve bölgedeki ülkeler ve Türkiye arasında pek çok ikili ticaret anlaşması imzalandı. Siyasi yakınlaşmaların ekonomik iş birlikleri ile desteklenmesi, Davutoğlu'nun işaret ettiği "çok yönlü dış politika" ilkesiyle uyumluydu. Özetle Ankara, AKP'nin iktidara gelmesinin ardından, özellikle 2005 sonrasında, Orta Doğu'yla özel olarak ilgilendi ve bu doğrultudaki stratejilerinin önemli sayılabilecek bir bölümü başarıya ulaştı.

2000'lerin ilk on yılında Türkiye'nin Orta Doğu'ya artan ilgisinin birkaç belirgin sebebi vardı. Bunlardan ilki, Türkiye'nin uluslararası arenadaki konumunu sağlamlaştırma arzusuuydu. AKP'nin ilk dönemlerinde, ABD'nin bölgeden çekilmesi ve Orta Doğu'nun liderliğine talip olan Mısır, Suriye, Irak ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde ortaya çıkan bir dizi iç karışıklık, bölgede bir güç boşluğu yaratmıştı (Akdoğan vd., 2021; Pala & Aras, 2015). Bu noktada Türkiye, bu güç boşluğunu doldurma potansiyeli en yüksek aktörlerden biriydi. Gerçekten de

Türkiye, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olmanın cazibesini ve ekonomik ve askeri gücünü, İslami kimlik avantajıyla harmanlayarak Orta Doğu için bir model teşkil edebilir ve bu sayede bölge halklarının sempatisini kazanarak güç boşluğunu doldurabilirdi. Nitekim Türkiye'nin demokratik yönetimi ve AKP'nin ılımlı İslam yaklaşımının bir sonucu olan “model ülke” pozisyonu, Arap Baharı'nın ilk dönemlerinde de doğrulandı. Bunların yanı sıra, Orta Doğu'nun Osmanlı İmparatorluğu ile olan geçmiş bağları, bölgenin yoğun Müslüman ve Arap popülasyonu, AKP'nin halefi olduğu Millî Görüş geleneğinin değerleriyle ve dış politika vizyonuyla neredeyse eksiksiz bir şekilde örtüşüyordu.

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, Orta Doğu, Türkiye için iki ayrı noktada önem arz ediyordu: ekonomi ve güvenlik. İlk olarak, Tür'ün (2011) de ifade ettiği gibi Orta Doğu hem Türkiye'nin hem küresel ekonomiye entegrasyon çabalarında hem de AKP'nin “ticaret devleti” anlayışında oldukça avantajlı bir ihracat pazarı olarak öne çıkıyordu. Nitekim bu durum, siyasi yakınlaşmaları takip eden ekonomik iş birlikleri ile de doğrulandı. İkincisi, Orta Doğu, Kuzey Irak'ta Kürdistan İşçi Partisi (PKK) tarafından tetiklenen ayrılıkçı hareketler ve Irak'ın istikrarsızlığı sebebiyle Türkiye'nin bölgesel güvenliği açısından, enerji noktasında büyük ölçüde Rusya'ya bağımlı olmanın yarattığı enerji güvenliği tehdidi sebebiyle, enerji kaynaklarını çeşitlendirme noktasında oldukça önemli bir bölgeydi (Han, 2011). Nihayetinde, AKP'nin hem hedefleriyle ve çıkarlarıyla hem de ideolojik kimliğiyle uyuşan Orta Doğu'ya yönelik izlediği strateji, Türkiye'yi, görece kısa bir sürede, bölgenin yükselen aktörlerinden biri haline getirdi. Dahası, Türkiye bunu yaparken güvenliği için kritik meselelerde dahi çoğunlukla güç kullanımından kaçınmış ve diplomasi ve diyalogu ön plana çıkararak bölge halklarının gözündeki yerini de sağlamlaştırmıştı.

Türkiye'nin Orta Doğu'da, bir diğer ifadeyle İslam dünyasında, artan etkisi bir dizi siyasi ve ekonomik avantajı beraberinde getirdi. Ancak, 2010'un son günlerinde, Muhammed Bouazizi'nin fitilini ateşlediği ve neredeyse tüm Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya yayılan Arap Baharı'yla, Türkiye'nin bölgedeki rolü ve çıkarları yeniden, ancak bu kez tersine, bir dönüşümle karşı karşıya kaldı. Arap Baharı sonrası süreçte, AKP'nin iktidara geldiği andan itibaren, Türkiye'nin Orta Doğu'daki konumunu güçlendirmek ve Türkiye'yi bölgesel bir aktöre dönüştürmek için takip edilen bir dizi ılımlı politika, Arap Baharı'nda yaşanan ayaklanmaların başarısızlığı sebebiyle, yerini AKP öncesinde uzun bir süre takip edilen güvenlik eksenli dış politikaya bırakacaktı.

Aslında, Arap Baharı'nın ilk dönemlerinde Türkiye, ayaklanmaların gerçekleştiği bir dizi ülke ile doğrudan temasa geçerek reform hareketlerine tam destek vermişti. Bu bağlamda, Tunus'ta başlayan isyanların ardından Dışişleri Bakanlığı'nca yapılan bir dizi açıklamada,

Tunus halkının demokratikleşme hareketinin Ankara tarafından desteklendiği açıkça ifade edilmişti (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2011, 2013, 2014). Her ne kadar Tunus'un devrim sonrasındaki yeniden yapılandırma sürecinde Türkiye'nin model ülke olup olmayacağı konusundaki görüşler, Tunuslu politikacıların siyasi geleneklerine göre farklılık gösterse de Türkiye'nin desteği çoğunlukla Tunus halkı tarafından memnuniyetle karşılanmıştı (Göksel, 2014). Nitekim, devam eden süreçte ikili ilişkiler hem siyasi hem de ekonomik anlamda pozitif bir ivme kazandı; 2021'de Tunus cumhurbaşkanı Kays Said'in parlamento faaliyetlerini askıya alması ve hükümeti feshetmesinin ardından, Türkiye'nin demokratik düzenin korunmasına dair açıklamaları Said'i destekleyen bazı Tunuslu grupların tepkisini çekse de ilişkiler büyük ölçüde korundu. Ancak Tunus, Arap Baharı'nın Türk dış politikasında yarattığı görece avantajlı nadir örneklerden biriydi. İlerleyen dönemlerde, beklentinin aksine neredeyse tüm bölgeyi etkisi altına alan Arap Baharı'nın, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve insani ilişkilerinin bulunduğu bölgelere sıçraması, Oğuzlu'nun (2012) da ifade ettiği gibi, Ankara'nın farklı stratejiler içinde bocalamasına sebep oldu.

Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye, Arap Baharı'nın ilk dönemlerinde, Kardeş'in (2021) ifadesiyle "liberal esintilerden ilham alan yeni bölgesel politikası" doğrultusunda, Orta Doğu'daki değişim taleplerine destek vermişti. Ancak, Türkiye'nin bölgeye yönelik izlediği proaktif dış politika ve statükoyu değiştirme çabaları ayaklanmaların meydana geldiği ülkelerde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar sebebiyle bir dizi zorlukla karşılaştı. Mısır'da yaşanan darbenin sonrasında Türkiye'nin Doğu Akdeniz ile ilgili meselelerde yalnızlaşması, hemen ardından Libya'da hükümetin devrilmesinin ardından başlayan iç savaş ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz jeopolitiğindeki güvenlik endişelerinin artışı, benzer şekilde Suriye'de patlak veren iç savaş ve devamında yaşanan mülteci krizi ve son olarak rejim eksikliği ve istikrarsızlık sebebiyle, özellikle Irak ve Suriye'den gelen terör tehdidi bu zorluklardan sadece bir kaçıydı. Bu örneklerin her biri ve daha fazlası, AKP'nin hükümete gelmesi ile zirveye ulaşan Türkiye – Orta Doğu ülkeleri arasındaki ilişkileri ve Türkiye'nin Orta Doğu'ya yönelik ılımlı yaklaşımını yeniden şekillendirdi.

Bu bağlamda Mısır örneğinde, ayaklanmaların ardından iktidara gelen Muhammed Mursi döneminde hem ekonomik hem de siyasi anlamda zirveye ulaşan Türkiye – Mısır ilişkileri, 2013'teki darbeye iktidara gelen Abdelfettah Sisi döneminde kopma noktasına geldi. Sisi döneminde, Türkiye'nin darbeye verdiği tepki ve Müslüman Kardeşlere olan desteği sebebiyle gerginleşen ikili ilişkiler, Mısır'ın Yunanistan ve GKRY ile yakınlaşmasının önünü açarak Türkiye'nin, Akdeniz ile ilgili meselelerde saf dışı bırakılma tehlikesini ortaya çıkardı. Dahası, Sisi'nin Müslüman Kardeşler'i radikal İslamcı bir terör örgütü olarak tanımlaması ve

Türkiye'nin Mısır'ın iç işlerine müdahale ettiğine yönelik söylemleri, Mısır halkının Türkiye'ye yönelik olumlu yaklaşımında gerilemeye sebep oldu. 2020 sonrasında her iki ülke de ikili ilişkileri iyileştirmeye yönelik adımlar atsa da Arap Baharı'nı takip eden dönemde gerginleşen ilişkiler, iki ülke arasındaki ekonomik iş birliklerini de olumsuz yönde etkiledi. Türkiye ve Mısır arasındaki ilişkiler, bir dönem Ankara'nın gündemini önemli ölçüde meşgul etmesine rağmen, AKP dönemi dış politikasındaki esas zorluk ve dönüşüm, Libya ve Suriye'nin Arap Baharı sürecinde ortaya çıktı. Bu noktada, Libya ve Suriye'nin ortak noktası, her iki ülkedeki Arap Baharı sürecinin diğer ülkelere farklı olarak oldukça kanlı iç savaşlara evrilmesiydi.

Libya örneğinde hükümetin orantısız güç kullanımı ile iç savaşa dönüşen ayaklanmalar, uzun süredir yönetimde olan Kaddafi rejiminin devrilmesi ve hatta Muammer Kaddafi'nin Sirte'de öldürülmesiyle sonuçlandı. Libya'yla önemli ticari ilişkileri bulunan Türkiye, başlarda Kaddafi hükümetiyle ters düşmemek adına daha dengeli bir strateji izledi. Bu bağlamda bir yandan artan şiddet olaylarının ardından gündeme gelen NATO müdahalesine tepki gösterirken diğer yandan Kaddafi ve muhalif güçler arasında arabuluculuk yapmayı denedi. Ancak Kaddafi'nin yönetimden vazgeçmemesi ve sivillere yönelik şiddetin artışıyla beraber, Türkiye uluslararası toplum ile uyumlu bir şekilde hareket etti ve başlarda takip ettiği yumuşak gücü bir kenara bırakarak normatif bir tavır sergilemek zorunda kaldı. İlerleyen dönemlerde, Kaddafi devrilmesine rağmen iç karışıklıklar devam etti. Bu bağlamda 2012'deki seçimlerin ardından, Ali Zeydan'ın başbakanlığında kurulan hükümet, 2014 yılında, Halife Hafter önderliğindeki bir askeri darbeye karşı karşıya kaldı. Darbe sonrasında yapılan seçimlerde Hafter tarafından desteklenen Temsilciler Meclisi göreve geldi; böylece Libya'da, BM tarafından tescil edilen Trablus merkezli Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ve Hafter destekli Tobruk hükümeti olmak üzere, iki parlamentolu bir siyasi yapı ortaya çıktı. İki farklı grup arasındaki çatışmalar iç savaşı alevlendirirken Türkiye, normatif tutumunu devam ettirdi ve BM tarafından Libya'daki tek yasal hükümet olarak kabul edilen UMH'yi tanıdı. Devam eden süreçte, özellikle 2019 sonrasında, Türkiye UMH'ye askeri anlamda destek olurken UMH ve Türkiye arasında hem Doğu Akdeniz'in güvenliğine hem de iş birliğine yönelik iki mutabakat imzalandı. Bu durum, Arap Baharı'nda kadar Türkiye'nin bölgedeki popülaritesini artıran yumuşak güç diplomasisinin yerini sert güce bıraktığının açık bir işaretiydi. Benzer bir durum, Suriye'deki ayaklanmalarda da yaşandı.

Libya örneğinde olduğu gibi, Suriye'de de, başta hükümet tarafından önemsenmeyen ve birkaç reformla yumuşatılmaya çalışılan demokrasi talepli ayaklanmalar, ilerleyen dönemlerde hükümetin sert müdahalesiyle baskılanmaya çalışıldı ve böylece ayaklanmalar hızlıca bir iç

savaşa dönüştü. Ancak Libya'nın aksine Suriye'de herhangi bir rejim değişikliği yaşanmadı. Esad rejimi yönetimi korumayı başarsa da iç savaşın yarattığı otorite boşluğu, hem PKK'nın Suriye'deki yapılanması olan PYD/YPG terör örgütünün hem de Orta Doğu'da aktif faaliyet gösteren radikal İslamcı bir terör örgütü olan IŞİD'in hareket alanını genişletti. Bölgedeki otorite boşluğunu doldurmak için hem Suriye halkıyla hem de birbirleriyle savaşan bu iki terör örgütünün yarattığı güvenlik tehdidi, Türkiye'yi de doğrudan etkiledi. Türkiye'nin en uzun sınırında yaşanan bu karışıklıklar, o döneme kadar takip edilen "komşularla sıfır sorun" politikası başta olmak üzere, bölgeye yönelik bir dizi ılımlı yaklaşımı devre dışı bıraktı. Bu bağlamda Türkiye, PYD/YPG, IŞİD ve Suriye sınırında yeniden yükselişe geçen ayrılıkçı Kürt hareketlerine yönelik "sıfır tolerans" stratejisi benimsedi. Bu politika doğrultusunda Türkiye, hem Suriye sınırındaki güvenlik önemlerini sıkılaştırdı hem de sınır ötesine bir dizi askerî harekât düzenledi. Tüm bunların yanı sıra Suriye'de yaşanan iç karışıklıktan kaçan halkın Türkiye'ye sığınmasıyla beraber, Ankara öngöremediği bir mülteci kriziyle karşı karşıya kaldı. Her ne kadar Ankara mülteci konusunda "açık kapı" politikası izlese de Türkiye'nin beklentisinin aksine, iç savaşın oldukça uzun sürmesi, Türkiye açısından bir dizi ekonomik ve siyasi zorluğu beraberinde getirdi. Nihayetinde, Arap Baharı'yla başlayan demokrasi sürecinin başarısızlığı, Mısır, Türkiye ve Libya örneklerinde de görüldüğü gibi, Türkiye'nin o döneme kadar izlediği proaktif dış politika ve yumuşak gücü sayesinde elde ettiği kazanımları büyük ölçüde kaybetmesine, dahası yeni, ancak özünde eskiye çok yakın, güvenlik sert gücü ön plana çıkararak güvenlik eksenli bir dış politikaya dönüş yapmasına sebep oldu.

Sonuç olarak AKP'nin iktidara gelmesiyle beraber, o döneme kadar dış politikada Kemalist elitler tarafından laiklikle ters düştüğü gerekçesiyle göz ardı edilen ya da Batı tarafından şekillendirilen Türkiye – Orta Doğu ilişkileri gözle görülür bir canlanma yaşadı. Bu doğrultuda Türkiye'nin takip ettiği yumuşak güç stratejileri, onu bölgede popüler bir aktör haline getirdi. Ancak, 2011 yılında patlak veren Arap Baharı süreci, AKP'nin zaman zaman eksen kayması olarak nitelendirilen Orta Doğu politikalarını yeniden şekillendirdi. Özünde Türkiye, 2011 yılına kadar olduğu gibi Arap Baharı sürecinde de proaktif bir dış politika takip etti ve bölgedeki gelişmelerle yakından ilgilendi. Bu ilgi, AKP'nin muhafazakâr ve İslami kimliğinin ötesinde, çoğunlukla pragmatist bir yaklaşımla açıklanabilecek bir ilgiydi. Orta Doğu'da başlayan demokratikleşme hareketlerinin başarılı olması, AKP'yi hem iç hem de dış politikada oldukça avantajlı bir konuma getirebilirdi. Bu noktada, ayaklanmaların demokrasi lehine sonuçlanmasının, Yorulmazlar ve Turhan'ın (2015) da belirttiği gibi, iç politikadaki demokrasi ile İslam arasındaki uyumsuzluk tartışmalarını sona erdireceği, dış politikada ise İslam dünyasında 'evrensel değerler' lehine gerçekleşecek normatif değişimin Türkiye

önderliğinde olmasının, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde elini güçlendireceği düşünülüyordu. Ancak, Arap Baharı hem dünyanın hem de Türkiye'nin tahmin ettiğinden çok daha farklı şekilde ilerledi. Her ne kadar başlarda pek çok ülkedeki demokrasi talepleri, hükümetlerin devrilmesiyle başarıya ulaşmış gibi gözükse de ilerleyen dönemlerde bu ülkelerde bir dizi karışıklık ve istikrarsızlık ortaya çıktı. Orta Doğu ülkelerinde demokrasinin benimsenememesi, AKP'nin o döneme kadar takip ettiği, "komşularla sıfır sorun" politikasını işlevsiz hale getirmekle kalmadı, 2003'ten itibaren izlenen başarılı stratejilerin getirdiği kazanımları da minimuma indirdi. Nihayetinde Türkiye, özellikle 2015 sonrasında Orta Doğu'ya yönelik politikalarında bir değişikliğe gitmek zorunda kaldı. Bu bağlamda, 2002'den 2010'lu yılların erken dönemlerine kadar Türkiye'nin bölgedeki popülaritesini artıran yumuşak güç politikası, yerini güvenlik odaklı dış politikaya bıraktı. Bu bağlamda Türkiye, sert gücünü ön plana çıkararak çok daha temkinli bir dış politika takip etmeye başladı. Bu durum, Keyman'ın (2016) da ifade ettiği gibi, Türkiye'nin Soğuk Savaş önceki dış politika stratejisine ve "tampon ülke" konumuna geri döndüğünün açık bir işaretiydi.

REFERANSLAR

Balcı, A., & Yeşiltaş, M. (2006). Turkey's new Middle East policy: The case of the meeting of the foreign ministers of Iraq's neighboring countries. *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, 29(4).

Balcı, A., & Yeşiltaş, M. (2011). Ak Parti dönemi Türk dış politikası sözlüğü: Kavramsal bir harita. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 9-35.

Bayer, R., & Keyman, E. F. (2012). Turkey: An emerging hub of globalization and internationalist humanitarian actor? *Globalizations*, 9(1), 73-90.

Benli Altunışık, M., & Martin, L. G. (2011). Making sense of Turkish foreign policy in the Middle East under AKP. *Turkish Studies*, 12(4), 569-587.

Coşkun, B. B. (2015). Retrospective review of Turkey's Middle East policy. *Turkey Institute*.

Çetinsaya, G., & Özhan, T. (2009). İşgalin 6. Yılında Irak. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*.

Davutoğlu, A. (2007). Turkey's foreign policy vision: An assessment of 2007*. *Insight Turkey*.

Davutoğlu, A. (2012). *Stratejik derinlik: Türkiye'nin uluslararası konumu* (79. bs). Küre Yayınları.

Göksel, O. (2014). Perceptions of the Turkish model in post-revolutionary Tunisia. *Turkish Studies*, 15(3), 476-495.

Han, A. K. (2011). Turkey's energy strategy and the Middle East: Between a rock and a hard Place. *Turkish Studies*, 12(4), 603-617.

Keyman, E. F. (2016). Turkish foreign policy in the post-Arab Spring era: From proactive to buffer state. *Third World Quarterly*, 37(12), 2274-2287.

Kürkçüoğlu, Ö., & Fırat, M. (2022). Görelî özerklik—3: Orta Doğu'yla ilişkiler. İçinde B. Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)* (25. bs, C. 1, ss. 784-796). İletişim Yayınları.

Oğuzlu, T. (2012). Türkiye ve Arap Baharı: Türk dış politikasında liberal, iddialı ve batılı eksenin yükselişi. *Akademik Ortadoğu*, 6(2), 41-60.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2011). *Tunus'taki Olaylar Hk* (36).

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2013). *Tunus'ta Ali Larayedh Başkanlığındaki Yeni Hükümetin Kurulması Hk*. (68).

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2014). *Yeni Tunus Anayasası Hk*. (31).

Turunç, H. (2012). *Turkey's global strategy: Turkey and Iraq* [Special reports]. LSE Ideas.

Tür, Ö. (2011). Economic relations with the Middle East under the AKP—trade, business community and reintegration with neighboring zones. *Turkish Studies*, 12(4), 589-602.

Uzgel, İ. (2021). ABD ve NATO'yla ilişkiler. İçinde B. Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (2001-2012)* (5. bs, C. 3, ss. 249-331). İletişim Yayınları.

Wang, B. (2011). Turkey-Iran reconciliatory relations: Internal and external factors. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 5(1), 1-18.

Yorulmazlar, E., & Turhan, E. (2015). Turkish foreign policy towards the Arab Spring: Between Western orientation and regional disorder. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17(3), 337-352.

Suriye İç Savaşı, 2011 yılında Arap coğrafyasında meydana gelen Arap Baharı sürecinden etkilenecek başlamış ve ülkede yıllarca devam eden siyasi baskılar, otoriter yönetim anlayışı, ekonomik eşitsizlikler ve insan haklarının ihlalleri gibi birçok içsel faktörün birleşimiyle derinleşmiştir. Diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi, başlangıçta barışçıl bir şekilde başlayan protestolar ve ayaklanmalar, Esad Rejimi'nin baskıcı politikaları ve güvenlik güçlerinin acımasız bir şekilde müdahaleleri sonucunda çok kısa bir süre içerisinde silahlı çatışmalara dönüşmüş ve ülkeyi 13 yılı aşkın yıkıcı bir iç savaşın içine sürüklemiştir. Bu makale, 54 yıllık Esad Rejimi'nin Suriye'nin yakın geçmiş tarihini nasıl şekillendirdiğini, 13 yıllık iç savaşın tarihsel arka planını, Esad Rejimi'nin sürpriz çöküşü ve sonrasındaki dönüm noktalarını ele alırken, özellikle bu süreçte Türkiye'nin hem bölgedeki hem de Suriye özelindeki belirleyici rolünü, iç savaşın başlangıcından zafer gününe kadar olan süreci analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Suriye'nin yakın geçmiş tarihine damgasını vuran ve babadan oğula geçen Esad Rejimi, 1970'de Hafız Esad tarafından başlatılan “*Düzeltici Hareket*” darbesiyle başlamıştır. Bu darbenin sonucunda Hafız Esad, 1971'de devlet başkanlığı görevini fiilen üstlenmiştir. İktidarı darbe yoluyla ele geçiren Esad Rejimi, 30 yıl süren yönetimi boyunca yolsuzluk, adaletsizlik, insan hakları ihlalleri ve demokratik hakların tamamen yok edilmesiyle Suriye halkı üzerinde ağır bir baskı kurmuştur.

Hafız Esad'ın döneminde, Suriye halkı için en kanlı ve yıkıcı olaylardan biri olan Hama Katliamı yaşanmıştır. 1982'de gerçekleşen bu katliam, binlerce sivilin ölümüyle sonuçlanmış ve şehrin büyük bir kısmını yerle bir etmiştir. Esad Rejimi'nin acımasızlığının ve kendi halkı üzerindeki ağır baskısını gösteren önemli bir sembol olarak kabul edilen bu katliamda kadın, çocuk, yaşlı ayrımı yapılmaksızın binlerce insan acımasız bir şekilde öldürülmüştür.

Hafız Esad'ın 2000'de ölümünün ardından koltuğu devralan Beşşar Esad, babasının baskıcı yönetim tarzını aratmayan, hatta daha vahşi ve kanlı adımlarla ülkeyi bir iç savaşa sürükleyen hamlelere imza atmıştır. Başlangıçta reform vaatleriyle halkı umutlandırmaya çalışsa da babasından miras aldığı yolsuzluk ve adaletsizlik düzenini devam ettirmiştir. Zira Beşşar Esad'ın yönetimi, ülkeyi daha da derin bir krize sürüklemiş ve bunun sonucunda attığı adımlarla büyük bir iç çöküşe uğratmıştır.

2010'da Arap dünyasında başlayan ve otoriter rejimlere karşı ayaklanmalarla şekillenen Arap Baharı süreci, Suriye halkı için bir umut ışığı olmuş ve Esad Rejimi'ne karşı protestoların başlamasına cesaret vermiştir. İlk olarak 17 Mart 2011'de Dera kentinde gençlerin duvarlara

“*Ey Doktor, Sıra Sana Geldi*” yazıları yazmasıyla, ayaklanma ve protesto süreci başlamıştır. Barışçıl bir şekilde başlayan demokratik protestolar, çok kısa bir süre içerisinde rejim tarafından ağır ve acımasızca bir şekilde çocuk, kadın ve yaşlı demeden baskılanmasıyla devam etmiştir. Böylelikle barışçıl bir şekilde başlayan süreç, rejimin sert müdahaleleriyle kısa bir süre içinde geniş çaplı bir silahlı çatışmaya dönüşmüş ve 13 yılı aşan Suriye İç Savaşı'nın başlangıcı olmuştur.

Suriye İç Savaşı'ndan Zafer Gününe: 2011-2024 Dönemi

2011-2019 yılları arasında Suriye, yoğun çatışmaların merkezi haline gelmiştir. Bu süreçte, milyonlarca insan yerinden edilmiş ve ülke içinde hem yerel hem de uluslararası pek çok aktör sahne almıştır. İç savaş; hükümet güçleri, muhalif gruplar, radikal örgütler ve yabancı ülkelerin müdahaleleriyle giderek derinleşmiştir. Bunun yanı sıra Rusya Federasyonu (RF)'nin Esad Rejimi'ne olan askeri desteği dengeleri değiştirirken, 2014'te IŞİD'in yükselişiyle iç savaş daha karmaşık bir hal almıştır.

2019-2024 yılları arasında ise çatışmaların şiddeti belirgin bir şekilde azalmıştır. Savaş daha durağan bir evreye geçmiş olsa da insani krizler devam etmiştir. Bu dönemde, taraflar arasında zaman zaman sınırlı çatışmalar yaşanmış, aynı zamanda siyasi çözüme yönelik girişimler ön plana çıkmıştır. Özellikle uluslararası toplantılar ve bölgesel güçlerin arabuluculuk çabaları, çatışmanın çözümüne dair umutları artırmıştır. Ancak bu durağanlık, kalıcı bir barış yerine bölgesel gerilimlerin gölgesinde şekillenmiş, ülkenin yeniden inşası ve mülteci sorunları gibi kritik konular çözümsüz kalmıştır. (Pehlivan, 2024).

27 Kasım 2024 itibarıyla nispeten durağanlaşan çatışmalar yeniden alevlenmiş ve Hey'etu Tahrîrî's-Şâm / هيئة تحرير الشام (HTŞ) önderliğindeki muhalif gruplar, ani ve tam teçhizatlı saldırılarla kuzeybatı Suriye'de hızla ilerleyerek kritik şehirleri kontrol altına almıştır. HTŞ, hızlı ve koordineli ilerleyişiyle kısa sürede Suriye'nin ikinci büyük şehri olan Halep'i ele geçirmiş ve İdlib, Hama, Humus ve Dera gibi şehirleri kontrol altına almıştır. Esad Rejimi'nin bu ilerleyiş karşısında direnememesinin önemli sebeplerinden biri de dış desteğinin zayıflaması olmuştur. Ukrayna çatışmaları nedeniyle RF, Suriye'deki askeri varlığını azaltırken, İran da yeterli desteği sağlayamamıştır. Bu durum, rejimin askeri kapasitesini önemli ölçüde azaltmıştır. (Erkmen, 2024).

Bu olaylar karşısında ülkenin birçok bölgesini kaybetmeye başlayan Esad Rejimi, 8 Aralık 2024'de resmi bir şekilde çökmüştür. Bu gelişme, uluslararası ölçekte yaşanan önemli ve beklenmedik gelişmelerden birisi olarak tarihe geçmiştir.

Özellikle Suriye'nin yakın geçmişi açısından oldukça önemli bir dönüm noktası olan bu tarihte, 54 yıllık Esad Rejimi'nin beklenmedik şekilde devrilmesi, yalnızca Suriye'de değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel ölçekte de geniş çaplı bir gündem oluşturmuştur. Bu tarihi gelişme, sadece siyasi alanda kalmayıp aynı zamanda toplumsal ve ekonomik alanlarda da geniş çaplı bir değişime yol açmaya başlamıştır. Son günlerde bölgede yaşananlar, Suriye'nin geleceği için oldukça önemli dönüşümleri beraberinde tetiklemiştir. Aynı zamanda küresel ve bölgesel aktörlerin bu süreçteki hamleleri ise gelişmelerin etkisini daha da arttırmaktadır.

Özellikle Türkiye, yaşanan bu gelişmelerde çok önemli bir rol üstlenmiş, ve Suriye'nin yeniden inşası ve bölgesel istikrarın sağlanmasında önemli bir aktör olarak öne çıkmaktadır. İlerleyen süreçlerde bu gelişmelerin hem bölgesel dinamikleri hem de küresel güç dengeleri üzerinde önemli etkileri olacaktır.

Esad Rejimi'nin devrilmesine neden olan temel faktörler arasında rejim yanlısı halkın desteğini tamamen çekmesi vardır. Ayrıca muhalif grupların etkin ve organize bir şekilde müdahale etmesi de önemli bir rol oynamıştır. Özellikle iç savaş boyunca Esad Rejimi'ne karşılıksız bir şekilde destek veren RF ve İran'ın bu desteği aniden çekmesi, bölgesel güç dengesinin değişmesine yol açmıştır. Bu faktörlerin birleşimi, çok kısa bir süre içerisinde rejimin çökmesine neden olmuştur. (Alshamary, 2024).

Rejimin devrilmesinin ardından, HTŞ liderliğinde yeni bir geçici hükümet süreci başlatılmıştır. Bu süreçte, iç savaşın ve son müdahalelerin yarattığı istikrassızlığı bir an önce sona erdirmek, ülke içindeki güvenliği sağlamak ve yeniden yapılandırmayı hızlandırmak amacıyla önemli adımlar atılmaya başlanmıştır.

Bu süreçte, Suriye'nin yeni lideri Ahmed El-Şara, yaptığı açıklamalarda silahların yalnızca devletin kontrolünde olacağını vurgulamış, muhalif grupların kendilerini feshederek devletin çatısı altında birleşeceğini ve hiçbir etnik grubun dışlanmayıp kucaklayıcı bir politika izleyeceklerini açıklamıştır. Aynı zamanda mezhepsel içerikli haberleri yasaklayarak toplumsal gerilimleri azaltmayı hedeflemiştir. Atılan bu adımlar, kısa vadede Suriye'deki güvenliğin ve istikrarın sağlanması yönünde önemli bir başlangıç olmuştur. (Al Jazeera, 2024).

Suriye'deki Değişim ve Türkiye'nin Belirleyici Rolü: Krizden Çözüm Sürecine

Suriye'de gerçekleşen bu değişimlerde Türkiye'nin üstlendiği kritik rol öne çıkmaktadır. İç savaşın başından itibaren Suriye halkının yanında durmuş ve yeni yönetimin de Suriye'nin yeniden yapılanma sürecinde başarılı olması için tam destek vereceğini açıklamıştır.

Özellikle iç savaşta Türkiye, Astana Süreci ve Cenevre Konferanslarındaki gerçekleştirdiği arabuluculuk faaliyetleriyle dikkat çekmiş ve aktif rolünü yeni dönemde de sürdürme kararlılığını ortaya koymuştur. Bu süreçte, Suriye'nin kuzeyinde oluşturulan güvenli bölgeler hem mültecilerin güvenli ve gönüllü dönüşüne zemin hazırlanmış hem de bölgenin savaşın yıkıcı etkilerinden kurtulup yeniden yapılandırılmasına olanak sağlamıştır.

Türkiye, Suriye İç Savaşı'nın başlangıcından itibaren gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlarla ve bölgeye sağladığı insani yardımlarla örnek teşkil eden bir politika izlemiştir. Bu süreçte, yaklaşık 3 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmış ve iç savaştan bu yana bölgesel ve küresel ölçekte en büyük yükü omuzlayan aktör olmuştur. Tüm bu gelişmeler, Türkiye'nin Suriye'deki ve bölgedeki rolünü yeni bir boyuta taşımış ve onu bölgenin kilit aktörlerinden biri haline getirmiştir.

Türkiye hiç şüphesiz bölgesel anlamda ve Suriye'nin dönüşümü açısından önemli avantajlara sahiptir. Türkiye'nin atacağı hamleler, istikrar ve barış sürecine liderlik etmesini sağlayabilir ve aynı zamanda Suriye'nin yeniden inşasında ekonomik kalkınma hamleleriyle bölgedeki etkisini arttırabilir. Aynı zaman da Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlama ve mültecilerin gönüllü bir şekilde dönüşünü teşvik etme adımları hem bölgesel hem de küresel ölçekte büyük önem taşımaktadır. (Salah, 2025).

Bu süreçte Türkiye, Suriye'deki dönüşüme ve değişime hızlı bir şekilde cevap vermiştir. 12 Aralık 2024'de MİT Başkanı İbrahim Kalın, sürpriz bir şekilde Şam'a ziyaret gerçekleştirerek, Suriye'nin yeni yönetim lideri Ahmed El-Şara ile bir araya gelmiştir. Bu adım, Türkiye'nin bu dönüşüm ve değişim sürecinde yeni yönetimin yanında duracağını ve destekleyeceğini simgeleyen önemli ve resmi anlamda ilk adım olarak dikkat çekmektedir. (Syria Tv, 2024).

Ardından 22 Aralık'ta Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Şam'a resmi bir ziyaret gerçekleştirerek Ahmed El-Şara ile görüşme sağlamıştır. Bu görüşme, uluslararası ilişkiler açısından oldukça önemli bir adım olmuş ve diğer ülkelere yeni yönetimle iletişim kurlmaları için örnek teşkil edecek bir hamle olmuştur. Görüşmenin ardından düzenlenen ortak basın toplantısında, Hakan Fidan, "*PKK/YPG'ye Suriye'de kesinlikle yer yok*" vurgusunu yaparak, Türkiye'nin Suriye'nin toprak bütünlüğüne verdiği önemini bir kez daha belirtmiştir. Gerçekleşen bu resmi ziyaret sırasında iki taraf arasında sergilenen samimi görüntüler, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelecekte oldukça olumlu yönde evrileceğini göstermiştir. (Sky News Arabic, 2024).

Dışışleri Bakanı Hakan Fidan ayrıca Esad Rejimi'nin sürpriz çöküşü ve RF ile İran'ın bölgeden askerlerini çekmesi sürecinde kritik bir diplomasi yürütmüştür. Fidan, bu önemli süreçte Suriye'de askeri bir müdahalede bulunmamaları konusunda RF ve İran ile görüştiklerini ve bunun sonucunda askerlerin direnç göstermeden bölgeden çekildiklerini ifade etmiştir. (Alhurra-Washington, 2024).

Gerçekleşen bu ziyaretlerin ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, yaptığı açıklamada "*Suriye'nin kardeşi olarak yeni süreci en iyi okuyan ülke konumundayız*" ifadelerini kullanarak, Türkiye'nin Suriye'deki yeni yönetimle yakın temas halinde olduğunu ifade etmiştir. (El-Arabi El-Jadeed, 2024).

Türkiye açısından bir diğer önemli gelişme ise 12 yıl aradan sonra Şam Büyükelçiliği'nin yeniden açılması olmuştur. Bu adım, iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi açısından olumlu ve önemli bir adım olarak öne çıkmaktadır.

Esad Rejimi'nin çöküşü sonrasında Türkiye'nin önemli kurumları da sahadaki çalışmalarını arttırmıştır. Kızılay, başkent Şam'da Suriye Arap Kızılay'ı (SARC) Genel Merkezi'nde "Türk Kızılay Deklarasyonu'nu" açmıştır. AFAD ise bölgeye insani yardım kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetlerini arttırmıştır. Bu kapsamda TİKA' da iç savaş nedeniyle tahrip olan bölgelerin yeniden yapılandırılması için harekete geçmiştir. Tüm bu adımlar, Türkiye'nin bu sürece verdiği önemi ve desteği açık bir şekilde ortaya koymaktadır. (Türkten, 2024).

Suriye'de kısa sürede atılan bu olumlu değişim adımları, diğer ülkelerin de dikkatini çekmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'nin Suriye ile başlattığı resmi ziyaretler sonrasında Körfez ülkelerini ve AB ülkelerini de cesaretlendirmiştir. Özellikle 3 Ocak'ta Almanya ve Fransa Dışışleri Bakanları, Şam'a resmi ziyaretlerde bulunmuşlardır. Gerçekleşen bu ziyaret sonrasında AB, Suriye ile ilişkilerini geliştirme konusunda istekli olduklarını ifade etmiştir. (Henley, 2025).

Esad Rejimi'nin devrilmesinin ardından yaşanan bu olumlu gelişmelere rağmen, Suriye'deki mevcut durumun hala kırılğan ve zorluklarla dolu bir yapıya sahip olduğu unutulmamalıdır. Geçici hükümet bu süreçte, ülkenin genelinde güvenliği sağlamaya çalışırken, aynı zamanda devam eden ekonomik kriz ve altyapı sorunlarıyla mücadele etmektedir.

Sonuç

Yukarıda da belirtildiği üzere 8 Aralık 2024’te yaşanan gelişmeler sonucunda Suriye’deki dönüşüm, bölgesel ve küresel ölçekte önemli etkiler meydana getirmiştir. Esad Rejimi’nin çökmesi, yalnızca Suriye halkı için değil, aynı zamanda tüm bölge ve uluslararası toplum için yeni bir dönemin başlangıcını temsil etmektedir. Bu süreçte Türkiye, yeni geçici hükümete sağladığı büyük katkılar ve desteklerle öne çıkmış, asıl amacı olarak ise bölgedeki istikrarı ve iş birliğinin sürekliliğini sağlamak olarak hedeflemiştir.

Suriye’nin geleceği, yalnızca Suriyelilerin çabasıyla değil, aynı zamanda Uluslararası toplumun girişimleri ve desteğiyle şekillenecektir. Suriye’de uzun yıllar süren yıkımın ardından başlatılan yeniden inşa ve yapılandırma sürecinde, sadece Suriye için değil, bölgesel ve küresel güvenlik ve istikrar açısından büyük önem taşımaktadır.

Ancak bu değişimlerin oldukça yeni olduğunu ve sürecin hala belirsizliklerle dolu olduğunu belirtmek gerekir. Ekonomik kriz, altyapı sorunları ve güvenlik meseleleri gibi ciddi sıkıntılar, geçici hükümetin önünde aşılması gereken büyük engeller olarak durmaktadır.

Aynı zamanda, küresel ve bölgesel güçler arasındaki rekabet ortamı, Suriye’nin geçmişte olduğu gibi geleceğini şekillendirme çabalarını olumsuz etkileyebilecek potansiyelde olan bir faktördür. ABD ve AB ülkelerinin bu süreçte kurulacak yeni yönetimde ve hazırlanacak yeni anayasada aktif rol oynama istekleri dikkat çekerken, RF ve İran’ın şu ana kadarki sessizliği, ilerleyen dönemde nasıl bir politika izleyecekleri konusunda belirsizliği beraberinde getirmektedir. Bu durum, gelecekte sürecin seyrini önemli ölçüde etkileyebilir.

Sonuç olarak, Türkiye, 13 yıllık Suriye İç Savaşı boyunca bölgesel ve küresel ölçekte birçok önemli adımlar atmış ve Esad Rejimi’nin çöküşüne kadar muhalefeti destekleyerek bölgede aktif bir rol üstlenmiştir. Türkiye’nin bu süreçteki liderliği ve Suriye’ye yönelik samimi yaklaşımı, sadece bölgenin değil, aynı zamanda uluslararası toplumun istikrarı ve güvenliği için de kritik bir öneme sahiptir. Ancak Suriye’nin yeniden inşası ve yapılandırılmasının önündeki belirsizliklerin ve zorlukların, uluslararası toplumun dayanışması ve ortak çabaları olmadan aşılması oldukça güç olacaktır.

Referanslar

AL JAZEERA, (2024), “Syria says ex-rebel groups agree to integrate under Defence Ministry.”.

ALSHAMARY Marsin, “The Assad regime falls. What happens now?”, Brookings.

Suriye'deki Tarihi Gelişmeler ve Türkiye'nin Rolü / Zain Alsaïdi

EL-ARABİ EL-JADEED (2024), “ووحدها سورية أراضي سلامة حماية عن تحديد لن تركيا: أردوغان”.

ERKMEN, S. (2024). “Suriye’de küllenen çatışma alev aldı: Yeni çatışma süreci nasıl başladı?”, Fikir Turu.

HENLEY Jon (2025), “ French and German foreign ministers ‘want new relationship with Syria’ “, The Guardian.

PEHLIVAN Sibel Bülbül (2024), “Suriye İç Savaşı Kronolojik Gelişim ve Analiz”, Türkiye Araştırmalar Vakfı.

SALAH Mustafa. (2025), “تداعيات محتملة: أبعاد وحدود الدور التركي في سوريا بعد سقوط الأسد”, Arab Center For Research & Studies.

SKY NEWS ARABİC (2024). “الجولاني وفيدان يتفقان على نزع سلاح الأكراد وحل الفصائل”.

SYRIA TV (2024). “رئيس الاستخبارات التركية إبراهيم كالن يزور دمشق”.

TÜRKTEN, F. (2024), “Suriye'nin yeniden inşası için destek çalışmaları başladı”. Anadolu Ajansı.

Ortadoğu bölgesi tarihsel süreç boyunca her zaman önemli bir konuma sahip olmuştur. Bölgenin medeniyetler beşiği olması ve sahip olduğu yeraltı ve yerüstü zenginlikler bölgeyi günümüzde dahada önemli bir konuma getirmiştir. Uluslararası sistemde güç dengesi ve güç mücadeleleri özelinde devletlerin göz ardı edemeyecekleri bölge olan Ortadoğu her ne kadar stratejik olarak oldukça büyük öneme sahip olsa da uzun yıllardır bu avantaj olarak görünen durumun acısını çekmektedir.

Devletlerin önemli bir güç sahası olan Ortadoğu dünyanın pek çok aktörü açısından çeşitli nedenlerle stratejik olarak önem arz etmektedir. Bu aktörlerden biri ise son dönemde giderek gücünü artıran ve yükselen Çin Halk Cumhuriyetidir. Son dönemde Çin, Ortadoğu'da nüfuz alanını oldukça genişletmiş ve bölge ülkelerinin enerjiden teknolojiye, kültürel ilişkilerden politik konulara kadar pek çok alanda en önemli ticaret ortaklarından biri haline gelmiştir. Dolayısıyla günümüzde Ortadoğu'yu ele alırken Çin'i pas geçmek çok doğru bir hamle olmayacaktır. Bu bağlamda Çin, bölge ülkeleri ile pragmatist bir yaklaşım etrafında ilişkiler kurarken diğer yandan ekonomik çıkarlarını koruyan bir yaklaşım tercih etmektedir. Dolayısıyla Çin, ulusal çıkarlarına tehdit oluşturduğu için bölgedeki istikrarsızlığın çözülmesi ve barış ortamının tesis edilmesi noktasında birtakım girişimlerde bulunma gayreti içerisinde.

Bu çalışmada bölgede belirgin oranda etkisini artıran ve Ortadoğu'nun önemli ülkeleri ile ikili ilişkilerini büyük oranda ilerleten Çin'in Ortadoğu'nun kalıtsal sorunlarına ilişkin yaklaşımları ve bu sorunlara ilişkin etkin bir çözüm üretebilecek kapasiteye sahip olup olmadığı irdelenecektir. Bu kapsamda çalışmanın ana hipotezi “Çin Ortadoğu'da etkin bir arabuluculuk rolü üstlenemez.” şeklindedir ve çalışmada da bu hipotez doğrulanacak veya yanlışlanacaktır. Ortaya konulan çalışmanın araştırma sorusu ise “Çin'in Ortadoğu'da barışı sağlayabilir mi?” şeklinde olmakla birlikte bu çalışma İsrail-Filistin arasındaki çatışma, Suriye İç Savaşı ve Suudi Arabistan ve İran arasındaki yeniden başlayan ilişkiler bağlamında sınırlandırılmıştır.

Dünyanın Güç Dengesi Salıncağı “Ortadoğu”

Ortadoğu, oldukça eski tarihlerden beri dünyada yer etmiş bir çok uygarlığın ve medeniyetin ortaya çıktığı ve insanlık adına önemli katkılarda bulunmuş bir bölgedir (Köse, 2012). Tarihi ve kültürel özelliklerinin yanı sıra jeopolitik konumu nedeniyle dünyanın merkezi kabul edilebilecek bir bölge olan Ortadoğu, hepsinden önce “yalnızca kültürel bir başlangıç noktası değil, aynı zamanda Doğu ile Batı arasındaki kültürel mirasın, inançların ve medeniyetlerin taşınmış olduğu bir bölgedir (Davutoğlu, 2003). Güç dengesi açısından

bakıldığında Ortadoğu devletlerarası ilişkilerde her zaman önemini korumuş ve uluslararası ilişkiler içerisinde her zaman güç mücadelelerinin en önemli sahasını oluşturmuştur. Ortadoğu'nun asırlık tarihini dikkate aldığımızda Osmanlı İmparatorluğu Ortadoğu'ya adım attığı ilk tarihten yıkıldığı tarihe kadar bölgede barış ve istikrar tesis etmiş ve uzun yıllar bölgenin tek hâkimi olmuştur. Uzun Osmanlı hakimiyetini takiben patlak veren Birinci Dünya Savaşı, Ortadoğu'yu derinden etkileyen, dönüştüren ve güç dengesinin değişime uğradığı önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ile Ortadoğu'da oluşan güç boşluğu İngiltere ve Fransa tarafından doldurulmuş ve Ortadoğu'da Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ile oluşan yeni devletler İngiltere ve Fransa'nın mandası olmuştur. (Chen, 2019) Ancak Birinci Dünya Savaşında imzalanan barış antlaşmalarının barış getirmek yerine devletler arası anlaşmazlıkları artırarak ikinci bir dünya savaşına sebep olması, Ortadoğu dahil bütün dünyayı tekrar savaş alanına çevirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardındaki bu dönemde yani Soğuk Savaş döneminde İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkmış olan ABD ve Sovyetler Birliği'nin etkin olduğu bir güç dengesi karşımıza çıkmaktadır (Tokatlı, 2022). Soğuk Savaş döneminde yaşanan Süveyş Kanalı krizi, Filistin-İsrail sorunu ve Arap- İsrail savaşları ve İran İslam devrimi Ortadoğu'da güç dengesi bağlamında yaşanan önemli gelişmeler olarak öne çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile iki kutuplu düzende sona ermiş ve ABD sistemde süper güç olarak kalan tek devlet olmuştur. ABD'nin Ortadoğu'ya ilişkin dış politikası İsrail-Filistin sorununu çözüme ulaştırmak, Irak ve İran için ayrı çevreleme politikaları uygulamak ve bölgeyi liberal eksende dönüştürmek şeklinde üç nokta üzerinden formülize edilmiştir (Altunışık,2009). 1990'lı yıllarda ABD'nin çevreleme politikası, 2000'li yıllarda önleyici savaş doktrinine dönüşmüş ve bölge ülkeleri ABD'nin doğrudan tehdidi altına girmiştir.

Biraz daha yakın bir döneme geldiğimizde ise Ortadoğu'da güç dengesinin tekrar dönüşüm geçirdiği bir sürecin başlangıcı olan Arap Baharı öne çıkmaktadır. 2010 yılında Tunus'ta fitili ateşlenen ve sonrasında Mısır, Libya ve Yemen'de Arap diktatörlüklerinin çöküşe uğraması ile neticeye ulaşan ve toplumsal bir hareketler bütünü olan Arap Baharı süreci ile Ortadoğu yeni dönüm noktasının içerisine girmiştir. Ortadoğu'nun siyasi coğrafyasını dönüştüren bu süreç bölgede liderlik mücadelesi veren İran ve Suudi Arabistan gibi stratejik otonomiye sahip ülkelerin yanında ABD ve Rusya'nın bölgeye ilişkin politikalarını da yenilemelerini mecbur kılmıştır. Nitekim Rusya zayıf olduğu 1990'lı yıllarda bölgeden çıkmaya zorlanmıştı. Arap Baharı sürecinde Rusya da Ortadoğu'ya geri dönüş yapan bir ülke olmuş ve bölgede ABD ile eşit düzeyde bir konuma ulaşmıştır (Kendall-Taylor, 2019).

Ortadoğu Özelinde Çin Dış Politikası

Çin genel dış politikasında barış ortamını ve istikrarı öncelemekle birlikte barış içerisindeki uluslararası ortamın, Çin'in gelişimine ve modernleşmesine olumlu katkılar sunacağını düşünmektedir. Dolayısıyla Çin, dış politikasını beş temel ilke üzerine inşa etmektedir. Bu beş temel ilke ise; eşitlik, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, saldırmazlık, iç işlerine müdahale etmeme, karşılıklı çıkar ve barış içerisinde varolmadır (Başaran, 2009:47). Çin'in Ortadoğu ile olan ilişkisini tarihsel olarak ele aldığımızda bizleri dört farklı dönem karşılamaktadır. 1) 1949-1955 bölge devletlerine temkinli yaklaşım, 2) 1956-1966 emperyalizm karşıtı bağımsızlıkların desteklenmesi, 3) 1966-1976 SSCB'nin Ortadoğu'da dengelenmesi, 4) 1977-2004 pragmatik yaklaşımın benimsenmesi ve ilişkilerin ilerletilmesi (Pan, 36:1997). 2004 sonrası dönemden günümüze kadar olan süreçte ise bölge ile olan ilişkinin giderek derinleştiği ve stratejik ortaklığın oluşmaya başladığı dönem olarak kabul edilebilir.

Değişen Koşullar ve Dönüşen Ortadoğu Politikası

Çin'in dünyaya açıldığı 1970'li yıllar ile Çin baş döndürücü bir hızla büyüme oranları yakalamış ve gelişme kaydetmiştir. İşleyen ekonominin ve çarkın dönmesi için gerekli olan enerji ve enerji kaynakları ise bu dönemden itibaren Çin için oldukça önemli olmaya başlamıştır (Gxiang, 2005). Belli bir döneme kadar Çin, enerji konusundan kendi kendine yeten bir ülkeydi fakat ekonominin dışa açılması ile Çin kaynakları yetersiz kaldı ve nihayetinde Çin, doksanlı yıllara gelindiğinde net şekilde enerji ithal eden bir ülke konumuna geldi. Buradan itibaren ise aslında Çin açısından Ortadoğu önemini her geçen gün artırmıştır. Bu bağlamda Çin'in Ortadoğu'daki pasifliği sona ermiş ve sürekli büyüyen ekonomisini beslemek için enerji güvenliğini sağlama noktasında politikalar geliştirmektedir (Zaheer,2009:19). Günümüzde gelinen noktada Çin, ithal etmiş olduğu petrolün yarısını Ortadoğu'dan temin etmektedir ve Çin'in enerji arzını çeşitlendirme gibi seçeneği çok fazla olmadığı için Ortadoğu'ya enerji bağlamında bağımlı olmaya yakın gelecekte de devam edeceği tahmin edilmektedir (Spegele, 2012). 2022 yılında Çin'in ihtiyacı olan ham petrol ithalatının %41'den fazlası Körfez Arap Birliği Ülkeleri İş birliği Konseyi ülkelerinden gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Arap ülkeleri enerji güvenliği açısından Çin için giderek daha önemli hale gelmiştir (Webster&Pelayo, 2023). Çin yönetimi Ortadoğu politikasını yalnızca enerji üzerine kurgulamamakla beraber ticaret ve yatırım ilişkilerini artırmak adına pek çok hamle yapmaktadır. Bu bağlamda Kuşak Yol Projesi ile Çin, bölge ülkeleri ile kapsamlı ortaklıklar ve iş birlikleri geliştirmektedir.

Çin'in Ortadoğu'daki Diplomatik Rolü: Arabuluculuk ve Barış Süreçlerine Katkıları

Arabuluculuk, çatışmaların yapıcı biçimde ele alınabilmesi için umut vaat eden bir yaklaşımdır. Arabuluculuk politikasında arabulucu ise, arabuluculuk rolü üstlenen ülkenin ihtilafın taraflarınca kabul edildiği ve uluslararası bir çatışmaya diplomatik olarak müdahale eden ve bu çatışmanın azaltılmasına veya çözümüne katkıda bulunmayı amaçlayan üçüncü bir taraftır (Touval, 1982). Çin'in Ortadoğu'daki politikasında ise arabuluculuk diplomasisi oldukça önemli rol oynamaya başlamıştır. Bu bağlamda arabuluculuk faaliyetini Çin'in Ortadoğu politikası çerçevesinde ele aldığımızda Çin, bölgedeki diğer aktörlerden ayrılmaktadır.

Çin, Ortadoğu'ya ilişkin Batılı güçler veya Rusya'nın aksine dini, siyasi, tarihi ya da sömürgeci bir geçmişe sahip olmadığı için bölgede yaşanan ihtilaflara çözüm bulmak için dürüst bir arabulucu rolü açısından ideal bir aday olarak görülmektedir (Chaziza, 2018). Çin , stratejik olarak rakiplerinin çok önceden beri hakim olduğu bölge ülkelerde kendi ekonomik çıkarlarını ve siyasi nüfuzunu ilerletebilmek için arabuluculuk diplomasisini bir araç olarak kullanmaktadır (Chaziza, 2018). Ayrıca Çin, bölge ülkelerine diğer büyük güçlerin yaptığı gibi demokrasi ihracı ya da insan haklarını pazarlık unsuru edecek biçimde bir yaklaşım sergilememektedir (carneigeendowment.org, 18.01.2025). Bu bağlamda Çin, ilk olarak 2002 yılında Wang Shijie'yi elçisini bölgeye yollamış başta Ortadoğu'nun varoluşsal sorunlarından İsrail-Filistin çatışması ekseninde barış sürecine ilişkin kaygılarını dair görüşlerini dile getirmiştir (ChinaEmbassy, 2003). 2006 yılına gelindiğinde bir elçi daha gönderilmiş ve ilerleyen yıllarda gönderilen bu elçiler bölgenin süregelen savaşı olan İsrail-Filistin ve Yemen Savaşı'nda çeşitli arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmuştur.

Suriye Krizi ve Aktör Olarak Çin

Çin'in Suriye'de tarihsel anlamda bir geçmişinin olmaması Çin'i Suriye'de kalıcı barışı sağlamak için arzu edilen ve tarafsız bir arabulucu olma konusunda güçlü bir konuma getirmektedir. Suriye her ne kadar Çin açısından Ortadoğu'nun diğer ülkelerine kıyasla daha değersiz görünse de birtakım sebepler Çin'i Suriye'de aktif olmaya zorlamaktadır. Çin'in Çin halkının tek temsilcisi olarak kabul edilmesi ile BM Genel Kurulu'nun daimî üyesi olmasından bu yana veto hakkını en az kullanan ülke olup bu zamana kadar kullandığı on bir vetonun altısının Suriye krizi ile ilgili olması dikkat çekmektedir (Sağır, 2018). Buna ek olarak Suriye savaşı başladığında Çin ile Kuzey Kore Suriye'ye silah satışının yüzde otuzunu, Rusya ise tek başına yüzde ellisini karşılamaktaydı (Wuthnow,2012). 2022 yılına gelindiğinde Çin, Suriye'yi

Kuşak Yol Projesine dahil ederek rejimin farklı kanallar aracılığıyla beslenmesini sağlamıştır. Ayrıca rejim düşmeden önce Beşar Esad'ı Pekin'e davet ederek ticari ve Suriye'nin yeniden inşası noktasında görüşmeler yapmışlardır.

Suriye'yi Çin açısından önemli kılan başka unsur ise Çin'in iç güvenlik meselesi ile ilgilidir. Suriye'de Esad'ın düşüşü Çin açısından radikal islami hareketlerin yükselmesi anlamı taşıyordu (Evron,2017). Çin'in Sincan Özerk bölgesinden Suriye'ye gelen Uygur kökenli savaşçıların sayısının beş binin üzerinde olduğu düşünüldüğünde Çin açısından Suriye önemli bir iç güvenlik tehdidi barındırmaktaydı (Sağır, 2018). Ancak 8 Aralık 2024 tarihine gelindiğinde Esad Rejimi hızla çökmüş ve Suriye'de yeni bir dönem başlamıştır. Bu noktada Çin önce bekle-gör politikası uygulamış ve reaksiyon almakta gecikmiştir. Çin'in bu eksikliği, bölgeye yönelik bilgi eksikliği, değişen koşullara uyum sağlama noktasında başarısızlık gibi nedenlere bağlanmaktadır.

İsrail-Filistin Çatışmasında Bir Aktör Olarak Çin

Gazze Krizi genel olarak Çin'in bölgedeki geleneksel denge diplomasisini ciddi bir strese tabii tutmuştur. 2023 yılına kadar olan süreçte Çin çatışmaların tarafları ile olumlu olarak tanımlanabilecek ilişkiler kurmuştur (Brooking.edu, 18.12.2025). Ancak Çin ile İsrail arasındaki ilişki en çok Gazze Savaşı'nda zarar görmüştür. Çin'in, Hamas'ı bir terör örgütü olarak görmemesi ve İsrail'in neden olduğu insani felaketi açık bir dil ile eleştirmesi ilişkinin zarar görmesindeki en büyük etkenlerden bazılarıdır. Bölgesel barış ve arabuluculuk bağlamında Çin, 2018 yılında ilk olarak 8. Çin-Arap Devletleri İş birliği Forumu sırasında Ortadoğu'da yeni bir ortak, kapsamlı, işbirlikçi ve sürdürülebilir güvenlik mimarisi konseptini önermiştir. Bu bağlamda Çin, bölgesel barış diyalogu kapsamında iki özel teklif sunmuştur; bunlardan biri iki devletli çözüme dayalı Filistin'in çözümüne ilişkin uluslararası bir barış konferansıdır (Brookings.org, 20.12.2025).

Ancak yine de son gelişmeler ışığında şu değerlendirme yapılabilir; Çin'in Gazze Krizine yaklaşımı, Ortadoğu'daki etkisinin sınırlılığını ve bölgedeki gerçek niyetlerini ve amaçlarını ortaya koymaktadır. Pekin'in Gazze çatışmasına yönelik diplomatik çabaları retorikten öteye geçememekte ve bununla birlikte Çinli liderler, böyle bir sorunun çözümüne yönelik yeni bir fikir veya girişimde bulunamamıştır. Dolayısıyla iki devletli çözümü önermekten öteye geçememektedirler. Yine buna ek olarak Çin, krizi yatıştırmak anlamında savaşçılarla koordineli bir diplomasi de kurmamışlardır. Çin, İsrail'e itidal çağrısı yaparken öte yandan Hamas'ı kınamaktan kaçınmıştır. Buna ek olarak Çin, İsrail-Filistin arasında bir

uzlaşmadan çok Hamas-El Fetih arasında bir uzlaşma için çaba göstermiştir (Atlanticcouncil.org, 20.12.2025).

Daha önce bahsedildiği gibi arabuluculuk girişiminde en önemli noktalardan biri arabulucu rolünü üstlenecek üçüncü tarafın çatışmanın taraflarınca kabul edilmesidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde İsrail, kurulduğu tarihten itibaren her zaman ABD tarafından güçlü ve koşulsuz biçimde desteklenmektedir. Dolayısıyla ABD'nin dahil edilmediği veya kabul etmediği bir barış planının geçerli olma olasılığı bir hayli düşüktür (Rezeg, 2021). Çatışmaya ilişkin bir diğer sorun ise Çin'in de savunduğu iki devletli çözümün uluslararası ölçekte kabul edilebilirliğinin şüpheli olmasıdır (Rezeg, 2021).

Suudi Arabistan- İran Yakınlaşmasında Bir Aktör Olarak Çin

Çin'in Orta Doğu'daki barışa olan katkısı ve arabuluculuk faaliyetlerine ilişkin son dönemde dikkat çeken ve bölgedeki barış, inşasına katkı noktasında en net başarı olarak kabul edilebilecek olan 2016 yılında Suudi Arabistan'ın, Suudi Şii din adamı olan Nimr el-Nimr'yi idam etmesi nedeniyle kopan Riyad-Tahran ilişkilerinin 2023 yılının Mart ayında tekrar başlatılmasındaki rolüdür. (Domazeti, 2023),

İran ve Suudi Arabistan arasındaki normalleşme Orta Doğu'nun geneli düşünüldüğünde bölgede gerilimleri azaltma ve barışı ve istikrarı artırma noktasında bir potansiyele sahiptir. Ayrıca iki ülke arasındaki normalleşme bölgedeki önemli rekabetlerin yumuşaması anlamına gelmektedir (Sari, 2023). Yemen krizi İran-Suudi Arabistan anlaşmasının en kritik sınavı olabilir zira iki ülke arasındaki rekabetin en yıkıcı etkiye sahip olduğu ülke Yemen'dir. Dahası, Yemen meselesi Suudi Arabistan'ı İran ile normalleşme arayışına iten en önemli önceliklidir. Bu nedenle iki ülke arasında iki yıldan fazla süren normalleşme görüşmelerinin ilk gündem maddesinin Yemen krizi olması düşünülmüştür. Bu bağlamda İran ve Suudi Arabistan arasındaki uzlaşma Yemen dahil olmak üzere bölgenin önemli sorunları üzerinde olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir (Sari, 2023). Yine taraflar arasındaki normalleşmenin Suriye özelindeki etkisine değinildiğinde tarafların Şam ile ilişkileri tekrardan normalleştirmek istediklerine dair bir arzunun olduğu ve Şam ile diyalogun gerekli olduğuna yönelik bir fikir birliğinin bulunduğu belirtilmektedir (WSJ,2023). Her ne kadar tarafların Şam ile ilişkilerini normalleştirme konusundan fikir birliğine varmasında Rusya'nın önemli bir rolü olsa da burada dikkat edilmesi gereken nokta tarafların bu algısını ortaya koymasının Çin arabuluculuğunda yapmış oldukları anlaşmadan sonra ortaya çıkmış olmasıdır (Sari, 2023).

Sonuç

Orta Doğu tarih boyunca her zaman önemini koruyan ve uluslararası ilişkiler bağlamında da birçok devletin güç mücadelesi verdiği, süper güçlerin kendi hegemonyalarını pekiştirmek için etkin biçimde yer aldığı önemli bir bölgedir ve günümüzde de bu öneminden hiçbir şey kaybetmemiştir. Nitekim Suriye'de uzun yıllardır devam eden iç savaşın Esad rejiminin devrilmesi ile son bulması ve bu minvalde İran'ın ve Rusya'nın bölgedeki konumunun değişmesi, İsrail-Filistin çatışmasının 7 Ekim saldırıları ile başka boyuta geçmesi gibi gelişmeler bu önemi doğrular niteliktedir. Fakat Ortadoğu'yu "Doğu'dan gelen güç" yani Çin bağlamında ele aldığımızda farklı bir profil bizleri karşılamaktadır. Bölgenin kalıtsal sorunları ve yapısı göz önüne alındığında Çin açısından Ortadoğu, ABD'den ya da bölgede faaliyet gösteren diğer büyük devletlerin alışlagelmiş politikalarından farklı bir yaklaşım benimsemesi gerektiği bir bölgedir. Her ne kadar bölgede ABD, Rusya ya da kimi Avrupa devletlerinin olduğu kadar uzun yıllardır varolmasa da Çin'in bölgede etkisini artırdığı ve önemli bir güç dengesi unsuru olduğu bir gerçek. Bu etkiler salt politik olmasa da ticari, teknolojik ve enerji alanlarında yoğunlaşması dolaylı olarak politik bir etkiyi de beraberinde getirmektedir. Nitekim Çin'in bölge ülkeleri tarafından mimlenmemiş olması Çin'i bölgenin sorunlarında bir arabulucu ya da dengeleyici aktör olması yönünde bir algı ortaya çıkarmıştır. Öncelikle Çin, bölgeye kendi iç güvenlik kaygısı, enerji ve ticaret öncelikli pragmatist yaklaşımı ile bakmaktadır. Dolayısıyla bölgedeki istikrar ve Ortadoğu ülkelerini Çin'in oluşturduğu ticaret ağı içerisinde uyumlaştırılmış olması önem arz etmektedir. Bu bağlamda bölgedeki barış ve istikrar Çin açısından oldukça önemlidir. Sonuçta Çin'i bölgede çatışmaların tarafları arasında bir diyalog aktörü yapan ana unsur burada yatmaktadır. Fakat bölgede yaşanan son gelişmeler Çin'in henüz bölgedeki kronik sorunlara kalıcı, yaratıcı ve özgün bir çözüm üretecek kabiliyete sahip olmadığını, Ortadoğu'nun kimyasını henüz çözemediğini göstermektedir. Bir defa arabulucu olabilmek için gerçekçi bir tarafsızlık politikası yürütmek gerekmektedir. Bu şart göz önünde bulundurulduğunda Çin'in Filistin yanlısı tutumu, Esad rejimini desteklemesi gibi politik yönelimler Çin'in arabuluculuk rolünü saf dışı bırakan noktalardır. Ayrıca Çin'in gelişen olaylar özelinde hızlı reaksiyon göstermemesi ve alışlagelmiş çözüm önerilerini tekrar öne sürmesi Çin'in çatışmaları durdurması noktasında kendisini geri plana attırmaktadır. Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus ise Çin'in bölge ülkeleri ile olan derinleşmiş ikili ilişkileridir. Dolayısıyla Çin'in İsrail, Suudi Arabistan ve İran başta olmak üzere diğer ülkelerle olan kapsamlı ortaklıkları Çin'in elini kuvvetlendiren bir durum olsa da öte yandan denge politikasını zorlayan bir durumdur.

Gelinen noktada Suriye iç savaşı özelinde ele aldığımızda Çin, yapıcı bir arabuluculuk rolünden ziyade Esad rejiminin devrilmesi sonrası Suriye'nin yeniden inşası sürecinde ve başarılı bir devlet kurulabilmesi aşamasında Çin önemli bir aktör olarak etkili bir rol üstlenebilir. Bu bağlamda devasa ölçekli altyapı projeleri ve ekonomik yardımlar Çin'i önemli ölçüde Suriye'ye çekebilir. Bir diğer önemli husus ise İran'ın Suriye iç savaşının sonuçlanması ile bölgedeki kapsama alanının neredeyse tamamen kaybolmasıdır. İran'ın Çin açısından oldukça önemli bir ülke olduğunu hesaba kattığımızda Çin'in İran'a olan desteği ve bu bağlamda bölgedeki manevra alanının nasıl değişeceği dikkate alınması gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suudi Arabistan ve İran arasındaki normalleşme sürecinin uzun vadede bölgesel istikrara olan etkisi ve Çin'in bu gelişmeden elde edeceği ekonomik ve politik kazancı ise önümüzdeki süreçte daha açık biçimde görülebilir.

Çalışma da ortaya konulan argümanlar ışığında Çin'in henüz bölgede kalıcı barışı sağlama noktasında etkin bir aktör olamadığı ve gerçek bir arabuluculuk rolü üstlenmek istediği tartışmalı olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla son dönemde Çin'e karşı bu anlamda kapasitesinden fazla güç ve sorumluluk yüklendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın hipotezi doğrulanmış ve araştırma sorusu olan Çin Ortadoğu'da barışı sağlayabilir mi? sorusu şimdilik hayır şeklinde cevaplandırılabilir.

Referanslar

Altunışık, M. B. (2009). "Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken." *Ortadoğu Etütleri*, 1(1), 73.

Başaran, M. A. (2009). Çin Halk Cumhuriyeti'nin İran'a Yönelik Dış Politikası. *Ortadoğu Etütleri*, 1(1), 47.

Chaziza, M. (2018). China's Mediation Efforts in the Middle East. *Strategic Analysis*, 42(1), 29–41.

Chen, L., Pomfret, J., & Slodkowski, A. (2024, 15 Aralık). "Assads Fall Shows Limits of China's Middle East Policy." *Taipei Times*.

Chen, Y. (2019). Ortadoğu'daki Bölgesel Düzenin Yeniden İnşasında Çin'in Rolü: İtici Güçler, Fırsatlar ve Zorluklar. *Ortadoğu Etütleri*, 1(1), 57–66.

China Embassy. (2025, 20 Ocak). Foreign Ministry Spokesman's Press Conference on November 5, 2002. *China Embassy*.

Davutoğlu, A. (2003). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.

Domazeti, D. R. (2023). Çin Arabuluculuğunda Suudi Arabistan-İran Anlaşması: İçeriği Bölgesel ve Küresel Jeopolitiğe Etkileri ve Çıkmazları. *İnsamer*.

Evron, Y. (2017). "China's Diplomatic Initiatives in the Middle East: The Quest for a Great-Power Role in the Region." *International Relations*, 31(2), 125-144.

Fulton, J., & Schuman, M. (2024). China's Middle East policy shift from "hedging" to "wedging." *Atlantic Council*.

Jin, L. G. (2005). "Energy First: China and the Middle East." *The Middle East Quarterly*, 12(2), 3-10.

Jin Liangxiang, Maha Yahya, & Hesham Alghannam. (2024, 20 Mart). China's evolving economic and security role in the Middle East. *Carnegie Endowment for International Peace*.

Kendall-Taylor, A. (2019). Hearing on "An Emerging China-Russia Axis? Implications for the United States in an Era of Strategic Competition."

Pan, G. (1997). "China's Success in the Middle East." *Middle East Quarterly*, 4(1), 35-40.

"Pekin Deklarasyonuna Dair Tüm Bilinenler." (2024, 23 Temmuz). *Independent Türkçe*.

Rezeg, A. A. (2021). "Challenges Hinder China's Bid for Middle East Peace." *Daily Sabah*.

Sağır, İ. (2018). "Suriye krizinin görünmeyen aktörü: Çin." *Anadolu Ajansı*.

Sari, İ. (2023). Analysis 312: The Impact of the Iran-Saudi Arabia Deal on the Middle East: A New Wave of Regional Normalization? *ORSAM*.

"Saudi Arabia, Syria Close to Resuming Ties in Russia-Brokered Talks." (2023). *The Wall Street Journal*.

Spegele, B., & Bradley, M. (2013, 10 Ekim). "Middle East Oil Fuels Fresh U.S.-China Tensions." *The Wall Street Journal*.

TOKATLI, S. G. (2022). Soğuk Savaş Dönemi Güvenlik Algısında Yaşanan Değişim ve Uluslararası Sistemin Değişen Dinamikleri. *Vaknîvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7(1).

Touval, S. (1982). *The Peace Brokers: Mediators in the Arab-Israeli Conflict, 1948-1979*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Webster, J., & Pelayo, J. (2023). "China is Getting Comfortable with the Gulf Cooperation Council. The West Must Pragmatically Adapt to Its Growing Regional Influence." *Atlantic Council*.

Wuthnow, J. (2012). "Why China Would Intervene in Syria." *National Interest*.

Yun, S. (2024). Forecasting China's strategy in the Middle East over the next four years. *Brookings Institution*.

Zhang, H. (2018). "China's Approach to the Middle East: A Balancing Act." *Middle East Institute*.

Afrika ülkeleri post-kolonyal dönemle birlikte bağımsızlıklarını aldıklarından beri birçok siyasi sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Yönetim krizleri, rejim tartışmaları, ekonomik sıkıntıları ve kıtanın geneline yayılan güvenlik sorunları kıtanın özgürleşmesinden beri siyasi istikrarsızlıkların başlıca sebeplerindedir. Sahel bölgesindeki cihatçı terör gruplarının varlığı ise 2010’lu yıllardan itibaren kıtanın en büyük güvenlik sorunlarından birisini oluşturmaktadır. Mevcut durumda kıtadaki uluslararası aktörlerin pozisyonlarının da değiştiği fark edilmektedir. Bu çalışma, pek çok Afrika ülkesinde özellikle 2019’dan sonra sıklaşan darbelerle kıta ülkelerinin siyaset gündemlerini ve aynı zamanda kıtada etkisi gittikçe hissedilen Türk dış politikasını ele almaktadır. Türkiye’nin kıtaya yönelik politikalarının diğer aktöre kıyasla nasıl şekillendiği de bir başka inceleme konusudur.

Söz konusu inceleme konularını daha iyi anlayabilmek için Afrika’nın genel siyasi tablosuna bakılmalıdır. Afrika ülkeleri, 1960’lardan beri sıklıkla siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik sorunlarla gündeme gelmiştir. Birçok ülkenin askeri ve ekonomik anlamda en önemli müttefiklerinden biri ise Fransa olmuştur. Kolonyal dönemde kıtayı büyük ölçüde elinde tutan Fransa’nın bu rolü şaşırtıcı değildir. Post-kolonyal dönemde, kıtadaki hakimiyetini askeri ve ekonomik ilişkilerle güçlü tutan Fransa’nın bu ayrıcalıklı konumu ise son yıllarda yıpranmaktadır. Bu durum, Afrika ülkelerinde hızlanan darbelerle, yaşanan yönetsel değişikliklerle, Rusya ve Çin gibi üçüncü aktörlerin kıtaya olan ilgisiyle ele alınabilir.

İlk olarak son yıllarda birçok Afrika ülkesinde yaşanan darbelerin ortak noktalarını ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda darbelerin yoğunluğuna bakılacak olursa, 1990’lı yıllardan itibaren darbe sayısının bir süre düştüğü ancak daha sonra yine yükseldiği görülmektedir (BBC, 2024). Hatta 2000 yılında Afrika ülkeleri tarafından Lomé Deklarasyonu’yla benimsenen “darbelere karşı sıfır taviz politikasının” kıtanın siyasi istikrarını bir süre için arttırdığı söylenebilir (Chaudhuri ve ark., 2024). Ancak 2010’lu yıllardan itibaren kıta tekrar birçok askeri darbeye maruz kalmıştır. 2019’dan itibaren Sudan, Mali, Çad, Gine, Gine – Bissau, Burkina Faso, Nijer ve Gabon’da pekçok darbe yaşanmıştır (Le Monde,2023). Bu verilerle birlikte Afrika ülkelerinin yaklaşık %20’sinin 2013 yılından itibaren askeri darbelerle karşı karşıya kaldığı bilinmektedir (Institut d’Etudes de Sécurité, 2023). Ordunun yönetime el koyduğu ülkelere bakıldığında bu ülkelerin bir çok güvenlik sorunu olduğu görülebilir. Örneğin Sudan uzun süredir iç savaşla uğraşırken; Mali, Burkina Faso ve Nijer gibi ülkeler de cihatçı terör örgütleriyle mücadele etmektedir.

Bu bağlamda Sahel bölgesini ve güvenlik sorunlarını da ele almak gerekmektedir. Sahel bölgesi zengin yeraltı kaynaklarıyla ve bölgede hüküm süre IŞİD, El Kaide ve Boko Haram

gibi oldukça tehlikeli terör örgütleriyle bilinmektedir (Council on Foreign Relations, 2025). Bu terör örgütleri; Burkina Faso, Çad, Gine, Moritanya, Mali, Nijer, Nijerya ve Senegal gibi bölge ülkelerde büyük bir terör tehlikesi oluşturmaktadır (Ricci, 2021). Bu ülkelerde sık sık terör eylemleri gerçekleştiren örgütler, söz konusu devletlerin şiddet tekeline kırarak bölgedeki istikrarsızlığı arttırmaktadır. Ancak bu çapta bir terör mücadelesinin büyük kaynak gereksinimi gerektirdiği de bilinmektedir (Ricci,2021:117). Daha sonraki süreçte bölge ülkelerinden Mali, Moritanya, Çad, Burkina Faso ve Nijer bir araya gelerek G-5 Sahel Teşkilatını oluşturmuşlardır (Anadolu Ajansı, 2018). Teşkilatın başlıca hedefinin bölgedeki terör örgütleriyle mücadele etmek olduğu bilinmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği'nin (AB) de bu organizasyonla işbirliği yaptığı bilinmektedir (European External Action, 2025). Bu işbirliği kapsamında özellikle Fransa, Sahel bölgesindeki ülkelerin ordularının eğitilmesi gibi konularda askeri desteklerde bulunmuştur. İlerleyen süreçte ise hem Fransa'nın hem de teşkilatın mücadelesinin yetersiz kaldığı görülmüş ve bu da Fransa'ya olan eleştirileri arttırmıştır. Bu eleştirilerin Afrika'daki Fransız politikalarının aleyhine olduğu söylenebilir. Hatta güvensizlik ortamının hızla artması Fransa ile işbirliği yapan birçok hükümetin de darbeyle devrilmesine yol açarken hükümete el koyan askeri yönetimler hızla Fransa ve Batı ile olan askeri işbirliklerini bitirme kararı almışlardır (Vircoulon ve Antil, 2024:4). Öncelikle Mali'deki uluslararası birliklerin ülkeden çıkarılmasıyla başlayan süreçte Nijer ve Burkina Faso da Fransız ve diğer uluslararası barış gücü birliklerinin ülkeden çıkışına karar vermiştir (Anadolu Ajansı,2022). Bu kararı alan hükümetlerin 2020'den sonra göreve gelen darbe yönetimleri olduğu unutulmamalıdır.

Bu bağlamda özellikle 2020'den beri artan sıklaşan darbelerin bölgedeki şiddet olayları ve bununla birlikte yükselen Batı karşıtlığı olduğu vurgulanmalıdır. Afrika'nın özellikle 2020'den sonra darbelerle ve terör tehlikesiyle yeniden şekillenen siyasetini inceledikten sonra bölgede güçlenen diğer aktörlere ve Türkiye'nin kıtaya artan ilgisine bakılabilir.

Yukarıda bahsedildiği gibi Fransa'nın güç kaybetmesine eş zamanlı olarak başka aktörlerin Afrika'da güç kazandığı görülmektedir. Özellikle Rusya'nın askeri işbirliği anlamında öne çıktığı söylenebilir. Rusya, ilerleyen süreçte kıtanın önemli silah tedarikçilerinden biri haline gelmiştir (Lévesque,2021:44). Bununla birlikte 2017'den itibaren birçok Afrika ülkesiyle Rusya arasında savunma alanında iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır (Lévesque,2021:44). Ancak Rusya'nın Afrika'daki ekonomik varlığı Çin ya da ABD gibi bir büyüklüğe ulaşamamıştır. (Lévesque,2021:47). Yine de Rusya Afrika üzerindeki varlığını arttırmak için tahıl krizi gibi bazı konularda inisiyatifler almıştır. Ukrayna Savaşı'nın neden olduğu tahıl krizinde Putin, Rusya'nın Afrika'ya ücretsiz tahıl sağlayacağını açıklamıştır

(Anadolu Ajansı,2023). Örneğin, Mali’nin 2024 yılının ocak ayına kadar geçen sürede 25 milyon ton ücretsiz tahıl aldığı bildirilmiştir (Sputnik Türkiye,2024). Bunlara ek olarak, Rusya’nın özel askerlik şirketi Wagner’in Afrika’daki etki alanı oldukça genişlemiştir. Özellikle vurgulanması gereken bir nokta ise Fransa ve Batı karşıtlığının arttığı ve darbe yönetimlerinin göreve geldiği Mali, Nijer ve Burkina Faso gibi ülkeler, terörle mücadele gibi konularda Wagner ile işbirliğine başlamıştır (Peltier, 2024). Dolayısıyla Wagner’in de Afrika’da Rus etkinliğini arttıran bir rolü olduğu savunulabilir. Diğer taraftan, Rusya’nın Afrika’da artan Batı karşıtlığı üzerinde yükseldiği görülmektedir.

Batı karşıtlığı üzerinden yükselen bir diğer ülke ise Çin olmuştur. Çin, kendi etki alanını Afrika’da arttırırken kazan-kazan ilişkisine dayalı bir yol izlemektedir (Alexeeva,2021) Batı’nın geliştirdiği ilişkilerden oldukça farklı olan bu modelde Çin, ülkelerin iç işlerine karışmama vurgusunu kullanmaktadır (Alexeeva,2021). Çin’in Afrika politikalarını Bir Kuşak Bir Yol Projesi kapsamında geliştirmektedir. Bu sayede Afrika’da birçok yatırım yapmasına rağmen Batı, Çin’in Afrika ilişkilerini Borç Diplomasisi kavramı kapsamında ele almaktadır (Wallace ve Vines, 2023). Buna göre Çin önce ülkelere büyük krediler sağlayarak ülkeleri borç tuzağına çekmekte ve devamında da bu sayede bu ülkelerde imtiyazlar elde etmektedir.

Görüldüğü üzere Batı ülkeleri ve Rusya-Çin ikilisinin Afrika ile kurduğu ilişkiler farklı bağlamlarda gelişmiştir. Bu noktadan sonra bu yazının ikinci ana konusu olarak Afrika’nın değişen siyaseti kapsamında Türkiye’nin bölgedeki politikaları daha detaylı ele alınabilir.

Dışişleri Bakanlığı’nın ifadesiyle Türkiye’nin Afrika ile ilişkilerinin temelini “Afrika’nın sorunlarına Afrikalı çözümler” ilkesi oluşturmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.). Diğer yandan Türkiye’nin Afrika’ya olan ilgisinin Ak Parti hükümeti döneminde yoğunlaştığı bilinmektedir (Karabektaş, 2023:54). 2002 ile 2022 yılları arasında Afrika’da 32 yeni büyükelçilik açılması bunu kanıtlamaktadır (Anadolu Ajansı,2021). Ayrıca Erdoğan, BM Güvenlik Konseyi içerisinde Afrika’yı temsilen de bir daimi üyenin bulunması gerektiğini desteklemiştir (Gücüm,2023:3). Tüm bunlar kıta ülkeleri ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin gelişmesine katkı sunmaktadır. Afrika, Türkiye için giderek önemli bir pazar haline gelmiştir. Ancak gelişen ilişkilerin içeriklerinden çok bu ilişkilerin Türk dış politikasının etki alanına katkıları, bu metnin öncelikli noktalarındandır.

Bu bağlamda Türkiye’nin dış politikasının diğer aktörlerden farklarına bakmak gerekir. Türkiye’nin kolonyal geçmişi olan ülkelere ziyade daha insancıl bir yaklaşıma sahip olduğu savunulabilir. Bölgeye olan insani yardımlar bunun bir göstergesidir. Ayrıca yapılan yardımların

herhangi bir şarta bağlı olmaması Batı ile Türkiye arasındaki en göze çarpan farklardandır (Karabektaş, 2023:55). Bu yardımların devamlılığı kıta ülkeleriyle her koşulda ilişkilerin devamlılığını sağlamaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki askeri iş birliklerine bakıldığında ise birçok Afrika ülkesinin Türkiye'nin ürettiği başta insansız hava araçları olmak üzere, askeri ekipmanlara talip olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye 2010 yılından beri Mali ordusunun eğitilmesinde görev almaktadır. (Gücüm,2023:4). Bu yollarla, Afrika ülkelerinin askeri yönden Batı'ya olan bağımlılığı azalmaktadır (Gücüm,2023:4). Aynı zamanda Türk ordusu Somali'nin güvenliğinin sağlanması için de bölgede bulunmaktadır. Bölge 2017'den beri bulunan TÜRK SOM askeri eğitim üssü, Somalili askerlerin eğitilmesiyle terör örgütü Eş-Şebab'a karşı verilen mücadelenin önemli aktörlerindedir (Anadolu Ajansı,2024).

Türkiye'nin bölgede önemi artan bir aktör olduğunu gösteren en güncel gelişmelerden biri ise yıllardır Somali ve Etiyopya arasında devam eden krizin Türkiye arabuluculuğunda çözülmesi olmuştur. Somali'den defacto olarak ayrılan Somaliland ve Etiyopya arasında çeşitli diplomatik ilişkilerin gelişmesi iki ülkenin arasında siyasi bir gerginliğin çıkmasına neden olmuştur. (Anadolu Ajansı,2024). Türkiye ise her iki tarafla olan ilişkilerini kullanarak sorunun çözülmesine yönelik olumlu adımlar atmış ve sonuca ulaşmıştır. Türkiye'nin başından beri ülkelerin toprak bütünlüğüne saygı vurgusu yaparak sorunda yapıcı bir rol oynaması krizin çözümünde etkili olmuştur. Ankara Deklarasyonu ile iki ülkenin liderleri hem toprak bütünlüğünün sağlanması hem de Etiyopya'nın güvenilir ve sürdürülebilir şekilde denizden faydalanması hususlarında anlaşmaya varmıştır. Böylece Türkiye barış diplomasisi yürüterek Afrika Boynuzu bölgesinde olası çatışmaların önüne geçmiş ve böylece bölge istikrarına ne kadar önem verdiğini göstermiştir. Türkiye'nin diplomasi ve ekonomik anlamda bölgede varlığının artmasıyla bölgedeki yumuşak güç ülkelerinden biri olduğu da tartışılır duruma gelmiştir.

Sonuç olarak, Afrika'da siyasi ilişkiler ve aktörler son yıllarda hızlı bir değişim dönemine girmiştir. Bu değişimde bölgede yer alan siyasi istikrarsızlıkların yıllardır çözüme kavuşturulmaması ve terör örgütlerinin etkinliğinin artması etkili olurken, yeni yönetimlerin dış politikadaki öncelikli müttefikleri de önceki yönetimlerden farklılık göstermektedir. Rusya ve Çin gibi ülkeler ekonomik ve askeri ayrıcalıklar elde ederek bölgede varlığını arttırırken Türkiye de insani ve askeri yardımlar, artan ticaret hacmi ve diplomatik ağı gelişmesiyle kıtada öne çıkan bir güç haline gelmektedir. Tüm bunlara ek olarak, Türkiye'nin bölgedeki krizlerde gösterdiği diplomatik başarısıyla ilerleyen süreçte etki alanını daha da arttırması muhtemeldir.

Referanslar

Alexeeva, O. V. (2021). L'émergence du partenariat stratégique Chine-Russie en Afrique: mirage ou réalité ? *Diplomatie*, 108, 70–73.

Anlatılanın Notları. (2024, 17 Ocak). *Rusya'dan Afrika'ya ücretsiz tahıl sevkiyatı sürüyor: Mali, 25 bin ton buğday aldı*. Sputnik.

Anadolu Ajansı. (2024, 23 Ocak). *Afrika Boynuzu'nda Somali-Etiyopya gerginliği ve Türkiye'nin arabuluculuğu*. Anadolu Ajansı.

Anadolu Ajansı. (2022, 31 Aralık). *Türkiye, Afrika kıtasıyla 2022'de de yoğun bir diplomasi yürüttü*. Anadolu Ajansı.

Anadolu Ajansı. (2024, 23 Ocak). *Türkiye'nin eğittiği 500 Somalili asker göreve başladı*. Anadolu Ajansı.

Antil, A., & Vircoulon, T. (2024, Ocak). *After the failure in the Sahel: Rethinking French policy in Africa*. Ifri.

Atta-Asamoah, A. (2024, 23 Ocak). *Africa's three waves of coups*. ISS Africa.

Breteau, P., Geoffroy, R., & Barthet, E. (2023, 9 Eylül) *Les coups d'État en Afrique se succèdent depuis 2019 : Mali, Soudan, Niger*. Le Monde.

Chaudhuri, A., Farrugia, A., & Fruchter, D. (2024, Nisan). *Multiplication des coups d'État en Afrique : une nouvelle ère plus instable*. Coface.

Çelik, M. (2024, 2 Ağustos). *Türkiye-Afrika ilişkileri: Yeni bir dönem*. UIK Panorama.

Eshete, I. M. (2024). *Türkiye Multilateral Relationship: The Case of East Africa*, IGAD, and Insight Turkey, 13-23.

Geoffroy, R., & Breteau, P. (2023, 11 Eylül). *Depuis 1950, près de cinq cents coups d'État tentés ou réussis, surtout en Amérique latine et en Afrique*. Le Monde.

Gücüm, S. (2023, Aralık). *Les Turcs en Afrique : Discrets Mais Présents*. IRIS.

Karabektas, S. (2023). *La Turquie en Afrique: du soft power au hard power ?* *Diplomatie*, 123, 54–56.

TV5MONDE. (2025, 11 Ocak). *La Turquie veut renforcer ses liens avec le continent africain*. TV5MONDE.

Tyson, K. (2024, 18 Aralık). Africa File Special Edition: Ankara Declaration Reduces Ethiopia-Somalia Tensions but Leaves Unresolved Gaps. Institute for the Study of War.

Vines, A. (2024, 13 Nisan). Understanding Africa's coups. Georgetown Journal of International Affairs.

Webb, M. (2023, 16 Ekim). Nine months later: The regional implications of the Ethiopia-Somaliland MOU. Atlantic Council.

Peltier, E. (2024, 25 Haziran). *Russia's Wagner group is expanding its influence in Africa*. The New York Times.

Ricci, T. (2021). Crise sécuritaire sahélienne: Dynamiques régionales: *Revue Défense Nationale*, N° 837(2), 115-122.

Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM). (t.y.). *Afrika açılımı ve ortaklık politikamız*. Stratejik Araştırmalar Merkezi.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). *Türkiye-Afrika ilişkileri*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı.

Yeboua, K. (2024, 23 Ocak). *L'Afrique peut mettre un coup d'arrêt aux coups d'État militaires*. ISS Africa.

Wallace, J., & Vines, A. (2023, Ocak). *China-Africa relations*. Chatham House.

In social sciences, some concepts have more than one definition and therefore have more than one aspect. The concept of ethnicity is among these examples, as it does not have a clear and agreed-upon definition. Determining what a concept is, as well as what it is not, is related to how we define that concept. One of the reasons why concepts are confused, oxymoron ideas are formed, or incomprehensible thoughts emerge, both in the academy and in other fields of life, is that it is not fully known what the words used contain and what they do not contain. Due to the fact that the boundaries of a concept cannot be drawn exactly, its use to describe many situations or issues that exceed its boundaries or its direct reduction to only that concept is called "conceptual stretching" (Carlsson, 2017). Since multidimensional concepts such as ethnicity, globalization and diplomacy are affected by this situation, there are many discussions on these concepts in the literature.

Ethnicity also has various definitions. In the article, I will take a brief look at the definitions of ethnicity before touching on ethnic conflict. In the second part, I will discuss theoretical and conceptual perspectives on the reasons for the emergence of ethnic conflicts and evaluate the main reasons. In the third part, I will talk about the political and conflict history of the Sub-Saharan part of African continent, which is one of the fields where ethnic conflicts are most concentrated regionally. After understanding the general causes of ethnic conflicts, Sub-Saharan Africa will constitute an important example in terms of understanding how they are affected by regional dynamics.

The Concept of Ethnicity

The concept of ethnicity has gained more importance in recent years due to the influence of both globalization and neoliberalism in academia. With the rise of globalization, local relations have come to the forefront in the international community with the influence of civil society organizations, and with the development of communication tools, local tensions have become much more visible. Again, the development of human rights and minority rights brought by neoliberalism paralleled the transformation of events from a state-centered perspective to an individual and group-centered framework, as well as the discussion of the concept of ethnicity.

There are many definitions of ethnicity. Some of these definitions frame themselves more narrowly, while others are more inclusive. For example, in his definition of ethnicity, Horowitz treats ethnicity as an umbrella concept and presents a very permeable definition. Accordingly, ethnicity; includes tribes and similar structures, races, religions and nationalities,

the important point is the face-to-face interactions of the communities here (Horowitz, 1985). So, according to Horowitz's definition, a nationality represents ethnicity, a race, and a religious structure. According to Chandra's definition, ethnicity is not so inclusive. Accordingly, not all origin-based categorizations are included in ethnicity. However, the background of all ethnic identities requires qualifications based on origin (Chandra, 2006). Weber's definition, however, does not find these objective and blood-based originary relations necessary for ethnicity. According to him, migration narratives and subjective common perceptions formed due to colonization are more important than origin for individuals to get closer to each other and create an awareness of ethnic identity. (Jackson, 1983). The point emphasized by Eriksen (2010) about ethnicity is that individuals form some associations in order to cope with the demands and difficulties in social life, and these associations become permanent over time. Again, Eriksen's comment on the race-ethnicity distinction is that the concept of race "is a concept that does not fit into modern times." Eriksen, who thinks that hybridization started long ago, is of the opinion that it is not possible to come up with a clear and precise definition of race based on physical characteristics. Therefore, he is of the opinion that instead of the concept of race, the concept of ethnicity, which is based on socialization, would be more useful (Eriksen, 2010).

Causes of Ethnic Conflicts

There are two basic distinctions used when defining ethnicity and examining the causes of ethnic conflicts which are primordialist approach and modernist (constructionist) approach. The primordial approach sees nations and ethnic structures as natural structures that have existed since ancient times. Accordingly, ethnic identity includes the reflection of innate instincts for individuals. According to this approach, ethnic groups are inherently prone to perceive each other as a threat and to conflict. (Nasong'o, 2015). According to the primordial approach, the attachment of people to a group is a requirement of the need for social existence. The need for individuals to be included in the group is one of the natural elements such as the structures that form the individual's self, such as blood ties, language, etc. and has an irresistible power (Geertz, 1973). Individuals' desire to be in a social group dates back to social psychology and can be explained by social identity theory. Moreover, this desire can become so deep that the success of the group can be perceived as the individual's own success (Turner and Oakes, 1986). The other approach, which is the exact opposite of the primordial approach, is the modernist approach, also known as the constructivist approach. According to the constructivist approach, both nations and ethnic structures were created later and constructed using certain elements (Nasong'o, 2015). In this construction process, it was aimed to build closeness through

a common social consciousness by creating myths-legends about the past. This construction process takes place in the form of a narrative construction of historical heroism (Anderson, 2016). According to the modernist approach, conflict is not inherent in ethnic groups; ethnic groups come into conflict when other actors, such as the state, provoke or deepen conflicts between groups.

In the literature, a multi-N study investigating the cause of ethnic conflicts is the "Greed versus Grievance" study, also called the Collier-Hoeffler model. This model brings together the perspectives of two different disciplines explaining ethnic conflicts. While political science assumes that the underlying element of ethnic uprisings is past trauma and pain; Economics considers the main reason as greed. For the financing of ethnic uprisings: forced seizure of natural resources, financial assistance of diasporas and financial support from other cooperating states have been identified (Collier and Haffler, 2005). On the other hand, this study has made the past pains emphasized by political science measurable. The four measures of ethnic hatred, political oppression, political exclusion and economic inequality can analyze in a quantitative way the extent to which past pain and traumas have an impact on ethnic conflicts.

According to Kieh (2002), there are four main reasons for ethnic conflicts: Building access to political and material power among ethnic groups in the region in a way that allows one side to establish hegemony (1) external powers manipulating the differences between groups within the state (2) social and political systemic problems. changes (e.g. changes in nation states as a result of the end of the Cold War) (3) divide and rule policy of colonial countries (4).

In sum, ethnic conflicts can be analyzed from two main theoretical perspectives: the primordialist approach, which sees ethnic identity and conflicts as natural and inherent, and the modernist approach, which sees them as socially constructed phenomena influenced by historical narratives and external factors. In addition, the Collier-Hoeffler model and related studies emphasize the role of both greed and grievance by including political, economic and social factors in the analysis of ethnic uprisings. Structural inequalities, historical traumas and external interventions remain central to understanding the root causes of such conflicts.

The Geography of Ethnic Conflict: Africa's Endless Struggle

In order to understand ethnic conflicts in Africa, it is necessary to have knowledge of the structure of the region. Africa is one of the most ethnically diverse continents. Of course, high ethnic diversity does not directly explain the high number of ethnic conflicts, but it would

be an ambitious assumption to assume that there is a null hypothesis between these two data. If we look at some numerical data; There have been 18 civil wars in the African continent since 1960, and 53 of the 171 military interventions between 1960 and 1985 were made in the African continent. Again, 11 genocides were witnessed in Africa in a period of 25-30 years. Conflicts in African countries have both quantitative excess and qualitative mortality. Between 1980 and 1994, more than half of the world's armed conflicts occurred in Africa, and by 2000, two-thirds of the people who died in armed conflict in the world died in Africa (Solomon, 2015).

Conflicts in Africa have so many dimensions, which makes defining conflicts with a reductionist approach based on a single reason remains inadequate. Ethnicity is much more prominent in Africa compared to other continents, because almost all of the countries on the continent were established as a result of colonization. This paves the way for identity politics. To explain the conflicts in Africa, the literature initially used the elements of inadequacy of modernization and excess of dependency. However, recently we see that more post-colonial approaches have gained importance. In the total result, we can talk about a synthesis of internal and external factors. Factors such as insufficient economic prosperity, bigoted management approaches, lack of political culture, perception of threat between groups, colonial legacy, external interventions on resources, and sociocultural factors can draw a framework to explain the conflicts in Africa (Özçelik, 2020).

When it comes to Africa, it is impossible not to talk about colonial legacies. Colonial influence is especially great in Africa and Southeast Asia. All countries in Africa except Liberia have a colonial history (Özçelik, 2020). At this point, the impact of colonialism depended to some extent on the exploiting country and its style of exploitation. Blanton, Mason and Athow's study compares the colonial approaches of England and France and examines the effects of these styles on the frequency of ethnic conflicts in the region. According to the study, England's adoption of the indirect rule model increased competition between ethnic groups by giving local elites and existing community structures a greater say in the administration. The English supported local leaders in a way that served their own interests, and this led to the balance of power being disrupted in favor of certain groups. As a result, this style of administration paved the way for the exclusion of weaker groups and the increase of ethnic conflicts. The French, on the other hand, tended to strengthen the central government and preferred direct rule. In this model, the influence of local leaders was limited and the administration was directly controlled by French officials. In addition, the French tried to create a certain order among communities by implementing a regular and systematic ethnic categorization policy. This categorization

allowed for the separation of groups with potential for conflict or for them to be made controllable in terms of the administration. In this way, the French administration reduced competition between ethnic groups and prevented possible conflicts. The fundamental differences between these approaches significantly affected the rates of ethnic conflict in the colonial countries. While the indirect rule of the British deepened the inequalities between ethnic groups, the more centralized and regulatory rule of the French kept the risks of conflict under control (Blanton, Mason and Athow, 2001). Therefore, according to the study, there was more ethnic conflict in the British colonial countries, while the rate in the French colonial countries was relatively less.

If we look at the political structures that encourage ethnic conflicts in Africa, we encounter patrimonialist structures. This understanding, based on the absolute dominance of the leader and their unquestionable control over resources, has a structure that escalates ethnic conflicts. This situation can be explained as follows: After the decolonization process, government forces that want to take over the sovereign power share the resources under their control with the public in return for the support of the people, in order to gain public support and legitimacy (Pitcher, Moran and Johnston, 2009). This primitive relationship not only gives us clues about the individual-state relationship in African societies, but also reveals the lack of a developed political culture on the continent. This patrimonialist understanding loses its legitimacy when economic crises occur in countries. Because as the state begins to run out of resources to give to the people, and when the resources run out, ethnic groups begin to mobilize again, seize power and compete with each other, since the people no longer have any loyalty to the state. Prebendalism, which is also very similar to the patrimonialist approach, is one of the forms of government that represent unequal policies on the continent. This understanding, which is particularly relevant in Nigeria, embodies the government's granting of greater access to resources to members of its own ethnic group and the failure of ethnic groups to have equal access to both material and political resources (Joseph, 1987). This triggers ethnic groups and paves the way for conflicts.

The causes of a conflict do not always remain constant. Sometimes these reasons may vary depending on the course of the conflict. Because conflict also has stages and there may be different dynamics for each stage. Azar's concept of "Protracted Social Conflict" may be explanatory for conflicts in Africa. These conflicts emphasize that social needs which arise as a result of conflicts between ethnic groups cannot be satisfied, leading to complaints and whining. Such conflicts never fully end, and in the countries where they occur, ruling

governments are unsuccessful, fragile or rogue (Azar, Jureidini and McLaurin, 1978). The spiral conflict model, which is seen in parallel with this model, consists of four stages: initiation, escalation, extinction and starting again. Such conflicts have a chronic nature and although they transform over time, they do not end. It is also important that unpredictable situations arise during the conflict process and instant decisions change the course of the conflict. Katzenstein explained this situation with the concept he calls "protean power", which means "the effect created by unpredictable and unexpected situations". This concept provides useful data to measure countries' ability to cope with surprise and their ability to give the right instant reaction (Seybert and Katzenstein, 2018). In this context, protean power refers to the ability of a country or group to remain flexible and resilient to uncertainty in a complex and volatile environment. For example, a state's ability to respond quickly to an unexpected attack or to effectively mobilize international support during a conflict can be considered a practical reflection of protean power.

When we consider ethnic conflicts through leaders, the comparison between Zambia and Zimbabwe will be of interest. These two neighboring countries in southern Africa share many common features. In terms of colonial past, population, economic situation, geographical situation and ethnic diversity, both countries are more or less similar. However, Zimbabwe is far ahead of Zambia in terms of conflict intensity and violence. This is where the leader effect comes to the fore as the "biggest factor", if not the "only factor". Robert Mugabe, who opposed the formation of a political culture in Zimbabwe, used violent methods to fuel ethnic divisions to consolidate his power. (Mlambo, 2019). In Zambia, Kenneth Kaunda is at the forefront. He is a disciple of Gandhi and is referred to as the Gandhi of Africa (Evans, 2020). In contrast to Mugabe, he has an advanced political culture and has undertaken many efforts to move his country forward culturally. Kaunda also preferred a one-party regime, but in this regime, where he adopted the Marxist system, instead of fueling the separation between ethnic groups, he did not pursue a separatist ethnicity policy, on the contrary pursued integrative policies and united the groups in the superstructure.

Conclusion

In Conclusion, how we define ethnicity is of great importance when questioning the cause of all these ethnic conflicts. Although definitions vary, the fundamental distinction about ethnicity is whether it is "born" or "made". While investigating the causes of ethnic conflict, we have identified many causes related to both internal and external factors. Moreover, these causes are not isolated from each other, on the contrary, they are intertwined and feed on each

other. In fact, a conflict that starts for one reason may continue for another. Protracted conflicts can reach a point where groups no longer care why they have historically clashed and begin to construct a distinction between self and other, establishing their existence through conflict with the other side. This causes conflicts and disputes to become more entrenched and chronic. In talking specifically about Africa, many reasons for the nature of conflicts can be found. The main ones are the colonial past, external forces, lack of resources, ethnic hatred and short-sighted governments. Understanding the deep and regional causes of ethnic conflicts in Africa and creating a sustainable environment of dialogue and reconciliation between the parties is critical to contributing to peace and stability on the continent.

REFERENCES

- Anderson, B. R. O. (2016). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Revised edition). London/New York: Verso.
- Azar, E. E., Jureidini, P., & McLaurin, R. (1978). Protracted social conflict: Theory and practice in the Middle East. *Journal of Palestine Studies*, 8(1), 41–60.
- Blanton, R., Mason, T. D., & Athow, B. (2001). Colonial style and post-colonial ethnic conflict in Africa. *Journal of Peace Research*, 38(4), 473–491.
- Carlsson, L. (2017). Policy science at an impasse: A matter of conceptual stretching? *Politics & Policy*, 45(2), 148–168.
- Chandra, K. (2006). What is ethnic identity and does it matter? *Annual Review of Political Science*, 9(1), 397–424.
- Collier, P., & Hoeffler, A. (2004). Greed and grievance in civil war. *Oxford Economic Papers*, 56(4), 563–595.
- Eriksen, T. H. (2010). *Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives* (3rd ed.). London/New York: Pluto Press; Distributed in the United States of America exclusively by Palgrave Macmillan.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures: Selected essays*. New York: Basic Books.
- Horowitz, D. (1985). *Ethnic groups in conflict*. Berkeley: University of California Press.

Jackson, M. (1983). An analysis of Max Weber's theory of ethnicity. *Humboldt Journal of Social Relations*, 10(1), 4–18.

Joseph, R. A. (1987). *Democracy and prebendal politics in Nigeria: The rise and fall of the Second Republic*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nasong'o, W. S. (Ed.). (2015). *The roots of ethnic conflict in Africa: From grievance to violence*. New York: Palgrave Macmillan US.

Pitcher, A., Moran, M. H., & Johnston, M. (2009). Rethinking patrimonialism and neopatrimonialism in Africa. *African Studies Review*, 52(1), 125–156.

Seybert, L. A., & Katzenstein, P. J. (2018). Protean power and control power: Conceptual analysis. In P. J. Katzenstein & L. A. Seybert (Eds.), *Protean power* (pp. 3–26). Cambridge: Cambridge University Press.

Solomon, H. (2015). *Terrorism and Counter-Terrorism in Africa: Fighting Insurgency from Al Shabaab, Ansar Dine and Boko Haram*. London: Palgrave Macmillan (p. 49).

Turner, J. C., & Oakes, P. J. (1986). The significance of the social identity concept for social psychology with reference to individualism, interactionism and social influence. *British Journal of Social Psychology*, 25(3), 237–252.

Özçelik, S. (2020). Africa and conflict resolution: What does Africa want from itself? In İ. Ermağan & E. Tepeciklioğlu (Eds.), *Africa in World Politics* (pp. 45–67). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.